

597

MONEN TOIMIJAN LÄHIÖUUDISTUS
Kokemuksia Pupuhuhdasta

Johanna Haikola

Jyväskylän yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Pro gradu -tutkielma
1998

MONEN TOIMIJAN LÄHIÖUUDISTUS

Kokemuksia Pupuhuhdasta

Johanna Haikola
ohjaajat Marja Järvelä ja Kati Närhi
yhteiskuntapolitiikka
lokakuu 1998
Jyväskylän yliopisto
113 sivua

Tiivistelmä

Tutkielman tarkoituksena on kuvata ja analysoida niitä kokemuksia ja näkemyksiä, joita mukana olleilla eri toimijoilla ja osanottajilla on lähiöparannuksesta ollut. Lähiöiden kehittämisprojekteja on toteutettu jo 1970-luvulta lähtien, nyt meneillään olevat hankkeet kohdistuvat erityisesti suuriin kaupunkialueisiin ja toisaalta taantuvien pikkukaupunkien lähiöihin. Lähiöiden korjaustarvetta on lisännyt huoli niiden sosiaalisesta tilanteesta. On esitetty arvioita, että 1990-luvun laman jälkeen kaupunkirakenteen polarisaatio on syventynyt ja että muualla Euroopassa tapahtunut segregaatiokehitys on havaittavissa myös Suomen suurimmissa kaupungeissa. Toisaalta on esitetty näkemyksiä, joiden mukaan suomalaisessa tasarakenteisessa ja asujaimistoiltaan sekoittuneessa kaupungissa segregaatio on pistemäistä ja eriytyminen tapahtuu asuinalueiden sisällä enemmän kuin niiden välillä.

Sosiaalisen ulottuvuudet lähiöuudistuksissa voidaan ajatella yhteisöllisyyden ja asukasdemokratian merkityksissä. Keskeisinä teemoina tutkielmassa oli yhden korjattavan kiinteistön asukkaiden osallistuminen asukastoimintaan ja yhteissuunnitteluun, heidän kokemuksensa naapurustoyhteistyöstä sekä asumista häiritsevistä tekijöistä. Haastatellut asukkaat muodostivat kiinteistön pitkäaikaisen ja aktiivisen ydinryhmän. Vuosien ajan he olivat kantaneet vastuuta asuinalueen viihtyvyyttä lisäävistä tekijöistä osallistumalla talotoimikuntien toimintaan, keräämällä nimilistoja ja tekemällä aloitteita epäkohtien korjaamiseksi. Samat aktiivit osallistuivat innokkaasti myös perusparannuksen suunnitteluun. Asuinalueella, jossa on korkea työttömyysaste ja paljon lastensuojelun ja päihdetyön asiakkaita, asukkaiden ydinryhmä, erityisesti talotoimikunnan jäsenet, joutui päivittäin kohtaamaan vaikeita sosiaalisia ongelmia. Viereisessä asunnossa majaili ryppyporukka tai seinänaapuri kärsi mielenterveyden ongelmista ja valvotti öisin koko kerrosta. Talotoimikunnan tehtävät painottuivat asumisviihtyvyyden kohentamisen sijasta häiriöilmoitusten tekoon ja rappukäytävissä kulkevien tarkkailuun. Talotoimikunnan epäkiitollinen tehtävä sai muut asukkaat karttamaan sen toimintaan osallistumista. Suoremman ja helpomman tavan vaikuttaa asumisviihtyvyyteen tarjosi perusparannus. Häiriöistä ja asuinalueen huonosta maineesta huolimatta asukkaat olivat kiintyneitä kotipaikkaansa. Tätä kiintymistä ja kotipaikan erityisluonnetta tutkielmassa analysoitiin juurtumisen ja haltuunoton käsitteiden avulla. Ihmisen ja hänen lähiympäristönsä suhteen vahvistaminen oli myös eräs lähiöparannuksen tavoitteista.

Lähiöuudistuksen muita toimijoita olivat projektityöntekijät, rakentamisen ammattilaiset sekä virkamiehet. Toteutettu hanke mahdollisti viranomaisverkostojen eri hallinnonalojen sektorit ylittävän yhteistyön. Kokemukset olivat pääosin myönteisiä ja yhteistyön arveltiin vahvistuneen ja siihen liittyvien toimintakäytäntöjen jäävän ainakin joiltain osin käyttöön projektin päättyttyä. Viranomaisverkostojen ja asukkaiden sosiaalisten verkostojen kohtauspintaan muodostui rajasysteemin tila, jossa tapahtuva vuorovaikutus sai tapahtumapaikakseen ja näyttämökseen asukastilan. Siellä kokoonnuttiin, keskusteltiin, väiteltiin ja tehtiin päätöksiä kiinteistön remontista sekä vaihdettiin näkemyksiä ja mielipiteitä koko asuinalueen tilasta. Asukkaat toivoivat, että asukastila olisi jäänyt heidän käyttöönsä myös lähiöprojektin päättymisen jälkeen.

Avainsanat: lähiöuudistus, yhdyskuntatyö, vuorovaikutus, yhteisöllisyys, asukasdemokratia.

SISÄLLYS

I JOHDANTO

1.1 Tavoitteena lähiön uudistus	1
1.2 Tutkimusongelma ja tutkimuksen viitekehys	4
1.3 Sosiaalisen ulottuvuudet lähiöuudistuksessa	6
1.4 Perusparantaminen ja asumisen laadun arviointi	8
1.5 Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat	10
1.6 Yhteiskunnalliset rakenteet	11
1.7 Vuorovaikutusjärjestelmän rakenteistavat ominaisuudet	13
1.8 Etnografinen tutkimusote	15

II TUTKIMUSKOHTTEEN PAIKANTAMINEN

2.1 Sodanjälkeinen rakennemuutos ja lähiöistyminen	18
2.2 Sosiaalisen segragaation käsite	20
2.3 Pupuhuhta tilastotietojen valossa	23
2.4 Tutkimuskohteena olevan asuinalueen status	24
2.5 Fyysinen ympäristö ja sen kokeminen	26
2.6 Gå tur - kävelyretki Pupuhuhdassa	29
2.7 Lähiö lapsuuden ympäristönä	34
2.8 Pupuhuhdan koulun piha ja sen uusi ilme	36

III RAKENTEELLINEN SOSIAALITYÖ JA EHKÄISEVÄ SOSIAALIPOLITIikka

3.1 Rakenteellinen sosiaalityö	38
3.2 Yhdyskuntatyö osana rakenteellista sosiaalityötä	40
3.3 Rakenteellinen sosiaalityö rajasysteemeissä	43
3.4 Ehkäisevä sosiaalipolitiikka	45
3.5 Projektityöntekijöiden kokemuksia Pupuhuhdasta	47
3.6 Lähiöprojektin yhteistyökumppanit	50

IV ASUKASDEMOKRATIA

4.1 Vuokralaisdemokratia	54
4.2 Osallistuva suunnittelu	57

V YHTEISÖLLISYYS

5.1 Sosiaaliset verkostot	60
5.2 Asukastila	63
5.3 Asukastila opiskelijoiden silmin	65
5.4 Itsen koostaminen	68
5.5 Huhtasuo-2000	69
6 Asukas- ja suunnittelukokousten havainnot	73
6.1 Ryhmän toiminnan rakenteistuminen	82
6.2 Perusparannuksen toteuttajien näkemykset	83
6.3 Lähiöprojektin saama julkisuus asukkaiden näkökulmasta	89
6.4 Konformistiset ja anomiset asuinyhteisöt	91
6.5 Talotoimikunnan tehtävät	94
6.6 Osallistuminen ja osallistumattomuus	97
6.7 Mikä saa jäämään	100

VI JOITAKIN JOHTOPÄÄTÖKSIÄ LÄHTEET

103
109

I JOHDANTO

1.1 Tavoitteena lähiön uudistus

Tyypillinen lähiö rakennettiin nopean yhteiskunnallisen rakennemuutoksen ja kaupungistumisen aikana palkkatyöstä elantonsa saavien perheiden tarpeisiin. Tänä päivänä todellisuus on toisenlainen. Väestön vanheneminen ja työttömyys vaikuttavat myös lähiöihin. Lähiöuudistusten tavoitteena on monipuolinen ja viihtyisä asuinalue kaikenikäisille ja erilaisissa elämäntilanteissa oleville asukkaille.¹

Julkisessa puheessa lähiö esiintyy huonossa valossa, vajavaisena ja puutteellisena. Lähiöiden sosiaalisista ongelmista ollaan huolestuneita. Niiden arkkitehtuuria pidetään arkisena, vähempiarvoisena, kertakäyttöisenä tai rumana. Suomalaisissa lähiöissä on asuttu jo kahden- tai kolmenkymmenen vuoden ajan. Osa talojen asukkaista on alkuperäisiä, niihin heti valmistumisen jälkeen muuttaneita. Muutettaessa lapset olivat pieniä. Naapurustossa asui paljon lapsiperheitä. Lähiöitä ei rakennettu kokopäiväiseen oleskeluun, sillä tarkoitus oli, että työssä käydään muualla ja palvelujen tarve osuu kotimatkojen lomaan. Nyt väestö vanhenee ja asuinalueiden väestömäärä on vähenemään päin. Asunnot, talot ja piha-alueet ovat vuosien kuluessa rapistuneet ja niiden kulunut ulkonäkö vahvistaa käsitystä lähiöistä ei-toivottuina asuinalueina. Lähiöiden asukkaat korostavat mieluummin elämän normaaliutta, alueiden tavallisuutta ja hyviä puolia. Koko lähiöiden olemassaolon ajan on julkisessa keskustelussa kannettu huolta lähiöiden sosiaalisesta tilanteesta, tällä hetkellä erityisesti asukkaiden työttömyydestä ja syrjäytymisestä. On osoitettu tietyille alueille kasaantuneen muita alueita enemmän vakavia sosiaalisia ongelmia. Osa asukkaista kärsii työttömyydestä, köyhyydestä ja elämänhallinnan puutteesta ja toimettomuus kärjistää vaikeaa elämäntilannetta. Edelleen pahoinvoinnin signaaleiksi ymmärretään lähiöiden poliittinen vieraantuneisuus sekä etnisten maahanmuuttajien erityisongelmat. Lähiöiden fyysisinä puutteina pidetään syrjäistä sijaintia, ankeaa ulkonäköä ja huonoa asemaa asuntomarkkinoilla. (esim. Viirkorpi 1997, lähiötyöryhmän loppuraportti 1996.)

¹ Lähiöuudistiset 3/96

Kaikki mainitut tekijät eivät kuitenkaan tiivisty samaan lähiöön. Arkikielessä lähiö-termiin niputetaan suuri joukko erilaisia asuma-alueita. Eri ikäiset ja eri kokoisten lähiöiden yhdyskunnat poikkeavat huomattavasti toisistaan, lisäksi paikalliset ja alueelliset eroavuudet sekoittavat yhdenmukaista kuvaa. (Roivainen 1993, 2) Myönteinen suhtautuminen lähiöihin tuo esiin niiden erilaisuutta ja ainutlaatuisuutta. Niille ominainen arkkitehtuuri ja luonnonläheisyys nähdään nyt arvoina, joita korjaus- ja täydennysrakentamisessa tulisi vaalia ja korostaa (Pakarinen 1993, 6).

Tämän vuosikymmenen kuluessa on kiinteistöjen korjaustarvetta tuotu esiin yhä voimakkaammin. Samaan aikaan sosiaali- ja terveystalouden rakennemuutos on luomassa uusia haasteita elinympäristölle. Liikkumiseesteettömyys, asumisen ja palveluiden verkottuminen sekä avohuollon kehittyminen ovat edellytyksiä eri ikäisten ihmisten itsenäiselle selviytymiselle. Nämä ovat myös lähiöuudistusten tavoitteita (ks. Niemi 1997, Viirkorpi 1997). Suomessa on käynnissä laaja lähiöiden uudistus. Siinä on mukana valtaosa lähiöpaikkakunnista ja kohteena on 60-70 lähiötä eli noin neljäsosa kaikista (Viirkorpi 1997, 11). Kuntien 90-luvulla laatimat kehittämissuunnitelmat sekä kuntien ja valtion asuntorahaston väliset puitesopimukset ovat antaneet mahdollisuuksia alueelliseen kehittämistoimintaan. Hyvän asuinympäristön ihanteeseen kuuluvat toimiva ja viihtyisä asuinalue sekä elinvoimainen asuinyhdyskunta. (Asuinympäristö ks. Ilmonen 1991). Lähiöuudistusten tavoitteena on fyysisen perusrakennuksen ja sosiaalisen lähiöuudistuksen yhdistäminen sekä lähiöiden asukkaiden innostaminen mukaan jatkamaan oman asuinalueensa kehittämistä.

Suomessa on toteutettu lähiöiden kehittämissuunnitelmia jo 1970-luvulta lähtien. Kunnallisten ja alueellisten yhteissuunnittelumenetelmien kehittämiseen keskittynyt Sofy-projekti (1983-1993) lienee tunnetuin (lähiötyöryhmän loppuraportti 1996, 13). Uudet lähiöhankkeet kohdistuvat erityisesti suuriin kaupunkialueisiin ja toisaalta taantuvien pikkukaupunkien lähiöihin. Hankkeita rahoittavat valtion asuntorahoitus sekä työvoimahallinto, kunnat, yksityiset tahot ja EU. Lähiöuudistuksia on myös kritisoitu.² Uudistushankkeille on tunnusomaista niiden määräaikaisuus ja projekti-luonne. Ne toimivat paikallisesti eikä niistä juuri tuoteta kirjallista materiaalia, joten uudet ideat eivät välity naapurikuntiin. Projektien päätyttyä niissä toimineet työntekijät hajaantuvat tahoilleen. Kuntien hallinnossa lähiöhankkeet sijoittuvat eri hallintokuntien väliin, vaikka saattavat muodollisesti kuulua jonkin tietyn hallinnon alan, kuten asuntotoimen tai sosiaalitoimen, alaisuuteen. Kuntien taloudellinen niukkuus estää palkkaamasta esimerkiksi yhdyskuntatyöntekijöitä projektien palvelukseen, puhumattakaan siitä, että olisi mahdollista saada projekteihin sosiaalisista kysymyksistä vastaava suunnittelija. Voidaan kysyä, tarvitaanko lähiöissä erityistä projektisosiaalipolitiikkaa vaiko tavallista asukaslähtöistä aluetyötä ja tehostettuja resursseja esimerkiksi lastensuojeluun. Kaikkien osapuolten tiedossa on, etteivät sosiaaliset ongelmat ratkea asuntoja korjaamalla.

² Jaakko Ellisaari. Sosiaaliturva 7/98

Lähiöt ovat osa kaupunkia ja kaupunkipolitiikkaa. Enää ei rakenneta asuinalueita irralleen muusta kaupunkirakenteesta ja täydennysrakentamisen avulla entisetkin lähiöt voidaan liittää muuhun kaupunkiin. Täydennysrakentamisen myötä alueen asuntokantaa voi monipuolistaa, tukea paikallisten palvelujen säilymistä sekä julkisen liikenteen toimivuutta. Asuntokannan monipuolistaminen tuo vaihtoehtoja asuntojen hallintasuhteisiin ja laajentaa asukasrakennetta. Yksipuolinen asukasrakenne kärjistää asuinalueiden välistä eriarvoisuutta.

Jyväskylä (Huhtasuo/Pupuhuhta) oli yksi Sofy-projektiin osallistuneista kunnista. Osana valtakunnallista valtion asuntorahaston lähiöprojektia Jyväskylässä käynnistettiin Pupuhuhdan lähiön peruserparannushanke vuonna 1995. Jyväskylässä päädyttiin siihen, että sosiaalitoimi on peruserparannushankkeen vetäjä. Hankkeen tavoitteiksi asetettiin: (1) fyysinen peruserparannus toteutetaan asukkaiden ehdoilla, (2) panostetaan lähiön sosiokulttuuriseen toimintaan ja (3) kehitetään alueen lähipalveluja. Työhallinto myönsi hankkeen kustannuksiin 50% työvoimapolitiittista rakennetukea. (Torppa 1997, 238.)

Toiminnan alkuvaiheessa rakennusalan suunnittelijat ja toteuttajat olivat sitä mieltä, että asukkaita ei kiinnosta osallistuminen asuntojen ja ympäristön suunnitteluun. Asukkaiden osallistumishalukkuus nousi huomattavasti, kun projektin työntekijät tulivat mukaan asukas- ja suunnittelukokouksiin. Projektityöntekijät ja alueen sosiaalityöntekijät kiersivät ovelta ovelta esittelemässä peruserparannushanketta ja keskustelemassa asukkaiden kanssa. Heidän työnsä oli yhteisen kielen etsimistä asukkaiden, projektityöntekijöiden ja rakennusalan suunnittelijoiden ja ammattilaisten välille. Pupuhuhta-projektia kuvaa Torpan mukaan monitoimijaisuus, tosin sektoroituneeseen työtapaan tottuneita viranomaisia on ollut vaikea saada sitoutumaan yhteiseen toimintaan. Hankkeen yhteistyökumppaneita ovat sosiaali- ja terveysministeriö, työhallinto ja Kela. (Mt., 238-239.)

Työni tutkimuskohteena on Jyväskylän Pupuhuhdan lähiöuudistus. Vaikka tarkoitukseni on hahmottaa lähiöuudistus kokonaisuutena, keskityn tarkimmin siihen tilanteeseen ja tilaan, jossa eri osapuolet kohtaavat. Tässä työssä eri toimijoiden kohtaamispaikkana ja vuorovaikutuksen näyttämönä toimi Pupuhuhdan asukastila, jossa keskusteluja kävivät asukkaat, peruserparannuksen tekniset toteuttajat, kaupungin virkamiehet ja projektityöntekijät. Tapaamisten vuorovaikutuksessa nousivat näkyvimmin esiin asuntoihin, rappukäytäviin ja pihaan kohdistuvat korjaustoimenpiteet. En pidä sitä kuitenkaan ristiriitaisena työn varsinaisen tavoitteen kannalta, eli sen pohtimisen, mitä ovat sosiaalisen ulottuvuudet lähiöuudistuksessa. Kun puhutaan parvekelasituksesta, puhutaan samalla jonkun uudesta kodista. Kun suunnitellaan pihaa, otetaan samalla kantaa viihtyisään lähiympäristöön ja asukkaiden kohtaamistilaan. Kun ollaan asukastilassa, mukana on ihmisiä sellaisilta tahoilta, jotka harvoin kohtaavat toisiaan. Sosiaalityö ja sosiaalityöntekijät ovat osa lähiöuudistusta, mutta työskentelyn painopiste ei ole ollut korjaavassa, vaan ennaltaehkäisevässä sosiaalityössä. Haastatelluista asukkaista moni on asunut Pupuhuhdassa on lähes kaksikymmentä vuotta, siitä

lähtien, kun aluetta on alettu rakentamaan. Pitkäaikainen asukas tuntee asuinalueensa sen hyvine ja huonoine puolineen, hänellä on pitkä ajallinen perspektiivi muutokseen tai muuttumattomuuteen. Seuraava sitaatti nivoo yhteen pitkän ajanjakson ihmisen elämässä:

..... niin ensin tehtiin tie tänne mäelle, tässä ei ollu yhtään taloo, mä kävin silloin täällä ja mä ajattelin, et miten tää voi olla mahdollista. Sit ruvettiin rakentamaan taloja tuonne alas ja vielä siinä vaiheessa, kun muutettiin jo tänne, niin toi oli sellainen soratie, niin se lasten päiväkoti oli tossa (alhaalla) ja äidit vetivät niitä vaunuja takaperin tonne (ylös), niin ei siis voi olla älyttömämpää kuin tää suunnittelu. Ja meil oli vielä siinä vaiheessa kun, tää valmistu ensin ja sit valmistu toi viereinen, ja kaavotus oli niin, et tähän meidän ulko-oven kohdalle suurin piirtein loppuu (tie), et esimerkiksi huoltomiehen ei olis tarttenu luoda lunta tai hiekottaa, me sitten kerättiin nimet näistä kahdesta talosta, yks rouva keräs ne nimet ja minä kirjoitin puhtaaksi, ja sanottiin, et ei voi vaatia, et kun me lähdetään kauppaan, että meidän pitää kiertää täältä ulkokautta tämä P-tie ja mennä S:stä kun päästään suoraan tuosta. Niin tätä pientä pätkeä ei olis hiekotettu ja hoidettu, lumet kasattiin kaikki siihen. Kyllähän tää on, kun sitten vanhenmiten ajattelee, et sit voi tietysti pysähtyä mäessä, mut se on kun kauppa on tuolla ja sieltä täytyy kantaa sitä tavaraa...mutta nyhän on hyvä kun voi kävellä alamäkeä Prismaan ja sitten (linja)autolla pääsee tähän mäelle. (Asukas)

1.2 Tutkimusongelma ja tutkimuksen viitekehys

Tämän tutkielman tutkimusongelma voidaan esittää kysymyksenä: *Millaisia kokemuksia yhden perusparannettavan kiinteistön asukkailla on lähiöuudistuksesta ollut.* Toinen rinnalla kulkeva kysymys on: *Miten lähiöuudistuksen eri toimijat jäsentävät remontin suunnittelun ja toteutuksen vuorovaikutusta, asukastoimintaa ja naapurustoyhteistyötä sekä asuinympäristön häiriötekijöitä.*

Keskeisinä teemoina työssä ovat alueen asukkaiden osallistuminen suunnitteluun ja asukastoimintaan, yhteisöllisyyden ja naapurustoyhteyden tarkastelu sekä sosiaalisten ongelmien heijastuminen lähiöuudistuksessa. Sosiaalisten epäkohtien osalta keskitytään asukkaiden kokemiin häiriötekijöihin, kuten ilkivaltaan ja häiritsevään käyttäytymiseen. Keväällä 1994 (kehittämissuunnitelma 1995) kerätyn asukaspalautteen mukaan alueella huonointa olivat mm. asuinalueen huono maine, yleinen häiriköinti ja alkoholiongelmaiset ihmiset, asukkaiden passivisuus ja välinpitämättömyys toisista ihmisistä ja ympäristöstä, ilkivalta, paikkojen särkeminen ja sotkeminen, vinoutunut asukasrakenne sekä asukkaiden suuri vaihtuvuus.

Asuntojen fyysinen perusparannus muodostaa tutkielman toiminnallisen kehikon. Tutkimuksen kohteena olevan lähiön perusparantamisen tavoitteena rakennusten ja asuntojen osalta on korjata mm. käytöstä

aiheutunut kuluminen, toiminnallinen ja tekninen jälkeenjääneisyys ja suunnittelu-, rakentamis- ja käyttövirheistä johtuvat vauriot. Keskeisiä perusparannuskohteita asunnoissa ovat keittiöt, kylpyhuoneet, LVIS-järjestelmät, sähköpisteet, pinnat, ikkunat ja julkisivut, parvekkeet ja ulkoalueet.

Tässä tutkielmassa lähiöuudistus tarkoittaa lähiön kehittämistä kokonaisuudessaan asuinalueena ja perusparannus rakennuskannan korjaamista ja uudistamista. Tutkimuksen kohteena olevan kiinteistön perusparannuksen suunnittelu alkoi elokuussa 1997. Ensimmäisessä tapaamisessa oli mukana asukkaita, edustajia kaupungin asuntotoimesta, kaupungin vuokra-asuntoyhtiöstä, rakennuttajan edustaja, sivu-urakoitsijoiden edustajia sekä lähiöprojektin työntekijä. Tutkielman ensisijainen aineisto koostuu kiinteistön asukkaiden ja muiden projektiin ja lähiöuudistukseen osallistuneiden henkilöiden haastatteluista sekä asukas- ja suunnittelukokouksista tuotetusta kirjallisesta materiaalista, kokousten havainnoinnista ja niistä tehdyistä muistiinpanoista. Tämän ohella käytössä on eräin osin kahden pienemmän tutkielman aineistot. Ensimmäinen tutkielmista tarkasteli asukastilaa eri alojen opiskelijoiden oppimisympäristönä, toisen tutkielman tavoite oli tuottaa toteuttamiskelpoinen suunnitelma asuinalueen koulun pihan uudistamiseksi. Edellisten lisäksi tässä työssä kuvataan asuinalueita kävelyretkillä tehtyjen havaintojen avulla.

Lähiöuudistuksen toteuttajia ovat olleet valtion asuntorahasto, kunnan asuntotoimi, rakennuttaja, suunnittelijat ja sivu-urakoitsijat, sosiaalitoimi yhteistyökumppaneineen sekä alueen asukkaat. Eri sektorit muodostavat omat viranomaisverkostonsa, joiden rinnalla elävät asukkaiden omat sosiaaliset verkostot. Sosiaalityön systeemin, asuntotoimen systeemin, työvoimatoimen systeemin sekä asukkaiden arkisten verkostojen kosketuspintaan on muodostunut vuorovaikutuksen myötä eräänlainen uusi lähiöuudistuksen rajasysteemi (rajasysteemi-käsite Arnkil 1990, Seikkula 1994). Rajasysteemit sijaitsevat sosiaalivaltion eri organisaatioiden ja kansalaisten sosiaalisten verkostojen välitasolla. Erotukseksi eri viranomaisverkostojen välisistä rajasysteemeistä Arnkil nimeää funktionaaliseksi systeemiksi viranomaisverkoston ja sosiaalisen verkoston rajapinnan. Rajasysteemejä voidaan tarkastella lähtien laajemmista yhteyksistä kohti niiden sisäisiä henkilöryhmiä (Arnkil 1990, 9).

Tutkielman teoreettisena lähtökohtana on Anthony Giddensin kehittämä rakenteistumisteoria. Sitä esitellään johdannon luvussa 1.5. Samalla kuvataan vuorovaikutusjärjestelmän rakenteistavat ominaisuudet. Teoria mahdollistaa inhimillisten agenttien toiminnan ja vuorovaikutuksen ymmärtämisen arkipäivän rutiineja uusintaviksi käytännöiksi, samalla se tarjoaa tilaisuuden pohtia keinoja toimintakäytäntöjen uudistamiseksi. Toisessa luvussa tarkastellaan tutkimuskohdetta sekä ulkoisten tosiseikkojen että sisäisten, yksilöllisten kokemusten kautta. Kolmannessa luvussa pohditaan yhdyskuntatyön ja rakenteellisen sosiaalityön sisältöjä edelleen rakenteistumisteorian esittämiin ideoihin nojautuen sekä tutustutaan ehkäisevän sosiaalipolitiikan teemoihin osana 1990-luvun lähiöuudistuksia. Neljännessä luvussa tuodaan esiin vuokralaisdemokratian

mahdollisuuksia asukkaiden tasa-arvoa lisäävänä tekijänä sekä osallistuvan suunnittelun keinoja suunnittelu-prosessien avaamiseksi. Viidennessä luvussa pohditaan yhteisöllisyyttä sekä tuodaan esiin ne teemat, jotka haastatteluaineistossa nousivat näkyviin. Kuudennessa luvussa esitetään johtopäätökset.

1.3 Sosiaalisen ulottuvuudet lähiöuudistuksessa

Irene Roivaisen (1993) mukaan sosiaalinen määrittäytyy niin arkisessakin kuin tieteellisessä keskustelussa fyysisen tai luonnollisen/luonnontieteellisen vastakohtana. Hän toteaa, että analysoimissaan sosiaali- ja terveyshallituksen yhdyskuntatyön kehittämishankkeiden raporteissa on havaittavissa kaksi erilaista sosiaalisen määrittymistapaa: *sosiaalinen yhteisöllisyyden merkityksessä ja sosiaalinen asukasdemokratian projektina* (Roivainen 1993, 75). Yhteisöllisyys esitetään juurettomuuden ja privatisoitumisen vastalääkkeenä. Vuokralaisdemokratia on osa asukasdemokratiaa. Yläkäsitteenä asukasdemokratia sisältää periaatteen asukkaiden oikeudesta päättää yhdessä heitä koskevista asioista. (Roivainen 1993, 83.)

Roivaisen esittämät sosiaalisen määrittymistavat yhdyskuntatyön projekteissa sopivat teoreettisiksi yläkäsitteiksi tarkasteltaessa tälle lähiöuudistukselle määriteltyjä sosiaalisia ulottuvuuksia. Lähiöuudistus *asukasdemokratian projektina* tarkoittaa asukkaiden osallisuuden rakentamista elvyttämällä talojen hiljennyttä asukastoimintaa ja tarjoamalla asukkaiden käyttöön lähellä sijaitsevia kokoontumistiloja. Peruseräparannus on eräänlainen piristysruiske. Sen käynnistyessä talotoimikuntien tehtävät lisääntyvät ja talotoimikunnat joutuvat ottamaan uudenlaista vastuuta päätösten valmistelusta ja tiedon kulkemisesta talon asukkaiden välillä. Rakennuttajan teettämät kuntokartoitukset ja kyselyt kiinnittävät huomion asumisen fyysisiin epäkohtiin. Asukas-, suunnittelu- ja työmaakokoukset tarjoavat mahdollisuuden osallistua ja vaikuttaa peruseräparannuksen suunnitteluun ja toteutukseen. Kokoontumisissa eri tahojen vuorovaikutus on suoraa ja konkreettia.

Ulla-Maija Laihon mukaan eurooppalaisissa kaupunki- ja lähiöuudistushankkeissa Ruotsia myöten asukkaat ovat olleet todellinen toimijataho. Asukastoiminnalla, olipa se sitten kaupunginosan ruohonjuuritason toimintaa - *community activities* - tai vuokratalojen asukasosallistumista - *tenants' involvement* - on pitkät perinteet. Ruotsissa vuokralaisyhdistykset ovat neuvotteluosapuoli sovittaessa vuokrasta kuntien ja muiden yleishyödyllisten yhteisöjen omistamissa vuokrataloissa. Brittein saarilla toteutetuissa lähiöuudistusprojekteissa asukkailla on veto-oikeus esim. projektien organisoimista ja suunnitteluratkaisuja koskevissa päätöksissä. (Laiho 1996, 12.)

Laiho (mt.) toteaa, että asukkaiden osallistumiseen liittyvien toimintamallien siirtäminen ja muovaaminen

suomalaiseen ympäristöön sopiviksi aiheuttaa eniten hylkimisreaktioita. Suomessa asukkaiden osallistumismuotoja ja -sisältöjä luodaan ellei nolatilanteessa, niin joka tapauksessa tilanteessa, jota kuvaa asukastoinnin vähäisyys ja voimattomuus, asukasyhdistysten ja -toimikuntien olemassaolon muodollisuus tai vaikuttamisen näennäisyys. (Laiho 1996, 12.)

Yhteisöllisyyden mahdollisuus syntyy toimivien sosiaalisten verkostojen olemassaolosta. Sosiaalisia verkostoja syntyy perhe- ja sukulaisuussuhteiden myötä, naapureiden välille, asukasyhdistyksen toiminnassa ja harrastustoiminnassa sekä yhteyksistä asuinalueen ulkopuolisiin yhteisöihin. Lähiöuudistuksiin on liitetty odotuksia ja toiveita naapuriavun ja talkoohengen elvyttämisestä. Kun projektien myötä asukastoimintaa viritetään uuteen vauhtiin, tavoitteena on, että varsinaisen lähiöprojektin jälkeen toiminta jatkuisi asukkaiden lisääntyneen aktiivisuuden ja toimintahalun turvin. Ihanteena on, että asukasyhdistysten kautta ihmiset voivat vaikuttaa lähiympäristönsä asioihin esimerkiksi tekemällä aloitteita ja ehdotuksia kunnallisiin toimielimiin. Asukasyhdistykset toimivat tällöin myös edunvalvojina. Yhdistysten toimintatapoja ovat talkoot, kokoontumiset, tapahtumat ja retket. Asuinalueen ympäristön ja maiseman vaaliminen ovat selkeitä asukasyhdistysten tehtäviä. Yhdistykset vaalivat kotiseutuhenkeä- ja kulttuuria. Usein kunta tukee yhdistyksiä taloudellisin avustuksin. Hieman kriittisesti voi kysyä liittyykö asukasyhdistysten aktiivisuus asunnon omistamiseen, sillä esimerkiksi pientalovaltaisilla alueilla toiminta on vilkkainta. Toisaalta, tunneside asukkaan ja asuinympäristön välille voi syntyä asunnon hallintasuhteesta huolimatta. Talotoimikuntien merkitys erityisesti vuokrakerrostaloissa nähdään asumisviihtyvyyttä lisäävänä tekijänä, samoin asukkaiden keskinäisen tuen ja kontrollin toteuttajana.

Lähiöuudistuksen kolmas sosiaalisen ulottuvuus on sen *sosiaalipoliittinen merkitys*. Pyrkimys vaikuttaa yhteiskuntaoloihin liittämällä toisiinsa yksilöllisyys ja laaja-alaisuus yhdistää niin yhdyskuntatyötä kuin alueellista ja rakenteellista sosiaalityötä. Puhuhdan lähiöuudistuksessa nämä kolme sosiaalityön toteuttamistapaa kohtasivat. Ratkaisuja vaativista sosiaalisista ongelmista vaikeimpia olivat syrjäytyminen, työttömyys ja elämänhallinnan vaikeus. Rakenteellinen sosiaalityö sisältää näkemyksen siitä, että laaja-alainen yhdyskuntaa koskeva muutostyö voidaan yhdistää kokonaisvaltaiseen yksilötyöhön. Samoin voidaan ajatella yksilön elämään vaikuttavan sosiaalityön olevan osa rakenteellista muutostyötä. Yhdyskuntatyön lähtökohta on ihmisen ja ympäristön välinen suhde, samalla kun se pyrkii havaitsemaan yhdyskunnan ja perhetason ongelmien välisen yhteyden. Yhdyskuntatyön keinoin yritetään vahvistaa asukkaiden sosiaalisia verkostoja keskinäisen tuen, avun ja yhteisöllisyyden tunteen resursseina. Syrjäytyminen voidaan nähdä verkostojen ja vuorovaikutuksen ulkopuolelle joutumisena. Eri verkostojen muodostamisessa rajasysteemeissä kohtaavat yksilöt ongelmien ja ratkaisuyrityksiä tarjoavat organisaatiot. Ratkaisut eivät tapahdu vain yksilötasolla, vaan osana yhteiskunnallisia rakenteita. (Arnkil 1990; Viirakorpi 1990; Koskinen 1989.)

Pupuhuhdassa sosiaalityön eräs tavoite on ollut syrjäytymisen estäminen. Kokopäiväisen kotona oleskelun vastapainoksi on haluttu tarjota työllistymismahdollisuuksia asuinalueilla työosuuskuntien tai työllisyystöiden avulla. Yhteistiloissa on pidetty erilaisia kerhoja, tilat ovat myös toimineet vapaanmuotoisen seurustelun ja oleskelun paikkoina sekä kokoustiloina. Ruokala ja lapsille suunnattu ohjattu toiminta ovat tarjonneet helpotusta loputtomien arkipäivien puristuksessa. Lähiöuudistus on vahvistanut alueella toimivia moniammatillisia tiimejä. Lähiöuudistuksissa etsitään myös ehkäisevän sosiaalipolitiikan malleja. Niiden painopiste on ongelmien ennakoimisessa ja ehkäisemisessä, ei niinkään korjaavassa toiminnassa.

Lähiöuudistus on suunnattu alueen kaikille asukkaille, ei vain sosiaalitoimen asiakkaille, jotka tietysti myös ovat asukkaita. Lähiöuudistuksen tavoite ei ole vain sosiaalisten ongelmien lievittäminen. On mahdollista, että jotkut asukkaat ovat kokeneet projektin liian "sosiaalipainotteisena" ja siksi itselleen vieraana. Erityisesti asunto-osakkeen omistajat, jotka sen lisäksi, että kauhistelevat perusparannuksen aiheuttamia kustannuksia, voivat pitää esimerkiksi asukasdemokratian vahvistamiseen tähtääviä asukaskokouksia itsensä kannalta merkityksettöminä. Vaikka työttömyys eräissä lähiöissä on huomattavan suurta, osa asukkaista niissäkin on säilyttänyt vakituisen työpaikkansa tai heidän työttömyytensä on ollut väliaikaista. Tämän tutkimuksen haastateltavat asukkaat on valittu asumisen perusteella, muuta kriteeriä valinnassa ei ole käytetty. Asuminen on ihmisen maailmassa-olon tapa, siksi se tässä yhteydessä suo kaikille asiantuntija-aseman.

Nyt tutkimuksen kohteena olevan alueen kehittämissuunnitelman (1995) tavoitteita ovat: "... tehdä asuinalueesta asukkaidensa tarpeita hyvin palveleva, turvallinen, viihtyisä ja vetovoimainen kaupunginosa. Asuntoalueen kehittäminen ei ole vain rakennustekninen tai taloudellinen suoritus. Tärkeää on myös tukea sellaisen toimintaympäristön muodostumista, joissa ihmiset voivat viihtyä. Tässä toiminnassa asukasnäkökulmalla on ratkaiseva merkitys". Asukaslähtöisyydestä samassa kehittämissuunnitelmassa todetaan: "On tärkeää, että suunnitelman toteuttaminen ja muu kehittämistyö tapahtuu osana yhteistyöprosessia, jossa asukkaat ovat keskeisiä toimijoita".

1.4 Perusparantaminen ja asumisen laadun arviointi

Perusparannuksen lähtökohtana on, että korjaukset täyttävät mahdollisimman hyvin asukkaiden tarpeet. Päivittäisten asuintoimintojen sujumisen helpottaminen on yksi toiminnan tavoite. Sen lisäksi on otettava huomioon terveellisyys- ja turvallisuusvaatimukset, esteettisyys sekä sovitettava ne yhteen taloudellisten edellytysten kanssa. Tavoitteet siis liittyvät toisaalta ihmisten elinoloihin, toisaalta rakennuskantaan ja sen lähiympäristöön. Näiden leikkauspisteessä ovat nykyiset asukkaat arkipäivän toimintoineen asumassa perusparannettuja taloja. (Nurmela 1992, 2.)

Nurmela jäsentää perusparannusta seuraavasti:

Toimivuuden tai asuttavuuden ulottuvuus on perusparantamisen keskeisin arviointiperuste. Asuttavuus tarkoittaa asunnossa tai muissa tiloissa suoritettavien toimintojen ja toimijoiden tarpeiden välistä vastaavuutta, muut arviointikriteerit ovat tälle alisteisia.

Perusparantamisen tavoitteena on asunnon, asuinrakennuksen ja asuinympäristön *viihtyvyyden* lisääminen. Viihtyvyys on laaja käsite ja edellyttää täsmenämistä. Viihtyvyyden ohella voidaan puhua asunnon *symboliarvosta*. Tällöin asunto, asuinrakennus tai asuinympäristö viestivät asukkaalle arvostamia asioita. *Kauneus* taas tarkoittaa näkemisen kohteen välitöntä miellyttävyyttä tai epämiellyttävyyttä.

Sisätilojen terveellisyden osa-alueet ovat: sisäilmasto, melu, äänieritys, akustiikka, valaistus ja vesi- ja jätehuolto. Tunne terveydestä on osittain subjektiivinen tuntemus. Perusparannuksen yhteydessä asukkailta voidaan kysyä esimerkiksi esiintyykö heillä oireita, jotka voisivat johtua asunnon tai sen lähiympäristön ominaisuuksista.

Turvallisuus tarkoittaa rakenteiden ja laitteiden turvallisuutta sekä käytön turvallisuutta. Asukkailla on ensisijaisesti kokemusta asunnon, yhteistilojen ja piha-alueen käytön turvallisuudesta.

Taloudellisuuden vaatimus sisältyy kaikkiin edellä mainittuihin ulottuvuuksiin. Perusparannuksen yhteydessä olisi otettava huomioon pitkän aikavälin vaikutukset kiinteistön ylläpitoon ja käyttökelpoisuuteen.

Nurmelan mukaan perusparantamista tutkittaessa tulee kiinnittää huomiota sen yhteydessä saadun asuntoliittisen tuen kohdentumiseen, perusparannuksen vaikutukseen asukkaiden sosiaalisiin verkostoihin sekä asukkaiden vaihtuvuuteen.

Perusparannukseen tulisi sisältyä *elämänkaari*-periaate. Rakentamisessa ja arkkitehtuurissa elämänkaariajattelulla voi olla eri sisältö kuin puhuttaessa asumisesta talon asukkaalle kannalta. Rakennuksen elinkaaren piirtämiseen kuuluu remontti- ja lämmityskustannusten laskeminen.³ Talon on oltava käyttökelpoinen ja helposti muunneltavissa, jotta elinkaari muodostuisi pitkäksi. Esteettisesti miellyttäväksi miellettyä taloa jaksavat katsella useat sukupolvet. Rakennuksen eri osat vaativat kunnossapitoa ja ajoittaista vaihtoa. Elinkaaren kustannuksiin vaikuttaa se, miten suunnitteluvaiheessa on osattu ottaa huomioon rakennuksen muutos- ja uusimistarpeet. Vanhanaikaiset ratkaisut, kuten vanhojen talojen painovoimainen ilmanvaihto, tiedetään toimiviksi, moderni koneellinen ilmanvaihto vaatii huoltoa ja uusimista. Uudenaikaisen, teknisty-

³ Esko Nurmi. Elinkaariajattelu sopii rakennuksiinkin. HS 5.4.98

neen talon remonttirytmä on aikaisempaa nopeampi, siksi uusissa aravataloissa on otettu käyttöön huoltokirja, jonka tarkoituksena on kiinnittää huomio määräaikaisiin tarkistuksiin ja huoltotöihin. Elinkaariajattelussa suunnittelukustannukset asettuvat uuteen vertailuasetelmaan kokonaiskustannusten suhteen. Työn tilaaja voi valita, laitetaanko rappukäytävään kolme vai kolmekymmentä vuotta kestävä lattialeikat. Ensimmäinen vaihtoehto on halvempi ja säästää rakennuskustannuksissa. Jos ajatellaan tilannetta seuraavien 50 vuoden ajalle, tilanne on päinvastoin. Hintojen nousun paineessa neliökustannuksia riisutaan. Vaarana voi olla paluu 70-luvun laatuun. Materiaalivalintojen ohessa kustannuksia pyritään pitämään kurissa eri tilaratkaisujen avulla. Yhteistiloja ja lämpimiä varastoja on supistettu ja kattokerrosten saunoja on siirretty kellariin. Vapautuviin tiloihin on rakennettu uusia asuntoja, joissa on huonot pohjaratkaisut. Elinkaariajattelun omaksunut rakennuttaja/tilaaja varautuu asuntojen uusiin käyttötarkoituksiin ja tulevaisuuden tekniikan vaatimiin väljiin ja muunneltaviin tiloihin sekä suosii viihtyisyyttä ja ulkonäköä, jotka auttavat säilyttämään talon arvon.

Ihmisen asumisessa elinkaariajattelu tarkoittaa sitä, että samassa asunnossa voi asua vauvasta vaariin.⁴ Aukkaan ei tarvitse muuttaa asunnosta toiseen, vaan asunto muuttaa muotoaan ihmisen elinkaaren mukaan. Elinkaariajattelu tässä yhteydessä merkitsee, että iästä tai elämäntilanteesta riippumatta kukin voi asua omassa kodissaan mahdollisimman pitkään. Tämä edellyttää, että rakennuttajat, rakentajat ja arkkitehdit kykenevät katsomaan tulevaisuuteen. Asukkaiden ikääntyessä hissittömät talot ovat todellinen ongelma, samoin se, jos hissi on niin ahdas, etteivät pyörätuoli tai lastenvaunut sovi sinne. Avohoito ja -palvelut sekä uudet teknologiset sovellukset mahdollistavat pitkään jatkuvan itsenäisen elämän. Tämä on yhteiskunnan kannalta katsottuna edullista ja yksilön kohdalla inhimillisesti arvokasta. Omassa kodissa ovat tutut esineet, hajut, värit ja muistot. Asumisen high tech -sovelluksia ikääntyville tai vammaisille ovat kauko-ohjattavat ovet, lamput ja verhot tai puhaltamalla kytkeytyvät toiminnot. Arkipäiväisempiä keinoja ovat pyörätuolien mentävät ja kynnyksettömät ovet, suihkutilan karhea lattia ja seinien tukikahvat, penkit pihossa ja kauppatien varrella sekä tietysti lähipalvelujen saavutettavuus.

1.5 Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat

Klassisen sosiologian tavoittelema yhteiskunnan yhtenäinen järjestys on vaihtunut moniksi järjestyksiksi ja pysyviksi muutoksiksi. Muutoksessa pysyvää on yhteiskunnallisen toiminnan ongelman pohdinta. Onko yhteiskuntahistoria kasvottomien voimien aikaansaama, jolloin yksilöt nähdään yhteiskunnallisten ehtojen "sokeina" toteuttajina, vai perustuuko yhteiskuntahistoria yksilöiden toimintaan ja heidän tietoonsa ympäristöstään. (Ilmonen 1998). Anthony Giddensin mukaan synnymme tiettyihin yhteiskunnallisiin

⁴ Dialogi 3-4/98

rakenteisiin, mukaudumme niihin, käytämme niitä hyväksemme ja muutamme niitä. Sosiologian klassikoista Émile Durkheim ja Talcott Parsons näkivät rakenteiden (kuten symbolinen rakenne, integraatio/disintegraatio) sitovuuden ja määräävyyden vahvoina yksilön elämää ohjaavina tekijöinä. Giddensin mukaan rakenteiden sitovuus on heikkoa, toimija voi hahmottaa rakenteen ja pyrkiä vaikuttamaan siihen. Nicos Mouzelis (1991) toteaa, että inhimillinen toiminta on tapojen, sääntöjen ja instituutioiden sitomaa, mutta voimme silti ottaa etäisyyttä yhteiskunnan rakenteisiin. Yksilön suhde makrotason rakenteisiin määräytyy rakenteiden sitovuuden/heikkouden (dualismi/dualiteetti) vaihtelun myötä. Yhteiskunnallinen hierarkia ja sosiaalisen elämän asymmetrinen luonne ratkaisevat yksilön mahdollisuudet toimia rakenteita muuttavasti. Hierarkian yläpäässä luodaan pelisääntöjä, alhaalla vaikutusvaltaa on vähemmän. Yhteiskunnan makrotaso on yksilöiden täyttämä, mutta vain vaikutusvaltaisten yksilöiden.

1.6 Yhteiskunnalliset rakenteet

Yhteiskunnallisiksi rakenteiksi ymmärretään yleisellä tasolla yhteiskunnallisen todellisuuden yleispiirteet, kuten väestörakenne, elinkeinorakenne tai aluerakenne. Yhteiskuntarakenteet voivat tarkoittaa myös resurssien ja rajoitusten jakautumista ihmisten keskuudessa. Tällöin rakenteita ovat taloudelliset, poliittiset, koulutukselliset tai tiedolliset voimavarat tai niiden puuttuminen. Giddens (1984) puhuu rakenteista sääntöinä ja käytettävissä olevina voimavaroina. Rakenne on hänen mukaansa yleiskäsite, mutta *rakenteet* voidaan määrittää sääntöihin ja käytettävissä oleviin voimavaroihin liittyvien ominaisuuksien joukkona. Rakenne viittaa ”rakenteelliseen ominaisuuteen” tai vieläkin tarkemmin ”rakenteistavaan ominaisuuteen”. Rakenteet ovat ajattomia periaatteita ja ne ilmenevät ainoastaan ”muistijälkinä”. *Järjestelmä* on Giddensin mukaan säännöllisiksi yhteiskunnallisiksi toimintakäytännöiksi järjestäytyneitä jatkuvasti uusintettuja suhteita toimijoiden ja heistä muodostuneiden ryhmien välillä. *Rakenteistuminen* on vuorovaikutusten synnyttämiä tilanteita, jotka määräävät rakenteiden jatkuvuutta tai muuntumista ja siten myös järjestelmien uusintamista. (Giddens 1984, 109, 111-112). Tekijät tulevat toiminnassaan uusintaneeksi rakenteet, kun he panevat ”muistijäljet” täytäntöön. Rakenne on siten toiminnan apuneuvo ja lopputulos. Sillä on toimintaa edesauttava ja sitä rajoittava puolensa. (Giddens 1986⁵ sit. Ilmonen 1995, 322.)

Yhteiskunnallisissa järjestelmissä, kuten vuorovaikutusjärjestelmä, on rakenteistavia ominaisuuksia, mutta järjestelmät eivät ole rakenteita. Rakenteet kiinnittyvät aika- ja paikkaulottuuteen järjestelmien jäsentymisprosessissa. Yhteiskunnallinen järjestelmä on täten rakenteistunut kokonaisuus. Rakenteet ovat välttämättä järjestelmien ja ryhmien (kollektiivien) ominaisuuksia ja niitä luonnehtii ”subjektin poissaolo”.

⁵ Giddens, Anthony (1986): *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Polity Press. Cambridge.

(Giddens 1984, 110, 113.) Rakenteet ovat siis Giddensin mukaan sekä toimintaa rajoittavia että sitä mahdollistavia todellisuuden ainesosia, jotka ovat periaatteessa olemassa vain "virtuaalisina" muistijälkinä, jotka toimija voi panna käytäntöön (Ilmonen 1993, 3). Yhteiskunnallisten järjestelmien perustana ovat yhteiskunnalliset toimintakäytännöt. Pienin järjestelmän muoto koostuu kahdesta osanottajasta. Täten voidaan sanoa, että vuorovaikutusjärjestelmä on toistuva ja uusintettu toimintakäytäntö. Kun ymmärretään toimintakäytäntö, ymmärretään rakenne (Arnkil 1992, 51).

Jotta voitaisiin löytää subjektin (toimija) ja objektin (yhteiskunta) samoja rakenteellisia ominaisuuksia ja ylittää vastakohta-asetelma tietoisien ja tiedostamattoman välillä, Giddens on kehittänyt *rakenteistumisen teorian*. Rakenteistumisen teoriaan liittyy oleellisesti näkemys *rakenteiden kaksinaisuudesta*. Se tarkoittaa yhteiskunnallisissa toimintakäytännöissä ilmenevää *rekursiivisuutta* eli itseensä palautumista ja itsensä muokkaamista. Rekursiivisuus tarkoittaa toimijan, agentin, kykyä ottaa huomioon yhteiskunnalliset rakenteet, käyttää niitä toimintansa lähtökohtana ja muokata niitä tarkoituksiinsa paremmin sopiviksi (Ilmonen 1993, 4). Rakenne on samanaikaisesti osa persoonallisuutta että yhteiskuntaa, ja niiden molempien muotoutumiseen vaikuttavat myös toiminnan ei-aiotut seuraukset ja toiminnan tunnistamattomat olosuhteet. Rakenteelliset ominaisuudet ovat samaan aikaan toimintakäytäntöjen ja toiminnan sekä välineitä että tuotoksia. Toimijat käyttävät hyväkseen sääntöjä ja käytettävissä olevia voimavaroja vuorovaikutusprosesseissa ja samalla nämä vuorovaikutusprosessit muovaavat uudelleen niissä käytettyjä sääntöjä ja vuorovaikutusprosesseja. Giddens toteaa, etteivät rakenteet ole toiminnan esteitä, vaan oleellisia tekijöitä toiminnan toteuttamisessa. Instituutiot eivät toimi niitä luovien ja uusintavien yhteiskunnallisten toimijoiden ulottumattomissa. (Giddens 1984, 24, 117-118, 120)

Rakenteistumisen teoriassa määritellään mitä on *toimijana toimiminen*. Giddensin mukaan toimintaan, kuten kaikkeen yhteiskunnalliseen olemassaoloon, liittyy sen määrittäminen aikaan ja paikkaan. Yhteiskunnalliset toimintakäytännöt ovat sijainniltaan määrittäviä, toiminta jäsentyy ajan, paikan ja rakenteen leikkauspisteeseen. Aika tai ajan kokeminen ei muodostu yksittäisten ja peräkkäisten hetkien jonosta, vaan muistijäljistä ja tulevan ennakoinnista. Toimijana toimiminen ei tarkoita yksittäisten tekojen sarjaa, ennemmin toimimisen jatkuvaa virtaa. Entä miten toimija määritellään? Toimijan toimenpiteet kohdistuvat muutettavissa olevan kohdemaailman suuntaan. Toiminnan luonteeseen kuuluu se piirre, että toimija minä hetkenä tahansa "olisi voinut toimia toisin". Toimija pohtii toimintaa ja tekoja; inhimillisen toiminnan piirre on tarkoituksellisuus. Tekoon kohdistuva ja sitä pohtiva tarkkailu viittaavat inhimillisen käyttäytymisen tavoitehakuisuuteen. Tarkoituksellisuus on ihmisen toiminnan rutiinomainen piirre, eikä tarkoita, että toimijoilla tulisi olla selvät, tietoisesti määritetyt tavoitteet mielessään toimintojen aikana. Toimintaa seuraavan pohdinnan mahdollistaa toimijan sosiaalinen tietovaranto. (Giddens 1984, 93-100.) Giddensin käsite *knowledgeability* voidaan ymmärtää kyvyksi hakea ja käyttää tietoa eikä tiedon passiiviseksi

vastaanottamiseksi (Ilmonen 1993, 5). Toimija voi selittää toimintaansa *diskursiivisin* (ilmaistavissa olevin) kyvyin tai tavoin, mutta ymmärtämisen laajempi kehikko sisältää myös *käytännön tietoisuutta* (itsestään selvä tieto, praktinen tietoisuus), jota ei ilmaista diskursiivisesti. Käyttäytymisen pohtiva tarkkailu tapahtuu siis käytännön tietoisuudella “laajennetussa” tietoisuuden kehikossa (Giddens 1984, 99). Oleelliseksi praktisen tietoisuuden tekee lisäksi se, että kun diskursiivinen tietoisuus on muutoksellisen toiminnan, produktion, taustavaikuttaja, praktinen tietoisuus on oleellinen reproduktiossa, todellisuuden uusintamisessa. Sen toiminnallinen vastine on *rutiini*, joka tuo inhimilliseen olemiseen jatkuvuutta ja ylläpitää siten olemassaolevia rakenteita. (Mt. 5.) Rationalisointi on siis toimintansa tietoisesti hallitsevien toimijoiden käyttäytymiseen kuuluva piirre. Pohtiva seuranta mahdollistaa toiminnan jälkikäteiseltä selvitettävyyden. Käytännön tietoisuuden tasolla tieto ilmenee myös *tiedostamattomina ajatustapahtumina*. On mahdollista, että toimija väittää toimineensa syistä, jotka itse asiassa eivät ohjanneet hänen toimintojaan. Jälkikäteiseltä selvitetyksen tarjoaminen erilaisten syiden muodossa on myös usein motivaatioon liittyvien tiedostamattomien tekijöiden määräämä. Toimintaa määrittävät siis sen annetut ehdot ja osin tunnistamattomat olosuhteet sekä toiminnan ei-aiotut seuraukset, jolloin toiminnat siirtyvät tarkoitushakuisen toiminnan piiristä sen ulkopuolelle. Toiminnan tiedostamattomat olosuhteet liittyvät ei-aiottuihin seurauksiin. Ei-aiotut seuraukset vaikuttavat yhteiskunnallisiin uusintamisprosesseihin rakenteen duaalisuuden kautta muuttuessaan toiminnan olosuhteiksi. (Giddens 1984, 100-103.) Giddensin kehittämä tiedostamattoman analyysikehikko poikkeaa eräissä suhteissa klassisesta freudilaisesta näkemyksestä (Giddens 1984, 99). Tiedostamattoman sijaan hän esittää käytännön tietoisuuden käsitettä, jolla välttää toiminnan ei-refleksiivisyys ja automaattisuus (Ilmonen 1993, 12). Tietoisuusmuotoja Giddensillä on kolme; diskursiivinen ja praktinen, jotka toimivat mieleenpalautuksessa entisten kokemusten esiintuojina ja tiedostamaton, joka on suoran mieleenpalauttamisen ulottumattomissa. Praktinen tietoisuus on koko strukturaatioteorian keskeisimpiä ideoita, sillä tapahtuuhan inhimillisen toiminnan reflektiivinen tarkkailu nimenomaan tällä tasolla. (Ilmonen 1990, 298-299.)

1.7 Vuorovaikutusjärjestelmän rakenteistavat ominaisuudet

Giddens tarkastelee rakenteiden kaksinaisuutta yleisessä yhteiskunnallisessa vuorovaikutuksessa. *Rakenteet ovat siis sääntöjä ja yhteiskunnallisia ja yksilöllisiä voimavaroja ja tietovarantoja*. Säännöt ovat voimavaroihin nähden ensisijaisia. Säännöt ja resurssit muodostavat yhdessä sosiaalisten systeemien (kuten vuorovaikutus) keskeiset elementit. Sosiaaliset systeemit ovat sääntöjen ja resurssien rakenteistamia.

Säännöillä on kaksi puolta; merkityksen muodostuminen ja yhteiskunnallisen käyttäytymisen sanktiot. Käyttäessämme kieltä, voimme käyttää sen sanoja oikein tai väärin; ja tällöin on kyseessä sääntöjen se puoli,

joka koskee merkityksen muodostumista. Toisaalta on kuitenkin myös olemassa oikeaa tai väärää käyttäytymistä yhteiskunnallisen kanssakäymisen edellyttämien normatiivisten sääntöjen kannalta. (Giddens 1984, 137.) Säännöt siis kertovat mikä on vuorovaikutustilanteen luonne, mitä tietyt sanat tai teot merkitsevät ja mitä niistä mahdollisesti seuraa. Tai ne osoittavat toiminnan oikeututusta, sitä, mikä eri tilanteissa on oikein tai väärin, mihin kullakin on oikeus ja velvollisuus kyseisessä tilanteessa. (Viirkorpi 1990, 48.)

Merkityksen muodostus vuorovaikutustilanteissa on *kommunikatiivista kohtaamista*. Siinä tapahtuva käyttäytymisen pohdiskelleva tarkkailu ja tilanteen sujuvuus edellyttävät, että osapuolet tuntevat vuorovaikutuksen menettelytavat. Ymmärrettävyys edellyttää vakiintunutta ja rutiininomaista viittaamista fyysiseen, yhteiskunnalliseen ja ajassa määritettyyn kontekstiin. Tällöin “kommunikatiivinen toiminto” viittaa toimintoihin, joissa itse toimintojen refleктоivan tarkkailun eräänä tavoitteena on tarkoitus kommunikoida toisten kanssa. Merkityksen muodostumisella vuorovaikutusprosessissa on omat normatiiviset piirteensä, kuten kaikilla rakenteellisilla tekijöillä. Vuorovaikutuksen normatiivisuus voidaan määrittellä *oikeuksien toteutumiseksi ja velvollisuuksien täyttämiseksi*. Mainitut piirteet osoittavat mikä kussakin tilanteessa on oikein ja väärin, tai mitkä kunkin oikeudet ja velvollisuudet ovat. Giddensin mukaan toimija voi arvioida toiminnasta seuraavia sanktioita ja hyväksyä ne hintana saavutettavasta päämäärästä. Sanktiot ovat neuvotteluperusteisia. Merkitysten luominen ja ylläpito voidaan suhteuttaa normatiivisen järjestyksen luomiseen ja ylläpitoon. (Giddens 1984, 141-142, 144).

Hallinta ja vallankäyttö merkitsevät voimavarojen olemassaoloa. Giddens määrittelee vallan strategisen käyttäytymisen keinoksi saavuttaa tuloksia sekä vuorovaikutusprosessien institutionaaliseksi piirteeksi. Hän yhdistää vallan käsitteen toiminnan käsitteeseen. Valta ymmärretään tällöin kyvyksi saada aikaan muutoksia. Kyky viittaa toimijan mahdollisuuksiin tuottaa tällaisia seurauksia. Valtaan sisältyy myös “ei-tehtyjen päätösten” piiri. Viimeksi mainitut ovat edelleen perustaltaan toimijakeskeisiä. Toimijan näkökulmasta valta on kyky saada aikaan muuntumista. Valta hallintana on institutionaalinen perspektiivi. Institutionaalisen vallankäytön muotoja ovat toiminaan velvoittaminen ja käyttöön oikeuttaminen. Vallankäyttöä yhteiskunnallisessa vuorovaikutuksessa voidaan analysoida autonomian ja riippuvuuden uusintamisena. Giddensin mukaan myös kaikkein selvimmin riippuvuusasemassa olevat toimijat ja osapuolet säilyttävät tietyn autonomian asteen. Käytettävissä olevat voimavarat ovat välittävä tekijä, jonka kautta kykyä saada aikaan muutoksia käytetään valtana yhteiskunnallisissa vuorovaikutusprosesseissa. (Mt., 145-154.) Vuorovaikutusjärjestelmän hallintarakenteet käsittävät kahdenlaisia voimavaroja. On *käskeyvaltaa* toisiin osapuoliin (auktoritatiiviset resurssit), jolloin saadaan toiset tekemään jotakin. Lisäksi on *käyttövaltaa* (allokatiiviset resurssit) erilaisiin aineellisiin asioihin eli voidaan omistaa tai käyttää raaka-aineita, hyödykkeitä, tilaa, kulkuvälineitä jne. (Viirkorpi 1990, 48.) Muuttaakseen ympäristöään yksilö tarvitsee resursseja sekä tietovarantoja (knowledgeability) että mahdollisuuden valvoa ympäristöään (surveillance). Osallistuessaan

vuorovaikutukseen yksilöt käyttävät hyväkseen sääntöjä ja voimavaroja synnyttääkseen niiden avulla keskinäistä vuorovaikutustaan (Viirkorpi 1990, 49). Toimijat käyttävät näitä rakenteistumisen modaliteettia synnyttäessään vuorovaikutusta, mutta ne ovat samanaikaisesti välineitä vuorovaikutusjärjestelmien rakenteellisten osasten uusintamisessa. Yksilötasolla modaliteetit merkitsevät tietovarantoja ja yksilöllisiä käytettävissä olevia voimavaroja, yhteiskunnallisella tasolla säännöt ja voimavarat ovat yhteiskunnallisten järjestelmien institutionaalisia piirteitä. (Giddens 1984, 135.)

Viirkorpi (1990, 57) on pohtinut vuorovaikutusten ehtojen muuttamista sosiaalityön keinoin, sen sijaan, että vain todettaisiin yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen institutionaalisuus ja vuorovaikutusmuotojen jatkuvuus. Muutostyön kohteena ovat silloin vuorovaikutusta rakenteistavat ominaisuudet: hallinnan, legitimaation ja merkityksen muodostuksen rakenteet. Olisi pystyttävä muuttamaan osapuolten keskinäisiä käsky- ja alistussuhteita. Samoin olisi kyettävä puuttumaan siihen, mitä asioita tai aineellisia hyödykkeitä kukin saa käyttöönsä esim. omakseen, vuokralle jne. Legitiimiä järjestystä koskevien käsitysten muuttamiseksi joudutaan kyseenalaistamaan arvoja, rikkomaan normeja sekä uudistamaan rankaisemisen ja palkitsemisen tapoja. Merkitysrakenteiden muutos taas vaatii uutta tietoa, uusia tulkintoja ja asioiden uudelleen määrittelyä. Arnkil (1990) toteaa, että keino muutosten aikaansaamiseen niissä rakenteissa, joissa sosiaalityö on mukana - siis toiminnassa muodostuvissa verkstorakenteissa - *on oman toiminnan muuttaminen*. Näin "rakenteellisen sosiaalityön" kohde tulee harvinaisen lähelle: omaan toimintaan. Omasta toiminnasta (oman toiminnan verkostoitumisesta) tulee myös rakenteellisen analyysin kohde. Tällainen on sosiaalivaltion päivittäistoiminnan tutkimista.

1.8 Etnografinen tutkimusote

Tutkielman aineisto koostuu useasta osasta. Keskeisen osan aineistosta muodostavat haastattelut. Niitä on yhteensä 15. Haastatteluista 11 käsitteli pääasiassa lähiöuudistukseen liittyviä kokemuksia. Haastatteluista kolme kuului pienempään harjoitustyöhön, jonka aiheena oli työharjoittelu Pupuhhdan asukastilassa, siinä haastateltavat olivat eri alojen opiskelijoita. Varsinaisen lähiöuudistusaineiston haastateltavat koostuivat asukkaista, projektityöntekijöistä, rakennuttajan sekä asuntojen omistajan edustajista. Yksi haastateltavista oli asukastoiminnan koordinaattori. Mainittujen lisäksi aineistoa saatiin toisesta tutkimusharjoitustyöstä. Sen aiheena oli Pupuhhdan koulun pihan uudistamisen suunnittelu. Sitä varten koulun oppilaat kirjasiivat muistiin toiveensa ja ehdotuksensa viihtyisämmästä pihasta. Myös opettajat ja samassa rakennuksessa sijaitsevan päiväkodin henkilökunta kirjoitti toiveistaan. Kolmen talon asukkaille jaettiin kyselylomake, jossa kysyttiin heidän näkemyksiään asuinalueen kohentamiseksi. Kyselylomakkeita täytettiin myös asukastilassa.

Haastatteluista 13 nauhoitettiin ja kaksi kirjasiin muistiin ja kirjoitin välittömästi puhtaaksi. Kaikki haastattelut olivat melko pitkiä, 45 minuutista yli kahteen tuntiin. Kuusi haastattelua tehtiin asukastilassa, kolme työpaikalla ja kuusi haastateltavan kotona. Haastateltavat valitsivat heille sopivan paikan. Haastattelu ei ole tässä yhteydessä täsmällinen termi, on parempi puhua löyhästi teemojen ympärillä pyörivästä jutustelusta. Haastattelun runko muodostui siten, että ensimmäiset kysymykset koskivat lähiöuudistuksen yleisiä piirteitä ja kanavia, joiden kautta asukkaat olivat lähiöuudistukseen liittyvistä seikoista saaneet tietoa. Seuraavaksi keskustelimme Pupuhuhdasta asuinalueena ja kaupunginosana, sen eduista ja huonoista puolista. Sen jälkeen olivat vuorossa talo asukkaineen, naapurusto, talotoimikunnan tehtävät ja perusparannukseen liittyvä yhteissuunnittelu. Viimeinen teema oli oma asunto ja siihen liittyvät uudistustoiveet. Ennen nauhoituksen käynnistämistä kerroin mitä keskustelu koskee ja mihin sitä käytetään. Asukkaiden haastatteluiden kohdalla usein sovimme, ettei henkilökohtaisuuksiin mennä. Haastattelut litteroitiin osin kokonaan, osin keskeisiltä kohdilta.

Tutkielman toisen keskeisen aineistokokonaisuuden muodostavat asukas- ja suunnittelukokousten havainnointi ja niistä tehdyt muistiinpanot. Osallistuin kaikkiaan seitsemään kokoukseen, joista viiden tarkempi kuvaus on tutkielmassa mukana. Kokousten eri nimet johtuivat siitä, kuka oli kulloinkin koollekutsujana. Kokousten asiasisältö suunnittelukokouksissa painottui tekniseen toteutukseen, tosin niissäkin käsiteltiin asukkaiden esiin tuomia kysymyksiä. Kaikki kokoukset pidettiin asukastilassa, suunnittelukokoukset alkoivat yleensä kl. 14.00 ja kestivät kahdesta kolmeen tuntiin, asukaskokoukset aloitettiin hieman myöhemmin, kestoltaan ne olivat yhtä pitkiä. Pöytäkirjaa suunnittelukokouksissa piti rakennuttaja, asukaskokouksissa talotoimikunnan sihteeri. Myös tämä aineiston osa litteroitiin.

Aineisto kolmas osa koostuu tekemistäni kävelyretkistä Pupuhuhdassa. Aineiston keruun aikana vierailuita ja kävelyretkiä oli useita, niiden yhteydessä tapasin usein haastateltavia. Haastattelutilanteet ja kokoukset eivät siis olleet ainoita kohtaamisia, moni tapahtui sattumalta. Kävelyretkien aikana määrittelin omaa suhdettani ympäristöön. Relphin (1976) jaottelun pohjalta tunsin itseni empaattiseksi osalliseksi. Olen asunut samantapaisessa asuin ympäristössä sekä Vantaalla että Jyväskylässä, lisäksi toimin itse talotoimikunnan sihteerinä, vaihtelevalla menestyksellä.

Aineistoa kerättiin kolmen lukukauden ja kahden kesän aikana, työskentely aiheen parissa alkoi syksyllä -96 ja päättyi loppukesällä -98.

Etnografiseen tutkimusperinteeseen kuuluu vertailu, erojen osoittaminen ja selittäminen (Alasuutari 1989, 61). Etnografinen tutkimus on useimmissa tapauksissa "toisen" tutkimista, ja se keskittyy yhteisöön tai

ryhmään kollektiivina sen sijaan, että pilkkoiisi sen joidenkin muuttujien perusteella erillisten yksilöiden muodostamaksi otokseksi (mt., 62). Alasuutarin mukaan yhteiskuntarakenteen muutokset ovat kerran toisensa jälkeen tehneet totutut ajatus- ja toimintamallit kelvottomiksi. Jokaisen sukupolven on omalta osaltaan tutkailtava uudelleen, uusissa elinoloissa, millaista on hyvä ja mielekäs elämä (mt., 71).

Tapaa, jolla tämän tutkielman aineistoa keräsin, ohjasi näkemys lähiöuudistuksesta prosessina. Tapahtumakulku⁶ alkoi, eteni ja päättyi. Prosessiin osallistui monia toimijoita, niin viranomaisverkostoissa kuin asukkaiden sosiaalisissa verkostoissa. Näiden systeemien kohdatessa syntyi rajasysteemejä, joista tässä työssä keskityttiin asukastilan vuorovaikutustilanteisiin. Prosesseihin sidoksissa oleva tieto ja uuden tiedon toimintaa virittävä ja uudistava funktio mahdollistavat⁷ muutostyön arvioinnin. Tälle työlle muutoksen arviointi on liian suuri haaste, joitakin hajanaisia havaintoja ja johtopäätöksiä lukuun ottamatta. Tutkimuksen kohteena olevasta asuinalueesta voi kertoa todennettavissa olevia sosiaalisia faktoja (rakennetut talot), niitä työssä on joiltain osin esitetty. Suuremman merkityksen saa kuitenkin sisäinen tieto (talon rakentaminen), jota etsitään ajatuksia, tunteita ja tahdonilmaisuja havainnoimalla. Tällaisen sisäisen tietotuotannon⁸ oikeellisuuden kontrollointi on vaikeaa, ellei mahdotonta. Haastateltavan kokemusmaailmaan ei voi päästä sisään esittämällä suoria kysymyksiä tarjoamatta mitään vastineeksi, siksi tutkielman tiedonkeruumenetelmänä oli keskustelu enemmän kuin haastattelu. Tavoitteena on kuvata maailma ja sosiaalinen todellisuus siten kuin se avautuu tutkittavien näkökulmasta ja samalla ymmärtää heidän näkemyksiään "sisältä päin". (Alasuutari 1989, 64.)

Aineiston analyysi tapahtui purkamalla se osiin ja kokoamalla uudestaan eri teemojen yhteyteen. Taustalla vaikutti Giddensin näkemys vuorovaikutusjärjestelmien rakenteistumisesta. Jokaisessa keskustelussa ja puheenvuorossa tuotetaan merkityksiä, joita jäsentävät muistijäljet eli rakenteet. Rakenteet koostuvat säännöistä (normit ja sanktiot) ja resursseista (valta). Vuorovaikutus on läpirakenteistunutta, se syntyy muistijälkien pohjalta, jotka ovat merkitystenannon ehto. Toimija, puhuja, kuitenkin luo uusia merkityksiä käytettävissään olevien sääntöjen ja resurssien puitteissa ja samalla uudistaa tai uusintaa vuorovaikutuksen ehtoja. Toimija omaa aina valtaa muovata rakenteita. Koska toiminnan ehdot ovat vain osin tiedostettuja, toiminnan lopputulokset voivat olla joka tarkoitettuja ja ei-tarkoitettuja. Esimerkkinä tästä voi toimia lähiöuudistuksen tavoite aktivoida asukastoimintaa asuinalueella, jolloin toiminnan tarkoitus on edistää asukkaiden omaehtoista huolenpitoa kiinteistöistä, kuitenkin toiminnan ei-aiottuna seurauksena talon sisäinen kontrolli vahvistuu ja asukkaat joutuvat tahtomattaan "toinen toisensa vartijoiksi". Teoria toimi

⁶ Georg Walls. *Sosiaaliturva* 70 (1982) 22, 1084-1089

⁷ Mt.

⁸ Mt.

työssä “kolmantena positiona” (ks. Alasuutari 1989, 71) ja antoi mahdollisuuden havainnoida asukkaita aktiivisina ja elinympäristöään muovaavina toimijoina.

Aineiston analyysin keskeisiä teemoja olivat yhteisöllisyyden kokeminen, toimijoiden käsitykset yhteissuunnittelusta ja asukastoiminnasta sekä näkemykset asumiseen liittyvistä ongelmista, joita lähiöuudistuksen tulisi kyetä ratkomaan. Puheenvuoroista nostettiin esiin ne ilmaukset, jotka jollakin tavoin määrittivät kyseisiä teemoja. Teemat voidaan käsittää lähiöuudistukselle asetetuiksi tavoitteiksi (ks. luku 1.3; sosiaalinen yhteisöllisyyden merkityksessä ja sosiaalinen asukasdemokratian projektina sekä lähiöuudistuksen sosiaalipoliittinen merkitys). Analyysin tarkoitus oli tavoitteiden ja kokemusten vertailu, ja siltä pohjalta joidenkin johtopäätösten tekeminen. Tavoitteiden asettajiksi tulivat viranomaiset ja suunnittelijat, kokijoiksi asukkaat. Etnografinen tutkimus on aina lähtökohdiltaan kahden maailmankuvan keskinäistä vertailua (Alasuutari 1989, 69).

II TUTKIMUSKOHTTEEN PAIKANTAMINEN

Seuraavaksi pohdin niitä yhteiskunnallisia konteksteja, joihin lähiöt kaupunginosina, asuinalueina ja kotipaikkoina voidaan liittää. Tarkoitukseni on sijoittaa tutkimuskohteeni kokonaisuudessaan yhteiskunnallisen järjestyksen perusolottuvuuksiin siten, että puhe lähiöistä, tai laajemmin kaupungistumisesta, ei jäisi ajasta, paikasta tai yhteiskunnallisesta toiminnasta irralliseksi. Tutkimuskohteen paikantamista ohjaa myös sisäinen tieto ja kokemus. Niitä luovuttavat tutkimuksen käyttöön asuinalueen asukkaat. Asumuksen kuvaus kuvaa asumisen. Samalla asumisen kuvaus on minun itseni kuvaus, sillä minä en ole abstraktisti, vaan aina jostakin kotoisin. (Rajanti 1996, 338-339.)

2.1 Sodanjälkeinen rakennemuutos ja lähiöistyminen

Suomi eli 1960- ja 70-luvuilla murroskautta, jota on kutsuttu suureksi muutoksi. Tämä vaihe oli päätepiste suomalaisen yhteiskunnan muutoksessa teollistuneeksi yhteiskunnaksi. Suomalainen teollistuminen ja kaupungistuminen oli tapahtunut hitaammin kuin muualla Euroopassa. Varhaiseen kaupungistumiseen liittyvät sosiaaliset ongelmat, kuten työläisluummit, jäivät täällä vähäisiksi. Toisen maailmansodan jälkeen Suomi oli yhä pienviljelijävaltainen yhteiskunta, jolle maaseudun elinvoimaisuuden säilyttäminen oli tärkeää. Järvelän mukaan sodan päättymisestä 1950-luvun lopulle kestänyttä ajanjaksoa voidaan kutsua jälleenrakennuskaudeksi tai kypsän palkkatyön yhteiskunnan esivaiheeksi (Järvelä 1994, 79). Viljely perustui perheen yhteistyöhän ja sukupolvelta toiselle siirtyvään aineelliseen ja henkiseen perintöön. Ketju

katkesi, jos joku lenkki petti (Ahponen ja Järvelä 1983, 28). Tilat olivat pieniä ja elinkelvottomia, joten toimeentulopakko sai monet lähtemään palkkatyöhön ja kaupunkiin. Paremmat koulutusmahdollisuudet ja niiden myötä toive työpaikasta teollisuudessa vetivät nuoremman sukupolven kaupunkiin (mt., 28-29). Uudet muuttajat sijoittuivat puolikaupunkeihin, lähiöihin (Ilmonen 1993, 24).

Sodanjälkeisessä Suomessa teollistuminen ja palvelusektorin kasvu tapahtuivat yhtä aikaa. Sosiaalipolitiikan alalla kurottiin kiinni muita euroopan maita. Sosiaalipolitiikan ja talouspolitiikan intressit olivat samansuuntaisia, joten ilmasto hyvinvointivaltion kehitykselle oli poikkeuksellisen suotuisa (ks. esim. Riihinen 1992). Hyvinvointivaltion laajenemisen vaiheeseen osui samanaikaisesti kiihtyvä kaupungistuminen (Lehto 1995, 184). 1960- ja 1970-luku olivat Suomessa eurooppalaisittain katsoen myöhäistä mutta kiihkeää teollistumiskautta, mikä samalla merkitsi yhteiskunnan nopeaa urbanisoitumista (Järvelä 1994, 80). Suomi urbanisoitui lähiöistymällä (Hankonen 1994). Kymmenvuotiskaudella 1958-1968 Suomen talouspolitiikka kansainvälistyi ja taloudellinen kasvupolitiikka tuli yhteiskunnan kehittämistä koskevien ratkaisujen perustaksi. Tällä ajanjaksolla tapahtui myös merkittävä poliittinen, kulttuuripoliittinen ja ideologinen käänne. Tähän kauteen ajoittuvat rakennemuutoksen keskeisimmät teesit ja tapahtumat lähiöistymisenkin kannalta. (Mt., 15-16.)

Mielikuvat kaupungista olivat kuitenkin kielteisiä. Kaupunkia pidettiin tylynä elinympäristönä, johon oli vaikeaa sopeutua. Menneisyydestä ei varsinaisesti kaivattu talonpoikaista tuotantomuotoa tai sitä aineellista ahdinkoa, joka siihen liittyi. Työt kaupungeissa kevenivät ja elintaso nousi. Haikeus kohdistui maalaiskulttuuriin, ns. talonpoikaisiin perusarvoihin, jotka maalla kasvaessa sisäistettiin (Kortteinen 1982, 120). Lähiöaatteessa voi nähdä paitsi paluun luontoon myös pyrkimyksen kohti kadonnutta yhteisyyttä, aitoa Gemeinschaftia (Ilmonen 1994, 26) "Urbanin kylän" ihanne koostuu pienimittakaavaisista tiloista, henkilökohtaisesta kanssakäymisestä, perinteisen ympäristön naapuruusverkostoista, sosiaalisesta kontrollista, riittävästä tilasta, valosta ja yhteydestä maahan. Usein ei muisteta tiiviin kyläyhteisön huonoja puolia; ennakkoluuloja, syrjäyttämistä, yhteisön jakautumista meihin ja muihin. Kortteinen (1982) pitää asuinkorttelien sisäistä valvontaa yksilön intimiteettisuoja loukkaavana.

Suomalaisessa yhteiskunnassa on haluttu sitoa muuttoaltista väestöä maaseudulle. Näkyvimpiä toimenpiteitä olivat 1920-luvulla entisten torpparien ja 1940-luvulla Neuvostoliitolle hävityn sodan maattomaksi jättämien muuttaminen pienviljelijöiksi (Lehto 1995, 183). Yhä edelleen halutaan kuihtuvia alueita tukea aluepolitiikan keinoin ja näin mahdollistaa syrjäisten seutujen elämisen ehdot. Tapanisen mukaan vasta 80-luvun kaupunkiromantiikka kuvasti psyykkistä muuttoa kaupunkiympäristöön. Hänen esittää asennemuutokseen vaikuttaneiksi tekijöiksi mm. maalta muuttajapolven kaupungissa kasvaneiden lasten tuloaktiiviseen ikään, heidän mahdollisuuksiaan matkustella jo nuorella iällä, jälkiteollisten yksityissektorien ammattien lisääntymisen, suurkaupunkimuodin esiin nousun ja arvomaailman muuttumisen yksilöllisyyttä suosivaksi.

(Tapaninen 1993, 11-12.)

Sodanjälkeinen “suuri sosiaalinen rakennemuutos” ymmärretään usein väestön siirtymäksi maalta kaupunkiin ja maataloudesta palkkatyöhön. Tämän kehityksen tuloksena Suomeen syntyi palkkatyön yhteiskunta, jossa palkkatyö on kansalaisille paitsi toimeentulon lähde myös yhteiskunnallinen sopimussuhde (Järvelä 1994, 81.)

2.2 Sosiaalisen segregaaation käsite

Markku Lankinen on tutkinut pääkaupunkiseudun lähiöitä sosiaalisen segregaaation valossa. Tutkimus ajoittui aikaan 1980-1990. Hänen mukaansa asuinalueen pääsemistä myönteiseen nousuun tai joutumista laskevaan kierteseen voidaan tutkia erilaisten indikaattoreiden avulla. Lankinen korostaa, että on tehtävä ero alueen tilanteen ja siellä meneillään olevan prosessin välillä. (Lankinen 1994, 9.)

Prosessi on tapahtumakulku, jossa asuinalueen alkuperäinen status muuttuu. Prosessi voi olla laskeva tai nouseva. Nouseva prosessi on havaittavissa silloin, kun aiemmin työväenluokkainen mutta sijainniltaan edullinen alue muuttuu keskiluokan asuttamaksi. Esimerkkejä tästä kehityskulusta ovat Helsingin Käpylä tai Tampereen Pispala.

Lankisen tutkimat lähiöt sijoittuvat väestörakenteellisesti poikkeuksetta keskitason alapuolelle. “Alapuolella olo” tarkoittaa tässä sitä, että väestörakenteessa on keskitasoa vähemmän ylempien sosiaaliryhmien edustajia. Muita arvoisältöjä ei tähän määritelmään liity (mt., 46). Laskeva prosessi voi edetä suhteellisesti tai absoluuttisesti. Suhteellisesti taantuvan alueen väestörakenne on ikään kuin paikalleen pysähtynyt muiden alueiden väestön sosioekonomisen aseman kohotessa. Lankisen mukaan absoluuttista alenemista esiintyy silloin, kun statukseltaan ylemmät väestöryhmät korvautuvat alemmilla. Jos asuinalueen väestörakenteen heikkeneminen tapahtuu absoluuttisesti ja kiihtyvällä vauhdilla, on kyseessä sosiaalinen noidankehä. Mikäli alueen asukkaiden sosioekonominen asema on vakaa ja muutos tapahtuu iän ja perhetilanteen mukaan, kuten on tapahtunut silloin, kun rakennusvaiheen jälkeen alueelle on muuttanut paljon nuoria perheitä ja nyt siellä asuu kasvava määrä ikääntyviä asukkaita, kyseessä on differentaatio, erilaistuminen, ei segregatio eli erottelu. (Mt., 9-10.)

Asuinalueen kehityskulkua voidaan tutkia erilaisten indikaattoreiden avulla. Indikaattoreita voi olla hyvin monenlaisia, kuten huhuja, tapausselostuksia, tarkkailua tai puhtaasti rakennepiirteitä koskevia mittareita. Lankisen käyttämiä indikaattoreita olivat väestön sosioekonomisen aseman muutokset, tulotason ja

koulutusrakenteen kehitys, eri asuinalueiden työttömyys sekä äänestysvilkkkaus. (Mt., 9.)

Tutkijan mukaan asuinalueen sosioekonominen asema määräytyy sen mukaan kuinka väestö jakautuu työntekijöihin, alempiin toimihenkilöihin, ylempiin toimihenkilöihin ja yrittäjiin. Sosioekonominen eriytyminen korreloituu väestön tulotason kanssa. Alueittaiset tulotasoterot kuvaavat segregaaation absoluuttista suuruutta, siis mitä jyrkemmät erot (kaupunkien) eri alueiden välillä tulotasolla mitattuna ovat, sitä todellisempi on kaupunkisegregaaation käsite. Sosioekonomisella asemalla, tulotasolla ja koulutusrakenteella on läheinen keskinäisyhteys. (Mt., 13-14.)

Edelleen todetaan, että alueen matala status liittyy vuokra-asuntojen korkeaan osuuteen. Vuokra-asuntojen osuus kuitenkin muuttui seurattuna aikana kaikilla alueilla, tähän vaikuttivat esimerkiksi täydennysrakentaminen, työsuhdeasuntojen määrä sekä hallintaperusteen muutos omistusasunnoissa. Omistusasuntojen vahva osuus liitetään usein alueen korkeaan statukseen. Lankinen toteaa kuitenkin, että vain mitattavat ominaisuudet eivät selitä eroja asuinalueiden välillä. Lisämuuttujia ovat alueen fyysinen ilme, liikenneyhteydet sekä tärkeänä tekijänä alueen maine. Mielikuvat vaikuttavat vahvasti ihmisten käyttäytymiseen. (Mt., 37-38.)

Niillä alueilla, joissa sosioekonominen asema ja tulotaso ovat matalimpia on pääsääntöisesti myös korkein työttömyysaste. Pitkäaikaistyöttömyys kasaa kurjistumista ja vahvistaa pelkoa yhteiskunnan kahtia jakautumisesta statusasteikon alapäässä olevilla asuinalueilla. Äänestysaktiivisuus seuraa melko tarkasti alueiden sosioekonomista järjestystä. Silti Lankinen toteaa, ettei hän tutkimuksessaan löytänyt sellaista aluetta, jossa olisi tapahtunut selkeä romahdus. (Mt., 39, 42.)

Johtopäätöksinä Lankinen esittää, että asuinalueiden suhteellinen asema arvostusasteikolla on jatkuvan muutoksen tilassa. Lähiöt voidaan jaotella kolmeen ryhmään: statuskehitykseltään nouseviin, tasaisiin ja laskeviin. Nousevat lähiöt ovat olleet lähtötasoltaan melko matalia, nousua selittää täydennysrakentaminen ja sen myötä alueelle muuttaneet korkeammin koulutetut asukkaat Lankisen mukaan 1980-luvun loppupuolen kohoava statushakuinen hintakehitys asuntomarkkinoilla ei jättänyt odotetun kaltaisia jälkiä alueelliseen väestörakenteeseen, lähiöiden kerrostaloalueiden statuksen laskusuuta tasaantui ennemmin kuin kiihtyi. Tutkimuksessaan Lankinen ei löytänyt yhtään sellaista aluetta, jota olisi leimannut absoluuttinen sosiaalinen "heikkeneminen" tai slummiutumisen, sen sijaan suhteellista heikkenemistä oli havaittavissa monessa lähiössä. Lankinen tarkoittaa tällä sitä, että väestön sosiaalinen rakenne tietyllä alueella on kohonnut hitaammin kuin koko seudun mitassa on tapahtunut. Tutkija toteaa, että 1990-luvun syvä kriisi ei vielä näy hänen esittämässään tuloksissa, mutta arvioi taloudellisen epävarmuuden myötä lähiömäisen kerrostaloasumisen tulleen uudelleen ainoaksi vaihtoehdoksi monelle. Edelleenkin lähiöiden leimautumisen vaara on olemassa, erityisesti niillä alueilla, joilla alkuvaiheessa on runsaasti sosiaalista vuokratuotantoa, paljon

toimeentulotuki-asiakkaita ja ulkomaalaistaustaista väestöä. Lankisen mukaan jokin myönteinen signaali, kuten äänestysvilkkauksen kasvu, antaa uskoa siihen, että asuin ympäristön parantamisoperaatioilla voi olla todellista merkitystä. (Mt., 43-46.)

Jo mainittu Markku Lankinen uusimmassa tutkimuksessaan (1998) toteaa, että kerrostalolähiöiden nykyisten ongelmien ehdoton pääsyy on 1990-luvun alun massatyöttömyyden leviäminen. Talouden kasvu on hieman helpottanut tilannetta nuorten kohdalla, ja pitkäaikainen työttömyys keskittyykin yli 50-vuotiaisiin. Työttömyydestä johtuvaa köyhyyttä lievitetään tulonsiirtojen avulla. Tässä tutkielmassa tutkimuksen kohteena olevan asuinalueen, Pupuhuhdan, kaikista asutokunnista asumistukea saavien osuus on 43%. Tukea saavien asutokuntien osuus on kasvanut vuosina 1993-1995 ja asumistuki suuntautuu erityisesti vuokralla asuviin. Lankisen vertailun mukaan Pupuhuhta kuuluu niiden kriisiytyneiden lähiöiden joukkoon, jossa toimeentulotuen saajien osuus on korkea. Pupuhuhdan vuokrakerrostaloissa vuonna 1994 toimeentulotukea sai 56.5% asutokunnista. Kun toimeentulotuen saajien osuus ylittää työttömyysprosentin, Lankisen mukaan se voi viitata siihen, että ansiot eivät riitä kuukausittaisiin menoihin tai että työsuhteet ovat lyhytkestoisia ja epätyypillisiä. (Lankinen 1998, 36-43.)

Elämän niukkuutta kuvaavat seuraavat asukkaiden sitaatit.

“No on se jos 77 neliöiseen asuntoon nousee yli 3000 mk:n vuokra, niin samalla rahalla kolme vuotta sitten ois lyhentänyt omaa asuntoa. Veden ja sähkön kanssa se nousee tuonne 3300-3400. Onhan se tälläällä alueella kova hinta, kun on huono mainekin. Et aino, mikä tästä tulee, niin sosiaali (apua saavien) luokka kasvaa, ja se tulee yhteiskunnalle kalliimmaks, eli täältä mennään nyt tuonne sosiaalivirastoon ja jos työttömälle nostaan 3200-3400 mk:aan vuokra, työttömyyspäiväraha on kahdelta ihmiseltä joku nelisen tonni, ehkä 4200, jää tonni elämiseen, niin on ihan selvä, että ne saa yhteiskunnalta sen 5000-7000 mk, sen välirahan, mikä niillä on, tuntuu niin tyhmältä, että sahataan samaa oksaa, millä itse istutaan”. (Asukas)

“...yhteen kyselyyn vastasin ihan kirjallisesti, oli näistä sosiaaliviraston toiminnoista, että täällä on paljon lapsiperheitä ja hirveesti on ollut sairauksia, et ne jättää lääkkeen hakematta, kun esimerkiksi sosiaalitoimistossa on silleen, että meidän pitäis hakee itse reseptillä ja näyttää apteekkikuitti, kuinka paljon on mennyt lääkkeisiin...että kun olis sellanen pikakassa, joku pieni kassa, josta se lääkeraha maksettas, niin saatais nopeempaa toimintaa ja ihmiset parantus, eikä ootettas sitä kolme viikkoo, että pääsis sosiaalityöntekijää tapaamaan. Ettei tarttis sanoo, että nyt on menny mun ruokarahat, kun kolmesataa maksaa mun lääkkeet. Jos on vakioasiakas, tai miten se nyt sanotaan, työttömänä, niin se on niille 200-300 mk iso raha, se on kolmen-neljän päivän ruoka-annos. Sitten taas on monella se moraalinen kysymys, että...annetaan sieltä lappu, että käy hakeen apteekista, maksusitoumus, niin het kun sä meet apteekkiin, se voi olla sun

ensimmäinen tai viimeinen kerta, mut sää meet sinne, niin sut aina muistetaan. Kun vois käydä hakeen omalla rahalla, ja sit sais (takaisin), mutta ehdottomasti, että omalla rahalla. Ettei niin, että kaikki kerää reseptejä ja alkaa sairasteleen ja sit käy hakeen soppalan luukulta rahaa...ois niinku apteekin kuitti ja resepti mukana, sieltä sais sitten rahat pois, tai maksu silleen, että maanantaina-tiistaina-keskiviikkona kun käy, niin maksu laitettas heti pankkiin. Tai ehkä ois parempi.... jos joku 280 maksaa lääkkeit, niin se kolme kymppii jää silloin roikkumaan sinne, kun sitä ei saa automaatilta nostettua. Moni on täällä sanonut, että on ihan hirveetä, kun ei voi hakee lääkkeitä kun ei oo rahaa, aina pitää sosiaalityöntekijän kautta mennä”.
(Asukas)

2.3 Pupuhuhta tilastotietojen valossa

Seuraavat tiedot perustuvat alueen kehittämissuunnitelmaan (1995). Pupuhuhdan asuinkiinteistökannasta on vuokra-asuntoja 68% ja omistusasuntoja 32%, asuntoja on kaikkiaan 1110. Kaikki kiinteistöt ovat kerrostaloja. Kaupungin koko asutokannasta vuokra-asuntoja on 37%. Asuinkiinteistöjen lisäksi alueella sijaitsevat liikekeskus, peruskoulun ala-aste sekä perhepuiston rakennukset. Kehittämissuunnitelman mukaan alueen asema yleiskaavallisesti säilyy entisellään ja täydennysrakentamista tapahtuu lähialueilla.

Asuinalueen 15 vuotta täyttäneestä väestöstä hieman yli puolella on vähintään alempi keskiasteen tutkinto. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus on pienin verrattuna kaupungin muihin osiin. Asukkaista valtaosa on työskennellyt teollisuus- tai rakennustyössä ja palveluammateissa, joita erityisesti ovat koetelleet työntekijöiden vähennykset. Koulutustaso näkyy myös tuloluokissa, noin 40% 25 vuotta täyttäneestä väestöstä sijoittuu tuloluokkiin 60 000 - 99 000 mk/vuosi. Alueen työttömyysaste on kaupungin korkein, vuoden 1994 lopussa se oli 39%. Asuinalueen ruokakunnista vuonna 1991 oli sosiaalityön asiakkaina 23% ja vuonna 1994 36%. Sosiaalityön asiakkuus tarkoittaa tässä toimeentulotuen, lastensuojelun ja päihdehuollon asiakasperheitä. Työttömyyden aiheuttama taloudellinen ahdinko on lisännyt asiakasruokakuntien määrää. Koko Huhtasuota, erityisesti Pupuhuhtaa voitiin pitää “nukkumalähiönä”, mutta viime vuosina alueesta on tullut ympärivuotinen oleskelupaikka yhä useammalle. Kasvavaa vanhusväestöä, työttömiä ja eriyistä eläkkeellä olevia asukaita vaivaa toimettomuus. Yleistä osallistumattomuutta ja yhteiskunnallisiin järjestelmiin kohdistuvaa epäluottamusta kuvaa mm. marraskuussa 1996 pidettyjen kunnallisvaalien äänestysaktiivisuus. Koko Huhtasuon alueella äänestysaktiivisuus oli n. 49% ja Pupuhuhdan osa-alueella n. 39% (Pesonen & Tulla, 1997).

Kesällä 1994 kerätyn asukaspalautteen (Pupuhuhdan kehittämissuunnitelma 1995) mukaan ikävintä alueella olivat sen huono maine, häiriköinti ja ilkeä ilme, alkoholiongelmaiset ihmiset sekä asukkaiden välinpitämättö-

myys toisistaan ja ympäristöstään, kiinteistöjen suuri koko ja rumat värit, parkkeerausongelmat sekä autoilla ja mopoilla ajelu kevyen liikenteen väylillä.

Pupuhuhan julkisia palveluja ovat peruskoulun ala-asteen luokat 1-4, esikoulu, päiväkoti ja perhepuisto. Kaupallisia palveluja tarjoavat päivittäistavara-kauppa, kioski ja pubi. Asuinalue on osa laajempaa kaupunginosaa, jonka palvelut sijaitsevat noin kilometrin kävelymatkan päässä kuvattavasta alueesta. Väestörakenteessa ei tule tapahtumaan olennaisia muutoksia. Koko väestömäärän arvioidaan vähenevän 10% vuoteen 2000 mennessä ja 15% vuoteen 2010 mennessä, väestö vähenisi 2377:sta 2000:een. Ikääntyneiden (yli 65 vuotta) osuuden väestöstä ennakoitaan kaksinkertaistuvan vuoteen 2010 mennessä. Kehittämissuunnitelmassa todetaan, että julkisten ja kaupallisten palveluiden karsimiseen kohdistuu paineita mutta tavoitteena on turvata nykyisten palveluiden säilyminen.

Asukkaiden mielestä parasta tällä asuinalueella olivat luonnonläheisyys ja väljyys, hyvä koulu, päiväkoti ja perhepuisto, edullinen sijainti lähellä keskustaa ja hyvät liikenneyhteydet, kiitosta saivat edelleen monipuoliset liikuntamahdollisuudet, asiantuntevat kiinteistöpalvelut sekä mukavat ja välittömät ihmiset. Koko Huhtasuon suuralueen vahvuuksina Pesonen ja Tulla (1997) pitävät alueen hyvää sisäistä mainetta, jota osoittaa se, että monet poismuuttaneet palaavat sinne takaisin. Etu on riittävä asukasmäärä; suuri vuokra-asuntojen määrä tuo lapsiperheitä alueelle tulevaisuudessakin. Huhtasuon yhdyskuntarakenne on tiivis, melkein kaikki asunnot sijaitsevat kävelymatkan etäisyydellä Huhtasuon liikekeskuksesta. Sisäinen liikkuminen on helppoa (paitsi mäkisessä Pupuhuhdassa). Eri osa-alueiden väliin on jäänyt viheralueita pienine järvineen, mikä pehmentää kerrostalovaltaista maisemaa.

2.4 Tutkimuskohteena olevan asuinalueen status

Voiko Lankisen tutkimustuloksia verrata tämän tutkielman kohteena olevaan Pupuhuhtaan? Lähtökohtatilanteeltaan asuinalue on matalan statuksen omaava kaupunginosa. Se on ilmeeltään kerrostalovaltaista ja vuokra-asuntojen osuus on suuri. Matalan sosioekonomisen aseman sekä koulutus- ja tulotason omaavia asukkaita on enemmän kuin muissa kaupungin osissa. Sosiaalitoimen asiakkaiden kasvanut lukumäärä antaisi vihjeen siitä, että kyseessä on suhteellisesti taantuva asuinalue. Alueelle ei tulla kohdistamaan täydennysrakentamista, lähialueille kylläkin. Nykyisen väestömäärän toivotaan säilyvän vähintään saman tasoisena, muuten edessä on julkisten palvelujen karsinta (kehittämissuunnitelma 1995).

Mikä on nyt toteutetun kaupungin omistamien vuokra-asuntojen perusparannuksen ja sen yhteydessä aloitetun yhdyskuntatyön vaikutus asuinalueen kokonaistilanteeseen? Asuntojen perusparannus yhtä

suurimuotoisena kuin tähän asti ei tule jatkumaan vuoden 1998 jälkeen. Alueen muiden omistajien vuokra-asuntoja ei kenties remontoida ja asunto-osakemuotoisissa taloyhtiöissä vain osaan on tehty pieniä korjauksia.

Viirkorven mukaan vuokrayhtiöt käyvät eräänlaista kujanjuoksua. Jos korjausta ei tehdä, vaikka tarvetta siihen olisi, lisäkustannuksilta säästytään, mutta maine säilyy huonona, asumisen taso heikkona, ylläpitokustannukset kasvavat ja maksukykyisimmät vuokralaiset haluavat muuttaa pois. Jos asunnot remontoidaan, asumisen taso nousee, alueen maine paranee ja ylläpitokustannukset pienenevät, vastaavasti velkataakka kasvaa, vuokrat nousevat ja itse vuokransa maksavat asukkaat joutuvat muuttamaan korjaamattomiin taloihin selviytyäkseen asumiskustannuksista. (Viirkorpi 1997, 52.)

Alueen vuokra-asuntojen yritysomistajalle avautuu uusia mahdollisuuksia aravalaina-ajan lopun lähestyessä. Lähivuosina asuntokanta vapautuu myyntirajoituksista, asunnot voidaan myydä tai muuttaa asumisoikeusasunnoiksi. Näissä asunnoissa on omistajanvaihdoksen myötä otettu käyttöön vuokraennakko asuntoa vuokrattaessa. Kunnallisten vuokra-asuntojen perusparannus ja muutokset alueen muiden vuokra-asuntojen omistussuhteissa mahdollisesti vaikuttavat lähivuosina asuinalueen väestön sosioekonomisen rakenteen muotoutumiseen. Tämä on sekä kiinteistöjen omistajien että alueella asuvien "tavallisten" ihmisten tavoitteiden mukaista. Viimesijaisten asuntomarkkinoiden kanavat siirtävät ei-toivotut asukkaat pikkuhiljaa jonnekin muualle.

Lankinen mainitsee asuinalueen nousevan prosessin käynnistymisen signaaliksi äänestysaktiivisuuden nousun. Voidaanko myönteiseksi signaaliksi tulkita myös asunto-osakkeiden vilkastunut kauppa alueella?⁹ Järvelä (1994, 88) toteaa, että 1980-luvulta lähtien paikallisympäristön tärkein yleinen arvioperusta on ollut asunnon arvon päivitetty rahamitta eli sen vaihtoarvo markkinoilla. Lankisen (1998) mukaan tässä lähiössä asuntojen hintojen putoaminen huippuvuodesta 1989 vuoteen 1995 on ollut suhteellisen voimakasta. Kiinteistövälittäjän mukaan eri alueiden väliset erot asuntokaupassa ovat nyt tasoittumassa ja sijoittajat ovat keskikaupungin sijasta suuntautumassa lähiöihin, myös tähän, aiemmin vaikeana pidettyyn asuinalueeseen. Luonnon läheisyys, kauniit maisemat sekä tilavien perheasuntojen edulliset hinnat houkuttelevat asukkaita kaupunginosaan.

Perusparannus ja vilkastunut asukastoiminta sekä molempien saama julkisuus ovat parantaneet asuinalueen mainetta. Suuralueella, jonka osa tutkimuksen kohteena oleva lähiö on, on parin viimeisen vuoden aikana käynnistänyt toimintaansa vireä asukasliike, joka EU:n rahoitusmuotojen ja raha-automaattiyhdistyksen rahoituksen tuen avulla pyrkii parantamaan pitkäaikaistyöttömien elinolosuhteita ja estämään syrjäytymistä

⁹ KS 7.12.1997

sekä lisäämään alueen asukkaiden aktiivisuutta ja asumisviihtyvyyttä. Asukasliike järjestää osuuskuntakoulutusta, työnvälitystoimintaa sekä maahanmuuttajille suunnattua toimintaa. Se pyrkii toiminnallaan käynnistämään sosiaalista muutosta ja kohentamaan niitä epäkohtia, joihin virallinen sosiaaliturvajärjestelmä ei yllä.

2.5 Fyysinen lähiympäristö ja sen kokeminen

Oman asuntonsa lisäksi ihminen haluaa muokata lähiympäristöään ja jättää siihen jälkensä. Asumisen kautta ihminen vaikuttaa ympäristöönsä, ja ympäristö puolestaan vaikuttaa häneen (Wegelius 1996, 104). Aukkaat arvostavat ympäristön tunnesiteitä ja asuinalueen toiminnallisuutta, suunnittelijat usein esteettisiä arvoja. Modernin kaupunkirakentamisen yhdenmukaisuuspyrkimyksissä käyttäjän identiteettiä ei ole tärkeänä. Asuinympäristön tutkimuksessa on korostettu fyysisen ympäristön merkitystä ihmisen käyttäytymiseen ja hyvinvointiin. 1960- ja 70-lukujen yhteiskunnallisissa keskusteluissa lähiöiden ongelmien katsottiin johtuvan arkkitehtuurin virheistä. Vuosisadan vaihteesta lähtien funktionalismin ihanteina olivat olleet luokkayhteiskunnan murtaminen sekä yleisen terveystason kohottaminen. Näiden rationalististen suunnitteluperiaatteiden mukaan rakennukset rakennettiin toistensa kaltaisiksi, auringonvalon saannin mahdollisti talojen kapea rakennusrunko ja niiden väliin jäävä tyhjä, avoin tila (ks Ilmonen 1991, Hankonen 1994). Taina Rajanti määrittelee miljöörakentamista nykyisessä postmodernin kulttuurin tilassa. Hänen mukaansa on luovuttava siitä ajatuksesta, että jokainen aikakausi voisi rakentaa itsensä kokonaisuutena hävittäen kaiken, mikä sen kannalta on merkityksetöntä (Rajanti 1993, 54). Kun harmaa betonilähiö esitellään uudessa asussa kiiltävin kaakelipinnoin verhoiltuna, lasierkkerein ja tornein ajanmukaistettuna, voidaan kysyä milloin aika ajaa ohi tämän uuden ja iloisemman ilmeen (Wegelius 1996, 5) ja mitä todella uudistetaan silloin kun rakennuskantaa perusparannetaan.

Asuinpaikkaidentiteetti edellyttää ihmisen kiintymistä ympäristöönsä. Mihin ympäristössään ihminen kiintyy? Ihmisen tunnepitoista sitoutumista ympäristöön voi kuvata *juurtumisen*, *haltuunoton* ja *uudistumisen* käsitteiden avulla. (Seamon 1979¹⁰ sit. Wegelius 1996, 82-84.) Juurtumisen myötä ihminen tulee kehonsa kautta tutuksi ympäröivän tilan kanssa. Arkipäiväinen herääminen, ruoanlaitto ja työmatkat toistuvat samaan aikaan samoissa paikoissa. Giddens puhuu muistijäljistä ja rutiineista, jotka rakenteistavat elämäämme. Niiden ansiosta arkipäiväisiin askareisiin ei joka kerta tarvitse orientoitua uudelleen. Eri elämänvaiheissa kykymme sopeutua muutokseen tai omaksua uusia rutiineja vaihtelee. Juurtuminen vaatii aikaa eikä siedä nopeita muutoksia ympäristössämme. Ympäristön haltuunotto merkitsee sen muokkaamista

¹⁰ Seamon, David (1979): *A Geography of the Lifeworld: Movement, Rest and Encounter*. New York. St. Martin's press.

itselle sopivaksi ja tuntemista omaksi. Tässä dialektisessa prosessissa omaksumme asioita maailmasta ja meistä tulee osa maailmaa. Haltuunotto merkitsee huolenpitoa ja mahdollisuutta kontrolliin. Huolenpito kertoo muille, että asukkaat ovat ottaneet ympäristön omakseen ja että se kuuluu heille. Jotta alueen voi tuntea omakseen, on kyettävä valvomaan muiden liikkumista siellä. Uudistuminen viittaa *kotiin* virkistyksen, levon ja voimien palautumisen paikkana. Myös tuttu luonnon ympäristö voi toimia samanlaisena uudistumisen lähteenä ja vapauttavana kokemuksena. Wegelius (mt., 40-42) toteaa, että kun paikan identiteetti kuvaa paikan kokemista, kodin käsite kertoo paikkaan kuulumisesta. Tunnepohjaisten siteiden myötä paikasta tulee ihmiselle koti. Kodin rakentamisen myötä paikka on otettu haltuun. Rajanti (1996, 339) sanoo, että kotiutumisen on kyse yhteisöllisen ja inhimillisen elämän jatkumisesta, kotiutumista ei keksitä yhden sukupolven aikana, se peritään. Edward Relph (1976, 142) kuvaa kotia ihmisen ja paikan suhteena, joka on tiedostamaton, lähes alitajuinen jonnekin kuulumisen tunne. Koti on turvallisuuden ja varmuuden, huolenpidon ja välittämisen keskus. Siellä ovat ihmisen juuret ja sieltä käsin suuntaudutaan maailmaan. Koti on paikan syvin olemus.

“No, kyllä tämä minulle on koti. Elämänmuutosten myötä olen tänne muuttanut, ja tänne perustin oman kodin”. (Asukas)

Kuinka voisi kuvailla eri toimijaosapuolten suhdetta ympäristöön? Onko suhde siihen täysin erilainen ihmisen asuessa tietyssä paikassa tai hänen ollessa siellä vain satunnaisesti käymässä? Miten tulisi tulkita toisistaan voimakkaasti poikkeavia näkemyksiä ja tuntemuksia, joita asukkaat esittävät puhuessaan asuinpaikastaan ja -ympäristöstään? Toisilla on voimakkaita tunnesiteitä asuinpaikkaansa kohtaan ja he samastuvat ja kiintyvät siihen. Osalla asukkaista on vain kielteisiä tunteita asuinalueitaan kohtaan. Siihen liitetään pelko, turvattomuus ja kyllästyminen. Kukin meistä eri elämäntilanteissa ja eri asuinpaikoissa käy ympäristön kanssa keskustelua paluusta, jäämisestä ja kotiutumisesta tai lähtemisestä ja vieraudesta. Relph (1976, 52-55) kuvaa paikan kokemisen eri tasoja käsiteparin osallisuus/sivullisuus kautta.

- Eksistentiaalinen sivullisuus tarkoittaa tietoista ja reflektiivistä ulkopuolella oloa ja sieltä käsin tapahtuvaa tarkkailua. Tarkkailija ei osallistu toimintaan eikä jaa muiden kanssa paikan merkitystä. Hän on vieraantunut paikoista ja ihmisistä, hän on koditon, juureton ja tuntee maailman epätodeksi. Hänen näkökulmastaan paikoilla ei ole olemassaolon kannalta juuri merkitystä, paikat eroavat toisistaan vain joidenkin ulkoisten piirteiden kautta. Tällaiset kokemukset liitetään yleensä suurkaupunkeihin ja sen betonilähiöihin.

- Objektiivinen sivullisuus liitetään usein tutkijaan ja tutkimuksen tekoon. Tutkija tarkkailee etäisesti ja vailla ennakoasenteita paikkaa, sen toimijoita ja itse toimintaa. Tutkija ja paikka ovat irti toisistaan, samoin kuin tutkija pitää erillään tarkkailemiensa ihmisten ja paikan välisen vuorovaikutussuhteen.

- Satunnainen sivullisuus kuvaa paikassa vierailijan usein tiedostamatonta asennetta näkemäänsä kohtaan. Hän on kuin kiireinen matkailija, joka vaihtaa tiuhaan juna- tai lentoasemaa ja jolle itse paikka on vain tausta tai kulissi. Hänen suhteensa paikkaan on rajoitettu ja osittainen.

- Epäsuora osallisuus paikan kokemiseen on mahdollista kirjallisuuden, kuvataiteen tai elokuvien myötä. Kirjailija tai runoilija voi välittää syvän ja elävän kokemuksen paikasta ja elämästä siellä lukijalle, joka ei koskaan käy paikassa henkilökohtaisesti. Kun luemme, katselemme tai kuuntelemme, astumme samalla sisään taiteilijan maailmaan, joka voi olla todellinen tai epätodellinen.

- Behavioraalinen osallisuus merkitsee olemista paikassa ja sen havaitsemista objekteina, fyysisinä näkyminä, rakenteina ja toimintoina. Havainnot ovat pääasiassa visuaalisia. Havaittuja ympäristön yksiköitä ei voi erottaa toisistaan, ne muodostavat sarjan näkymiä. Tämä on usein arkkitehtuurin ja kaupunkisuunnittelun näkökulma.

- Empaattinen osallisuus tuo mukanaan tunteikkaan ja eläytyvän suhteen paikkaan. Osallistuja ei vain ole paikassa, vaan hän käyttää kaikkia aistejaan paikan kokemiseen. Hän on avoin sen merkityksille, hän tuntee ja kunnioittaa sen symboleja, vaikka ne eivät olisi hänelle tärkeitä. Kokija arvostaa paikan identiteettiä ja ymmärtää sen olevan täynnä eri merkityksiä. Empaattinen osallinen ei näe paikkaa vain osoitteena tai sarjana rakennuksia, vaan muodostaa siihen persoonallisen suhteen. Paikan identiteetti ei aukene itsestään, se vaatii osallistujalta kykyä astua oman arvomaailmansa ja persoonallisuutensa ulkopuolelle ja halua ymmärtää paikkaa sinänsä.

- Eksistentiaalinen osallisuus on tunne kuulumisesta johonkin paikkaan, kuten kotiin, kaupunkiin tai seutuun. Tällöin ihminen tuntee paikan ja sen ihmiset ja on siellä itse tunnettu ja hyväksytty. Hän tietää kuuluvansa sinne ja muualla ollessaan tuntee itsensä vieraaksi ja ulkopuoliseksi, vaikka kuinka yrittäisi olla avoin uusille merkityksille ja symboleille. Tuttu paikka on osa ihmistä ja hän on osa paikkaa. Itsellä ja paikalla on syvä yhteinen identiteetti. Useimmille meistä koti on tällainen paikka. Relphin mukaan tunneside kotipaikkaan on esi-symbolinen ja universaali, se edeltää kulttuurisesti ja yhteisöllisesti määriteltyjä paikan tarkoituksia. Eksistentiaalinen osallisuus on syvimmällä tasollaan tiedostamatonta ja aitoa kokemista paikasta maailmassa-olemisen mahdollistajana.

Sukupolviin, juurtumiseen, haltuunottoon ja uudistumiseen kietoutuvat sivullisuuden ja osallisuuden teemat. Osallisuuden tunnetta ei voi määritellä vain tietoisesti, se muodostuu jokapäiväisessä toistossa ja tuttuudessa ja sanoin selittämättömänä johonkin kuulumisena, jonka huomaa vasta oltuaan poissa. Tuttu koulun piha syksyisenä iltapäivänä, tutut tuoksut, lasten etäiset äänet. Vanhat kulmat ja talojen väliköt, joissa joskus

kokoonnuttiin ja tavattiin muita.

“...mut mä voin sanoo, et täällä on upeet maisemat, mä nautin siitä, se merkitsee mulle aika paljon, mä katson kun pilvet kulkee... se on parasta mitä tässä on. Tästä näkee pitkälle...”.(Asukas)

2.6 Gå tur - kävelykierros Pupuhuhdassa

Wegelius (1996, 30-32) kertoo Francis Violichin (1985)¹¹ kehittämästä menetelmästä tutkia intuitiivisesti ja eläytyen ympäristön piileviä ominaisuuksia, joista muodostuu paikan luonne. Tällöin tavoitteena on holistinen paikkakokemus; aineellisen todellisuuden ja sen aineettomien ominaisuuksien kokeminen jakamattomana kokonaisuutena. Menetelmän ideana on kulkea erilaisia reittejä ja tarkastella jokapäiväistä elämää niiden varrella. Paikan identiteetin kannalta olennaisia piirteitä ovat luettavuus, vaihtoehdotiset reitit, yksityisyys ja sosiaalisuus, vastakohtaisten urbaanien muotojen vaikutus sekä kulttuuriperimän ja paikallisten siteiden heijastuminen ympäristössä.

“Luettavuus”

Alueen luettavuutta voi arvioida sen synnyttämien mielikuvakarttojen kautta. Jos Pupuhuhtaa ajatellaan mielikuvakartan avulla, havaitaan sen muodostavan selkeän maantieteellisen pinnanmuodostuksen ja katuverkon rajaaman kokonaisuuden. Kaikki alueen talot ovat kerrostaloja, suurin piirtein saman ikäisiä, kokoisia ja muotoisia, väritkin noudattavat samaa kaavaa. Asuntojen pohjaratkaisut sekä varustelutaso ovat toistensa kaltaisia. Kävelytiet ja -reitit halkovat asuinaluetta. Keskeinen kävelyreitti, Vemmelsääri, halkaisee alueen ja yhdistää sen toisesta päästä laajempaan Huhtasuon kaupunginosaan, toisen pään jakaessa kohti kaupungin keskustaa. Niemi (1997,6) toteaa raportissaan: “Pupuhuhta sijaitsee liian jyrkässä rinnemaastossa. Maastonmuotoja ei ole hyödynnetty aikoinaan kaavoituksessa eikä rakennusten suunnittelussa. Kaava on ollut liian jäykkä vaihtelevaan maastoon ja rakennussuunnittelussa on kopioitu muutamaa talotyyppiä. Tuloksena on saatu epäkäytännöllinen ja luonnoton asuinympäristö”.

Kaikki talot ovat ryhmittyneet Vemmelsäären kävelytien varrelle, osa aivan sen viereen, osa hieman etäämmälle. Tie polveilee halki alueen, sen varrella sijaitsevat asukastila ja perhepuisto, kahdet portaat laskeutuvat Pykälikön liikerakennuksen pihaan. Pupuhuhdantie kiertää lähes koko alueen jyrkästi kaartuen

¹¹ Violich, Francis (1985): Towards Revealing the Sense of Place: An Intuitive “Reading” of Four Dalmatian Towns. Kokoomateoksessa: Seamon, David ja Mugerauer Robert: Dwelling, Place and Environment. Towards a Phenomenology of Person and World. Dodrecht. Martinus Nijhoff Publishers.

ja ollen yhtä nousua ylös mäen laelle. Mielikuvakartta Pupuhuhdasta on nopeasti tehty, se mukanaan ei voi eksyä.

“Vaihtoehtoiset reitit”

Asukkaiden tekemät polut risteilevät ympäri Pupuhuhtaa. Joka talon nurkalta erkanevat polku läpi toisten talojen pihojen koululle, ympäröiviin metsiin tai Huhtasuolle. Polut kulkevat nurmattuneiden pihojen ja kallellaan olevien aitojen vieritse. Alueen kasvillisuus on rehevää ja istutukset ovat ennättäneet kasvaa korkeiksi. Puusto on vanhaa sekametsää, joka pehmentää talojen laatikkomuotoja. Kesäisenä sunnuntai-iltapäivänä Pupuhuhdassa oli hyvin uneliasta ja rauhallista. Myöhäinen laulurastas vihelteli kävelytien varrella. Pari poikaa kolisteli rullalautoineen pitkin Vemmelsäärtä, iranilaiset miehet keskustelivat kävellessään, koulun pihalla äiti luki sanomalehteä ja puheli venäjäksi pienelle pojalle. Tervejalkainen kävelijä tai hölkkääjä nauttii kierrellessään alueella, maasto on vaihtelevaa ja etäisyydet kohtuullisia. Asukkaat kuvailivat lähiympäristöään seuraavasti:

“Lähiympäristö on kaunis, aika viihtyisä, vihreä, metsää on paljon ja maisemat kauniita. Alue muistuttaa kyläyhteisöä etuineen ja haittoineen. Lähiympäristö on kotipiiri, mutta lapsiperheet kärsivät sen sisällä juopoista. Lähimetsät ovat kohtuullisessa kunnossa, mutta roskaa on liikaa. Metsät rauhoittavat ja tarjoavat ulkoilu- ja marjastusmahdollisuuden. Metsät ovat ilo, ne pelastavat maisemanäkymät, ne ovat välttämättömiä. Metsät ovat ihania parveke- ja ikkunanäköalana. Niitä on hoidettava ja raivattava risukkoa pois”.

“Yksityisyys ja sosiaalisuus”

Yksityisyys lokeroituu kerrostaloihin, mutta Vemmelsääri tarjoaa mahdollisuuden satunnaisiin kohtaamisiin, niin keskeinen sen sijainti on. Perusparannettujen talojen tonttien kohdalta myös kävelytietä on uusittu ja somistettu kivetyksin ja istutuksin. Näkyvyyttä pohjakerrosten asuntoihin on estetty säleiköillä ja aidoilla. Niemi (1997) esittää raportissaan useita vaihtoehtoja yhteistilojen luomiseksi asukkaiden käyttöön. Vemmelsäären ja Pupuhuhdantien varrella oleviin taloihin hän on suunnitellut esimerkiksi kuntosaleja, eri tyyppisiä työ- ja verstastiloja sekä leikki- ja oleskelutiloja. Suunnittelukokouksissa asukkaat esittivät mielipiteitään yhteistiloista. He vastustivat niitä, sillä hyvin monella oli huonoja kokemuksia puolijulkisista, valvomattomista tiloista. Tällaisiksi tiloiksi he nimesivät talojen punttisalit, grillikatokset, pihojen suojaisat nurkkaukset, puistojen leikkimajat ja jopa oman talon saunan. Eräs asukas kertoi havainneensa saunan oven väliin jätetyn tulitikkurasian sillä tarkoituksella, että yöllä sinne pääsisi kutsumattomia saunojia, näin olikin käynyt ja osa saunojista myös yöpyi siellä.

“Se oli jo ongelma se edellinen, sehän tehtiin silloin jossain vaiheessa, talotoimikunta rakensi sen grillin. Ja sit siit tuli semmonen, siit tuli niin kauhee riita, kun ne jotka asuu lähellä, kun se savu nousee ja sitten oli sitä, et sinne keräänty niitä juomaveikkoja ja sitten kun ei ollu puita, ne haki tuolta metsästä sitä tuoretta, joka vaan kärys, et jossain vaiheessa joku sit suuttu ja meidän talotoimikunnasta joku hajotti koko sen grillin.” (Asukas)

Yhteistilojen tarpeen määrittely on vaikeaa. Toisaalta niitä halutaan, ei kuitenkaan oman asunnon viereen. Yhteistilojen käyttötarkoitus, valvonta ja kustannukset muodostavat helposti ongelmia. Kuitenkin esimerkiksi Pupuhuhdan asukastila on osoittanut tarpeellisuutensa erityisesti lasten oleskelupaikkana. Yhteistiloihin liittyvä turvattomuuden tunne voi johtua siitä, että asukkaat eivät koe voivansa vaikuttaa siihen, kuka tiloja käyttää. Nykyisiin pihoihin, rappukäytäviin tai varastoihin voi tulla kuka tahansa. Wegelius (1996, 86) toteaa, kuinka lähiöiden ympäristön suurimpia puutteita ovat ulkoalueiden jäsentymätön tilallinen hierarkia. Mikäli asuinkortteleita voitaisiin kehittää julkisista puolijulkisiksi tiloiksi, asukkaiden turvallisuuden tunne ehkä lisääntyisi. Pihaa, jota inhimillisen mittakaavan mukaiset talot reunustavat on helpompi seurata ja valvoa kuin pihaa, joka muodostuu ei-kenenkään maata olevasta, laajasta pysäköintialueesta. Pupuhuhdan pihvoja ja tilarakennetta ei tietenkään voida täysin muuttaa, mutta pihojen selkeämpi rajaaminen esimerkiksi aidoin ja istutuksin ei liene asukkaiden toiveiden vastaista.

“Vastakohtaisten urbaanien muotojen vaikutus”

Alueen talojen, rappukäytävien ja asuntojen väriytyks kuvastaa 70-luvun henkeä. Harmaan ohella talojen ulkopintaa hallitsevat ruskean eri sävyt. Parvekkeiden etuseinät ovat sinapin keltaisia tai haalistuneen vihreitä. Rappukäytävien seinät voivat olla tummaa keltaista, lattian ollessa valko-ruskea-ruudullista mattoa tai voimakkaan vastakohtaisesti - oranssi hissi ja tumman vihreät käytävien seinät. Keittiöiden kaapinovat ovat samaa keltaisen sävyä tai lehmuksenvihreät. Perusparannuksen mukanaan tuomat “värimaailmat” ovat keveämpiä. Talojen ulkovaipat pestään ja entiset, raskaat värit korvataan helmenharmaalla ja kreikan-sinisellä. Rappukäytävät saavat kuulaat empire-sävyt seinilleen ja asunnot sisustetaan vaaleiksi. Terttu Pakarinen¹² (1992, 17 sit. Roivainen 1994, 76) toteaa, että postmodernissa suunnittelussa etusijalla on esteettinen “fragmenttien design”. Tietysti tämän perusparannuksen yhteydessä asuntoihin tehtiin perustavanlaatuisia teknisiä korjauksia, kuten ilmastoinnin uusiminen, mutta niin alueen kuin asunnotkin tunnistaa yhä entisiksi.

“... olihan se siistimpi (kuin nykyinen) ja eri lailla laitettuna ovet eri kohtiin, mutta mä en tiedä, mää en

¹² Pakarinen, Terttu (1992): Suunnittelu historiallisena projektina. Julkaisematon käsikirjoitus.

tykännyt. On niin monta syytä...vuokrat nousee, ja sanotaan sitten, että se ei oo niin hyvä kun mä ootin. En mä tykännyt, tosin se oli kyllä keskeneräinen, se oli ihan....maalipurkkeja joka paikassa. Liian vaalee, laitosmainen, heti tuli mieleen sairaala...ettei nyt ihan valkoseks kaikkee maalattas”. (Asukas)

“Mua se tässä ottaa päähän, et kun ennen asuin osakkeessa ja avioeron jälkeen jouduin tähän systeemiin, niin sit kun on näitä ihmisiä, joilla on omat asunnot ja kun ne näkee, kun ne tulee tänne ja sanoo, et herrajumala onks tää tämmöstä tää kaupungin asuminen...niin mä luulen, et on pahimpia tää talo. Ei missään muussa, kun oon käyny, niin oo tällänen kun tää meidän aula. Mä sanon, et mä oon kyllästynyt siihen, en oo kutsunutkaan ketään vaan oon sanonut, et sitten kun on paikat kunnossa ja remontit tehty, sit kiireesti kaikki ihmiset tänne kattomaan ennen kuin taas alkaa”. (Asukas)

Pupuhuhan liikerakennus, Pykälikkö, on vaikeasti saavutettavissa. Takakautta pihaan voi laskeutua kaksia jyrkkiä portaita pitkin. Etupuolelta nousee jyrkähkö autoluiska, talvisaikaan pihaan pääsee jalkaisin ainoastaan koukkaamalla viereisen talon pihan kautta. Rakennuksessa sijaitsevat Siwa, publi ja elintarvikekioski. Yläkerran liiketilat ovat kokonaan tyhjiä, myös alakerrassa on tyhjä liikehuoneisto. Rakennus on graffitien peitossa ja yleisilme on rähjäinen. Nuorisoa istuskelee sisäänkäyntien edessä ja portaikoissa. Sekä Niemi (1997) että perusparannustyöryhmä (ks. luku 3.5) ovat pohtineet liikerakennukselle uutta ja monipuolisempaa käyttöä. Ongelmana on tilojen yksityisomistus ja se, että kaupunki tuskin on halukas niitä itselleen hankkimaan.

Pupuhuhan omalaatuinen monumentti ja tunnus on koulun pihalla seisova, tai istuva, neljä-viisi metriä korkea maalaamaton betoni-pupu. Pupu on sisältä ontto, sisäpuolen seinämiin kiinnitettyjä tikkaita pitkin voi kiivetä ylös ja laskea pupun etupuolella olevaa liukumäkeä alas. Pupu on kulmikas, karhea ja tasaisen harmaa. Koulun pihan uudistamista koskevan kyselyn yhteydessä kävi ilmi, että oppilaat, opettajat sekä osa vanhemmista halusivat, että pupu maalataan. Pupun suunnitellut taiteilija ei tähän kuitenkaan antanut lupaa, sanoi sen olevan juuri sellainen kuin sen pitikin olla. Toisaalta, olisiko vaalean siniseksi tai keltaiseksi maalattu möhkäle yhtään parempi? Pupun paljastettu, muottien arpeuttama betonipinta on samalla tavalla kaunis ja karu kuin sen ympäristö. Pupu ei ole yhtään sen sievempi tai koristeellisempi kuin sitä ympäröivät jyhkeät laatikkotalotkaan. Pupu aiheuttaa kuitenkin muita ongelmia, kuten tehdyn kyselyn vastauksista käy ilmi:

“Sementtipupu parasta muurata umpeen, pelkäksi monumentiksi (sisällä pupussa usein koiran tai ihmisen paskaa, risoja pulloja +kusta), pois liian jyrkkä liukumäki” . (Asukas)

Erään koululaisen ytimekäs parannusehdotus oli: *“räjäytetään jänis”*.

“Kulttuuriperimän ja paikallisten siteiden heijastuminen ympäristössä”

Lähiöiden rakennettua ympäristöä kuvataan harvoin kauniiksi. Wegelius (1996, 112) toteaa, kuinka lähiöiden karu funktionaalisuus nähdään aggressiivisena ja epäsosiaalisuutta ilmentävänä. Lähiöuudistuksissa tätä mielikuvaa yritetään pehmentää luomalla assosiaatioita aikaisempiin rakennustyyliin. Muuntumisleikki voi olla laskelmoidun populistista. Wegelius kuvaa Ruotissa toteutettuja rajuja lähiöremontteja, joissa 4-5-kerroksiset betonielementtitalot purettiin kaksikerroksisiksi rivitaloiksi. Asuinalueen alkuperäinen ilme hävitettiin kokonaan. Remonttien yhteydessä uudistettiin myös asukasrakenne.

Palkkatyöläistyminen on tarkoittanut ihmisten riippuvuutta palkkatyöstä, hyödykemarkkinoista ja vapaa-ajan markkinoista. Ajankäyttö on määrätynyt palkkatyön kautta ja ihmisten omaehtoiset toimintamahdollisuudet ovat kaventuneet. Selviytyäkseen elämästään palkkatyöläiset ovat tarvinneet hyvinvointivaltion palveluja. Lähiöissä on yhdistynyt palkkatyöläisyys, kuluttajuus ja kaupunkirakenne. Näissä prosesseissa asuinalueen toiminnallinen ja sosiaalinen merkitys on kuihtunut. Lähiöt ovat syntyneet vastaamaan teollistumisen ja palkkatyöläistymisen tarpeisiin. Palkkatyöläisten “varastoista” ne ovat nyt muuttumassa työttömien “varastoiksi”, joissa sosiaaliset ongelmat ovat väistämättömyys. Niihin on sopeuduttava ja niiden kanssa on opittava elämään. Asukasrakennetta ei saisi kuitenkaan päästää valikoitumaan liian vaikeaksi. (Viirkorpi 1994, 48, 53)

Mielikuva lähiöstä ihmismassojen säilytyspaikkana on yhtä lohduton kuin ajatus lähiöiden kertakäyttöisestä ja suurtuotantoon perustuvasta rakennustavasta, joita nykyisten parannustoimenpiteiden massaremontit ja imagonkohotukset muistuttavat. Kuten Roivainen (ks. s.1) toteaa, lähiöt ovat kuitenkin erilaisia. Myös niiden asukkaiden elämäkerrat ovat ainutlaatuisia. Perusparannustyöryhmän kokouksessa (tammikuu -98) arkkitehti huomautti korjaustavan olevan ikuisuuskyseminen. Uudet ideat, esimerkiksi alakerroksen saunan yhteyteen rakennettu puurakenteinen “vilpola” ei sovi lähiön ilmeeseen. Hänen mukaansa “ulkona tulisi käyttää kevyttä otetta, sisätiloissa raskasta”. Keskenäisiksi jäänyt lähiöympäristö ei ole kulutustuote, jonka kohtalona on nopeutuva uusiutumiskierre. Kysymys on arkipäiväisen ympäristön mieltämisestä elämismaailman hiljaiseksi taustaksi, fyysiseksi kehykseksi, johon ihmisen tunteet, muistot ja mielialat voivat varastoitua ilman, että ympäristö pyrkisi tarjoamaan kokijalleen valmiita tulkintoja itsestään. (Wegelius 1996, 117.)

2.7 Lähiö lapsuuden ympäristönä

Nykyisistä kaupunkilaisista monen kasvu ympäristö on ollut lähiö. Tapanisen mukaan (ks. luku 2.1) suomalaisessa yhteiskunnassa vasta 1980-luvulla hyväksyttiin ajatus kaupungissa asumisesta ja kaupunkilaisuudesta. Tämän hetken sukupolvien vanhemmat tai isovanhemmat ovat olleet maalta muuttajasukupolvea, joka on tasapainoillut kahden erilaisen kulttuurisen maiseman välimaastossa. Tosin hyvin moni suomalainen asuu edelleen taajamassa, josta on yhä vaikea sanoa kuuluuko se kaupunkimaisen vai maaseutumaisen asutuksen pariin. Saman ongelman kohtaa lähiöuudistuksissa - kehittääkö lähiöitä maaseutuun liitettyjen ihanteiden, kuten luonnonläheisyys, suuntaan vai asettaako etusijalle kaupunkiasumisen edut. Anja Allas (1994) kirjoittaa kuinka aina kannamme lapsuutta mukamme "muistijälkinä". Menneet tapahtumat ja kokemukset vaikuttavat ajatteluamme ja päätöksiimme. Lapsuuden kasvu ympäristöllä on keskeinen sija muistoissamme. Nykypäivän lapsen ympäristökokemusten sisältö on paljolti riippuvainen kodin, päivähoitopaikan ja koulun lähiympäristön tarjoamista mahdollisuuksista. Lapset kiinnittävät huomionsa eri asioihin kuin aikuiset ja heille tärkeä ympäristön yksityiskohta saattaa aikuiselle olla täysin yhdentekevä. Aikuiset ovat kuitenkin vastuussa ulkoisten olosuhteiden suunnittelusta ja toteutuksesta. Tällöin on hyvä palauttaa hetkeksi mieleen oman lapsuuden ympäristön tärkeimmät seikat ja mieluisimmat paikat. (Allas 1994, 69.)

"Pojat aina meillä käy kotona, kun ne tossa lähellä asuu. Mää teen sapuskaa niille, kun en mä viitti pelkästään kahdelle, mä teen sit het kerralla vähän enemmän, koska siinä on sama työ, teet sää kaks vai viis annosta. Pojat asuu ihan tässä lähellä. Eikä nekään silloin, kun niillä oli ne anomukset (asuntoa varten), niin niillä oli siinä...siinä kysytään, et minne haluaa, niin ei niillä ollut kuin jompikumpi alue (Pupuhuh-ta, Kangaslampi), kyllähän mä sen tajuan, kun on noita samanikäisiä poikia, niin tutut on kaikki täällä. Kun ne on pienestä pitäen ollut, kato, meilläkin viisivuotiaasta, niin ne 16-17-vuotta olleet yhdessä, käyneet koulua, ja vaikka sää muutatkin jonnekin toiselle alueella, niin sieltä tullaan aina täällä käymään, kun on tottunut siihen". (Asukas)

Kulttuurisista muutoksista huolimatta menneitä ja nykyisiä sukupolvia yhdistää se, että lapsuus edelleenkin liittyy vanhempiin, perheisiin ja perheen sisäisiin suhteisiin. Vaikka perheen sisäinen vuorovaikutus ja ilmapiiri onkin tärkein lapsen kehitykseen vaikuttava tekijä, myös ympäristö vaikuttaa ihmisten välisiin suhteisiin. Sosiaalinen ja fyysinen ympäristö ovat vuorovaikutuksessa. Niiden molempien kautta lapsi mieltää omat roolinsa ja mahdollisuutensa lähiympäristössään. (Allas 1994, 70.) Kaj Noschis¹³ sanoo, että leikkiessään lapsi omaksuu kokemansa tapahtumat ja kuulemansa tarinat matkimalla niitä. Nosturi kohoaa, auto tönäisee koira, talonmies suuttuu - kaikkia näitä tapahtumia voi leikkiessä toistaa ja muunnella. Lapsen kehitys ikään kuin vaatii raottamaan sitä salaperäisyyden verhoa, joka peittää hänelle aluksi käsittämättömiä

¹³ Lapsen maailma 50 (1991) 6-7, 15-16

asioita. Leikin myötä hän voi toistaa ne sellaisessa mittakaavassa, että ne muuttuvat hänelle ymmärrettäviksi.

Noschis (mt.) toteaa edelleen, että kaupunkiympäristö tarjoaa lapselle jatkuvasti tarinoita ja tapahtumia. Erityisen tärkeitä ne ovat, kun ne viestivät aikuisten elämästä. Hän pääsee kurkistamaan aikuisten elämään, jos hänen ympäristössään on mahdollisuus tutustua kauppoihin, kahviloihin, toimistoihin tai eri ammatinharjoittajiin. Noschis on sitä mieltä, että astuminen aikuisten maailmaan onnistuu vain, jos lapsi on vähä vähältä joutunut sen ilmiöiden kanssa vastatusten ja omaksunut niitä leikin välityksellä.

Noschisin (mt.) mukaan lapsi tarvitsee ympäristön, jossa hän voi vapaasti liikkua ja kohdata aikuisten arkielämän. Lasten tulemisiin ja menemisiin voitaisiin soveltaa ”yhteisseurantaa”, mikäli korttelin asujaimisto on kutakuinkin vakituista ja tuntee toisensa ja toistensa lapset. Näin välttyään turhilta riskeiltä. Liian suuressa tai alati vaihtuvassa yhteisössä yhteisseuranta on mahdotonta. On siis taattava inhimilliset välimatkat kerrostalon pihan, koulun, leikkikentän ja aikuisten maailman eri kohteiden, kuten työpaikkojen välillä. Solmuina verkostoissa toimivat tutut, naapurit, kaupan myyjä.

Noschis sanoo tilan olevan toiminnan kasvupaikka. *Kiinnepaikat* synnyttävät toimintatapoja, sellaisia ovat kortteliaukio, kahvila, rakennusten sisäänkäynnit, koulujen uloskäynnit tai bussipysäkit. Myös Wegelius (1996, 85-86) puhuu ympäristön roolista edesauttaa sattumanvaraista kohtaamista ja tutustumista. Tällöin tärkeitä ovat *reitistöt*, *keskiöt* ja *solmukohdat*. David Seamon (1979, teoksessa Wegelius 1996, 85) esittää, että tietyt ominaisuudet ympäristössä edistävät asukkaiden kanssakäymistä ja vahvistavat kotipaikan tunnetta. Näin tapahtuu, jos alueen jalankulkureitistö muodostaa ”käytäviä”, joille sisäänkäynnit on keskitetty. Tai kun toiminnot keskittyvät toreille, aukioille tai ulkotiloihin, jotka toimivat kohtauspaikkoina. Hyvin arkisetkin toiminnot, kuten kirjeiden postittaminen, jätteiden lajittelu tai bussin odottaminen oikeisiin paikkoihin sijoitettuna voivat edistää satunnaisten kohtaamisten syntymistä. Kuten jo aikaisemmin todettiin, Pupuhuhan keskeinen kohtaamispaikka on Vemmelsäären kävelytie. Osa sisäänkäynneistä avautuu kävelytielle, samoin osa talojen parvekkeista, mutta myös harmittavan monta katutasen asunnon ikkunaa. Matalalla sijaitseva keittiö tai makuuhuone sallii yksityisyyden vain paksujen verhojen takana.

”No onhan tuo mäki vaarallinen, kun ne juoksee tuosta koulun pihasta suoraan tien yli ja siinä on mutka, jossa aika kovasti ajetaan. Mikä ratkaisu siihen olisi, kyllä siitä on paljon puhuttu. Ja sitten tuo Vemmelsääri kun siitä ajetaan autoilla. Ja lapset laskee siinä pulkalla ja Stiigalla eikä ne varo, että tuleeko autoja vai ei. Jotkut on niin laiskoja, että sitä pitää päästä autolla suoraan rapun eteen, parkkipaikalta ei viittitää kävellä. Puomi tai porsas olisi tarpeen. Kun ne laskee tuolta nurkalta iltahämärissä, aina sai olla vahtimassa että milloin saa tulla ja milloin ei. Paljon on puhuttu, mutta mitään ei ole tapahtunut”. (Asukas)

Noschisin (1991) leikkikenttä täyttää tehtävänsä, jos se on samalla lasten kiinnepaikka. Leikkikenttä on aikuisen tarjoama paikka lapselle tämän leikkejä varten. Se voi toimia siirtymätilana perhepiirin ja lapsen ystäväpiirin välillä. Leikkikenttä, -puisto tai -paikka ei voi olla eristetty muusta korttelista. Sen merkitys on rinnastettava muiden kiinnepaikkojen ja keskiöiden merkityksiin. Sillä on erityispiirteensä samoin kuin myymälöillä, aukioilla ja sisäänkäynneillä. Parhaimmillaan se lähentää aikuisia ja lapsia, siellä kohdataan, katsotaan, vahditaan ja keskustellaan.

Seuraavaksi arvioidaan Pupuhuhdan koulun pihan uudistamisen suunnittelua. Suunnittelua varten kerätty aineisto kertoo oppilaiden toiveista, osa niistä on hyvin järkeviä ja koulun toimintaan kohdistuvia, osa yllättäviä ja epäsovinnaisia. Vai onko niin, että toiveet ovat epäsovinnaisia vain aikuisen näkökulmasta.

Näitä toivottiin: *”ulkohuussi, puuhahalli, labyrinthi, eksoottinen liukumäki, yrjökeinu, törmäyspaikkoja, vesitykit, jälkiruokaa joka päivä”*.

2.8 Pupuhuhdan koulun piha ja sen uusi ilme

Osa tämän tutkielman aineistoa on kerätty toisen, pienemmän tutkielman puitteissa. Sen aiheena oli Pupuhuhdan koulun pihan uudistussuunnitelman laatiminen. Koulun piha on lentokenttämäisen tyhjä ja autio. Pupuhuhdan lapset käyttävät koulun pihaa sekä päivällä että illalla. Millainen on hyvä piha heidän mielestään? Tässä työssä heidän näkemyksensä on tarkoitus tuoda esiin. Onnistuuko pihan uudistus tässä suhteessa nyt paremmin? Pupuhuhdan koulun oppilaat ja opettajat olivat yhdessä miettineet millainen olisi viihtyisä piha ja oppilaat olivat kirjoittaneet ideansa muistiin, he olivat myös havainnollistaneet toiveitaan piirroksin. Opettajat ja päiväkodin henkilökunta tekivät omat ehdotuksensa. Seuraavassa yhteenvedossa esitetään koulun oppilaiden, opettajien sekä päiväkodin henkilökunnan toiveet ja parannusehdotukset. Oppilaiden lukuisista ehdotuksista on valittu ne, jotka saivat eniten kannatusta.

Oppilaat:

(vastauksia 44 yht.)

parempi kenttä (8), jääkiekkokaukalo (12), hyvät maalivahdin varusteet (6), hyvät jalkapallomaalit (15), uudet koripallotelineet (6), viivat koripallokentälle (9) ja asfalttiin värikkäitä kuvioita ja maalauksia enemmänkin, pöytiä, tuoleja ja penkkejä ulos (3), jäniksen maalaus (5), leikkimökki (7), kiipeilyseinä (12), uusi liukumäki (19), hiekkalaatikoita (5), uusia keinoja (22), karuselli (11), kiipeilyteline verkkoineen (8),

nurmikkoa ja uusia istutuksia (5).

Opettajat:

aita koulun pihalle, ettei pihaan ajeta autolla, betonipupun maalaus, (lumi)pallojen heittotaulu, jalkapallokentän maalaus, lisää uusia istutuksia, metsikkö oikealla tulee jättää rauhaan, pallonpotkimisseinä, liukumäki, valoja lisää, toiset keinut, koripallotelineiden ja kentän maalaus, ruudukot asfalttiin, kiipeilyteline.

Päiväkodin henkilökunta:

liukumäen alla olevan vaarallisen ojan täyttö tai sillan rakentaminen sen yli, lisää asfalttia, että voi pyöräillä, karuselli, isompi liukumäki, iso rengaskeinu, uusi kiipeilyteline, jossa on "palomiehen tanko", lumipallotaulu, vaijerikeinu, maalit, pumppulauta, leikkimökki.

Asukkaat: (vastauksia 25 yht.)

"Pupuhhdantien alitse on rakennettava alikulkutunneli lasten turvallisuutta lisäämään, lisäksi aita pallokentän tienpuoleiseen nurkkaan. Autojen jatkuva ajaminen koulun pihaan täytyy estää ja olisi hyvä saada kävely/pyörätie koululta Pielekseen. Koulun piha-alue pitäisi olla kauempana autoliikenteestä, liikenne vaarallisen lähellä. Pupuhhdantielle varoitusliikennemerkki liikkuvista lapsista ja koulusta, nopeusrajoitus 30-40 km/h. Onko piha-alue välitunneilla tarpeeksi valvottua turvallisuuden kannalta katsottuna? Koripallokorit on saatu, pienemmille koululaisille voisi tuoda leikkivälineitä esimerkiksi kiipeilytelineitä, valot kentälle iltaisin ja viikonloppuisin. Lisää istutuksia ja laatoituksia, kukkaistutuksia tai kukkivia pensaita, istuinpenkkejä maahan, silloin on eläkeläisenkin kiva istahtaa koulun pihassa ja muistella omia kouluajoja. Kunnon opaskartta heti Pupuhuhtaan tullessa, niin että autoilijat ajavat autotietä ja löytävät oikeat parkkipaikat."

Koululla voisi olla iltakäyttöä, se sijaitsee hyvällä paikalla. Koulussa on pätevä ja aktiivinen henkilökunta. Pupuhhdan asukkaille koulu on erittäin tärkeä. Moni pelkää sen lakkauttamista ja toivoo päättäjien etsivän säästöt muualta. Pientä koulua pidetään turvallisena ja hyvänä. Koulun toimintaan ja opettajiin ollaan tyytyväisiä. Koulun tilojen käyttöä eri harrasteisiin iltaisin toivotaan lisättävän. Koululle on suunniteltu siirrettävän osa lakkautettavan asukastilan toiminnoista. Kyseeseen tulee tällöin pienten koululaisten iltapäivähoito eri tyyppisten kerhojen muodossa. Ongelmia aiheuttaa kerhojen vetäjien löytyminen ja koulun tilojen valvonta. Koulu ei voi toimia asukastilan tapaan avoimena, puolijulkisena tilana.

Suunnitteluhortonomi Jarmo Väisänen esitteli laatimaansa yksityiskohtaista pihasuunnitelmaa Pupuhuhan koululla 14.4.1998. Opettajanhuoneeseen olivat kokoontuneet kaikki koulun opettajat kuuntelemaan ja keskustelemaan esityksestä. Esitys sai myönteisen vastaanoton. Opettajat hieman kritisivat ”leikkitelinettä”, viihtyvätkö kuudesluokkalaiset enää sellaisessa. Jarmo Väisänen kertoi, että rahoittajaksi oli löytynyt tilapalvelu ja suunnitelman toteutus aloitetaan ensi kesän kuluessa. Toteutus jakautuu usean vuoden ajalle. Opettajat keskustelivat työn aloituksen tärkeysjärjestyksestä, laitetaanko maaleihin verkot, tehdäänkö uusia istutuksia vai rakennetaanko aita pihan ympärille. Aidan rakentaminen todettiin tärkeimmäksi ja kiireellisimmäksi. Jarmo Väisänen mukaan Osuusunta Jyväsmesta rakentaa aidan kesän kuluessa ja opettajat ehdottivat, että koulun alkaessa elokuussa oppilaat maalaavat aidan.

III RAKENTEELLINEN SOSIAALITYÖ JA EHKÄISEVÄ SOSIAALIPOLITIikka

Tutkielman alussa todettiin sosiaalisen tematisoituvan lähiöuudistuksessa yhteisöllisyyden ja asukasdemokratian projekteina sekä harjoitettuna sosiaalipolitiikkana. Monissa viime vuosikymmenten lähiöuudistuksissa kunnan sosiaalitoimi on ollut aktiivinen osallistujaosapuoli ja on sitä edelleen. Viirkorven (1997) mukaan valtion asuntorahaston koordinoimissa lähiöuudistuksissa on eroja verrattuna aikaisemmin toteutettuihin projekteihin. Uutta on tiiviimpi yhteys kunnan johtoon, uudet vastuutahot, projektimainen organisoituminen ja määrätietoisuus tulosten osalta. ARA:n lähiöuudistusten vahvin kiihotin on ollut työllistämiseen tähtäävä valtion rahoitus kiinteistöjen korjauksille. Valtiovallan ”lähiöpolitiikka” siis toteuttaa muita intressejä kuin varsinaisesti lähiön kehitystä. (Mt., 23.) Kunnat ovat olleet keskeisessä asemassa nyt meneillään olevien lähiöprojektien määrittelijöinä. Kunnan johto on osoittanut projektille vastuunkantajat ja organisoitumisen tavat. Suunnittelusta on kantanut vastuun kaavoitustoimi, toteutuksesta kunnallistekniikka ja puistotoimi ja asukastyöstä sosiaalitoimi. (Mt., 24.) Jyväskylässä lähiöuudistuksen toteuttajia ovat olleet lisäksi asuntotoimi ja rakennuttajayhtiö, sosiaalitoimi oli perusparannushankkeen vetäjä, ainakin aluksi (ks. luku 1.1).

Seuraavassa tutkielman luvussa pohdin lähiöuudistukseen sisältyvää sosiaalityötä yhdyskuntatyön, alueellisen sosiaalityön, rakenteellisen sosiaalityön ja ennaltaehkäisevän sosiaalipolitiikan näkökulmista.

3.1 Rakenteellinen sosiaalityö

Vuosikymmenten kuluessa suomalaisen sosiaalityön suuntaviivoja ja kehittämisspyrkimyksiä ovat olleet *viimesijaisuus tai tilapäisyys, yksilöllisyys tai tarpeenmukaisuus, kokonaisvaltaisuus sekä laaja-alaisuus tai*

yleisyys. (Viirkorpi 1990, 9). Vaikka käsitteillä on pitkä historia, ne ovat elinvoimaisina jäsentäneet sosiaalityötä tähän päivään saakka. Yksilöllisen ja tapauskohtaisen sosiaalityön ohella kaikista käsitteistä voidaan löytää pyrkimys vaikuttaa yhteiskuntaoloihin. Kun tarkemmin analysoidaan laaja-alaisuuden ja yleisyyden kehittämisspyrkimystä, voidaan havaita, että toiminta, jonka tavoitteena on liittää toisiinsa yksilöllisyys ja yleisyys, ovat eri vuosikymmeninä nimetty ehkäisevän köyhäinhoidon utopiaksi, suoran osallistumisen ajatukseksi 60-luvulla, yhdyskuntatyöksi 70-luvulla sekä alueelliseksi ja yhteisölliseksi sosiaalityöksi seuraavina vuosikymmeninä. (Mt., 14-15.) Rakenteelliseen sosiaalityöhön sisältyy laaja-alaisuuteen pyrkivä työote. Viirkorpi pohtii, kuinka yhdistää laaja-alainen muutostyö kokonaisvaltaiseen yksilötyöhön. Onko yksittäisen asiakkaan asioissa tehtävä olosuhteiden muuttaminen rakenteellista työtä (mt., 15)? Muuttaako yksittäistapauksissa tehty sosiaalityö rakenteita kuten arvioidaan laaja-alaisemman uudistustyön tekevän?

Viirkorpi kuvaa rakenteellisen sosiaalityön toimintamallin:

1. Asiakastyön työkäytännöt tuottavat runsaasti havaintoja asukkaiden ongelmista ja niiden taustoista.
2. Työntekijät työstävät havaintoja ja pyrkivät analysoimaan asiakaskohtaisten ongelmien yhteyksiä yhdyskuntien ja yhteiskunnan epäkohtiin.
3. Sosiaalityöntekijöillä on oikeus ja velvollisuus toimia asiantuntijoina. He välittävät tietoa julkisuuteen ja eri päätöksentekijöille. He osallistuvat kunnan hallinnon suunnitteluun, valmisteluun ja päätöksentekoon.
4. Tärkeä osatehtävä on osallistaa asukkaita ja asiakkaita toimimaan itse elinolojensa korjaamiseksi asukastoiminnalla ja muulla kansalaistoiminnalla.
5. Vaikuttamisen tuloksena syntyy kunnallista sosiaalipolitiikkaa. Tarvittaessa voidaan käynnistää erilaisia projekteja epäkohtien poistamiseksi ja uudistusten aikaansaamiseksi.
6. Koko prosessin tavoitteena on saada aikaan parannuksia yleensäkin asukkaiden ja erityisesti asiakkaiden elinoloissa. Lievemmat yksilötason ongelmat heijastuisivat myönteisesti asiakastyössä.

Hän toteaa toimintamallin olevan tavoitteellinen, eri vaiheisiin sisältyy ristiriitaisuuksia ja pulmallisia kohtia. Asiakastyön kiireinen tahti ei salli syvällisempien havaintojen tekoa ja ongelmien syiden laaja analyysi ei välttämättä palvele muutoksen käynnistämistä asiakkaan elämäntilanteessa. Sosiaalityöntekijä työskentelee pääosin yksin eivätkä työyhteisöt keskity tiedonmuodostukseen, tällöin tietojen työstäminen ja analysointi annetaan usein ulkopuolisen asiantuntijan tehtäväksi. Sosiaalityöntekijöiden asema kunnallisessa hierarkiassa on usein sellainen, etteivät he pääse toiminaan asiantuntijatehtävissä. Asiantuntijatehtävät lankeavat helpommin sosiaalijohtajalle tai suunnittelijoille. Yhdyskuntatyötä tehdään Suomessa vähän ja Viirkorpi pitää työmuodon vaikeutena sitä, että tukea saavat ne asukkaat, jotka on helpointa tavoittaa. Vaikeimmissa elämäntilanteissa olevat asiakkaat eivät kuulu heihin. Sosiaalityöntekijöiden antamalla

lausunnoilla, aloitteilla tai tiedotteilla ei välttämättä ole yhteyttä päätöksentekoon, toisaalta onko rakenteellisen sosiaalityön aiheellista olla tiiviisti sidoksissa kunnalliseen vallankäyttöön. (Mt., 20-25.)

3.2 Yhdyskuntatyö osana rakenteellista sosiaalityötä

Huoltaja-lehden numerossa 15-16 vuodelta 1969 Georg Walls esitteli Suomessa vielä silloin uutta “yhteiskuntatyötä sosiaalityön menetelmänä”. Hänen määritelmänsä mukaan community development tai community organization tarkoittivat niitä prosesseja, joilla yhdistetään asukkaiden omat ponnistukset julkisten viranomaisten pyrkimyksiin lähinnä paikallisten yhdyskuntien taloudellisten ja sosio-kulttuuristen olosuhteiden parantamiseksi ja yhdyskuntien integroimiseksi kansakunnan elämään. Walls esitteli yhä vielä ajankohtaisilta kuulostavia keinoja. Yhdyskuntakeskeiset sosiaalipalvelut (silloinen suomennos) koostuvat seuraavista vaihtoehdoista:

1. “Supermarket” -tavoite, jolloin saman katon alle sijoitetaan eri tahot, jotka työskentelevät sosiaalityön parissa. Tämä lähentää eri palvelut asiakkaisiin ja he saavat kokonaiskuvan tarjolla olevista palveluista. Samoin eri palvelujen tarjoajien vuorovaikutus lisääntyy ja asiat voidaan käsitellä kokonaisvaltaisemmin.
2. Joitakin palvelujen tarjoajia voitaisiin ajatella sijoitettaviksi koulujen yhteyteen.
3. “Neighborhood Center” -malli, jossa alueille sijoitetaan ei vain sosiaalityötä sen traditionaalisessa mielessä harjottavia toimijoita, vaan yhtä lailla informaatiota ja tietoa eri mahdollisuuksista jakavia keskuksia. Tällainen “lähikeskus” kartoittaa epäkohtia ja seuraa olojen kehitystä. (Mt., 500-502.)

Yhdyskuntatyö oli vuoden 1975 muotisana. Jaakko Itälä¹⁴ käytti artikkelissaan esimerkkinä jakomäkeläistä vaikeuksiin joutunutta perhettä, joka saa avun ja tuen Jakomäestä, henkilöltä, joka tuntee korttelit ja niiden nuoret sekä perheet ja näiden olosuhteet - ja on aina tavoitettavissa. Ihannetilanteessa sosiaalityöntekijän kanssa toimisivat alueen lääkärit ja terveydenhoitajat, kodinhoitajat ja nuorisotyöntekijät, järjestöjen ja seurakunnan väki, talonmiehet ja baarien hoitajat. He pitäisivät keskenään “miitinkejä”. Yhdyskuntatyö ja yhdyskuntasuunnittelu ymmärrettiin lähekkäisiksi termeiksi. Yhdyskuntasuunnittelu jäseni kaupungit pienemmiksi lähiöiksi ja loi niille rakenteen. Rakenne osoitti (tai ei osoittanut) tiloja harrastuksille ja otti huomioon (tai ei ottanut) alueen lapset ja nuoret. Kirjoittaja toi ilmi hyvän yhdyskuntasuunnittelun merkityksen toimivalle yhdyskuntaelämälle. Hänen mukaansa yhdyskuntatyö korostaa yhdyskunnan tärkeyttä ihmiselle, hänen lähimmän asuinympäristönsä henkistä ja sosiaalista merkitystä.

“Mitä mahdollisuuksia yhdyskuntatyöllä on auttaa lapsia ja lapsiperheitä”, kysyi Simo Koskinen artikkelis-

¹⁴ Lapset ja yhteiskunta 34 (1975) 6-7, 161-162

saan¹⁵. Hän kuvasi yhdyskuntatyötä puuttumiskeinoksi ja työmenetelmäksi, jolla ihmisläheisissä palveluammateissa työskentelevät ammatti-ihmiset yrittävät hallita sosiaalisia ongelmia laajemmin kuin perinteisin asiakaskohtaisin menetelmin. Yhdyskuntatyön tavoitteena oli hänen mukaansa päästä kiinni niihin perimmäisiin syihin, jotka toivat asiakkaita eri sosiaalipalvelupisteisiin. Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö oli merkittävä osa yhdyskuntatyötä. Se edellytti toimivaa yhteistyötä eri viranomaisen välillä sekä lapsiperheiden kiinnostuksen herättämistä asuinalueen kehittämiseen. Lapsen psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen kehityksen kannalta asuinympäristö ei ollut merkityksetön. Ympäristön ja ihmisen välinen suhde oli yhdyskuntatyön lähtökohta. Hyvä asuinympäristö oli turvallinen, vaihteleva ja sosiaaliset kontaktit mahdollistava. Se tarjosi lapsille toiminnallisuutta ja edisti lapsiperheiden suoriutumista. Yhdyskuntatyö idea oli, että säätelemällä ympäristöä voidaan vaikuttaa lasten ja lapsiperheiden elämään.

Koskisen mukaan yhdyskuntatyö käynnistyy, kun havaitaan yhdyskunnan ja perhetason ongelmien yhteys. Osalla ongelmia on pitkä historia, tällaisia ovat kaupungistuminen, teollistuminen, muuttoliike ja tuotannon keskittyminen (prosessiongelmat). Ne tuottavat yksipuolisia asuinalueita, joihin valikoituu asukkaita ammatin, tulojen ja koulutuksen mukaan (rakenneongelmat). Yhdyskunnalla on harvoin taloudellisia, poliittisia tai tiedollisia mahdollisuuksia ratkaista ongelmia (resurssiongelmat). Lasten ja lapsiperheiden elämässä yhdyskunnan ongelmat näkyvät taloudellisena ahdinkona, yksinäisyytenä, juurettomuutena, ilkeänä, lasten pahoinpitelyinä tai perheenjäsenten mielenterveyden ongelmina. Lapsiperheitä ajatellen yhdyskuntatyöllä on kaksi oleellista tehtävää: se pyrkii muuttamaan yhdyskunnan toimintaa lasten ja lapsiperheiden tarpeiden mukaiseksi, ja saman aikaisesti sen tavoitteena on aktivoida asukkaiden omia resursseja yhdyskunnan ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Yhdyskuntatyön käytännön sovelluksia asuinalueella ovat asukastyö, naapuruustyö, verkostojen kehittäminen sekä painostusryhmätoiminta. Viranomaisverkostoissa yhdyskuntatyö tarkoittaa viranomaisten ja sosiaalipalveluyksiköiden työntekijöiden tavoitteista yhteistyötä lasten ja lapsiperheiden hyväksi. Laajimmillaan yhdyskuntatyö on lasten ja lapsiperheiden etujen mukaista vaikuttamista yhdyskuntasuunnitteluun. Rakenteellisen sosiaalityön käsitteen tultua sosiaalihuollon terminologiaan 1980-luvun alkupuolella, Koskinen¹⁶ selventää käsitteitä seuraavasti: ”Rakenteellisella sosiaalityöllä pyritään vaikuttamaan kaikkiin ympäristössä, kunnassa ja yhteiskunnassa laajemminkin, ihmisten hyvinvointia vaarantaviin tekijöihin. Alueellinen sosiaalityö puolestaan on rakenteellisen sosiaalityön edellytys ja yhdyskuntatyö sen metodi”.

Anneli Anttonen kuvaa ruotsalaista asuinyhteisöä, jossa on sosiaalitoimi mukana¹⁷. Asuinyhteisö valmistui

¹⁵ Lapset ja yhteiskunta 38 (1979) 3, 145-149

¹⁶ Sosiaaliturva 74 (1986) 19, 1011

¹⁷ Sosiaaliturva 1983 vol. 71 (189, 957-961)

vuonna 1980 Lindköpingin kaupunkiin. Siinä yhdistettiin tavallinen asuminen ja palveluasuminen tuomalla yhteisöön kunnallisia palveluita, joiden tarvitsemia tiloja käytti päivisin sosiaalitoimi ja iltaisin asukkaat. Anttosen mukaan yhteisöjen muodostuminen on tiukasti yhteydessä tuotantoelämän ehtoihin, palkkatyöläistyminen ei suosi yhteisöjen muodostumista. Kuitenkin niiden kehittäminen olisi tärkeää, erityisesti syrjäytymisvaarassa olevat voisivat saada niissä tukea selviytymiselleen. Yhteisöjen ja yhteisöllisyyden luominen on vaikeaa, lähiyhteisöjä ei synny yhdyskuntatyöntekijöiden toimesta. Uudet yhteistoimintamuodot tuovat mukanaan hetkellistä piristystä, mutta asukkaat eivät kovin kauaa jaksaa innostua kerhojen ja pikkujoulujen vetämisestä pelkän me-hengen palkitsemina. Yhteisyyden kokeminen perustuu arkielämän jatkuvuuteen, ei asukasjuhliin tai -kokouksiin. Asukkaiden aktiivinen ydinjoukko jättää helposti ulkopuolelleen vaikeimmassa asemassa olevat asukkaat ja kohdistaa heihin ennemmin kontrollia ja leimaamista kuin tukea (myös Kortteinen 1982; Piirainen 1993). Yhdyskuntatyön avulla voidaan kuitenkin oppia ymmärtämään yhteisöjen toiminnan yleispiirteitä. Erilaisissa yhdyskuntatyön kokeiluissa ainakin osa asukkaista on lähtenyt innokkaasti mukaan. Ongelmana yhdyskuntatyön tavoittelemisessa yhteisöissä on niiden sijoittuminen vapaa-aikaan, johon täytyisi löytää voimia työajan jälkeen. Kortteisen mukaan yhteisöjen kehittämisstrategiat ovat ristiriidassa suhteessa siihen kuinka ihmiset todellisuudessa elävät.. Arkielämä, työ ja perhe vievät kaikki voimavarat. Anttosen mukaan yhteisöllisillä ratkaisulla voitaisiin helpottaa arkipäivän sujuvuutta. Asunto- ja yhdyskuntasuunnittelussa tulisi painottaa yhteisöllisiä ja sosiaalisia tekijöitä. Sopivia toimintamalleja ovat esimerkiksi palvelujen hajauttaminen, korttelikohtaiset yhteistilat sekä asukkaiden yhteistyö kotitöissä ja lastenhoidossa.

Anttosen (1989, 141-143) mukaan yhdyskuntatyön idea on ollut löytää arjen sosiaaliset verkostot auttamisen instituutioksi. Innostus yhdyskuntatyöhön vahvistui Suomessa 1970-luvun aikana. Vallalla oli ajatus, että kansalaisyhteiskunnan vahvistuessa sosiaalipolitiikka tekee itsensä tarpeettomaksi. Samoihin aikoihin vahvistui lähiöasumisen arvostelu, lähiöissä asuvat kärsivät erillisyydestä, yksinäisyydestä ja juurettomuudesta. Näkemys sosiaalisten verkostojen olemassaolosta antoi uskoa paikallisen yhteisyyden vahvistamiselle yhdyskuntatyön avulla. Sosiaalisten verkostojen latenteja yhteisöllisiä rakenteita ei vain oltu osattu käyttää hyväksi hyvinvointipalveluja rakennettaessa. Jos sosiaaliset verkostot saataisiin liikkeelle, niiden avulla kyettäisiin ratkaisemaan sosiaalisia ongelmia. Usko arjen verkostoihin konkretisoitui yhdyskunta- ja naapurustotyössä. Sosiaalityössä ne tarjosivat mahdollisuuden siirtyä yksilökeskeisestä työstä yhteisölliseen työtapaan ja ihmisten muuttamisesta yhteiskunnan muuttamiseen. Yhdyskuntatyö toimintamuotona tuli tutuksi sekä nuoriso- ja kulttuuritoimissa että seurakuntatyössä. Anttosen mukaan innostus yhdyskuntatyöhön laimeni sen tulosten mitättömyyden takia, syynä oli myös kriittinen tutkimusote, joka paljasti "luonnolliset ja itse itseään ylläpitävät verkostot" hoivaan pakotettujen naisten ylläpitämiksi.

3.3 Rakenteellinen sosiaalityö rajasysteemeissä

Sosiaalityön monimuotoisuus tekee sen määrittämisen vaikeaksi. Sosiaalityön käsittämisen ääripäitä ovat yksilöllisen ja yhteiskunnallisen vastakkainasettelu. Sosiaalityön oppihistoriasta löytyy esimerkkejä leimautumisesta jompaankumpaan ääripäähän: yksilöllistävä psykoanalyttinen ajattelu toisessa ja poliittista toimintaa korostava sosiologinen näkemys toisessa päässä (Karvinen 1993, 136). Käsitteellinen vastakkaisuus voi näkyä myös menetelmien eriytymisenä ja vastakkaisuutena. Rakenteellinen sosiaalityö voidaan nähdä psykososiaalisen sosiaalityön kritiikkinä. Rakenteellisen sosiaalityön menetelmänä on pidetty yhdyskuntatyötä. Näkemys vahvistaa käsitystä menetelmien erillisyydestä.

Metodisen näkökulman sosiaalityöhän tarjoavat rakenteellisen sosiaalityön klassikot Allen Pincus ja Anne Minahan. Näkökulma avaa tavan soveltaa menetelmiä. Sosiaalityö nähdään tietoisena muutosprosessina, joka etenee eri vaiheiden kautta. Lähtökohtana on kokonaisvaltainen tilanneselvitys. (Karvinen 1993, 148). Pincus ja Minahan (1973, 9) määrittelevät sosiaalityön tavoitteen seuraavasti:

Social work is concerned with interactions between people and their social environment which affect the ability of people to accomplish their life tasks, alleviate distress, and realize their aspirations and values. The purpose of social work therefore is to (1) enhance the problem-solving and coping capacities of people, (2) link people with systems that provide them with resources, services, and opportunities, (3) promote the effective and humane operation of these systems, and (4) contribute to the development and improvement of social policy.

Määritelmän mukaan sosiaalityön kohteina ovat yksilön ja yhteiskunnan vuorovaikutukseen liittyvät prosessit sekä niiden yhteys yksilöiden kokemiin vaikeuksiin. Sosiaalityön näkökulmana on tarkastella näitä välitysprosesseja yksilöstä lähtien (Viirkorpi 1990, 41). Rakenteellinen sosiaalityö tarkastelee yksilöitä aktiivisina yhteiskuntarakenteisiin vaikuttavina toimijoina. Näkökulman tueksi sopii Giddensin rakenteistusteoria, joka antaa yksilölle toimintatilaa ja mahdollistaa toiminnan kautta tapahtuvan muutoksen. Omakohtaisessa osallistumisessa yhteiskunnallisten järjestelmien toimintaan toteutuu yksilön ja yhteiskunnan vuorovaikutus. Vastaavasti syrjäytyminen on vuorovaikutuksen ulkopuolelle jäämistä. Rakenteellinen sosiaalityö tarkastelee yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen ehtoja ja pyrkii muuttamaan niiden syrjäyttäviä toimintatapoja. Mitkä ovat sosiaalityön mahdollisuudet saada aikaan muutoksia ja millä järjestelmien tasolla se tapahtuu on kuitenkin monimutkainen kysymys.

Sosiaalityö on ongelmien ratkaisuun tähtäävää toimintaa. Puhuhdassa ratkaisua vaativiksi ongelmiksi määriteltiin syrjäytyminen, korkea työttömyys ja siitä johtuva mielekkään tekemisen puuttuminen. Muutok-

sen aikaansaamiseksi tarvitaan eri viranomaisverkostojen yhteistyötä, rajajärjestelmien kosketuspinnassa syntyy ongelmanratkaisutoimintaa (Arnkil 1990, 7). Rajajärjestelmien tarkasteltaessa laajin taso on valtion, markkinoiden ja yhteisön muodostama makrosysteemi (mt., 9). Sosiaalityön rajajärjestelmät ovat paikantuneet perinteisesti valtion ja yhteisöjen suhteisiin, mutta nyt myös markkinat voivat olla yksi osapuoli. Arnkil tekee eron "A-valtion" ja "B-valtion" väliin; ensimmäinen keskittyy kovaan markkinaytimeen ja toinen ylläpitää marginaalia. Jälkitekollisessa yhteiskunnassa markkinoiden ja yhteisöjen suhde on ajakohtainen. Hieman aikaisemmin palkkatyöläisyys yhdenmukaisti elämänkertoaloita, nyt tilalle ovat tulleet eriytyminen, yksilöllistyminen ja keskinäinen kilpailu. Ne murentavat traditionaalisia yhteisöjä. Yksilö voi olla täysin "yhteisötön" tai hän kaihoaa yhä traditionaalista yhteisöä. Välimaastossa ovat "post-traditionaaliset" yhteisöt (Eräsaari 1989; Noro 1989 sit. Arnkil 1990, 11).¹⁸ Perinteisten yhteisöllisyyden muotojen hajotessa tilalla tarvitaan niiden yhteiskunnallisesti tuotettuja muotoja. Syntyy rajajärjestelmien julkishallinnon organisaatioiden ja sosiaalisten verkostojen kohtauspintaan. Ääripäinä ovat läpiammatillisten yhteisöjen tarjoama tuki tai yhteiselämä. Tähän väliin sopivat hyvinvointivaltion yritykset aktivoida kansalaisyhteiskuntaa, esimerkiksi lähiöprojektin muodossa. (Mt., 10-12.)

Funktionaalisissa systeemeissä (virallisten verkostojen ja sosiaalisten verkostojen kohtauspinnassa) kohtaavat institutionaalista toimintapolitiikkaa harjoittava organisaatio ja yksilöiden ongelmien ainutkertaisuus. Kun sosiaalitoimi, asuntotoimi ja tekninen toimi tekevät yhteistyötä, muodostuu instituutiosysteemi. Sektoreiden välinen toiminta tiivistyy, kun aloitetaan lähiöprojekti. Sosiaalitoimi keskittää voimavaroja rakenteelliseen sosiaalityöhön, jonka käytännön toteutumistapa on usein yhdyskuntatyö. Sosiaalitoimen, asuntotoimen ja asiakkaan/asukkaan kohdatessa pyritään löytämään ratkaisu ongelmaan (huonokuntoinen asunto tai asunnottomuus). Ratkaisu ei ole koskaan vain mikrotason ratkaisu, siis sosiaalityöntekijän, asiakkaan ja asuntotoimen työntekijän välinen, vaan osa alajärjestelmien ylempien välineenä. Ettei tapahtumien kulku olisi yksisuuntaisesti makrotasolta mikrotasolle Arnkil tukeutuu Giddensin rakenteistumisteoriaan, jossa toiminta konstituoivat rakenteet ja rakenteet konstituoivat toiminnan. (Mt., 15-17.)

Työttömyys ja elämänhallinnan vaikeus ovat ongelmia, joita kohdataan funktionaalisissa systeemeissä. Talonpoikaisen tuotantotavan kadottua, ilman palkkatyötä jäävä yksilö on lähes yksinomaan sosiaaliturvan varassa. Maaseudun reuna-alueilta työpaikat ovat lähes tyystin kadonneet ja kaupungissa asuvan pitkäaikais-työttömän paluu työelämään on vaikeaa. Moderni teollisuusyhteiskunta on samanaikaisesti nykyaikainen työttömyysyhteiskunta, jossa sosiaalitoimen ja työvoimatoimen yhteistyö on yhä tiiviimmin verkostoitunutta. Yhteistyö ei perustu vain siihen, että sosiaalitoimi kompensoisi riittämättömää työttömyysturvaa, vaan

¹⁸ Eräsaari, Risto: Modernisoitumisriskien tieteellistäminen? *Sosiologia* 26 (1989)1 ja Noro, Arto: Yksilöllistyvä palkkatyöläisyhteiskunta kyllä, entä posttraditionaalit yhteisöt? *Sosiologia* 26 (1989) 1

viranomaisyhteistyö kietoutuu yhteen yhteisasiakkuuden myötä. Funktionaalisten systeemien alueella räätälöidään yksilöllisiä työllistymismahdollisuuksia. Yksilölliset voimavarat tai niiden puute nousevat ratkaiseviksi tekijöiksi. Elämänhallinta, elämisen taito ovat edellytyksiä joustavaan sosiaalistumiseen yhä epävarmemmaksi muuttuvaan palkkatyöläisyyteen. Yksilön olisi pystyttävä näkemään itsensä täysivaltaisena ja itsenäisenä subjektina ja samalla kestettävä ptkätyöt tai kuuden kuukauden työllistämisyksikö. Menestyksessä socialisaatio tuottaa menestyviä ura ihmisiä, vähemmän menestyneitä varten tarvitaan tukitoimia, joista socialityö on yksi. Arnkilin mukaan socialityö ei ole socialistamistehtävässään yksin, vaan vaihdossa muiden verkostojen ja alajsystemien kanssa, joten onnistuminen tai epäonnistuminen tehtävässään on ymmärrettävää vain koko yhteistyöverkoston tarkastelun myötä. Funktionaalisisissa systeemeissä tapahtuu socialistamista, epäonnistumisia ja re-socialisaatiota. (Mt., 18-23.)

3.4 Ehkäisevä socialipolitiikka

Reijo Väärälän (1994, 7; 1995, 2) mukaan ennalta ehkäisevä socialipolitiikka on suomalaisessa keskustelussa uusi termi, eikä preventio käsitteenä ole socialipolitiikassa niin yksiselitteinen kuin mitä se on ehkäisevän terveystalitiikan ajattelumalleissa. Ehkäisevän socialipolitiikan kehittäminen liittyy muutoksiin, jossa socialipalvelujen lisäämisen sijaan tavoitteena on siirtyä ennakoivaan ja palvelujen tarvetta vähentävään suuntaan (Pajukoski 1998, 6). Samaa aikaan kunnat ovat saaneet enemmän päätöksentekovaltaa tehtäviensä järjestämiseen valtion ohjauksen vähennyttyä (Kröger 1997). Ehkäisynäkökulmaa socialipolitiikassa pidetään ristiriitaisena, käsitteenä ehkäisevä socialipolitiikka on epäselvä ja sen tarpeellisuudesta ollaan eri mieltä (Väärälä, 1994; Pajukoski 1998). Paikallisen, ehkäisevän socialipolitiikan sisältöä on määritellyt sociali- ja terveystministeriön asettama työryhmä, joka on laatinut valtakunnallisen ehkäisevän socialipolitiikan ohjelman.¹⁹

Sociali- ja terveystministeriö on toteuttanut "Valtakunnallisen ehkäisevän socialipolitiikan kuntaprojektin" vuosina 1993-1996, jonka avulla pyrittiin selvittämään minkä sisällön paikallinen ehkäisevä socialipolitiikka saa. Kokeilussa on ollut mukana 16 kuntaa eri puolilla Suomea, Jyväskylä yhtenä niistä. Kunnissa toteutetut projektit olivat laaja-alaisia ja monivaiheisia, yhteen projektiin saattoi kuulua useita hankkeita (Pajukoski 1998, 7-8,11). Jyväskylän osahankkeet olivat: toimeentulotukiasiakkaiden työllistäminen, kouluikäisten lasten ja nuorten ongelmien ennaltaehkäisy, nuorten päihteiden sekäkäytön ehkäisy, vanhusten asumisen ja elinolojen selvitys sekä elinolojen kehittäminen (viimeksi mainittu ks. Närhi 1995, 1996, 1997). Elinolojen kehittäminen -projektissa haluttiin kehittää menetelmiä socialisten näkökohtien arvioimiseksi ja huomioon ottamiseksi suunnittelussa. Tavoitteena oli socialityön avulla paikantaa niitä prosesseja, jotka

¹⁹ Sociali- ja terveystministeriön julkaisuja 1995:12.

ovat vaikuttamassa ongelmallisten alueiden syntyyn. Sosiaalityöntekijät, kaavoittajat, yliopisto ja sosiaalialan oppilaistos toteuttivat yhteisen sosiaalisten vaikutusten arviointiin (SVA) liittyvän kokemuksellisen oppimisen toimintaprosessin. Koulutuksen ja yhteisen työskentelyn kautta laajennettiin suunnittelunäkökulmaa ja tuotettiin arviointimenetelmiä alueiden arvioimiseksi.

Ehkäisevän sosiaalipolitiikan valtakunnallisessa toimenpideohjelmassa määritellään ehkäisevä sosiaalipolitiikka rakenteellista ja yksilölähtöistä näkökulmaa yhdistämällä. Ohjelma korostaa sosiaalisten vaikutusten arvioinnin tärkeyttä yhteiskuntapoliittisten päätösten ja toimintojen yhteydessä. Kansalaisten elämänhallintaa tukevia investointeja tulisi suunnata erityisesti asuin- ja muiden lähiympäristöjen tasolle. Korjaavan sosiaalipoliittisen toiminnan rinnalla painotetaan ehkäisevien toimintamallien merkitystä sosiaalisten riskien ennakoinnissa. Tällä hetkellä ehkäisevä sosiaalipolitiikka on kuitenkin enemmän orientaatio kuin kokoelma institutionaalisia käytäntöjä. (Rauhala 1998, 24-25)

Reijo Väärälä (1994, 12-14) on esittänyt ehkäisevän sosiaalipolitiikan haasteena, joka on (1) vastakohtaista ja kriittistä korjaavalle sosiaalipoliittiselle toiminnalle. Talouden ja sosiaalisen suhteet ovat laman jälkeen yhä ongelmallisia ja hyvinvointivaltion saavutukset ovat joutuneet kriittisen arvioinnin kohteeksi. Väärälän mukaan nykyisessä tilanteessa ehkäisevän sosiaalipolitiikan esittämä väittäminen on, että meillä ei varaa näin laajaan koneistoon ja näin korkeaan turvan tasoon. Toinen väittäminen on, että hyvinvointivaltio on liian holhoava. Ehkäisevä sosiaalipolitiikka (2) korostaa elämänriskien puskuroimisen keskeisyyttä sosiaalipolitiikan periaatteena. Tällöin julkisten palvelujen tulisi ottaa paremmin huomioon kansalaisten erilaiset tarpeet ja tukea yksilöllisiä elämänvalintoja. Sosiaalipolitiikan perinteisen lohkoajattelun murroksessa (3) korostuvat yhä enemmän eri viranomaisten tiimi- ja verkostorakenteet. Ehkäisevän sosiaalipolitiikan suunnittelussa kunnan rooli on hyvin tärkeä, sillä kunta on se yhteisöllinen rakenne, joka sitoo yhteen sekä viralliset että epäviralliset organisaatiot kuin myös ihmisten yksilölliset pyrkimykset. Väärälä korostaa tutkimuksellisen tiedon roolia (4) ehkäisevän sosiaalipolitiikan suunnittelun ja päätöksenteon perustana. Hän haluaa kuitenkin muuttaa niiden muodollista ja byrokraattista kuvaa ja liittää ne lähemmin paikallisiin yhteyksiinsä. Hänen mukaansa tarvitaan tietoa ihmisten elämän uudelleenorganisoinnista, yksilöitymisprosesseista, riskeistä ja mahdollisuuksista sekä syrjäytymistä ja pahoinvointia tuottavista prosesseista. Lisäksi tarvitaan tietoa paikallisuudesta ja palvelujärjestelmien asemasta ihmisten hyvinvoinnin tuottajana.

Yhteisöllistäminen voi olla hyvinvointivaltion vaikeuksien ratkaisuyritys toteaa Anneli Anttonen (1989, 168-169). Hän esittää neljä vaihtoehtoa sosiaalipolitiikan kehityssuunniksi yhteisöllistämisen näkökulmasta. Yksi niistä on julkisen vallan ohjaama hyvinvointivaltiollinen kehityssuunta. Hänen mielestään siirtyminen hyvinvointi- tai kansalaisyhteiskunnalliseen sosiaalipolitiikkaan ei ole kuitenkaan Suomessa toteutumassa lähitulevaisuudessa. Toinen vaihtoehto voi olla hyvinvointiyhteiskunta, joka perustuu kansalaisten pitkälle

menevään itsemääräämiseen ja itseorganisoitumiseen (malleja tähän luo esimerkiksi eko-sosiaalinen sosiaalipolitiikka). Kolmas vaihtoehto keskittyisi sosiaalivaltion tehtävien vähentämiseen minimaalisiksi korvaten ne liberalistis-konservatiivisella yhteisöideologioilla ja yksityistämällä. Neljäs visio olettaa nykyisen hyvinvointi- tai sosiaalivaltion toiminnan jatkumisen suhteellisen muuttumattomana.

3.5 Projektityöntekijöiden kokemuksia Pupuhuhdasta

Useissa lähiöuudistuksissa kunnan sosiaalitoimi on ollut aktiivinen toimija. Alueellisen sosiaalityön ja varsinaisten lähiöprojektien yhteistyö on sovittu yhteen. Usein lähiöprojektien työntekijät ovat aikaisemmin toimineet alueella sosiaalityöntekijöinä. Lähiöuudistuksen ja sosiaalitoimen tavoitteet asuinalueilla ovat yhteneviä. Jyväskylässä tehdään alueellista sosiaalityötä. Sosiaali- ja terveysministeriö aloitti ensimmäiset alueellistamiskokeilut 1980-luvun alkupuolella. Alueellistamisen taustalla oli näkemys palveluorganisaatiosta, jossa asukkaiden ja asiakkaiden asema palvelujen suunnittelussa, ohjauksessa ja päätöksenteossa nähtiin merkittävänä (Sosiaali- ja terveystalouden alueellistamiskokeilu osa 1 1987, 2 sit. Roivainen 1995, 79-80). Sosiaali- ja terveydenhuollon alueellistamisessa oli tavoitteena mm. keskitetyn byrokratian vähentäminen, alueellisten yksiköiden toiminnallinen itsenäisyys ja väestövastuu. Tavoitteena oli luoda paremmat mahdollisuudet asiakkaiden osallistumiselle sekä alueellisten näkökohtien tehokkaampi painotus sosiaalityössä. (Virta 1989, 14.) Alueellisella sosiaaliasemalla sosiaalityöntekijä käsittelee toimeentulotukiasiat sekä aloittaa lastensuojeluun, päihdehuoltoon ja vammaispalveluun liittyvien tilanteiden selvittämisen. Tällä hetkellä monilla sosiaaliasemilla "laskennallisen" toimeentulotuen myöntämisen hoitavat toimeentulotukisihteerit. Alueellisen sosiaalityön myönteisinä piirteinä pidetään asiakaskunnan aluelähtöisyyttä ja fyysistä läheisyyttä. Roivainen esittää kuitenkin tulkinnan, jossa alueellisuus voi toimia myös sosiaalityön riskinä (Roivainen 1995, 91). Näin tapahtuu, jos voimakkaasti vedetään rajaa ongelmallisten alueiden ja ihanteellisten alueiden väliin. Mielikuvat alueesta leimaavat sieltä tulevia asiakkaita, tietyn kaupunginosan asukas nähdään erityisen ongelmallisena ja toisaalta "hyvillä alueilla" asuvien ongelmat mielletään helposti "kriisiluonteisina". Vuokratalo-alueeseen tai -katuun kohdistuu monesta suunnasta arkitietämykseen ja maallikkonäkemyksiin perustuvia vähätteleviä ja ongelmaiseksi tuomitsevia mielipiteitä. Myös sosiaalityöntekijä voi mieltää työympäristönsä reuna-alueeksi ja sen asukkaat marginaaliin kuuluviksi. (Mt., 92.)

Huhtasuolla on käynnistetty 1990-luvulla useita projekteja alueellisen sosiaalityön kehittämiseksi. Projektien painopiste on ollut ennaltaehkäisevässä sosiaalityössä. Käytännön kehittämishankkeita ovat olleet: (1) itsepalveluoppaan laatiminen toimeentulotukiasiakkaille, (2) sosiaali- ja terveystoimen ennaltaehkäisevä yhteistyö, (3) yhteistyön laajentaminen Huhtasuon perhetoimintakeskuksen kanssa, (4) Kangasvuoren toimintakeskuksen kehittäminen ja (5) Pupu-projektin hyödyntäminen (Hiekka 1993, 19). Alueellis-

ta työskentelytapaa on edistänyt sosiaali- ja terveystoimen sijoittuminen samaan rakennukseen. Väestövastuun alaan kuuluva perusterveydenhuollon kokeilu loi aluetiimin työskentelymuodoksi, kokeilu käynnistyi 1989. Siitä lähtien alueella on toiminut neljä väestövastuutyöryhmää, joihin terveydenhoitajan, sosiaalityöntekijän ja lääkärin lisäksi osallistuvat kotisairaanhoidtaja, perhepäivähoidon ohjaaja, päiväkodin työntekijä, terveystieteiden psykologi ja perhetyötä tekevä kodinhoitaja. Kokemukset ovat olleet myönteisiä (mt., 20). Itkulasten hoito ja perhevalmennus ovat syntyneet yhteistyön tuloksina. Huhtasuon perhetoimintakeskus tarjoaa harrastusmahdollisuuksia ja ohjattua toimintaa eri ikäisille asukkaille. Perhetoimintakeskus ja sosiaalitoimi hakivat uusia, yhteisiä toimintatapoja järjestämällä perheleirin. Puhuhuhdassa viriteltiin alkavaa lähiöuudistusta ja asukkaiden ja viranomaisten yhteistyötä järjestämällä yhteisiä keskustelutilaisuuksia. Ekososiaalisen sosiaalityön näkökulma (Närhi 1995, 1996, 1997) tarkentui Puhuhuhan osalta sosiaalisten vaikutusten arvioinnin tekoon perusparannuksen suunnittelun yhteydessä.

Puhuhuha-projekti käynnistyi vuonna 1995, sen suunnittelu oli alkanut jo aikaisemmin. ARA:n edellyttämän puitesopimuksen laadintaan osallistuivat kaupungin asuntotoimi, alueellinen kiinteistöhoitoyhtiö, sosiaalitoimi sekä tekninen palvelukeskus. Yleishyödyllinen rakennuttajayhtiö laati puitesopimuksen edellyttämän korjaussuunnitelman. Kolme projektityöntekijää aloitti työskentelyn juuri avatussa asukastilassa vuoden -96 alussa. Projekti sai toimintarahoitusta Keski-Suomen työvoima- ja elinkeinokeskukselta sekä Jyväskylän kaupungin sosiaalitoimelta.

Projektityöntekijän kertoman mukaan toiminnan käynnistysvaihe oli työntäyteistä ja vauhdikasta aikaa. Kokemuksia vastaavista tehtävistä ei kenelläkään juuri ollut, joten tässä tilanteessa "työ neuvoi tekijäänsä". Asukastilassa sijaitsevan ruokalan myyntitoiminnan aloittaminen toi eteen monia uusia kysymyksiä, kuten kuinka palkanmaksu tai verollinen myynti järjestetään. Asukastilan sijainti taloyhtiön alakerrassa aiheutti sen, että joskus oli vaikea tietää, mikä asia oli kenenkin vastuulla - tilapalvelun, alueidenhoitoyksikön vaiko talon asukkaiden. Monen hallintokunnan osallistuminen lähiöprojektiin monimutkaisti osittain työskentelyä. Asiat eivät hoituneet rutiinien avulla, kaikki piti järjestää alusta alkaen. Yhteistyöhalua kuitenkin löytyi. Projektityöntekijät koordinoivat asukkaiden, rakennuttajan, suunnittelijoiden ja kiinteistöhuollon tapaamiset. Pohjaa tämän tyyppiselle yhteistoiminnalle oli luotu jo ekososiaalisen sosiaalityön projektissa. Projektityöntekijä totesi yhdyskuntatyön toimintamallien ja kokemusten olleen esikuvina myös tämän projektin toimintaa suunniteltaessa.

Projektin keskeisimpiä tavoitteita oli työllistymismahdollisuuksien löytäminen alueen asukkaille. Tavoite tuotiin esiin Puhuhuhan koulun tiloissa pidetyssä info -ja esittelytilaisuudessa. Tilaisuudessa kerättiin tietoa asukkaiden tarpeista ja kyselyn palaute oli kohtuullisen runsas. Yhteistyössä TE-keskuksen kanssa käynnistettiin Euroopan sosiaalirahaston tukema "Kyyvyt käyttöön" -projekti. Tämän lisäksi tiedotettiin näkyvästi

alkavista työvoimakoulutuksista, työllistämisestä sekä virkistyskursseista. Vaikka toimenpiteitä arvosteltaiisiinkin niiden tilapäisyydestä, toimivat ne projektityöntekijän mielestä ensiaskelmana monelle pitkäaikaisyöttömälle. Hänen mukaansa alueen korkea työttömyys ei ollut vain 90-luvun laman seurausta, työtä vailla oltiin jo 80-luvulla. Lähiöprojektin myötä ensi askeleensa otti myös paikallinen työosuuskunta. Sen perustivat alueen asukkaat ja talojen peruskorjaus edisti työtilaisuuksien löytymistä. Työ oli osin asuntojen purkutyötä, pääasiassa pihaurakoita.

Projektityöntekijän mukaan lähiöuudistuksen alkuvaihe eteni myötätuulessa. Kaupungin johto toi hanketta esiin julkisuudessa, rahoitus tosin löytyi supistusten kanssa painivalta sosiaalitoimelta. Ministerin, kaupunginjohtajan ja valtuutettujen vierailu toi toiminnalle tukea ja loi samalla odotuksia ja paineita työntekijöiden keskuuteen. Onnistumispaineita lisäsi myös epä tietoisuus käyttökelpoisista työmenetelmistä. Ratkaisuna ongelmaan päädyttiin kokeilemaan kaikkia keksittyjä tapoja asukkaiden aktivoimiseksi. Aikaisempien alueellisten projektien kokemuksista haettiin voimavaroja. Kollegojen ja yhteistyökumppaneiden hienoinen epäily oli, että "toughukat naiset polttavat itsensä loppuun", mutta alun innostus lievitti iltatöiden tuomaa rasitusta. Jälkeenpäin arvioiden erääksi tärkeäksi voimavaraksi osoittautuivat hyvät työtoverit. Asukastilassa työskenteli eri tehtävissä asukasaktiiveja sekä alueella aikaisemmin työskennelleitä työntekijöitä. He tunsivat niin aikuis- kuin lapsiasukkaat. Kaikkien kohdalla uudenlainen työroolin löytäminen ei kuitenkaan sujunut ongelmitta, virkamies ei saanut omaa toimistohuonetta asukastilaan. Lähiöuudistuksen tavoitteiksi projektityöntekijä nimesi uudenlaisten ajattelun ja työtapojen löytämisen. Tässä onnistuttiin; eri hallintokuntien työntekijät olivat tutustuneet toisiinsa, yhteishenki oli ollut hyvä ja yhteiset ongelmat yhdistivät.

Lähiöprojektin lähestyessä tässä muodossa loppuaan voidaan pohtia, mitkä syntyneistä toimintatavoista jäävät elämään tai olivatko valitut työmenetelmät onnistuneita. Työn alkaessa projektityöntekijät olivat pyrkineet säilyttämään realistisen, jopa hieman pessimistisen työvireen, suuria suunnitelmia ei luotu eikä pyritty toteuttamaan. Myönteisin kokemus oli löytynyt siitä, että kaiken toiminnan painopiste ja fyysinen tapahtumapaikka sijaitsi keskellä perusparannettavaa asuinaluetta. Sosiaali- ja terveydenhuollon aluetiimi oli toiminut alueella jo pitkään, lähiöprojektin myötä uudeksi toimijaksi siihen tulivat koulun opettajat. Asukastila toimi koko laajuudessaan vain lähiöprojektin ajan. Asukkaat olisivat toivoneet sen jäävän paikalleen. Toimintoja kuitenkin hajautetaan siten, että koululaisten iltapäivähoito siirtynee koulun tiloihin, samoin kerhotoiminta kokonaisuudessaan. Asukastila remontoidaan vanhusten pienryhmäkodiksi. Opiskelijakyselyn perusteella monet ikääntyvistä asukkaista haluavat asua Pupuhuhdassa edelleen ja tämä on otettava asumisen suunnittelussa huomioon. Alueen mäkisen ja vaikean maaston perusteella on esitetty näkemyksiä, että Pupuhuhta olisi ja tulisi olemaan vain nuorten ihmisten ja nuorten perheiden asuinpaikka. Tällöin hyväksytään näkemys alueesta läpikulkupaikkana, sen sijaan, että ajateltaisiin eri ikäisten asukkaiden tasapainottavan ja rauhoittavan alueen arkielämää. Perhepuiston uudistaminen on osa alueen kokonaisuun-

nitelmaa. Puisto on kooltaan melko pieni, mikä rajoittaa sen käyttömahdollisuuksia valvotun ja ohjatun toiminnan järjestäjänä. Muutamia vuosia sitten puistossa oli valvottua puistotoimintaa kesäisin, olisikohan se edelleen tarpeen. Pupuhuhdassa sijaitseva liikerakennus on vain osittain käytössä. Siinä sijaitsevat elintarvikeliike, kioski ja publi. Eräs kiinteistön omistajista tarjosi osuuttaan lähiöprojektille joko ostettavaksi tai vuokrattavaksi. Projektin rahoitusta ajatellen molemmat olivat mahdottomia toteuttaa. Tilojen uutta käyttöä varten on olemassa kuitenkin suunnitelmia (ks. Niemi 1997). Rakennus sijaitsee keskeisellä paikalla ja olisi ihanteellinen harrastustoimintaa tai pienimuotoista yritystoimintaa ajatellen. Elintarvikeliikkeessä tehtiin lähiöuudistuksen vanavedessä korjauksia ja myynti on kasvanut sen myötä. Kioskin omistaja olisi halukas laajentamaan toimintaansa esimerkiksi nuorisokahvilaksi. Jos näin tapahtuisi, kiinteistön pihan käyttö oleskelupaikkana vähenisi. Sisätilojen käyttöä olisi helpompi valvoa, samalla syntyisi yhdestä kahteen uutta työpaikkaa. Lähitalojen asukkaat kärsivät pubin sulkemisajan myötä alkavasta melusta ja nuorison parveilusta kiinteistön pihassa. Pupuhuhdan koirapuisto odottaa edelleen rakentajaansa. Se voisi syntyä asukkaiden talkootyönä, jonkun tahon vain pitäisi toimia hankkeen käynnistäjänä.

3.6 Lähiöprojektin yhteistyökumppanit

Pupuhuhdan lähiöprojektin eräänä yhteistyökumppanina on ollut Mannerheimin Lastensuojeluliitto. MLL järjesti keväällä -97 neljä kuukautta kestävästä ”Valmiutta työelämään” -koulutuksen. Hankkeen toteuttajana oli MLL:n Keski-Suomen piiri yhteistyössä Keski-Suomen työvoimapiirin, Jyväskylän työvoimatoimiston ja Pupuhuhdan lähiöprojektin kanssa. Koulutus oli tarkoitettu 17-25-vuotiaille työttömille, joita valittiin kurssille 21. Kurssi sisälsi harjoittelua itsevalituilla työpaikoilla sekä kolme kolmipäiväistä leiriä eri puolilla Suomea. Lisäksi asukastilassa pidettiin lähiohjausta kerran viikossa. Kurssin kuluessa osa nuorista sai jatkotöitä harjoittelupaikastaan, muutama solmi oppisopimuksen ja osa hakeutui ja pääsi muuhun koulutukseen. Eri osapuolet, mukaan luettuna sosiaalitoimi, valitsevat osallistujat kurssille. Tällöin pohdinnan kohteena ovat hakijan elämäntilanne ja motivaatio, sillä kurssin rahoituksen saantiin vaikuttaa sen tuoma hyöty, eli kuinka monta sijoittuu kurssin jälkeen työelämään tai koulutukseen. Tästä seuraa mielenkiintoinen kysymys siitä millainen hakija pääsee kurssille - onko hän syrjäytynyt vai syrjäytymisuhanalainen? Myös asetetuilla ikärajoilla on merkitystä - onko 17-vuotias vanhempiensa luona asuva samassa elämäntilanteessa kuin 25-vuotias perheellinen? Kurssilaiselle työvoimapoliittinen koulutus tuo 30 mk/pv ylläpitokorvausta peruspäivärahan lisäksi. Toimeentulotukilaskelmassa ylläpitokorvaus lasketaan tuloksi, jolloin vastaavasti toimeentulotuki pienenee, ellei hakija ole pitkäaikaistyötön. Nuorten kohdalla tämä usein tarkoittaa sitä, ettei koulutukseen hakeutuminen lisää tuloja ja ansiotaso pysyy samana kuin jos olisi osallistumatta koulutukseen.

Lähiöprojektin yhteistyökumppaneihin kuuluu Kansaneläkelaitos. Kelan kanssa on laadittu yksilöllisiä kuntoutussuunnitelmia räätälöityjä palveluja tarvitseville. Kuntoutussuunnitelmien laadinnassa tärkeänä toimijana on ollut vastuutiimi. Siihen kuuluvat yksi alueen sosiaalityöntekijöistä, projektityöntekijä, nuorisotyöntekijä, kotipalvelun työntekijä, neuvolan terveydenhoitaja, aluepsykologi ja terveyskeskuslääkäri. Lähiöprojektin myötä moniammatillinen verkostotyö on vahvistunut. Moniammatillinen, alueellinen työ on nähty tärkeäksi tavaksi tuoda palveluita lähelle asiakasta, samalla työntekijät saavat tukea toisistaan ja perinteinen sektorijako väljenee. Tiimien työskentelyä voi vaikeuttaa osallistujien “astuminen toistensa varpaille”. Asiakas voi kokea viranomaisverkoston tehokkaan toiminnan ahdistavana. Verkostoitumisen tehokkuutta lisää kaikkien kunnan toimipisteiden käytössä oleva, jatkuvasti päivittyvä tietokanta. Tässä yhteydessä herää kysymys kenellä viranomaisilla on oikeus tietää asiakkaan asioista. Keneltä he voivat pyytää tietoja ja kenelle niitä luovuttaa?

Vastuutiimi on järjestänyt alueella kohdennettua perhevalmennusta. Perhevalmennuksen kautta on pyritty löytämään alueen nuoria äitejä, jotka ovat vaikkapa asuinalueelle juuri muuttaneita, eikä heillä ole tukenaan sukulais- tai ystäväverkostoa, myös isät ovat olleet tervetulleita. Perhevalmennusryhmä kokoontuu yhdeksän kertaa ja jo tänä aikana on ollut havaittavissa osallistujien tutustumista ja keskinäistä lähentymistä.

Lähiöprojektien rahoitus on ollut takertelevaa. Valtion asuntorahoituksen kautta saatu rahoitus asuntojen perusparannukseen on jo projektin alusta lähtien myönnetty useammaksi vuodeksi kerrallaan. Sosiaalista perusparannusta ovat rahoittaneet TE-keskus ja kaupunki, ja tätä rahoitusta on myönnetty vain vuodeksi kerrallaan anomuksen perusteella. Alkuinnostuksen hiipumisen jälkeen kaupunki on suhtautunut lähiöprojektiin vaisusti. Ylimmästä johdosta ei ole varsinaisesti nimetty ketään lähiöprojektin vetovastuuseen. Myös luottamushenkilöiden sitoutuminen on ollut kangertelevaa. TE-keskuksen myöntämän rahoituksen “ehtona” on ollut työpaikkojen luonti alueelle ja asukkaiden työllistyminen niihin. Onko tässä asetettu lähiöprojektille liian suuri tehtävä? Kuinka lähiöprojekti voi vaikuttaa työpaikkojen luomiseen alueelle? Joidenkin lähiöprojektien yhteydessä on kehitetty alueille pienimuotoisia verstaas-, toimistotyö- ja työpaja-tiloja, mutta tämä ei tarkoita sitä, että niissä olisi onnistuttu aloittamaan kannattava ja työllistävä yritystoiminta. Työttömyyden keskeytyminen tapahtuu työllisyystöiden, kurssien tai toimeentulotuella työllistämisen avulla. Räätälöityjä työpaikkoja on löytynyt asukastilasta, ruokalasta ja kaupungin alueidenhoitoyksiköstä. Asukastilassa tukikohtaansa pitää myös rakennustöihin keskittyvä työosuuskunta. Osuuskunta on urakoinut peruskorjattavien talojen pihojen kunnostustöitä. TE-keskus tukee osuuskunnan toimintaa maksamalla sen käyttämän tilan vuokran, TE-keskus maksaa myös puolet lähiöprojektin projektityöntekijän palkasta.

“Joo, Pupuhuhtaprojekti on minut työllistänyt. Poikahan kävi kysymässä, se kuuli että tänne otettas työntekijä ja se kuunteli tässä ja kuuli kun mä kotona puhuin, että voi että kun pääsis töihin, et vaikka tähän,

että kun mä oon ollu niin kauan työttömänä, että kyllä kaupunki sais mut johonkin työllistää ja tää ois niin hyvä paikka tässä, että mä lähtisin vaikka siivoamaan, kun vain pääsis johonkin. Poika kuunteli juttuja ja sit se tuli tänne, sit se kuiskasi Kirstille, että tule tänne ja se sano, että ottakaa mejän äiti tänne töihin, se tulee tänne töihin. Sit se tuli kotiin ja sano, että no niin, ne tätit soittaa sulle huomenna kolmen aikaan, muista olla kotona, NE OTTAA SUT TÖIHIN. Minä, että elä siinä mittään, ei ne ole tosissaan, kävin kaupungilla asioita hoitelemassa, sitten puhelin soi ja minä mietin että kuka ihme se on tuo ihminen joka sano, että ootko sä kysynyt tänne töihin. Ja minä sanoin että en minä, mutta minun lapseni kävi kysymässä. Sitten se kysyi, että oonko mä kiinnostunut ja mä sanoin, että voi jos vaan pääsee, niin lähtisin heti”.
(Onnellinen asukas)

Jyväskylä on yksi niistä kunnista, joka on mukana sosiaali- ja terveysministeriön lähipalveluprojektissa. Tämä projekti nivoutuu yhteen Pupuhuhdassa meneillään olevan toiminnan kanssa. STM tukee mm. asukastilan ruokalan toimintaa. Valtion asuntorahaston lähiöprojekteissa työskentelevien yhteistyöverkoston toimii Suomen Kuntaliiton vetämä kehittämisverkosto. Verkostossa mukana olevat tapaavat toisiaan tiettyjen teemojen ympärille kokoontuvissa työseminaareissa. Yhteistyösuhteet näihin tahoihin ovat toimineet joustavammin ja tiiviimpinä kuin kaupungin edustajiin. Lähiöprojekti on tehnyt yhteistyötä sekä STAKESin että yliopiston tutkijoiden kanssa. Asukastilassa on ollut useiden eri oppilaitosten opiskelijoita työharjoittelussa ja lähiöprojektin osa-alueista on tehty harjoitus- ja oppinäytetöitä.

Asuntojen peruserparannus nyt toteutetussa muodossaan tulee päättymään elokuussa -98, samoihin aikoihin suljetaan asukastila. Siltä vapautuviin tiloihin tullaan remontoimaan vanhusten pienryhmäkoti. Keittiö ja ruokala jäävät mahdollisesti toimimaan ja tarjoavat palveluja sekä pienryhmäkodille että alueen asukkaille, toiminnan taustatueksi on pyydetty Huhtasuo 2000 -projektia. Osuuskunta haluaisi laajentaa osaamistaan hoivatyöhön. Asukastilan kerhotoiminta siirtyy osittain koulun yhteyteen ja sinne on kaavailtu koululaisten iltapäivähoitoa. Koulu ei peri tiloista vuokraa, joten iltapäivähoidon kustannukset pysyvät alhaisina. Lapset maksavat välipalamaksun. Iltapäivähoitoa pyörittämään pyydetään alan opiskelijoita ja erityisesti mukaan pyydetään vanhempia. Asuinalueen muut vuokranantajat, SATO ja VVO, eivät aloita laajaa peruserparannusta omistamissaan kiinteistöissä, vaan remontit tehdään huoneistokohtaisina. Kehitetystä työmuodoista toimintaansa tulee jatkamaan vastuutiimi. Talotoimikuntien ja asukastyöryhmien aktiivisuus on ollut paljolti sidoksissa asuntojen peruserparannuksen etenemiseen, nähtäväksi jää jatkuuko aktiivinen ote rakennustelineiden katoamisen jälkeen.

IV ASUKASDEMOKRATIA

Eeva-Liisa Broman (1994, 51-52) on arvioinut Ruotsissa ja Tanskassa 1980-luvulla tehtyjä lähiöparannuksia. Ruotsissa uudistettiin vuosina 1965-1974 rakennettuja asuinalueita uudisrakentamista vastaavilla rah summilla. Molemmissa maissa oli jo silloin törmätty ongelmiin, jotka muuttivat Suomessa ajankohtaisiksi vasta 1990-luvun laman myötä. Paineita korjausrakentamisen ohjelmien laadintaan Ruotsissa ja Tanskassa loivat joukkotyöttömyys, julkisen sektorin supistukset ja köyhtyminen. Ne kiihdyttivät kaupunkien asuinalueiden segregatiota laman seurausten kohdistuessa voimakkaimmin pienituloisten asuttamille vuokrataloalueille.

Broman (mt., 54-55) esittää lähiöparannusten kokemuksista seuraavat johtopäätökset: Ruotsissa toteutetut hankkeet olivat suurempia ja kalliimpia kuin mitä rakennusten kunto tai asukkaiden toiveet olisivat edellyttäneet. Rakentaminen 60- ja 70-luvuilla oli massatuotantoa, korjattaessa jokainen talo on kuitenkin yksilö, joksi asumishistoria on sen muovannut. Asuinalueet rakennettiin asuntoina, nyt ne korjataan ihmisten koteina. Jos asuinalueella on alkanut enneaikainen rappeutuminen tai se on stigmatisoitunut, sosiaalisia tai teknis-taloudellisia ongelmia ei voida ratkaista pelkästään puuttamalla fyysiseen ympäristöön. Kun huonomaineisen alueen asunnot korjataan uudenveroisiksi ja asuin ympäristö houkuttelevaksi, tulosten pysyvyyteen vaikuttavat sekä asuntopolitiikka että asuntomarkkinat. Monissa lähiöuudistuksissa oli tavoitteena vaihtaa "ongelma-asukkaat" "kunnollisiin" ja "maksukykyisiin". Tässä onnistuttiin, mutta ratkaisu on väliaikainen. Poismuuttaneille on löydyttävä asunto muusta kaupunginosasta tai kunnasta. Toisaalta uusien asukasryhmien houkuttelu on osoittautunut riskialttiiksi. Asukkaiden mielestä asumistason nostaminen ei yksin riitä, ellei elämänlaatu parane saman aikaisesti, siis jos remontin jälkeen alueella ovat samat sosiaaliset ongelmat ja huono maine. Muutamissa lähiöuudistuksissa onnistuttiin luomaan kestävät kehitysnäkymät. Oleellista oli asukkaiden oikeuksien laajentaminen ja muutosprosessiin käytetty riittävän pitkä aika, jolloin siihen kiinnittyivät sekä asukkaat, kiinteistön omistaja että alueella työskentelevät. Tällöin korjausrakentaminen ja ympäristön muutokset toteutettiin vähitellen.

Broman (mt., 58-59) vertaa suomalaista asukasdemokratiaa Tanskan ja Ruotsin käytäntöihin. Hän toteaa, että Suomessa keskustellaan hyvin vähän vuokralaisten vaikutusvallan lisäämisestä. Bromanin mukaan Tanskassa toteutettiin jo 1980-luvulla laaja vuokralaisten itsehallinto, mikä merkitsee, että heillä on enemmistö asuntoyhtiöiden päättävissä elimissä. Ruotsin asukasdemokratiamallia voi kutsua korporatiiviseksi, sillä vuokralaisjärjestöt ovat yksi sopijaosapuoli neuvoteltaessa esimerkiksi vuokrasta (vrt. Laiho luku 2.1). Vuokralaisdemokratian laajentamista Ruotsissa on perusteltu muunmuassa sillä, että se tiivistää vuokralaisten ja asuntoyhtiön vuorovaikutusta, mikä taas edesauttaa asuntojen hoidon laatua ja taloudellisuutta. Vuokralaisdemokratia synnyttää ja ylläpitää asuinalueiden sosiaalista elämää ja lisää asukkaiden

keskinäistä kanssakäymistä. Se suo asukkaille osin samoja etuja kuin omistusasuminen ja siten edistää eri hallintamuotojen tasa-arvoa. Demokratian laajentaminen ymmärretään itseisarvoksi, osa demokraattista järjestelmää on asukkaiden mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon omassa asuinympäristössään. Ruotsissa ja Tanskassa yleishyödylliset vuokra-asunnot ovat olleet yksi vaihtoehto asumisen eri hallintamuotojen välillä. Suomessa aravavuokra-asunnoilla on pyritty turvaamaan niiden asuminen, jotka eivät voi hankkia asuntoa yksityisiltä markkinoilta. Tulorajoinen vuokra-asuminen on mielletty osaksi sosiaalitoimea, jolloin siihen liittyvä kontrolli on legitiimiä. Bromanin mukaan tämä on perimmäinen syy siihen, miksi vuokralaisdemokratia etenee vaivalloisesti.

4.1 Vuokralaisdemokratia

Asukasdemokratia on asukkaiden välittömään asuinympäristöönsä kohdistamaa kehittämistoimintaa tai yleistä toimintaa, jonka tarkoituksena on vaikuttaa asumiseen. Asukasdemokratia-käsitteen osia ovat siis asukkaiden rakenteellinen toiminta ja heidän välisensä sosiaaliset suhteet. Asukasdemokratia-käsitteestä voidaan erottaa vuokralaisdemokratia-termi, jolloin se on rajattu koskemaan tietyn talon tai taloryhmän kaikkein vuokralaisten yhteisten asioiden edistämiseen liittyvää toimintaa. (Siikanen 1988, 2.)

Vuokralaisdemokratiaa määrittää ”laki yhteishallinnosta vuokrataloissa” (LYHV 649/90). *”Vuokratalojen asukkaiden ja omistajien tässä laissa säädetyn yhteishallinnon tarkoituksena on antaa asukkaille päätösvaltaa ja vaikutusmahdollisuus omaa asumistaan koskevissa asioissa sekä lisätä asumisviihtyvyyttä ja edistää vuokratalojen kunnossapitoa ja hoitoa. (1§)”*

Vuokralaisdemokratian tavoitteena on edistää vuokranantajien ja vuokralaisten välistä tiedonvälitystä, yhteistyötä ja luottamusta ja lisätä keskinäistä vastuuntuntoa taloa koskevissa asioissa. Vuokrataloihin pyritään luomaan me-henki (asuntohallitus 1:1991, 1). Vuokralaisdemokratiaan kuuluvien käytäntöjen leviämisen myötä aravavuokra-asunnoissa asuvat asukkaat saavat paremmin tietoa vuokrien määräytymisperiaatteista ja he voivat vaikuttaa taloa ja pihapiiriä koskeviin päätöksiin. Kun asukkaat saavat tietoja vuokratalon toiminnasta ja kun he pystyvät vaikuttamaan talon asioihin, on heidän helpompi kokea asumisensa turvalliseksi, pysyväksi ratkaisuksi. Tällöin kannattaa nähdä vaivaa asumisviihtyvyyden lisäämiseksi. Vuokralaisdemokratian toimiessa asukkailla on mahdollisuus osallistua kiinteistönpitoa ja hoitomenoja koskevaan päätöksentekoon.

Klassiseen demokratiakäsitteeseen kuuluu ihanne laajasta suorasta osallistumisesta ja aktiivisista, valistuneista osallistujista. Käytännössä ihanne törmää ristiriitoihin ja erimielisyyksiin siitä, mikä on osallistumisen

tarkoitus, mitä ovat noudatettavat pelisäännöt tai soveltuvat osallistumiskanavat Vuokralaisdemokratian tavoitteista huolimatta osallistumisjärjestelmien heikkoutena on asukkaiden todellisten vaikutusmahdollisuuksien puute. Osallistumisjärjestelmiä voidaan tarkastella kolmesta näkökulmasta. Integraationäkökulma kiinteyttää vuokranantajan ja vuokralaisten välisiä suhteita. Tehokkuusnäkökulma painottaa päätöksen tekoa koskevan informaation kulkua eri suuntiin ja demokratianäkökulman mukaan osallistuminen nähdään itseisarvona, jonka kautta pyritään pysyvään, suoraan ja epäsuoraan vaikuttamiseen. Kaikki näkökulmat edellyttävät asukkaiden aktiivisuutta ja kiinnostusta. Osallistumisen ehto on, että sen kautta saadaan ratkaisuvalltaa sekä pieniin että suurempiin asioihin. (Siikanen 1988, 2-5.)

Asukkaiden mahdollisuudet vaikuttaa suunnitteluun ja päätöksentekoon voivat vaihdella sen mukaan, missä vaiheessa asukkaita kuullaan ja mikä on vaikuttamisen aste. Eli kysytäänkö asukkaiden mielipiteitä asian

- suunnitteluvaiheessa
- valmisteluvaiheessa
- päätöksentekovaiheessa
- toteutusvaiheessa
- toteutuksen valvontavaiheessa.

Jos asukkaat osallistuvat vain päätösten *valmisteluun*, voi kyseeseen tulla seuraavat osallistumisen asteet:

- tietojen saaminen
- aloiteoikeus
- kuulluksi tuleminen
- lausunnon antaminen
- neuvottelumahdollisuus.

Varsinaiseen *päätöksentekoon* vaikuttamisesta on kyse silloin, kun asukkaat voivat edellä olevan lisäksi osallistua

- päätöksen tekemiseen
- päätöksen toteuttamiseen
- päätöksen toteuttamisen valvontaan. (Asuntohallitus 1:1991, 3.)

Myötävaikuttamista on asukkaiden osallistuminen valmisteluvaiheisiin. Heillä on oikeus saada tietoja, he tekevät aloitteita ja antavat lausuntoja, osallistuvat neuvotteluihin ja nimeävät edustajan yhtiökokoukseen tai

vastaavaan elimeen. Kun asukkaat osallistuvat varsinaiseen päätöksentekoon, voidaan puhua vaikuttamisesta. *Myötämääräämisestä* on kyse silloin, kun asukkaat tai heidän nimeämänsä edustaja voi osallistua päätösvaltaisena jäsenenä päätöksentekoon kiinteistöyhtiön hallituksessa. *Vuokralaisten itsehallinto* on kyseessä silloin, kun asukkaat tekevät itsenäisesti päätöksiä hoito- ja huoltomenojen kattamisesta, korjauksista ja vuokran määrästä. Heillä on oikeus nimetä kiinteistöyhtiön hallitus kokonaan tai sen enemmistö. Asukkaiden päätöksiä eivät muut voi muuttaa. (Siikanen 1988, 5-6.) Suomessa ei ole tällainen käytäntö yleinen. Kiinteistösaakeyhtiöissä ja asunto-osakeyhtiöissä ylin päätäntävalta on yhtiökokouksella. Yhtiökokousten välisinä aikoina hallintoon liittyviä asioita hoitaa hallitus. Asukasedustajat ovat lähes poikkeuksetta vähemmistönä hallituksessa ja heillä on vain esityksenteko- tai lausunnonanto-oikeus.

Siikasen (mt.) tutkimuksen mukaan isännöitsijöiden ja talotoimikuntien puheenjohtajien näkemykset asukkaiden osuudesta hallituspaikoista erosivat toisistaan. Talotoimikuntien puheenjohtajat kannattivat asukkaiden suurempaa osuutta hallituspaikoista. Vuokranantajat ja isännöitsijät pitivät parhaana vaihtoehtona sellaista myötämääräämismallia, jossa asukkailla olisi selvästi vähemmistöedustus. Asukkaiden edustajat halusivat vuokralaisdemokratiaa kehitettävän tasavertaisen myötämääräämis- ja itsehallintomallin mukaisesti. Asukasedustajien mielestä vuokralaisdemokratia on osallistumista päätöksentekoon. Toimintaa estävät tai vaikeuttavat tekijät arvioitiin eri tavoin eri vastaajaryhmissä. Vuokranantajien mielestä asukkaiden passiivisuus ja huono keskinäinen yhteistoiminta ovat toiminnan suurimmat ongelmat. Isännöitsijät tukivat näkemystä pitämällä suurimpana esteenä sitä, että asukkaat kokevat toiminnan vaativaksi ja aikaa vieväksi sekä liian vastuulliseksi. Talotoimikuntien puheenjohtajat arvioivat toiminnan esteeksi todellisten vaikutusmahdollisuuksien puutteen. Sekä isännöitsijät että talotoimikuntien puheenjohtajat katsoivat talotoimikuntien toimivuuden riippuvan henkilösuhteista. Molemmat vastaajapuolet pitivät tavoitteina yhteistoiminnan ja kiinnostuksen lisäämistä talon yhteisissä asioissa. Asuin- ja lähiympäristön viihtyvyyttä lisäävää toimintaa, ilkvallan vähentämistä ja vuokranantajan ja asukkaiden yhdyselimenä toimimista pidettiin toimikuntien keskeisimpinä tehtävinä.

“Jo ennen remonttia talosta tuli kovastikin yhteydenottoja ja tietoo tänne, koska siinä toisessa talossa asui semmosta porukkaa, ett tuota ne oli kriminalisoitunut ja sitä kautta tänne oltiin kovasti yhteydessä ja oltiin sitä mieltä, että niitä ei saisi missään nimessä ottaa takaisin, mutta sitten on taas tämä laki, joka ei anna myöten siihen, että voitais sanoo, että peruskorjauksen jälkeen sinua ei oteta takaisin sillä jos se ihminen haluaa tulla takaisin, niin se on pakko ottaa. Kyllähän ne toivoo näissä taloissa justiin, että kerta asunnotkin peruskorjataan, niin miksei asukasrakennettakin voisi peruskorjata samantien, mutta kun se (laki) ei anna myöten, kyllähän se meillekin olis tietysti... et sanotaan tälläsessä isossa asuntomassassa, niin aina on vaikeuksia joka paikassa, ett ei me ikinä päästä sellaseen optimaaliseen tilanteeseen, etteikö häiriöitä olisi, mut meillä on tarkoitus silleen, et yksi ihminen hoitaisi aktiivisesti tätä asukastoimintaa ja pyrkis aktivoi-

maan sitä porukkaa, et saatas kokonaan eriyettyä tää tekninen puoli kokonaan, ettei meidän tarvitsisi puuttua siihen niin hirvittävän voimakkaasti...ihmiset on jotenkin oppinu jollekin soittamaan vuosien saatossa, niin ...tää on sellanen ala, ettei se pelkkää tekniikkaa ole, kyllä se on tuo ihmisen kanssa asioiminen kuitenkin..”. (Isännöitsijä)

“Kyllä ne kuuntelee, mut mitään ei tapahdu...”. (Asukas)

Asukastoiminnan perustason elementtejä ovat talotoimikunnat ja asukasyhdistykset. Kunnallisten kiinteistö-osakeyhtiöiden kiinteistöissä talotoimikunnat ovat yleisiä. Talotoimikunnat antavat asumisviihtyvyyteen ja talon asioiden hoitoon liittyviä lausuntoja, päätöksenteko-oikeutta niillä ei ole. Talotoimikunnan päätösvaltaan kuuluvat asiat ovat kuitenkin pieniä ja jokapäiväisiä asioita. “Asumisviihtyvyyden lisääminen” on keskeinen tavoite, siihen käytettävät keinot ovat kuitenkin rajallisia. Talotoimikuntien perinteisiä tehtäviä ovat pihan siivoustalkoiden järjestäminen, grillikatoksen rakentaminen asukastyönä sekä talon yhteistilan avaimen hallussapito. Talotoimikuntien vireys on paljolti riippuvainen siinä toimivien asukkaiden aktiivisuudesta. On tavallista, että samat asukkaat toimivat vuodesta toiseen talotoimikunnassa. Tätä työtä varten haastatellut asukkaat olivat hyvin selvillä talotoimikunnan olemassa olosta, osa osallistui aktiivisesti sen toimintaan, mutta käsitykset talotoimikunnan roolista, tehtävistä ja merkityksestä vaihtelivat. Vuokralaisneuvostoa tai asukkaiden osallistumista kiinteistöyhtiön hallituksen toimintaan ei maininnut kukaan. Talotoimikuntien ohella asukastoiminta voi kanavoitua asukasyhdistyksiin. Asukasyhdistys voi toimia viihtyvyyden lisäämiseksi asuinalueen tasolla ja esimerkiksi Jyväskylän kaupunki myöntää asukasyhdistyksille toimintatukia. Asukasyhdistystoiminnan ongelmana on aktiivisuuden vaihtelu, jokin ulkoinen uhka saattaa terästä sitä hetkellisesti, välillä toiminta on täysin pysähdyksissä.

4.2 Osallistuva suunnittelu

Summan mukaan 1970-luvun “suunnittelukriittisen” keskustelun kiinnostuksen kohteena oli kansalaisten, tai asukkaiden, osallistuminen suunnitteluun. Keskustelun lähtökohtana oli näkemys siitä, että valtion tehtävien laajeneminen ja keskushallinnon rakenteiden muutos eivät välttämättä johda eriarvoisuuden vähenemiseen ja yksityisten kansalaisten itseään koskevan määräysvallan lisääntymiseen. Keskustelussa pohdittiin sekä demokratian toteutumista monimutkaistuvassa yhteiskunnassa että ihmisen oikeutta ja mahdollisuutta vaikuttaa elämänsä kulkuun. Osallistumiskeskustelu voidaan nähdä osana tuon ajan yleistä politisoitumista, toisaalta sen taustalta löytyi huoli siitä, että suunnittelutoiminnan lisääntyessä ja suunnittelujärjestelmien monimutkaistuessa suunnitteluorganisaatioista muodostuu kansalaisten tavoittamattomissa oleva yhteiskunnallinen voimatekijä. Lähiyhteisöjen merkityksen vähenemistä ja siihen liittyviä vieraantu-

misilmiöitä torjuviksi toimiksi ehdotettiin lähiyhteisöjen elvyttämisprojekteja, yhdyskuntatyötä sekä asukkaiden roolin vahvistamista asuinalueiden suunnittelussa. Yhdyskuntasuunnittelun puitteissa käyty keskustelu tuotti tuloksena erityyppisiä lähivaikuttamisen kokeiluja, kuten kunnanosalvautustot, kyläprojektit ja asuinalueiden yhteissuunnittelu. (Summa 1989, 44-46.)

Pakarinen esittää osallistuvan suunnittelun periaatteen sopivan erityisen hyvin lähiöparannukseen, jossa niukkojen resurssien monipuolinen hyödyntäminen on välttämätöntä. Fyysisten ja sosiaalisten ongelmien samanaikainen ratkaiseminen edellyttää virkamiesten, päätöksentekijöiden ja asukkaiden yhteistoimintaa. Osallistava, vuoropuhelua suosiva suunnittelu on osa uushumanistista suunnitteluperinnettä, jossa suunnitteluprosessit on haluttu avata arvokeskustelulle. Pakarisen mukaan uushumanistista suunnitteluideologiaa voidaan kuvata John Friedmanin (1973) transaktiivisen suunnittelun mallin avulla. Mallissa suunnittelun ja suunnittelijoiden kehitysprosessit ovat tärkeämpiä kuin päätöksenteko ja tavoitteiden saavuttaminen. Näissä prosesseissa suunnittelijat ja kansalaiset oppivat jatkuvasti toisiltaan. (Pakarinen 1993, 3-4.)

Alueellinen toimintatapa voi olla myös osallistuvan suunnittelun heikkous. Asuinalueilta käsin ei voida vaikuttaa asuntopolitiikan päälinjoihin tai hallintokuntien resurssien jakoon eikä ratkaista yksilöllisiä ongelmia. Jos sosiaalisia ongelmia tarkastellaan vain aluetasolla, osallistuva suunnittelu voi kutistua ns. environmentalismiksi eli näkemykseksi siitä, että ympäristön fyysiset ominaisuudet vaikuttavat ratkaisevasti asukkaiden sosiaaliseen elämään. Toinen heikkous on se, että arkkitehtien perinteisesti hallitsemassa suunnittelukulttuurissa osallistuva suunnittelu tarkoittaa usein asukkaiden osallistuvaa muodonantoa. Yhteissuunnittelun kokeiluissa on asuinalueiden sosiaalisia ongelmia pyritty ratkaisemaan kehittämällä asumiskulttuuria sekä luomalla vuorovaikutusverkostoja, toimintamahdollisuuksia ja käyttäytymismalleja. Kokeiluja on kritisoitu paternalistisesta tavasta opettaa asumista asukkaille. (Mt., 4-5.)

Pakarinen toteaa, että modernistista suunnittelua voi kuvata instrumentaaliseksi eli välineelliseksi. Sen rinnalle on syntynyt kommunikatiivinen eli vuorovaikutukseen perustuva suunnittelu (Sager 1990, teoksessa Pakarinen 1993). Instrumentalistisessa suunnittelussa keinot ovat alisteisia päämäärille ja lopputuotteille, kommunikatiivisessa suunnittelussa keinot ja itse prosessi ovat yhtä tärkeitä kuin päämäärät. Pakarisen mukaan näkökulmat eivät ole toisiaan poissulkevia, välineellisyyttä tarvitaan aina tavoitteen saavuttamiseksi. Samalla kuitenkin halutaan laajentaa mahdollisuutta asukkaiden suoraan osallistumiseen. (Pakarinen 1993, 7.)

Tässä tutkimuksessa kuvattavan perusparannuksen lähtökohta on ollut instrumentaalinen. Rakennuskannan perusparannustarve on ollut keskeinen peruste alueellisen lähiöprojektin synnyttämiselle. Lähiöprojektin vauhdittamisen ovat hoitaneet kiinteistönomistajayhtiö, yleishyödyllinen rakennuttajayhtiö sekä kunnan

asuntotoimi (vrt. Viirkorpi 1997, 13-14). Valtion asuntorahasto on asettanut puitteet prosessin asiasisältöön; vuosien kuluessa lähiöiden kiinteistökanta on saavuttanut korjaus iän, tämän lisäksi korjausrakentaminen on ollut osa työllisyyspolitiikkaa (vrt. mt., 11). Pakarisen mukaan toinen vaihtoehto voisi olla se, että lähestytään alueen asukkaita ilman valmiita ratkaisumalleja, ikään kuin "puhtaalta pöydältä" vuoropuhelun periaatetta noudattaen. Pakarinen arvioi, että hänen kuvaamassaan Mäntän perusparannuskokeilussa asukkaiden hanketta kohtaan osoittama epäluuloisuus saattoi johtua sen ulkoapäin annetuista ja itsestään selvinä pidetyistä lähtökohdista. Toisaalta hänen analysoimansa hankkeen instrumentaalinen kehys loi puitteet vuorovaikutuksen syntymiselle ja edisti poikkihallinnollista neuvonpitoa. (Pakarinen 1993, 7-8.)

SOFY-projekteissa on toteutettu asuinalueiden kehittämisen yhteissuunnittelua (ks. Anttiroiko et al. 1996). SOFY-projektit käynnistyivät tutkimus- ja kokeiluhankkeina 1983. Niiden pyrkimys on ollut päästä asukkaiden ja alueen muiden toimijoiden sekä hallinnon ja päätöksenteon yhteistyöhön perustuvaan suunnitteluun. Toiminnan tavoitteiksi on asetettu elinolojen kehittäminen ja suunnittelun seurausten arviointi. Projekteissa on kerätty tietoa asukkaiden objektiivisista ja subjektiivisista elinolosuhteista. Osallistuvan suunnittelun yleisperiaate on kumppanuus, jossa eri toimijaosapuolet pyrkivät yhteiseen päämäärään. Kunta toimii kaikkien osapuolten kanssa yhdessä. Jos jokin toimijataho havaitsee kehittämis-kohteen, siihen suhtaudutaan vakavasti. Käyttäjien, asukkaiden tai asiakkaiden edustajat ovat mukana sekä suunnittelu- että valmistelutyössä.

Viirkorpi (1996, 50) toteaa, kuinka asukkaiden osallistuminen suunnitteluun on jo lähes vakiintunut uudeksi toimintatavaksi kunnallisessa yhdyskuntasuunnittelussa. Asukasyhteistyö on kuitenkin monivivahteista vuorovaikutusta, joka ei suju itsestään varsinaisen suunnittelun ohessa. Viirkorpi esittää kolme perustelua sille, miksi asukkaita halutaan osallistaa suunnittelu-yhteistyöhön. Yksi syy on tiedon saannin varmistaminen. Omistaja ja rakennuttaja haluavat tietoa asukkaiden tarpeista ja toiveista. Toinen perustelu on, että asukkaita tarvitaan tuomaan esiin omat näkemyksensä ja puolustamaan niitä. Kolmas keskeinen perustelu on, että asukkaat saadaan sitoutumaan ratkaisuihin ja maksamaan niistä. Osallistuminen nähdään keinona, joka takaa myönteisemmän suhtautumisen laskujen langetessa maksuun.

Huolimatta eri tahojen halusta osallistaa, on aivan toinen seikka haluavatko asukkaat osallistua. Osallistumisen ja aktiivisuuden avulla ajatellaan saavutettavan sellaisia hyötyjä, joiden katsotaan koituvan koko yhteisön eduksi. Osallistumisen myötä yhteisöllinen vastuuntunto lisääntyy sosiaalisen tuen ja kontrollin vahvistuessa. Asukkaat oppivat yhteisöllisyyteen projektien aikana ja uudet toiminta- ja vuorovaikutusmallit jäävät heidän käyttöönsä projektien päätyttyä. Mahdollisuus suunnitteluun vastuuttaa, siis kun asukkaat voivat yhteissuunnittelun kautta vaikuttaa omaan elämäänsä ja lähiympäristöönsä, he havahtuvat huomamaan oman elämäntapavastuunsa (mt., 51). Tämä ajatus ei ole kovin kaukana ajatuksesta opettaa asukkaille

asumista.

Viirkorpi on kiinnittänyt huomiota myös suunnittelun ja poliittisen päätöksenteon suhteeseen. Kunnallispoliitikkojen on usein vaikea sitoutua pitkäjänteiseen suunnitteluprosessiin. Toisaalta asukkaat saattavat tuntea syvää epäuskoa poliittista päätöksentekoa ja järjestelmiä kohtaan. Yleisesti on ymmärretty suunnittelun toteutuksen tapahtuvan edustuksellisen demokratian oikeuttamana. Asukkaiden suoraan osallistumista korostava näkemys ohittaa asukademokratian suhtautumalla asukkaisiin kansalaisina ja käyttäjinä (Viirkorpi 1996, 16.) Samalla se oikeuttaa heidän osallistumisensa päätöksentekoon kuluttajina ja maksajina. Maksukyky ja -halu siis takaavat oikeuden päättää asioista.

V YHTEISÖLLISYYS

Suurten kaupunkien lähiöiden perinteinen työväenluokkainen kulttuuri on murtunut. Työläisyhteiskunnan työväenluokkainen miljöö perustui oletukselle vakinaisista ja pitkäkestoisista työsuhteista. Oli itsestään selvää, että kaikille työhaluisille löytyi työtä. Tälle turvalliselle perustalle rakentui positiivinen palkkatyöläisen identiteetti. Perinteisessä työläisyhteiskunnassa kannatettuja maltillisia työväenluokkaisia arvoja kuten solidaarisuutta, tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta kannatettiin myös moderneissa työläisyhteiskunnissa. Elämää leimasi edistys ja eteenpäin menemisen maku. Muutto uuteen lähiöasuntoon vahvisti tunnetta. Palkkatyöläishabitus säilyi poliittisen työväenliikkeen heikennyttyä. Laaja rakenteellinen työttömyys on haurastuttanut palkkatyöläisen identiteetin ja tälle idealle rakentuneen betonilähiön identiteetin. (Pekonen 1998, 94-96.)

5.1 Sosiaaliset verkostot

Arnkil (1990, 22) toteaa kuinka modernisoitumisen ensimmäinen aalto kokosi palkkatyöläisiä yhdenmukaisiin kohtaloihin ja sen toinen aalto yksilöllistää heitä. Vaikka perhe on yhä välttämätön sosiaalistumisen väline, sen tehtävä on vaikeutunut ja se voi epäonnistua tehtävässään. Ydinperhe on pieni, irrallinen yksikkönsä, jonka jäsenet elävät myös yksilöinä omaa elämäänsä. Pienperheessä tunnesuhteet ovat keskeisiä, jopa ylikorostuneita, silti epävakaita. Perinteisen yhteisöllisyyden suoman turvan rapistuessa yksilö kohtaa yksin suuret julkiset koneistot. Täytyykö tyhjentyneet tilat hyvinvointivaltiollisesti tuotetuilla terapeuttisilla yhteisöillä vai kulutukseen perustuvilla elämäntapayhteisöillä?

Ovatko hyvinvointivaltion sosiaalipoliittiset järjestelmät, kuten sosiaalipalvelut ja yhteiskunnallinen hoiva, rapauttaneet arjen alkuperäisen yhteisöllisyyden, kysyy Anneli Anttonen (1989, 52) ja esittää vastaukseksi

hyvinvointivaltiollisen sosiaalipolitiikan kolme tehtäväaluetta: kontrolli ja sosiaalinen integraatio, työvoiman uusintaminen sekä arjen uusintamis- ja elämssuhteiden säätely. Jos hyvinvointivaltio saa selityksensä useammasta rationaliteetista käsin, vastakkainasettelu valtio-kansalaisyhteiskunta voidaan välttää. Sosiaalipolitiikka luo ja vahvistaa yhteisöllisyyttä kietoutuessaan naisten, lasten, tai vanhusten arkipäivään. Sosiaalipoliittiset järjestelmät ovat syntyneet kapitalistisen talouden vaatimuksista ennen kaikkea työvoiman uusintamiseksi, mutta ne ovat kehkeytyneet myös yhteisöllisten (elämismaailmallisten) muutosprosessien seurauksena (mt., 53).

Hoivan yhteiskunnallistamisstrategioiden muututtua ongelmallisiksi, yksilöllistäminen ja yhteisöllistäminen ovat nousseet vaihtoehtoiksi sosiaalipolitiikassa. Yhteisöllistämispolitiikan tavoitteena on (1) vapaaehtoistyön ja maallikkoauttamisen lisääminen, (2) sosiaalisten verkostojen elvyttäminen auttamisen instituutioksi, (3) itseavun ja kansalaisaktiivisuuden vahvistaminen ja (valtiollinen) tukeminen, (4) perheen vahvistaminen sekä (5) naisten hoivaroolin kirkastaminen. Anttosen mukaan yhteisöllistäminen voi olla myös sosiaalivaltion sisäinen strategia. Se pitää sisällään silloin erityyppisiä ideologioita, ajatusmuotoja ja käytäntöjä, joiden ensisijainen tavoite on sosiaalivaltiollisten palvelu- ja hoivajärjestelmien kasvun pysäyttäminen sekä hyvinvointivaltion ylikuormittuneisuuden ja kompleksisuuden vähentäminen. Mutta kuten Habermas, myös Anttonen näkee poliittisen ja teoreettisen yhteisöllistämisen keskenään ristiriitaisina: sosiaalivaltiollisten yhteisöstrategioiden kehittämistä on perusteltu arjen sosiaalisten rakenteiden toimimattomuudella, mutta byrokraattis-professionaalinen yhteisöllistäminen osana sosiaalivaltion systeemistä toimintatapaa vahingoittaa elämismaailman sosiaalisia rakenteita. (mt., 66,128.) Toisaalta kaikkia yhteisöllistämisyrittämiä voidaan kritisoida monista lähtökohdista. Anttosen mukaan feministisen kritiikin ydin on ollut (epävirallisen) hoivan sukupuolispesifi määräytyvyys. Hoivaaminen jää edelleen naisten työksi ja yhteisöllistämisyrittämykset tarkoittavat naisten palkattoman työn lisääntymistä (mt., 147).

Anttosen (mt., 138-150) mukaan yhteisöllisyys viittaa moneen. Hän täsmentää yhteisöllisyyden kolmeen ulottuvuuteen: (1) sosiaaliset verkostot, (2) alueellinen sosiaalinen sidos ja (3) yhteiset intressit. Sosiaaliset verkostot koostuvat perheestä, suvusta, ystäväistä, tuttavista ja naapureista. Alueellinen yhteisöllisyys muodostuu tietystä paikasta, kuten kortteli tai kaupungin osa, sen alueellisista toiminnoista, järjestöistä ja asukkaiden samastumista alueeseen. Kolmas yhteisöllisyyden muoto on durkheimiläinen, ammattiin ja työhön perustuva yhteisö (vrt. Pekonen, jos kulttuuri ja yhteisöllisyys mielletään lähekkäisiksi käsitteiksi). Anttosen mukaan tämä intressiyhteisyys ilmenee, alkuuperäisestä muodostaan eriytyneenä, esimerkiksi potilas- tai asiakasjärjestöinä tai Yksinhuoltajien liittona, mutta myös asuinyhteisöinä ja työkollektiiveina. Alueelliset sosiaaliset verkostot sisältyvät sosiaalisten verkostojen käsitteeseen. Sekä valtiollinen (esim. yhdyskuntatyö) että kansalaisten itseorganisoitumiseen perustuva yhteisöllistäminen merkitsevät ensi sijassa sosiaalisten verkostojen vahvistamista. Anttonen näkee modernin ydinperheen hieman eri tavalla kuin

Arnkil. Agnes Helleriä siteeraten hän toteaa, että hajautuneen ja heterogeenisen arkielämän ainoa kiinteä instituutio on perhe, ja myös suku. Vaikka perhe on menettänyt tuotannollisen (siis palkkatyöhön verrattavan) tehtävänsä, se ei ole muuttunut pieneksi ja irralliseksi yksiköksi, jonka tehtävä on emotionaalinen yhdessäolo ja kuluttaminen. Urbanisoituminen ja työnjaon monimutkaistuminen ovat lisänneet perheiden ja yksilöiden riippuvuutta organisoiduista ryhmistä ja instituutioista, silti perhe vastaa edelleen sosiaalisesta uusintamisesta. Anttonen toteaa, että yhteisöllistämisen ja yhteisöllisen auttamisen lisäämisen perusta rakentuu perheen ja suvun varaan. Jos ystävät ja naapurit toimivat auttajina, apu perustuu vastavuoroisuuteen ja on luonteeltaan pientä ja lyhytaikaista. Naapureiden antama apu ei ulotu henkilökohtaiseen, intiimiin hoivaan.

Sekä hyvinvointivaltiollinen että yhteisöllinen sosiaalipolitiikka voivat Anttonen (mt., 151-157) mukaan määrittellä perheet ja naiset "luonnollisiksi" auttamisinstituutioiksi. Viimeisten vuosikymmenien kehitys on kuitenkin osoittanut, että naiset ovat irtautumassa hoivaajan roolista, vaikka tekevät yhä runsaasti palkatonta hoivatyötä. Silti yhteisöllisen hoivan laajentamisyrittäykset eivät voi perustua naisten, tai perheen ilmaisen tai lähes ilmaisen työn varaan. Anttonen nostaa esiin intressiyhteisöllisyyden ja sen varaan rakentuvat uudet yhteisöt, kuten itseapuryhmät, työkollektiivit tai vaikkapa vanhempien ylläpitämät osuuskuntapäiväkodit. On mahdollista, että intressiyhteenliittymät korvaavat lähitulevaisuudessa traditionaaliset yhteisöt kuten perheen, suvun tai naapuruston. Tällä hetkellä ne ovat yhä harvalukuisia. Uudet yhteisöt ja itseapuryhmät ovat kuitenkin valikoivia, kaikkia ei voida auttaa, eivätkä kaikki voi osallistua toimintaan. Lisäksi uudet yhteisöt ovat usein lyhytikäisiä, ne syntyvät ja kuolevat tietyn idean ympärillä.

Zygmunt Bauman (1996) kirjoittaa mielikuvayhteisöjen ajasta. Baumanin lähtökohta on muutos, jossa tuotanto menetti asemansa kulutukselle yksilön motivaatiota, sosiaalista integraatiota ja järjestelmän uusintamista määrävänä tekijänä. Kulutuksen erilaisesta logiikasta johtuen sosiaalinen todellisuus muuttuu oleellisesti toisenlaiseksi. Sosiaalisella tasolla kuluttamisesta tulee elämäntyyliin ja symbolisen jäsenyyden ilmaisija. Sen avulla ihmiset ilmaisevat kuulumisensa johonkin sosiaaliseen maailmaan (Jallinoja 1995, 35). Baumanin mukaan kavaudamme ajatusta hierarkioiden purkamisesta ja universaalilta näyttävien totuuksien katoamisesta. Tyhjyyden tunteesta aiheutuvaa kauhua yritämme lievittää mielikuvayhteisöjen avulla. Yhteisöt ovat kuvitteellisia: niitä pitää koossa ainoastaan usko niiden olemassaoloon (Bauman 1996, 38). Mielikuvayhteisöt ovat paikallisia ja hauraita kuin kasvihuonekasvit ja ne kestävät elinvoimaisina juuri niin kauan, kun niiden jäsenten sitoutuminen kestää. Kyse on yhteisöstä, joka ilmaantuu ja pysyy hengissä (ehkä kituliaasti, mutta kuitenkin) yksilöllisten valintojen yhdistetyn voiman avulla (Bauman, 1996, 187). Mielikuvayhteisön elinvoiman ilmentyminä ovat ajoittaiset yhteenkuuluvuuden tunteenpurkaukset, kuten juhlat, festivaalit tai mielenosoitukset. Niiden mahdollisuudet vaikuttaa päätöksentekoon on verrattavissa niiden nauttimaan julkiseen huomioon. Jotta kuvitteellinen yhteisö lunastaisi vaikutusvaltaa ihmisten

tietoisuudessa, sen on omattava symbolisia piirteitä. Niiden avulla vangitaan yleisön mielikuvitus.

Baumanin mukaan post-moderni tilanne on määrätymätön ja ei-määräävä. Sen sosiaalisuus on paikallista ja yleisten lainalaisuuksien tavoittamattomissa ja ilmenee rakenteista vapaassa interaktiossa. Yhteiskunta hajoaa interaktiossa muodostuviksi lukuisiksi sosiaalisiksi saarekkeiksi, joita Bauman tarkastelee habitaatin (kotipaikan) käsitteen avulla (Jallinoja 1995, 41). Kotipaikka on olotila, paikka tai ympäristö, jossa toiminta tapahtuu ja jonka se samalla tuottaa. Habitaatti (lähiöuudistus) omaa resurssit, joita toiminta tarvitsee sekä kentän, jossa toimintaa luonnostellaan ja suunnataan. Sen sisällä muodostuvat toiminnan vapaus ja riippuvuus (tai sattumanvaraisuus ja kaava). Se ei ole enempää eikä vähempää kuin lavastus, jossa toiminta ja merkityksenanto käyvät mahdollisiksi (Bauman 1996, 196).

Lähiöuudistusten yhteinen symbolinen piirre on asukastila tai asukastupa tupaemäntineen ja -isäntineen. Ilman aluetilaa koko lähiöprojekti olisi epäuskottava. Asukastilan myötä projekti on "jalkautunut" asuinalueelle. Asukastiloiksi on remontoitu talojen kerhohuoneita, tyhjillään olevia asuntoja tai tyhjiä liiketiloja. Sen sijaan lähiöuudistuksissa on vain vähän hyödynnetty alueilla jo olevia tiloja kuten kouluja, päiväkoteja, kirjastoja, neuvoloita tai vanhusten palvelutaloja. (Viirkorpi 1997, 38.) Useiden lähiöuudistusten kohdalla tilanne on se, että asukastila suljetaan projektin päättyessä, näin myös Pupuhuhdassa. Projektityöntekijöiden ja tupaemäntien ja -isäntien ohella opiskelijat ovat lähiöprojektien toimijoita. Asukastilat toimivat eri alojen opiskelijoiden, tosin pääosin sosiaalialan, harjoittelupaikkoina. Opiskelijat sopivat hyvin työntekijöiksi lähiöuudistus-habitaatteihin. Heidä eivät sido työsopimukset eikä rutiininomaiset työtavat. Heidän asenteensa harjoittelupaikkaa kohtaan on myönteinen, innostunut ja sopeutuva, saavathan he siellä kenties ensimmäisen kosketuksen toiveammattiinsa ja tulevaan työhönsä. Heidän sitoutumisensa tähän kasvihuone-yhteisöön kestää lukukauden tai kaksi, ehkä juuri sen ajan, minkä koko yhteisö on voimissaan.

5.2 Asukastila

Asukastilan viikko-ohjelma koostuu seuraavasti:

- maanantaisin pidetään kultaisen iän tarinarinki, sähly, terveystupa ja peli-iltapäivä, toimintaa ohjaavat eri oppilaitosten opiskelijat ja seurakunta,
- tiistaisin on vuorossa naisten keskustelukerho, ulkomaalaisten lasten kerho ja lasten liikuntasalivuoro, ohjauksesta vastaavat opiskelijat, vapaaehtoistyöntekijät ja työllistetyt,
- keskiviikkoisin kokoontuvat aikuiset naiset jumppakerhoon, iltapäivällä opiskelijat ohjaavat keskiviikko-kiemuroita 1. - 4. -luokkalaisille, illalla on salivuoro nuorille ja aikuisille.
- torstaisin on senioriliikuntaa kuntohoitajan johdolla,

- perjantaisin työttömille tarkoitettu terveydenhoitajan vastaanotto, ulkomaalaisten lasten kerho sekä pyhäkoulukerho.

Hieroja on tavattavissa kahtena päivänä viikosta. Kerran kuussa kokoonnutaan vapaamuotoisen ruoanvalmistuksen ja erilaisiin ruokakulttuureihin liittyvän yhdessäolon merkeissä. Ruokalassa voi käydä päivittäin syömässä ja ostaa myös ruokaa mukaan. Aukastila on kaikille alueen asukkaille tarkoitettu oleskelu- ja kokoontumistila, jossa voi viettää aikaa lukien lehtiä, pelaten tietokonepelejä tai kutoen mattoja tai poppanoita. Aukastilan toiminta tapahtuu päiväaikaan ja ovet suljetaan kl. 18.00, eräs työssäkäyvä haastateltava piti sitä ongelmana, samoin iltaharrastusmahdollisuuksien vähyttä ylipäätään.

“Jaa, kai mää vaan kävin täällä. Mää kävin syömässä tuossa, ja lasten kanssa leikkimässä. Ja lehtiä lukemassa, ihan vaan tulín tänne”. (Aukas)

Aukastilassa järjestetään lähiöprojektin ajan aukas- ja suunnittelukokoukset.

“Kyl me käytiin tutustumassa silloin alkuvaiheessa, kun siellä oli... kun se oli vapautunut päiväkodin käytöstä ja siellä oli paljon tyhjiä huoneita ja verhottomia ikkunoita. Mut sit olikin pitkä pätkä ja sit mä vahingossa jouduin tonne kokoukseen, tähän aukastyöryhmän, kun yksi mut ilmoitti, ettei tartte yksin mennä, sit mä rupesin saamaan tätä postia ja oon ollu muutaman kerran mukana. Ja tietysti jutut tuosta remontista niinku sai mut lähtemään ja kun kuulee noilta muilta, jotka on sen jo kokeneet...”. (Aukas)

Edulliset, vaikkakin ulkoisilta mittasuhteiltaan vaatimattomat palvelut on koettu myönteisinä.

“Minulle oikein hyvä. Olen käyny aukastilassa myös hierojalla ja kampaajalla ja lapsetkin on käyneet. Lähellä on ja eikä oo kallista”. (Aukas)

“No sillä tavalla tietysti, kun mä oon tällänen yksinäinen ihminen, emmä niinku sillä tavalla mee, et mää meen seurustelemaan, mut se et mä oon käyttänyt siellä hierojaa, kampaajaa ja oon mä käyny jonkun kerran syömässä, ja sit oli niitä verenpaineita ja sellasta...”. (Aukas)

“...en oikeen aukastilassa ole muuten käynytään (kuin suunnittelukokouksessa), silloin päiväkodin aikaan kävin, sitten nää pojat on joskus käyneet siellä syömässä lomien aikana, kun itse olen ollut töissä...” (Aukas)

Eri elämäntilanteissa elävät asukkaat ovat löytäneet aukastilan. Sen merkitystä alueen lasten ja varhaisnuor-

ten tukikohtana pidetään tärkeänä.

“Muutaman kerran oon hakenu poikia pois täältä, ne tykkää olla täällä...täällä on niin vapaata. Sanotaan, et harva viittii järjestjää tällasta, en tiedä onko muissa kaupunginosissa tämmöstä, ja kesäsin vielä perhepuisto lisäksi tuossa, mikä on tosi mahtava. Kun osattais vain käyttää oikein sitä. Se on käsittämätöntä, jos asukastilan toiminta päättyy, että se, mikä koetaan hyväksi. Onko se sitten parempi, että ne pyörii tuolla rappukäytävissä tai nurkissa ja viedään pois harrastusmahdollisuuksia lapsilta, täällä ne käy tietokoneella pelaamassa, sanotaan että 90%:lla ei ole tietokonetta kotona ja täällä ne oppii käyttään sitä, täällä ne näkee kavereita, ei tarvii olla kenenkään luona erikseen. Koulun tilat ei oo sama asia, siellä voidaan tehdä pientä jekkua, täällä ei, tätä pidetään tapaamispaikkana. Siellä kielletään, täällä saa suhtkoht vapaasti olla, on täällä tietyt säännöt, saihan meidän poikakin aikanaan porttikiellon tänne, mut sit se oppi ne säännöt, täällä niinku oppii säännöt ja osaa täällä olla ja tietää säännöt, minkä yli ei saa mennä, tää on tosi hyvä silleen, koulussa taas ei toimi silleen”. (Asukas)

Entä sitten kun projekti päättyy?

“Oi voi, sitten pitää vaan itkee. Kyllä sais jatkua. Remonttimiehet käy ruokalassa syömässä”. (Asukas)

“Onhan se menetys tietysti, mä luulen, et kun lapset on aika paljon siinä, lasten kannalta se on menetys”. (Asukas)

Koulun pihaa koskevaan kyselyyn osallistuneista enemmistö piti asukastilaa hyvänä ja tarpeellisena paikkana. Ruokalan toimintaa pidettiin tärkeänä. Joku vastaajista vierasti asukastilaa liian yhteisöllisenä, jonkun mielestä paikka oli täynnä tympiintyneitä, keski-ikäisiä naisia. Asukastilan toiminta nykyisessä muodossaan tulee päätymään. Tarkoitus olisi kuitenkin, että ruokala ja lehtienlukutila jäisivät nykyiselle paikalleen.

5.3 Asukastila opiskelijoiden silmin

Asukastilan ohjattu toiminta perustui suurelta osalta eri oppilaitosten opiskelijoiden työharjoittelujaksoillaan tai vapaaehtoisesti omalla ajallaan tekemään työhön. Seuraava aineisto on kerätty tutkielmaan, jonka aiheena oli asukastila oppimisympäristönä. Tutkielman ideana oli tarkastella oppimis- ja työkokemuksia työympäristössä, joka ei ollut kiinteä ja institutionaalinen, kuten esimerkiksi päiväkotitai sosiaalitoimisto. Arvioimme, että hakeutuminen työharjoitteluun asukastilan tapaiseen paikkaan edellyttää opiskelijalta itseohjautuvuutta,

kykyä luoda oma työtapansa sekä sitoutumista myönteisiin yhteisöllisiin arvoihin. Työn pohjalta päädyimme siihen, että itseohjautuvuus oli edellytys työharjoittelun tai vapaaehtoistyön onnistumiselle. Onnistumista tuki oppilaitoksen ja asukastilassa työskentelevien vakinaisempien työntekijöiden kiinteä yhteistyö. Jos yhteistyö ”kannatteli” opiskelijaa, työharjoittelu ihmisläheisessä työympäristössä koettiin myönteisenä ja valmiuksia lisäävänä. Ilman tukea työ, joka vaati sitoutumista, pitkäjänteisyyttä ja luovuutta jäi kokonaan opiskelijan oman motivaation varaan. Vaatimus säännöllisestä, esimerkiksi kerran viikossa tapahtuvasta ohjatussa toiminnasta ilman palkkaa, työyhteisön tukea ja materiaalisia resursseja oli lähes kohtuutonta. Ohjattuun toimintaan osallistujien, enimmäkseen lasten, kannalta opiskelijoiden loma-ajat olivat hankalia, sillä säännöllisistä kerhoajoista ei voitu pitää kiinni. Ihanteellista olisi ollut, mikäli asukastilaan olisi voitu palkata pitempiaaikaisia ohjaajia, joiden tukena opiskelijat olisivat työskennelleet.

Ensimmäisenä haastattelimme lähikasvattajaopiskelijaa. Hän oli asettanut yhdeksi tavoitteekseen alueella asuvien ulkomaalaisten lasten ja suomalaisten lasten välisen vuorovaikutuksen lisäämisen. Tässä hän oli mielestään onnistunut, sillä hänen vetämässään kerhossa lasten keskinäiset leikit lisääntyivät. Hänen mielestään työharjoittelujakso oli ollut hyödyllinen ja ammatillisia valmiuksia lisäävä. Hän oli saanut kokemusta lasten ohjaamisesta sekä uusia toimintaideoita. Hänen mielestään oli ollut tärkeää, että hän, maalla kasvaneena, oli saanut tutustua kaupunkilaisnuoriin. Harjoittelupaikka oli ollut hänen mukaansa ”omaa luokkaansa”. Tällä hän tarkoitti työn joustavuutta sekä työpaikan ilmapiiriä, joka mahdollisti oma-aloitteisuuden. Eniten yhteistyötä haastateltava teki kahden työllistetyn työntekijän kanssa.

”Tääl on aika lailla semmoset, ei oo mitään semmoisia tiettyjä, että joku tekee, mut sitte täällä on monesti, ainakin yhdessä vaiheessa, niinku sillon kun keittiössä vaihtu työntekijä, joutu yksi aina olemaan aamulla keittiössä.”

Työyhteisö ei ollut hierarkkinen, haastateltavan mukaan siellä vallitsi hyvä henki. Opiskelijan ehdotuksia ja ideoita ei tyrmätty. Kuitenkin hän totesi itseohjautuvuuden ja oma-aloitteisuuden tuntuvan joskus raskailta. Suoraa ohjausta esimieheltä tai työtovereilta hän ei kaivannut, sillä hänen mielestään se ei kuulunut työn kuvaan. Jos työpaikka olisi vakituinen, hän kehittäisi erityisesti lapsille tarkoitettua kerhotoimintaa. Hän oli huomannut, että toiminnan epäsäännöllisyys ja epäjatkuvuus, kuten opiskelijoiden kesä- ja talvilomat, vaivasi lapsia.

Eräs opiskelijasta työskenteli työosuuskunnan toimistossa. Opiskelijan toiminta painottui toimistorutiineihin. Hänen tehtäviään olivat laskutus ja palkkojen ja verojen sekä työeläkkeiden maksaminen, myöhemmin myös reskontra ja varastonvalvonta. Hänen työssään korostuivat toimistorutiinien hoitamisen ensisijaisuus ja aikaa vievyys. Harjoittelun aikana hän olisi halunnut suunnitella ja toteuttaa jonkin markkinointiprojektin.

Työtä tehtiin kuitenkin “pomon ehdoilla”, ja opiskelijan mukaan tähän oli sopeuduttava. Ennen harjoittelun alkua hän oli opetellut osuuskuntalain ja perehtynyt osuuskunnan toiminta-ajatukseen. Käytännön työtehtävät opittiin yrityksen ja erehdyksen kautta. Harjoittelun edetessä tehtävät lisääntyivät ja laajenivat. Vaikka haastateltava korosti niiden oppimisen tapahtuvan tekemisen myötä, hän olisi kuitenkin kaivannut oppilaitoksen opetukselta enemmän käytännön läheisyyttä, esimerkiksi työnantajan sosiaaliturvamaksun lomakkeen täyttöä olisi voinut opetella etukäteen. Alkuaikojen “paniikkitilanteet” jäivät pois, silti harjoittelija totesi työnsä olevan joskus vaikeaa “takkuamista”, samalla myös uutta, mielenkiintoista ja haastavaa.

“Ja sitten mikä silleen on ollu tän kahen viikon aikana silleen kauheen kivaa, esimerkiksi kun mää laskin niitä arvonlisäveroja, olin olevinani viksumpi kuin mitä sitten olinkaan ja siinä tuli aika paljon hämminkiä, koulussa ei sillon missään vaiheessa sanottu, että voi soittaa verotoimistoon ja kysyä miten tää homma tapahtuu.”

Esimies osoitti opiskelijalle tehtävät, mutta ei juuri neuvonut kuinka ne tehdään. Opiskelijan aluksi mainitsema markkinointisuunnitelma oli “jäissä” odottamassa, että löytyisi sopivaa aikaa. Osuuskunnan työntekijöihin hän oli tutustunut ja hänestä oli mukavaa tulla kohdelluksi näiden taholta täysivaltaisena toimistotyöntekijänä. Jos kyseessä olisi vakituinen työpaikka, harjoittelija kehittäisi osuuskunnan toimintaa edelleen, vaikkapa laajentamalla sen toiminta-alaa tai perustamalla uuden, palveluita tuottavan osuuskunnan. Hänen aikaisemmin tekemänsä selvityksen perusteella alueella olisi tarvetta pienimuotoiselle, räätälöidylle palvelutoiminnalle, kuten vanhusten kotipalvelulle. Opiskelija oli ollut yhteydessä osuuskuntaneuvojaan ja he olivat suunnitelleet järjestävänsä koulutustilaisuuden osuuskuntaan mukaan tulevilla uusilla jäsenillä, toinen vaihtoehto olisi esitteen painaminen. Osuuskuntatoiminta kiinnostaisi haastateltavaa tulevaisuudessa-kin.

Haastattelimme sosiaalikasvattajaryhmää, joka opiskelijoista pisimpään oli työskennellyt asukastilassa, jo lähes vuoden ajan. He ohjasivat kerran viikossa pidettävää kerhoa. Kerho oli aluksi suunniteltu toisen luokan oppilaille, erityisesti pojille, mutta käytännön kokemuksen myötä kerhon toimintaideaa oli mukautettu osallistujille mieleisemmäksi. Kerhossa oli ohjattua toimintaa 1. - 4. -luokkalaisille, esimerkiksi videonauhoitusten tekoa ja katselua. Kerhon toimintaan osallistui säännöllisesti noin kymmenen lasta ja neljästä ohjaajasta kaksi tai kolme kerrallaan. Aluksi kerhon toimintaideana oli tarjota myönteisiä aikuismalleja yksinhuoltajaperheiden lapsille sekä tukea erityisesti poikia kouluvalmiuksien kehittymisessä. Opiskelijat totesivat kuitenkin “pelkän yhdessäolon” riittämättömäksi, sillä lapset halusivat ohjattua ja aktiivista toimintaa. Opiskelijat kuvasivat lapsia tavallisiksi ja aktiivisiksi, eivät hiljaisiksi ja aroiksi, kuten olivat odottaneet. Syksyn alkaessa kerhon toiminta-ajatusta oli muutettu. Haastateltavat kertoivat suunnittelevansa toiminnan itse, heillä oli tietty kerhorunko joka viikolle. He olivat myös aloittaneet opintopäiväkirjan

kirjoittamisen. Käytännön asioista, kuten tavaroiden hankinnoista he sopivat asukastilan projektityöntekijöiden kanssa. Resurssien puute rajoitti kerhon toimintaa, esimerkiksi ulos ohjaajat lapsineen eivät voineet mennä, sillä kenelläkään heistä ei ollut ansiotyöhön kuuluvaa vakuutusuojaa. Yhteistyö asukastilan muiden työntekijöiden kanssa rajoittui käytännön asioiden hoitoon. Oppilaitoksen kanssa kerhon asioista ei juuri neuvoteltu. Opiskelijoille oli tärkeintä, että lapset viihtyivät, he itse saivat kokemusta ja hieman korvaavuuk- sia opintoihinsa. He totesivat joskus väsyvänsä vapaaehtoistyöhönsä, hyvinä puolina he mainitsivat toiminnan luovuuden ja ”kaavojen” puuttumisen. Vakituiseksi työkseen he toivoivat löytävänsä jotakin tavanomaisempaa, mutta olivat myös valmiita nykyistä vastaavaan projektityöskentelyyn.

“No vaikee sanoo vielä...mutta toisaalta...sitä tietysti toivois tottakai voivansa saada pysyvän työsuhteen, tottakai, mutta hyvin todennäköisesti se tulee olemaan jotain projektityyppistä työtä kuitenkin. Sitä on otettava sitä mitä tulee saamaan.”

Kaikki haastateltavamme olivat joutuneet tilanteisiin, joissa heillä ei ollut käytettävissään valmiita ammatti- käytäntöjä tai toimenkuvia. Heidän työtehtävänsä rakentuivat heidän oma-aloitteisuutensa kautta. Työskennellessään he olivat joustavia, reflektiivisiä ja itsenäisiä. He ottivat työssään huomioon ympäristön toiveet ja vaatimukset. Työyhteisön muodollisen hierarkian puuttuminen vahvisti opiskelijoiden aktiivista ja vapaamuotoista suhtautumista työtovereihin. Vaikka haastatteluissa korostettiin voimakkaasti työyhteisön vapaamuotoista ja toverillista ilmapiiriä, havaitsimme vaatimusten ja hierarkioiden läsnäolon ristiriitojen ilmaantuessa. Tulevissa työtehtävissään opiskelijat arvioivat edellä mainittujen piirteiden olevan mukana ja kuvaavan nykyhetken työtä yleisemminkin. Kyseisessä harjoittelupaikassa ei mielestämme pyritty ylläpitämään perinteisiä ammattikäytäntöjä, ennemmin on kyse siitä, että tämä harjoittelupaikka kehitti valmiuksia sopeutua erilaisiin työympäristöihin. Osalla haastateltavistamme oli vahvat ennakkokäsitykset työharjoittelupaikastaan ennen harjoittelujakson alkua. He puhuivat ympäristöstä ja asuinalueesta ongelmallisena yhteisönä. He odottivat kohtaavansa ongelmaisia ihmisiä. Harjoittelujakson aikana heidän käsityksensä muuttuivat myönteisemmiksi

5.4 Itsen koostaminen

Zygmunt Bauman (1996) korvaa identiteetin käsitteen itsensä kokoamisen tai itsensä rakentamisen käsitteillä. Hän hylkää käsityksen identiteetistä sellaisena kuin se on määritelty modernissa sosiologiassa tai psykologiassa, jolloin identiteetti on viitannut johonkin valmiiseen olotilaan tai ainakin sellaiseen, joka joskus voidaan rakentaa valmiiksi. Bauman yhtyy Anthony Giddensin näkemykseen siitä, että identiteetti on tehtävä, jota on refleksiivisesti valvottava ja joka on itse kunkin oma ja alituinen velvollisuus. Identiteetin

konstruointi ja ylläpito ovat tehtäviä, joista ei voi koskaan luopua. Moderni identiteetti muotoutui ajan ja paikan kautta, postmodernissa identiteetissä tätä yhteyttä ei ole. Baumanin mukaan ihminen rakentaa jatkuvasti itseään tekemällä alituiseen valintoja. Valinnat eivät kuitenkaan johda koskaan valmiiseen identiteettiin, jonka löytymisen jälkeen ihminen voisi rauhoittua. Valintojen tueksi ei löydy selviä ohjelmia, tavoitteita tai elämänprojektia tai -suunnitelmaa. Tehty valinta on vain yksi monista, yhtä hyvistä valinnoista, siksi ihminen on jatkuvasti epävarma. Kaikki näyttää näinä aikoina liittoutuneen kaukaisia päämääriä, elämänprojekteja, pysyviä sitoumuksia, ikuisia liittoja ja muuttumattomia identiteettejä vastaan. Enää ei voi suunnitella tulevaisuutta pysyvän työpaikan eikä edes ammatin tai taitojen varaan. Voi nimittäin lyödä vaikka vetoa siitä, että ennemmin tai myöhemmin työpaikka katoaa, ammatti muuttuu niin ettei sitä voi enää entisekseen tunnistaa, ja kyvyille ei enää tunnu löytyvän käyttöä. Opiskelijat huomaavat pian, että heidän kyvyilleen ei ole kysyntää edes niin pitkäksi aikaan kun niiden omaksuminen kestää. (Bauman, 1996, 271.)

Tekemistämme haastatteluista kävi ilmi, että opiskelu mielletään ohimenevänä elämänvaiheena, mutta sitä ei seuraa itsestään selvänä siirtyminen työelämään. Joillakin oli jo jatkokoulutuspaikka mietittynä, toisilla se esiintyi mahdollisuutena myöhemmissä vaiheissa. Tulevat työtehtävät kuvattiin projektiluonteisiksi. Valmistuminen ei ollut lopullista. Opiskelijoiden sitoutuminen työhönsä ja työyhteisöön vaimensi halua kritiikkiin. Opiskelijat tunsivat työharjoittelun onnistumisen olevan voimakkaasti kiinni heidän omasta panoksestaan. Mielikuvat hyvästä ja tavanomaisesta poikkeavasta työyhteisöstä saivat heidät ponnistelemaan tavoitteiden saavuttamiseksi ja onnistumisen elämysten löytymiseksi.

5.5 Huhtasuo-2000

Huhtasuo-2000 -ohjelma on laaja kumppanuusprojekti, jossa julkiset organisaatiot, puolijulkiset organisaatiot, vapaaehtoisjärjestöt ja yksityishenkilöt toimivat yhteistyössä. Tässä yhteydessä esitetyt tiedot perustuvat ohjelmakuvaukseen kaupunginosan kehittämishankkeesta (Pesonen & Tulla 1997). Toiminnan tavoitteita ovat Huhtasuon suuralueen asukkaiden työllistymisen edistäminen, syrjäytymisen estäminen ja palveluverkoston kehittäminen. Aloite on syntynyt vuonna 1996 eri asukasryhmiä edustavien yksityishenkilöiden ja jo kehittämistoiminnassa mukana olleiden toimijoiden keskuudessa. Huhtasuo-2000 -ohjelma halusi yhdistää meneillään olevia yksittäisiä kehittämisprojekteja kokonaisvaltaiseksi ohjelmaksi. Toinen toimintaa kantava idea on ollut sen alueellinen syntyhistoria ja halu pitää se omana alueellisena ohjelmana. Toimintaideaa ei ole tuotu valmiina kaupungin tai valtionhallinnon taholta.

Huhtasuo-2000 -hankkeen vetäjillä on runsaasti kokemusta eri tyyppisistä kehittämishankkeista ja näitä tietoja ja taitoja pyritään nyt hyödyntämään. Alueen kiinteistöhoitoyhtiön toimintaa on kehitetty sosiaalisen

isännöinnin suuntaan. Perinteisten taloyhtiöiden talouteen, huoltoon ja siivoukseen liittyvien palvelujen lisäksi tavoitteena on tuottaa asukkaiden palveluun kuuluvia lisä- ja tukipalveluita. Kiinteistöhoitoyhtiön lisäksi kehittämistyössä ovat olleet mukana alueen sosiaali- ja terveysasema sekä asukasyhdistys. Asia on edennyt pienin askelin, lisä- ja tukipalvelun kehittämistä ja verkostojen luomista kehittävän työntekijän palkkaamiseen ei ole löytynyt varoja.

Jyväskylän kaupunki lopetti Huhtaköksuksessa toimineen perhetoimintakeskuksen (ks. luku 3.5) joulukuussa -95. Näissä seurakunnan omistamissa tiloissa aloitti toimintansa Perttulan asukas- ja nuorisotila. Alueen nuorisotoiminnan jatkuminen haluttiin varmistaa ja raha-automaattiyhdistys myönsi toiminta-avustusta sitä varten. Kaupungin vuokraamassa tilassa aloitti työskentelyn yksi kokopäiväinen ja yksi osa-aikainen nuorisotyöntekijä sekä yhteisö Jyvä-Mikot ja Maijat ry:n palkkaama toiminnanohjaaja. Toiminnasta vastuussa ovat asukasyhdistys, sosiaali- ja terveysasema, alueen seurakuntapiiri sekä Jyvä-Mikot ja Maijat ry.

Vuoden 1997 alussa aloitettiin Huhtasuo-forumeiden järjestäminen. Ensimmäiseen forumiin kutsuttiin noin 40 henkeä käsittävä ryhmä, joka koostui asukkaista, vapaaehtoisjärjestöjen edustajista, viranhaltijoista, yrittäjistä ja muista toimijoista. Forum kokoontuu neljännesvuosittain keskustelemaan eri teemoista, tekemään aloitteita ja antamaan lausuntoja. Tilaisuudet ovat kaikille avoimia. Forumeiden teemat ovat tähän asti noudattaneet väljästi Huhtasuo-2000 -ohjelman neljää alaprojektia, jotka ovat nimetyt seuraavasti: (1) silta työhön -hanke, (2) kansalaistoiminta, (3) kylätoimisto ja (4) alueen liikekeskuksen kehittäminen.

Huhtasuo-2000 -projekti on yksi 12:sta ESR:n Integra-kehittämisohjelmaan osallistujista. Sen saama rahoitus kanavoituu sosiaali- ja terveysministeriön sekä työministeriön kautta. Lisäksi projekti saa rahoitusta raha-automaattiyhdistykseltä. Tämänhetkinen rahoitus on olemassa vuoteen 2000 saakka ja seuraavaa jaksoa vuoteen 2006 ollaan jo suunnittelemassa. Huhtasuo-2000 -projekti on toiminut virallisesti vuoden -98 alusta ja tulevana syksynä on aika arvioida ja linjata kuluneen vuoden toimintaa²⁰. Toiminnan lähtökohtana ovat olleet alueellisuus ja laaja-alaisuus sekä toimijoiden aluelähtöisyys. Niistä halutaan edelleen pitää kiinni, se mihin tulevaisuudessa kiinnitetään enemmän huomiota on voimavarojen tarkempi ja keskitetympi kohdentaminen. Tärkeimmäksi työn kohteeksi Reijo Pesonen nostaa alueen pitkäaikaistyöttömät ja heidän syrjäytymisuhan alla elävät perheensä. Kolmas osa alueen työttömistä on pitkäaikaistyöttömiä (n. 500 henkilöä). Maahanmuuttajat ovat toinen keskeinen kohderyhmä. Maahanmuuttajien osuus koko Huhtasuon alueella on 2,8% asukkaista, joka on hieman suurempi kuin koko maan keskiarvo. Heidän joutumisensa pitkäaikaistyöttömyyden loukkuun on muita väestöryhmiä suurempi.

²⁰ Teksti perustuu Reijo Pesosen haastatteluun 4.8.1998.

Resursseja halutaan keskittää myös pitkäaikaistyöttömyydestä kärsivien perheiden nuoriin ja lapsiin. Osalta alueen nuoria puuttuu näköala tulevaisuuteen. Peruskoulun jälkeen ei löydy tietä jatko-opintoihin ja nuoren jäävät “pyörimään” pieniin, tuttuihin ympyröihinsä, joissa jokapäiväisen selviytymisen niukka malli on opittu kotona. Yleisen työllisyyden kohentuessa Pesonen haluaa keskittää voimavaroja niihin, joihin työmarkkinoiden imu ei yllä. Alueellista työllistymistä edistetään työmeklarin voimin. Hän on henkilö, joka luo ja ylläpitää suhteita työnhakijoihin, yrityksiin ja työvoimapiiriin. Esimerkkinä toiminnasta Pesonen kertoo alueen ostoskeskukseen avatun uuden päivittäistavarakaupan palkanneen henkilöstönsä lähialueen pitkäaikaistyöttömistä, joista kaikilla oli pitkä kokemus palvelualalta. Toinen esimerkki on aluetoimijakoulutus, jossa neljän kuukauden koulutukseen liittyy kuuden kuukauden työjakso Huhtasuo-2000 -hanketta keskeisesti ohjaavan kehittämissuuskunnan työtehtävissä. Aluetoimijat “harjoittelevat” lapsi- ja nuorisotyössä, monikulttuurisessa työssä, osa perehtyy perhetyöhön, osa toimii työmeklarin ja kyläemännän avustajina. Huhtasuo-2000 -projekti on järjestänyt myös osuuskuntakoulutusta. Aiheeseen liittynyttä tietoiskua oli seuraamassa 25 kiinnostunutta, joista 15 valikoitui kahden kuukauden koulutusjaksolle ja näistä kahdeksan perusti palvelusuuskunnan. Osuuskunnan työtehtävät koostuvat ruoka-annosten kuljetuspalvelusta, asuntojen siivous- ja ikkunanpesu-urakoista, kotiaavusta, hierontapalvelusta ym.. Pesosen mukaan osuuskuntatoiminnan onnistunut aloittaminen vaatii jäsenille suunnattua koulutusta. Epärealistiset odotukset tai jäsenten passiivinen asenne koituvat toiminnan riskeiksi. Osuuskunnan toimialalla on myös suuri merkitys, varaton osuuskunta ei voi tehdä kalliita investointeja ja sitovia urakkatarjouksia.

“...koska lähtökohta oli se, että me ei voija antaa sellasta ...sellasta urakkaa, josta vois koitua pitkäaikaisia vastuita, koska osuuskunta on juuri perustettu, eikä meillä ole mitään tietoa sen osaamisesta...tai onhan meillä aavistus ainakin... osaamisesta ja taloudellisesta kantokyvystä, on pyrittävä tekemään sellainen, mistä ei voi tulla mitään pitkäaikaista fibaa, tai vastuita ja vahinkoja... no näin siinä ensimmäisessä..., mutta todettiin, ettei se ollut hyvä urakka, koska se oli sellaista toisten jaloissa olevaa...et se ei oo yksinkertaisesti kellekkään hyvä se homma, se purkutyö erikseen ja siivoustyö erikseen, tommosessa paikassa ku se siellä on. Ne teki sen ensimmäisen...mut jälkeensä ne on ruvennu siirtymään tonne maansiirto- ja pihapuolelle ja teki noita pihaurakoita. Ja se näyttäski olevan ihan järkevä homma...Yhteistyötä, yhteistyötä! Onhan meillä välillä oltu napit vastakkain, mutta tällä hetkellähän me soitetaan ihan samaa säveltä, ...täs on osittain varmaan tällänen kulttuurierokin...meitäkin piti tää osuuskunta vähan sellasena, joka on polkemassa, kun päinvastoin mehän ollaan pyritty et meillä se homma (sujuisi)...”. (Rakentamisen ammattilainen)

Huhtasuo-2000 -projektin vetovastuun kantavat kehittämissuuskunta ja Huhtasuo ASA ry. Organisatorisista systä toiminta on jaettu, sisäinen yhteistyö on saumatonta. Koko hankkeen suunnittelutyö on haluttu pitää alueellisena. Paikallistasolla siihen osallistuvat jo mainittujen tahojen lisäksi alueellinen sosiaalityö, seurakunta sekä alueen koulut. Seuraava uusi teema on projektin ulkoisen tiedotustoiminnan suunnittelu ja

toteutus. Haastattelussa Pesonen korostaa Huhtasuon aluetta kokonaisuutena, jonka yksi osa on Pupuhuhta. Pupuhuhdassa Huhtasuo 2000 -hanke on yhtenä ehdokkaana (ja kenties ainoana) ruokalan toiminnan jatkajaksi. Pesosen mukaan neuvotteluja ollaan aloittamassa. Pesosen mukaan heidän resurssinsa eivät riitä kahden keittiön toiminnan pyörittämiseen (Perttulan asukastilassa Huhtasuolla ja Pupuhuhdan asukastilassa). Ainoastaan toinen voi jatkaa toimintaansa, varmempi ehdokas on Pupuhuhta hyvän keittiönsä takia. Pupuhuhdan asukastilan vuokra on kuitenkin korkea, kaupungin pitäisi tässä asiassa tulla vastaan ja tukea toimintaa alentamalla vuokraa huomattavasti. Yhdistelmätuki mahdollistaa vakituisemman työntekijän palkkaamisen, hänen lisäksi Pesonen odottaa vapaaehtoisten pupuhuhtalaisten työpanosta. Hänen mukaansa ruokailu ei saa olla itsetarkoitus työikäiselle väestölle. Tavoite on se, että vapaaehtoistyö ruokalassa, jonka toiminta ensisijaisesti on tarkoitettu alueen vanhuksille, vetää työikäisiä pikkuhiljaa takaisin, aluksi tuettuun, myöhemmin normaaliin, palkalliseen työelämään. Pupuhuhtalaisten halun koulunsa säilyttämiseen Pesonen ymmärtää hyvin. Hän kuitenkin muistuttaa, että koulu rakennettiin 80-luvun lopulla, jolloin rahaa tuntui riittävän lähes kaikkeen. Pupuhuhdan koulun aloitettua toimintansa viereinen Kangasvuoren koulu lakkautettiin, sillä lapsia ei riittänyt molempiin. Koska koko Huhtasuon väestömäärä on laskussa, tilanne voi Pesosen mukaan johtaa lähitulevaisuudessa siihen, että Huhtasuon ala-aste yksistään riittää koko alueen tarpeisiin. Tämän johdosta Pesonen tukee alueen lisärakentamista. Pesosen mukaan asukasdemokratia toimii Jyväskylässä paremmin kuin monessa muussa kaupungissa. Hänen kuvaamansa kiinteistöyhtiön vuokralaisneuvostossa on edustajat joka talosta, samoin yhtiön hallituksessa on asukasedustajia. Asukasdemokratia toimii, sillä ihmiset ovat tottuneet osallistumaan. Asukasdemokratian kautta asukkaille kanavoituu päätösvaltaa ja molemminpuolinen luottamus lisääntyy. Esimerkkinä Pesonen mainitsee talotoimikuntien toimintarahan (n. 10 mk/asunto/vuosi), jonka se voi harkintansa mukaan käyttää yhteiseen virkistäytymistoimintaan, mutta molemminpuolisen luottamuksen säilyttämiseksi rahan käytöstä täytyy tehdä kirjallinen selvitys.

“Vapaaehtoisvoimin? Ettäkö joku tekee tuolla ilmaiseksi ruokaa ja järjestää virkistymistä ja viriketoimintaa, epäilen vahvasti. Se on varmaan niinku...aikalaila...raskasta tai mitähän se vois olla, semmosta, että vaikka siitä saa pienen palkankin, niin voi olla että siihen ei tekijöitä löydy. Täytyy olla tietynlainen kutsumus...”

(Asukas)

“Kyllä siis, oon mä muutaman kerran käyny noissa, mikä lähiöprojekti se nyt on, tossa asukastilassa tai ...kyllä mä nyt jotain siitä oon kuullu...kysytpä vaikeita...ehkä ne yrittää aktivoida näitä työttömiä ja sillai, kun tuohon tuli tuo asukastila ja siinä on ruokailumahdollisuus ja että tota, kun täällä on aika kaljapainotteista tämä elämä eräillä ihmisillä, niin niin tota, miten sen nyt sanois, se vaan on kymmenisen vuotta myöhässä, että kun oikein pahaks on päässy, nyt niinku hoksataan. Että mun mielestä asiat on jo aika lailla muotoutunut sellaisiksi kun ne nyt on... ja mä hieman epäilen että mistä ne saa niitä vapaaehtoistyöntekijöitä

ja innokkaita ihmisiä tähän että, me ollaan asuttu kaksikymmentä vuotta ja on hieman vaikea aktivoitua näihin juttuihin, että tulee vähän semmoinen tunne, että kannettu vesi ei kaivossa pysy. Huhtasuollahan järjestetään kaikenlaista, liittykö se lähiöuudistukseen? Siellähän on kylätalokin perustettu ja rahaa anotaan EU:lta". (Asukas)

6 Asukas- ja suunnittelukokousten havainnot

Asukaskokous 20.8.

Asukastilassa pidettyyn kokoukseen osallistuivat osa remontoitavan talon asukkaista, kiinteistönomistajayhtiön toimitusjohtaja, rakennuttajapäällikkö, kunnan asuntotoimen virkamies, teknisiä suunnittelijoita ja projektityöntekijä. Tässä tilaisuudessa esittelykierroksen jälkeen kerroin tutkimussuunnitelmastani ja toivoin sille yleistä hyväksyntää, samalla ilmoitin tarvitsevani haastateltavia. Rakennuttajapäällikkö esitteli korjausohjelman. Se koostui neljästä osa-alueesta:

1. Mitä korjataan	- asuntojen kunto
	- kiinteistön huoltohistoria
	- asukaskysely
2. Miten korjataan	- laatutaso
3. Kustannukset	- korjauksen vaikutus vuokraan
4. Aikataulu	

Asukkaille tullaan jakamaan luonnos suunnitelmasta. He tekevät suunnitteluvaiheen kuluessa valinnat huoneistojen kylmälaitteiden suhteen (jää/viileäkaappi, jääkaappi/pakastin), valitsevat asuntojen seinien värit/tapetit tarjolla olevista "värimaailmoista", lattiamatot (väri, paksuus), kylpyhuoneiden seinäkaakelit ja keittiökalusteiden ovet. Rakennuttajapäällikkö painotti asukasedustuksen merkitystä. Asukkaiden tulisi valita keskuudestaan kaksi edustajaa, jotka ottaisivat osaa suunnittelukokouksiin ja työmaakokouksiin. Asukasvalinta jäi tässä vaiheessa vielä avoimeksi. Rakennuttajapäällikön mukaan jo tehty asukaskysely (vastauksia 31/55) sekä asukasedustus ovat osa vaikuttamista. Kustannukset muodostavat suunnittelun ja toteutuksen rajat. Päätökset tehdään enemmistöperiaatteella. Toiminnan pohjana on laki yhteishallinnosta vuokrataloissa. Pääsuunnittelija esitteli eri sisustusvaihtoehtoja erikokoisiin asuntoihin.

"Kolme eri ovimallia keittöön ja tapeteista ja lattioista (mallit). Siinä vessassa oli semmosta oranssia kaakelia, sitten vihreetä, sitten joku kolmas. Tapetit oli samanlaisia, jos oli vihreet kaakelit vessassa, sitten

tulee vihreet tapetit, ettei oo kaikki ihan erilaista. Olohuoneessa oli ihan valkoset tapetit”. (Asukas)

“Mun mielestä ne on ihan hyvät (ehdotetut sisustusvaihtoehdot), pyykkituvassa tietysti se pyykkikone on ihan hyvä, jos se nyt arvioidaan, että sen kunto on hyvä ja se kestää muutamankin vuoden, niitä on turha mennä vaihtamaan. Ja rappukäytävä, jos nyt tulee niitä kaakeleita, niin jos se vähän estäs sitä seinien raaputusta, yhdessä kokouksessa mitä näytettiin sitä kuvaa, niin se oli ihan viihtyisä. Ainakin nuo hissien oven pielet, kun ne on ihan syvälle montulle kaivettu ja samaten nää asunnon ovien pielet, että niihinkin ois voinut laittaa sitä kaakelia”. (Asukas)

“Musta ne oli hirveen viihtysät, erilainen huonejärjestys ei tuntunut mukavalta, mutta musta ne oli ihan viihtysän näkösiä. Tosi hyvän näkösiä ja sitten kun saa vähän itse valita, että mitä väriä ottaa ettei kaikki oo saman näkösiä”. (Asukas käytyään tutustumassa jo remontoituihin asuntoihin).

“No se oli, että ompas hienoks laitettu ja ne pääsee just jouluks ja meidän pitää vielä vuosi odottaa. Oli siellä hienoo”. (Asukkaan ensivaikutelma)

“...mä luulen, että mielipide on myönteinen, en oo ainakaan kuullu, että joko olis sanonut, että ei sitä tarvitse tehdä. Kyllähän täälläkin kun katsoo, niin näkee, että minkälaiset on kaapit ja lattiat, kun aatellaan, että on melkeen kaksyt vuotta olleet niin on ne aika vaihtaa vaikka se nyt maksaakin, niin siitä huolimatta”. (Asukas)

Pääsuunnittelija esitteli myös alustavan pihasuunnitelman. Lopullisessa suunnitelmassa tullaan ottamaan huomioon asukkaiden toiveet koskien puiden kaatoa tai säilyttämistä sekä näkemykset leikkipaikkojen, pyykinkuivaustelineen, roskalaatikoiden ja autopaikkojen sijoittamiseksi. Kaikille avoin pihan katselmuskierros on toteutuksen ensimmäinen vaihe. Pihan puusto ja istutukset koettiin tärkeiksi. Yleinen mielipide oli, että vanha ja alueen alkuperäiseen luontoon kuuluva puusto tuli säilyttää. Talon pihan osa oli tunnettu nimellä “pikkumetsä”.

“Jos sais vähän viihtysämmäksi. Aika rempallaan kaikki on ollut. Leikkipaikat ihan ränsistyneitä, eihän uskalla lapsia laskeekaan, ulkoa surkeen näköistä kun kaupungista tulee. Nyt on paljon viihtyisempiä ja laitetumpia nuo pihat”. (Asukas)

“Muutenkin nuo metsiköt on päässy vähän hunningolle, tai sillä lailla ei ole hoidetun näkösiä, mutta onhan se nyt näiden remonttien myötä parantunut, kun on noita puistikkoja laitettu ja taloja siistitty, et siinä mielessä parempaan päin on menossa ja varmaan meneekin...”. (Asukas)

Asuntotoimen virkamies esitteli remontin aikaisen sijaisasumisen (n. 6 vk) vaihtoehtoja. Asiasta jaetaan kyselylomake, johon asukas voi laittaa toiveensa väliaikaisesta asunnosta, samalla hän voi ilmoittaa voiko järjestää asumisensa itse, esimerkiksi sukulaisten luona. Asuntohakemus väliaikaiseen asuntoon tulee toimittaa kunnan asuntotoimeen, liitteitä ei kuitenkaan tarvita. Asukas saa hakemuslomakkeen noin yhtä kuukautta ennen muuttoa. Asukkaiden toivotaan ottavan mukaansa vain kaikkein välttämättömin. Loput tavarat sijoitetaan kunkin varastoon, joka remontoidaan vasta asuntojen valmistumisen jälkeen sekä pihassa oleviin lukittaviin kontteihin. Asunnot tulee tyhjentää täysin. Sijaisasunnosta palataan ensisijaisesti vanhaan asuntoon. Muuton kustannuksista vastaa jokainen itse. Puhelimen siirtoa ei kannata tehdä.

Kaksi iäkstä rouvaa halusi välittömästi tietää pääsevätkö he vihdoin muuttamaan pois "mäeltä tasaiselle maalle". Tähän ei voitu antaa suoraa vastausta. Virkamies kehotti jättämään hakemukset toisista kaupunginosista vapautuvia asuntoja varten. Myöhemmin eräs haastateltavista totesi:

"Toinen sanoi, että lähtee täältä eikä takaisin tule, ja niin se lähti ja on tän kuukauden asunu. Se otti asiakseen ja se sai kämpän. Kun kovana on ja käy siellä asuntoasiainoimistossa, niin siellä pitää joka viikko käydä, muuten ei tule mitään. Mieluummin jos vielä soittaa samalla viikolla kun on käyny...niin kyllä siellä ruppee jotakin tapahtumaan, mutta eihän ne, jos kerran kuussa tai jotain, niin ei mitään tapahdu".

Suunnittelukokous I 10. 9.

Asukastilaan olivat kokoontuneet rakennuttajapäällikkö, isännöitsijä, pääsuunnittelija sekä edustajat kiinteistöhuollosta, rakennesuunnittelusta, LVIS-suunnittelusta sekä sähkösuunnittelusta. Asukkaita oli mukana n. 10-12.

Pääsuunnittelija esitteli luonnosta pihasuunnitelmaksi. Pihakatselmuksen (26.8.) tuloksena autopaikkoja laajennettaisiin hieman, pihaan tulisi muutama lisäpaikka. Lisäpaikkojen tarpeellisuudesta keskusteltiin vielä myöhemmin. Talon edusta laatoitetaan uuden ilmeen aikaansaamiseksi. Asukkaiden käyttämiä kulkuväyliä hahmoteltiin. Pihan yhteen kulmaan tarvittaisiin portaat kaiteineen, pelkkä kävelypolku muuttuu talvella liukumäeksi. Portaiden talviajan kunnossapito puhututti. Tomutustelineen pohjustuksesta luovuttiin ja telineelle varattiin vain pieni laajennus, koska tällöin puiden kaadolta vältytään. Pihan laittoa koskevista asioista keskusteltiin pitkään ja aikaisemmista kokemuksista johtuen rakennuttajapäällikkö halusi keskusteluun lopullisen päätöksen jo tässä kokouksessa.

“Joo, se on hyvä (oman pihan suunnitelma), tuohon ei saa tehdä samaa virhettä kuin tuossa (viereinen piha). Siinä oli samanlainen metsä kuin tässä meilläkin, nyt se on ihan mustalle mullalle kaivettu, kaikki puut melkeen kaadettiin siitä pois, siis se oli ihan älytöntä, samoin kuin tuosta kadun varresta kaikki ne ihanat pihlajat ja tuosta päädyistä ne kaikki koivut. Mää en tiennyt mistä oli kyse, mää en tiennyt, että siihen on tulossa remontti. Se on ihan hyvä, että tästä ei kaadeta näitä puita pois, muutaku vähän siistitään. Sitähän ne puhu, että se on ollut kauheen kallis remontti, kun ne monta viikkoa räjäytti ja kaivoivat tätä pihaa, niin että lamput helisi. Tää on ihan hyvä, että tähän ei tuu mitään semmosia”. (Asukas)

Kävelyteille ja autopaikoille tulee lisää valaistusta. Eräs asukas otti puheeksi autojen vieraspaikkojen puuttumisen ja sen kuinka vieraat jättävät autonsa mihin sattuu. Hän kertoi nähneensä eräässä pihassa puomin estämässä autojen pysäköintiä ovien eteen. Kiinteistöhuollon edustaja esitti puomia talojen väliselle kävelytielle.

Puheenjohtajana toiminut rakennuttajapäällikkö otti esiin asiakaspalautteen. Toiveita olivat mm. hiljainen ovikello, rauhalliset värit niin asunnoissa kuin porraskäytävässä, ulko-ovien ja varastojen ovien hiljainen sulkeutuminen, sellaiset porrasallit, jotka eivät kolise, uudet parvekkeiden ovet ja ikkunat, parvekkeelle lasiovi, tuuletusikkunoissa tulisi säilyttää hyttysverkot. Asuntojen väliovien säilyttäminen jakoi mielipiteitä. Vastoin pääsuunnittelijan ehdotusta keittiön väliovien paikoilleen jättämisestä kannatettiin. Pienissä asunnoissa tarvitaan sellaisia tiloja, joiden oven voi vetää perässään kiinni. Myös komeroiden ehdotettua lukumäärää pidettiin liian suurena, sillä monella oli arkkupakastin eteisessä ja se haluttiin myös siellä säilyttää. Asukkailla oli eri näkemyksiä komeroiden malleista ja lukumääristä. Valinta tulee ehkä olemaan vaikea. Eräs asukas totesi budjetin paisuvan, mikäli kaikkien toiveet otetaan huomioon. Kuinka paljon tehdään asuntokohtaisia ratkaisuita? Yksioissa asuvien on mahdollista valita kahdesta eri asuntomallista. Uudessa mallissa olisi baarikeittiö ja kaksi huonetta. Palautteen ja keskustelun perusteella kävi ilmi, että suurin osa yksioissa asuvista kannatti vanhan huonejärjestyksen säilyttämistä. Asiasta tehdään vielä tarkistuskysely.

Kiinteistön remontin budjetti valmistuu suunnittelujakson jälkeen. Asukkaat pyysivät nähtäväkseen eri kustannusvaihtoehtoja, esim. kannattaako parvekelasit jättää pois, jos siitä edestä voidaan kylpyhuone kaakeloida. Viereisen talon kerhohuoneen käytöstä esitettiin mielipiteitä. Joku oli tehnyt ehdotuksen sen muuttamiseksi punttisaliksi. Tätä vastustivat niin asukkaat kuin rakennuttajapuoli, sillä valvomattomia yleisiä tiloja pidettiin turvallisuutta vähentävinä paikkoina. Sivu-urakoitsijat esittelivät kohteidensa korjaussuunnitelmia. Asiat olivat hyvin teknisiä, joten asukkaat eivät juuri käyttäneet puheenvuoroja, esim. eri ilmanvaihtojärjestelmien erot ovat tavalliselle asukkaalle outoja. Ne ovat kuitenkin asioita, joiden perusratkaisut kustannusvaikutuksineen ja terveysseuraamuksineen olisi hyvä selvittää asunnon käyttäjälle.

Suunnittelukokous II 24.9.

Paikalle olivat saapuneet teknisen puolen toteuttajat, lisäksi mukana olivat isännöitsijä sekä edustaja kiinteistöhuollosta. Asukkaita oli paikalla 10-15, siis paljon muitakin kuin “viralliset asukasedustajat. Asukkaat siis saapuivat suunnittelukokouksiin asukaskokouksien sijaan. Asukaskokousta he eivät itse olleet järjestäneet

Tapaamisen aluksi asukas epäili koko hankkeen kannattavuutta, sillä kaikki hajoitetaan kuitenkin, asukkaiden vaihtuvuuskin oli hänen mielestään suurta. Rakennuttajapäällikkö kysyi onko vaihtuvuus sittenkään niin suurta, sillä remontoituihin asuntoihin palasivat pääsääntöisesti siellä ennen asuneet. Toinen asukas pohti mitä tehdä ei-toivotuille asukkaille, pystyisikö heidän valintaansa vaikuttamaan. Rakennuttajapäällikön mielestä talon sisäisellä kontrollilla voidaan tilanteeseen vaikuttaa. Eräs asukas halusi tietää viereisen talon “turhan piharemontin” hinnan. Perusparannuksen toteuttajien mielestä remontti ei ollut turha, sillä asukkaat olivat sitä itse halunneet. Asukas otti esiin vieraspysäköinnin ongelmat, asiaa pitäisi kartoittaa, vaikka isännöitsijä olikin hänen mielestään välinpitämätön. Asia otettiin esiin taas hieman myöhemmin. Asukkaat keskustelivat kärkevästi keskenään pakastin/viileäkaappi -yhdistelmästä. Tekniset asiantuntijat seurasivat sivusta ja puheenjohtaja halusi “luovia sujuvasti eteenpäin”.

“Ja niitä vaatijoita on ollut kyllä, jotka haluaa kaiken mahdollisen tosiaan siihen, kaikilla mausteilla. Ja ne on niin suuriäänisiä, tai niitten pitäis kyllä olla jäävejä sanomaan mitään... niin, kyllä siellä (suunnittelukokouksissa) saa helposti jauhot suuhun, siellä on niin ärhäköitä kannanottoja ollut, et aina säikähtää kun tulee semmosia. Että aremmat ihmiset eivät uskalla sanoa mitään. Ja ei oikein osata puhua asioista, vaan ne mistä puhutaan, leimataan jonkin henkilön mukaan. Ja vaikka joku muukin olisi samaa mieltä, mutta helposti sitten kuka uskaltaa sanoa sen ääneen, niin leimautuu, syytetään, että se nimenomaan halus niin”.
(Asukas)

“Sen kanssa otin yhteen siellä, kun se sanoi, että kyllä sääkin olet itsekäs ihminen, että kun sää ajattelet itseäsi vaan, että joku voi tulla sun jälkees. Ja tulkoon mun puolesta, mut mää asun ainakin kymmenen vuotta vielä! Mää haluan sen sellasen malliseksi, että mikä toimii mejän perheellä. En mää aattele, et kuka tulee mun jälkeen”. (Asukas)

Asukas kysyi, mikä on yksiöiden kohtalo, jääkö osa entiselleen vai muutetaanko kaikki. Rakennuttajapäällikkö totesi omistajan päättäneen, että kaikki yksiöt modernisoidaan ristiriitaisista toiveista huolimatta. Tulevia asukkaita ajatellen uudistaminen on tarpeen, asuntojen nykyaikaisuus on valttia. Osa nykyisistä asukkaista totesi seuraavan asuinpaikkansa olevan hautausmaalla. Usein kustannuksia pohtiva asukas kysyi

uudelleen raskaamman yksiöremontin kustannuksia.

“No, minä olin varmaan ainoa, joka...mutta siinä on nyt muut ajatukset takana...mut se, et mä nukun tuossa keittiössä, mut keittiö on mulle sellanen, et en mä niin hirveesti sitä ruokaa laita...mulle olis tää aivan hyvin riittänyt, sit toi vaatehuone on hyvin tärkeä. Ei siinä mitään keskusteltavaakaan, sehän päätettiin muualla“. (Asukas)

“No sekin varmaan oli, että kysytään, vaikka se oli jo päätetty. Kyllä se musta niinku sinänsä, se yksiö on sellaselle ihmiselle, joka vaan lämmittää mikrossa ruokaa ja eikä paljon valmista, niin sitä voi tehdä pimeimmässä nurkassa, mutta jos niinku haluaa mukavammin tehdä sitä ja sehän on sellainen optimaaltila, että ruokaa valmistaessaan näkis ikkunasta ulos, niin sehän ois ihanne, mutta nyt se on käännetty toisin päin, että selkä ikkunaan päin se tehdään siellä takanurkassa, niinku hävettävästi tai piilossa. Että kaikki muu on niinku edustustilaa ja keittiö on piilossa. Kyllähän se pitsan lämmitykseen sopii erittäin hyvin, mutta jos vähänkin enemmän harrastaa sitä ruuan laittamista tai leipomista, niin se pitäis se keittiö olla sellanen, johon sais levitettyä ne tavarat. Ootsä käynyt tuossa viereisessä, se on kyllä kaunis se keittiökin, mutta jos yhtään on niinku tehnyt ruokaa ja on tuntumaa keittiöelämään, niin kun siellä ei oo yhtään työpöytätilaa. Se alakaappi, onko se näinkään leveä, ...”. (Asukas)

Tässä kokouksessa rakentajapuoli keskusteli teknistä käytännöistä, joita muut paikalla olevat eivät juuri tunteneet, esim. mitä ovat käyttövesipatterien edut ja heikkoudet. Omat pesukoneet asukkaat halusivat ehdottomasti säilyttää vanhalla paikallaan kylpyhuoneissa, vaikka uusi paikka olisi mahdollistanut tuen rakentamisen suihkutilaan. Tähän suostuttiin. Samoin siihen, että kolmioiden väliseinää ei poisteta eikä väliovia oteta pois. Komeroiden lukumäärän suhteen puheenjohtaja ehdotti, että komerot asennetaan paikoilleen siten, että asukkaat voivat muuton jälkeen ilmoittaa mitkä komeroista he haluavat säilyttää ja mitkä tarpeettomina kannetaan ulos. Erityistoiveista on mahdoton pitää kirjaa.

“Mun mielestä meille jätettiin semmoinen mahdollisuus, että me saahaan pitää tää tän mallisena, että me ei olla haluttu sitä uudistettua versioita, mä en tiedä kuinka moni on sillä kannalla, mut mä oon siinä uskossa, että näin on, mutta sitä ei koskaan voi tietää, kun toisten päättää meidän asioista tavallaan, että on semmonen tunne, että moni asia on sumplittu etukäteen, mutta silmänlumeeks meidän mielipiteitä kysytään“. (Asukas)

“Niin, mun mielestä tähän jää kaks metriä seinää, ja tuosta tuo seinä pois, ja tästä tulis semmonen kulma, ja tämä olis näin ja tänne tulis kaappirivistö, et tämmösiä kaappeja täällä ei oo missään muualla, et kyllä siihen säilytystilaa tulee. Ja en toisaalta yhtään ihmettele vaikka moni haluaa muuttaakin takasin. Et jos

perhe elää samanlaisessa vuorokausrytmissä, että ovia ei tartte”. (Asukas)

“No kyllä ne mulle lupas, että mun ei tartte ottaa kuin ne kaksi kiinteää kaappia, mihin tulee hyllyt. Sinne poikien makuuhuoneeseen, että sopii se toinen koulupöytä. Loput kaapit on irrallisia, että mä voin siirtää ne muualle huoneeseen. No kyllähän se nyt käy. Ei mun huushollissa tarvita niin paljoo. Toisesta vaatehuoneesta kun sais vessan, mutta sitä ei saa. Meillä on kuule joka aamu kauhee tappelu. En oo kysynyt, mutta kyllä se ois tarpeen”. (Asukas)

Eräs asukas otti pysäköinnin jälleen esiin. Asiaa sivuttiin jo edellisissä kokouksessa. Hänen mielestään koko alueen tarve tulisi kartoittaa ja lisää parkkitilaa tulisi kaavoittaa yhteisalueille, siis koulun viereen nykyistä parkkipaikkaa laajentaen. Lisäpaikat voisivat olla talokohtaisia ja niissä voisi olla vuokrattavat lämpöpistokkeet viikonloppuvieraita varten. Vuokrauksen voisi hoitaa kiinteistönhuolto. Tällä menettelyllä ohjattaisiin autojen sijoittamista viikonloppujen, joulun ja lakkiaisten aikaan. Silloin pihoihin, ulko-ovien eteen ja kävelyteiden reunoihin pysäköidyt autot häiritsevät asukkaita eniten. Toinen asukas kannatti edellistä ja totesi asiasta jätetyn ehdotuksen kaupungin liikenneinsinöörille jo vuosi sitten. Kolmas asukas ehdotti kansalaisliikettä, sillä mikään aloite ei tunnu muuten toteutuvan. Isännöitsijä sanoi asian hoituvan “lähiöprojektin” kautta.

“Se on tietysti niin, et niitä ei oo riittävästi (), tuleeks siitä (pihasta) vaan sellanen, että on parkkipaikkoja ja eikä mitään muuta, kun tosta naapuritalosta ne kahdeksan autoa tulee, ne täytyy sijoittaa tänne, suunnitelmahan on niin, et siitä tulis vielä se kolmas (parkkialue), mut kun siihen tulee vielä se rakennus, mihin pistetään kaikki nämä roskat. Sitähän just puhuttiin, et jos kaupunki raivais metsän tuosta takaa et tehtäs sinne niitä parkkipaikkoja lisää. Siitä on tehty anomus kaupungille, mut mihin se on juuttunut, en tiedä”. (Asukas)

“Niin tarvittas, kun tästäkin kaikki vieraspaikat häviää, tähän ei jää yhtään. Tuolla on parkkipaikka alhaalla kulmassa, mutta onhan sekin jos vieraita tulee niin sano sitten, että jätä auto sinne ja kävele tänne, ei se oikeen hyvä”. (Asukas)

Rakennuttajapäällikkö esitteli perusparannuksen vaikutukset vuokraan, mk/kk/m². Kyseessä on arvio, lopullinen vuokran nousu selviää vasta keväällä. Kustannukset koostuivat seuraavasti:

- rakennusurakka 2,62	- maalaus 0,98
- putkityöt 1,48	- kalusteet 0,87
- sähkötyöt 0,98	- ikkunat 0,67

- pihat 0,61	- ilmanvaihto 0,50
- automatiikka 0,07	- hissit 0,5
-suunnittelu+rahoituskulut 1,31	- lattiap. 0,35
	- laatoitus 0,34
	- kodink. 0,30
	- parvekelasit 0,25
	- pesulan koneet 0,10

yht. 11,18 mk/m²

Kiinteistön hoitokulut ovat 17 mk, vanhojen lainojen hoitokulut 12,10 ja tähän lisätyt uudet kustannukset tekevät vuokraksi 40,18 mk/kk/m².

Rakennuttajapäällikön mukaan kustannuksista huolimatta remontti luo positiivista kehitystä, eikä remontoituissa taloissa ilkeältä ole niin pahaa kuin luulisi. Asukkaat totesivat ongelmaksi sen, kuinka kukaan ei koskaan näe ilkeivallan tekijää

“Niin, mul rupes laskukone raksuttamaan. Kuka nää sit maksaa ja kuinka paljon meidän vuokra nousee? Se mitä ehdotetaan, se kaikki maksetaan. Ja maksetaan vielä toistenkin edestä”. (Asukas)

“Tää on musta niin raaka remontti, et pistetään seiniä pois, ja tuntuu, että tuota arkkitehti haluaa saada laakeriseppeleen tästä remontista. Et pistetään uusiks, makso mitä makso, että onkohan ne ajatellu sitä, että ku täällä on niin paljon semmosia ihmisiä, joitten asumisen takaa...asumisen maksaa joku muu tai varmistaa joku muu, että ne on niin varmoja juttuja, mutta me, jotka maksetaan tää asuminen itse, niin tää on kyllä aika kova juttu”. (Asukas)

Asukaskokous 30.9.

Asukkaita oli paikalla 15-20. Kokous pidettiin poikkeuksellisesti asukastilan ruokalan tiloissa. Tämä tila oli edellistä pienempi, mutta istumajärjestys pysyi samantapaisena. Asiantuntijat kaikki samalla seinustalla, asukkaat yleisönä. Tässä kokouksessa käytiin läpi korjaussuunnitelman pääiseikat ja aikataulu. Koska kyseessä oli asukaskokous puheenjohtajaksi ja sihteeriksi valittiin asukkaiden edustajat. Kokous oli rakennuttajien koolle kutsuma.

Asukkaiden kommentit pääsuunnittelijan ehdotuksiin olivat seuraavia: hyllystö säilytyskomeroon, asukkaiden “kukkarenkaiden” säilytys pihossa sekä huomautus koristeellisten verhotankojen “tyylivirheestä”. Rakennesuunnittelun osalta asukas tiedusteli kosteuden mittaamisen luotettavuutta. Mittauksen tekniset yksityiskohdat selvitettiin ja todettiin vastuun olevan myös maton laittajalla, joka on yksityinen urakoitsija, hän ei saa laittaa lattiaa ennen kuin betoni on varmasti kuivaa. LVIS-suunnittelija tarkensi aero-pattereiden toimintaidea ja asukkaat vaihtoivat kuulemiaan mielipiteitä edellisten korjauskohteiden ilmanvaihdosta. Sähkötöiden osalta toivottiin parin pistorasian sijoittamista ikkunan korkeudelle jouluvalojen takia. Samoin oli toivottu modeemiliitäntää puhelinpistokkeeseen. Tästä luovuttiin pistokkeen uuden mallin vuoksi. Asukkaiden pitää järjestää liittymä itse. Kysyjälle jäi epäselväksi miten se tapahtuu. Toiveet asuntojen pistokkeiden sijainnista vaihtelivat runsaasti, “normiin” sopi harva. Pistokkeita joudutaan sijoittamaan siksi myös komeroiden taakse, sillä osa asukkaista ei tule ottamaan kaikkia komeroita käyttöön. Asukas esitti toiveen saada “uuden asunnon käyttöohjeet”. Muuton järjestäminen ja ajoitus aiheuttaa yhdelle asukkaalle erityistä huolta ja ahdistusta. Hän on ottanut asian esiin kahdessa kokouksessa. Hän tarvitsisi muuttorenkaan apua.

Asukaskokous 26.11.

Paikalla olivat kaikki suunnittelijat ja isännöitsijä. Tällä kerralla keskusteltaisiin sisustusmateriaaleista. Paikalle tuli runsaasti asukkaita, 27 kaikkiaan. Asuntotoimen edustaja oli paikalla. Hän halusi tietää asukkaiden “evakkoasunto”-suunnitelmat. Viereisestä, jo remontoidusta talosta voi hakea asuntoa, keskustaan on turha hakea, siellä ei ole asuntoja.

Muuten kerrattiin jo käsiteltyjä asioita, kuten komerojen määrää ja paikkoja, väliovia, pihasuunnitelmaa, yksiöitä, ilmanvaihtoa ja putkistoa. Rakennuttajapäällikkö otti esiin kustannusarvion. Kustannukset “kaikilla mausteilla” ovat 39,57 mk/neliö/kk, josta korjauskulut ovat 11,78 mk/kk, hoitokulut 15,15 mk/kk ja vanhat lainat 12,64 mk/kk. Tällöin mukaan kustannuksiin on laskettu varmuuslukot ulko-oviin, parvekelasitus, olohuoneen uudet ikkunat ja keittiön kaappien “peiliovet”.

Jos oloh. ikkunat jätetään pois	-0,09p/neliö
varmuuslukot	-0,05
keittiön ovet	-0,04
kiskokiinnitys	-0,02
ohuempi matto	-0,02

parvekelasit

-0,28

Karsimisen jälkeen kustannuksiksi tulisi 38,99/neliö/kk. Tähän taloon on tulossa muita taloja raskaampi remontti, enemmän uusia keittiökalusteita, akryylibetoni-lattia kylpyhuoneeseen, uudet väliovet, uudet räystäät ja porrashuoneen lattiat. Isännöitsijä sanoi vuokratappioiden nostavan vuokraa vielä mahdollisesti 2-3 mk/neliö, jota talokohtainen ylijäämä tasaa. Rakennusaikaista vuokratappioita tulee 140 000 mk. Tilannetta vaikeuttaa edelleen se, että erääseen tyhjillään olevaan asuntoon ei voi mennä, sillä asukas, vaikka ei asu siellä, ei ole irtisanonut asuntoa. Tällöin sinne ei ole lupa mennä. Isännöitsijä arveli, että vanhoja lainoja järjestelemällä voisi vuokra hieman laskea.

Vaihtoehtoista äänestettiin ja tulos oli, että olohuoneeseen tulee uudet ikkunat, oviin varmuuslukot, lattiamatoksi ohuempi ja halvempi vaihtoehto sekä parvekelasitus. Keittiökalusteiden peiliovista ja kiskokiinnityksestä luovuttiin. Eräs asukas huomautti toistamiseen etteivät suunnittelijan ehdottamat isoäidin verhotangot sovi taloon tyyllillisesti, myös muut halusivat pitää vanhat verhonsa, uusien ompeleminen kaikkiin ikkunoihin olisi työlästä. Tähän suostuttiin. Mallit väri- ja materiaalivaihtoehtoista viedään katseltaviksi toisen talon kerhohuoneeseen, aikaa valitsemiseen jää kolme viikkoa.

“Sattuu suorastaan se vuokran suuruus...ja nää höyrypääät haluaa kaiken uusiks...kyllä mun mielestä keittiöremontit ja tapetit ois riittäny, mutta kun hullulle antaa pillin, se soittaa aina. Ja sitten jos täällä on samat juopot...”. (Asukas)

“Arvelen, että hiljaisesti hyväksytään. Ihmiset maksaa vaan”. (Asukas)

Asukkaat tahtoivat asukasvalinnoilla säädellä häiriköiden valikoitumista taloon, sillä he hyvin tiesivät kuinka ei-toivotut asukkaat kiertävät talosta toiseen. Olisiko mahdollista saada heitä varten oma talo? Isännöitsijän mukaan ei, ongelma on ikuinen, haitat täytyy pyrkiä minimoimaan. Asuntotoimella on tietyt velvoitteet myös näitä asukkaita kohtaan.

6.1 Ryhmän toiminnan rakenteistuminen

Perinteisen yhteisön tai tietyn tavoitteeseen pyrkivän ryhmän korvaa nykypäivänä usein satunnainen ryhmä (vrt. post-traditionaalinen yhteisö). Se syntyy kun ihmiset ovat tilapäisesti tai sattumalta tekemisissä toistensa kanssa. Kohtaaminen rappukäytävässä tai ostoskeskuksessa, tervehdyksen vaihtaminen ovat kaupunkioiloissa tavallisia, avoimia ryhmätilanteita. Satunnaisissa ryhmissä osallistujat toteuttavat yksilölli-

siä tavoitteitaan, vaikka toiminta sinänsä on vuorovaikutuksellista, kuten ajatusten, mielipiteiden, tunteiden, tavaroiden tai palvelusten vaihtoa. (Jauhiainen ja Eskola, 1994, 54-56.)

Ryhmän suhdejärjestelmät muodostavat sen toiminnan ehdot. Suhdejärjestelmien kautta osallistujat määrittelevät keskinäiset suhteensa ja suhteen ryhmän toimintaan. Vuorovaikutus muuttaa jatkuvasti osallistujien keskinäisiä suhteita ja siten myös suhdejärjestelmiä. *Ryhmän suhdejärjestelmiä ovat rooli-, normi-, valta-, kommunikaatio- ja tunnesuhdejärjestelmä.* (Jauhiainen ja Eskola 1994, 115-116).

Havainnoimani ryhmä koostui asukkaista (5-25 kussakin tapaamisessa), teknisistä asiantuntijoista ja toteuttajista, joskus mukana oli virkamiehiä ja projektityöntekijä. Ryhmän toiminnan lähtökohta oli instrumentaalinen, siis toiminnan käynnistyminen ja tavoite oli annettu ulkoa käsin. Ryhmän ulkopuolinen *valtarakenne* oli kyseenalaistamaton, joten sen sisäpuolista valtarakennetta ei juuri koeteltu. Yhteiset tapaamiset, joita seurasin useita, olivat tunneilmastoltaan rentoja. Asioista keskusteltiin ja niille naureskeltiin, silti tavoitteellisuus oli tiukasti mukana aikataulujen ja urakkalaskelmien muodossa. *Normi-ilmastoa* sääteli ”hyvät tavat”, joita tekninen suunnittelu tarkasti noudatti, tähän vaikutti työn johtajan esimerkki. Hänelle ei tullut kiire kellon käydessä kohti neljää. *Kommunikaatiorakennetta* hallitsi tekninen puoli. Se johti asioiden suunnittelua, esiintuomista ja toteutusta. Asukkaat kyselivät, kommentoivat ja mukautuivat. Pienissä asioissa, kuten ”kaapin paikka”, asukkaat saivat tehdä päätöksiä, siis lähinnä valintoja muutaman vaihtoehdon välillä. Heille kuitenkin annettiin aikaa keskustella, kinastella ja miettiä. Puheenjohtajana usein toiminut teknisen toteutuksen johtaja oli kokenut ryhmän vetäjä. Hän tiesi, että hänen mielipiteitään kuunneltiin ja hän osasi myös kuunnella asukkaita. Jopa silloin, kun asiat jauhoivat paikallaan tai eksyivät sivuraiteille. Hän oli ystävällinen ja epämuodollinen. Hän ymmärsi asumisasiota pitkän työkokemuksen perusteella. Kukaan paikalla olijoista ei voinut kiistää hänen erityisosaamistaan, josta oli suoraa hyötyä koko toiminnan kannalta. Asiantuntijuus takasi myös auktoriteettiaseman. Puheenjohtajana hän hallitsi kokonaisuuden ja luovi sujuvasti eteenpäin ohi epäjohtonmukaisuuksien. Ryhmä toimi, jos ajatellaan sille asetettuja tavoitteita - siis talon peruskorjaus. Silti en voi olla ajattelemaan ryhmän toiminnan reunaehtoja. Vetäjien rennon ammattimaisesta otteesta huolimatta ryhmän toimintaa säätelivät lait, joita tässä kutsun nimillä ”asukas maksaa kaiken” ja ”isännän ääni ratkaisee”. Näitä ilmauksia käytettiin myös suunnittelukouksissa.

6.2 Perusparannuksen toteuttajien näkemykset

Lähiöuudistus painottuu korjausrakentamiseen (vrt Viirkorpi 1997, 59). Lähiöprojektien käynnistyminen, rahoitusratkaisut ja toiminta alueilla korostavat teknistä ja fyysistä korjausta. Asuntojen ja talojen muodon-

muutos on selkeä osoitus siitä, että alueilla todella tapahtuu uudistumista ja parannuksia.

“Mitä nyt yleensä voi tuollaiselle lähiölle tehdä, niin kunnossapito ja kunnostus se kai se on, mutta se sosiaalipuoli, kuten työttömyys niitä ei voida tältä puolen ratkaista. Perusparantaminen nykyisellä rahoitusjärjestelmällä tai tää kiinteistön kunnossapito ajaa tähän perusparantamiseen, niissä ei ole aikaisemmin pystytty varautumaan enkä tiedä pystytäänkö lähitulevaisuudessakaan mihinkään korjausbudjettiin, siis kiinteistön kunnossapitoon muutenkin kuin että tapetit vaihdetaan. Nyhän on niin että näissäkin taloissa, joita nyt perusparannetaan, niissähän ei ole tehty mitään 25:een vuoteen, esimerkiksi käyttövesiputkistolla ja järjestelmillä on tietty ikä, niihin pitää varautua ja ne pitää korjata, sitä ei ole tehty, ei tässä talossa eikä muuallakaan Suomessa. Viisi markkaa vuokraa lisää ei riitä, jos rupeaa laskemaan todellisia kunnossapito- ja myös perusparannuskustannuksia”.

Wegeliuksen (1996, 133) mukaan lähiöparannus voisi tapahtua pala palalta, “pieninä projekteina”, jolloin lähiöuudistuksen sijaan puhuttaisiin kunnossapitokulttuurista.

Yhteistoiminta asukkaiden kanssa ei ole ollut itsestäänselvyys tekniselle puolelle. Ensimmäiset yhteiset tilaisuudet ovat olleet puolin ja toisin epäluulon sävyttämiä. Projektin edetessä yhteistoiminnan käytännöt ovat muotoutuneet ja vakiintuneet ja niin asukkaat kun remontoijat ovat tulleet tutummiksi. Haastateltavan mukaan projekti päättyi juuri kun yhteistoiminta alkoi sujua.

“On tapahtunut oleellinen muutos. Jos ajattelee se ensimmäinen kun lähdettiin liikkeelle, se oli meidänkin osalta, ei me sitä osattu hoitaa sitä hommaa silleen, teknisesti kyllä, mutta ei ihmisten kanssa. Kun asukaskokous kutsuttiin koolle, sinne tuli arviolta alle kymmenen ihmistä, osa aika lailla juovuksissa, ilmapiiri oli, että “te vain puhutte täällä, että täällä kuitenkin mitään tee ja vuokrat vaan nousee”, et se oli hyvin negatiivinen ja silloin myös mua tympäisi kauheesti, et mitä tänne nyt ollenkaan pitää tulla puhumaan kauniista, uudesta kodista. Mutta siinä oli taustalla se, että he todella eivät uskoneet, että asuntojen peruskorjaaminen voisi tapahtua. Oli siinä sekin, että nyt kun on tajuttu mikä on homman nimi, niin on osattu lähteä tuomaan sitä oikealla tavalla ihmiselle ja se, että nyt on pystytty näyttämään minkä näköinen se asunto on (valmiina) ennen kuin sinne mennään. Suomalainen ei usko ennen kuin näkee, mut kun menet naapuriin kattoon miten on perusparannettu, niin kyllä kai meillekin vähintään samanlainen tulee”.

“Jos ei kysytä asukkailta mitään, siinä tulee hyvin paljon sellaista että “tääkin on näin ja tääkin on näin”, yleensä perusparantamisessa palaute on semmoinen, että kun näitä on kymmenkunta vuotta tehnyt, niin aluksi ei osattu sitä asukkaille oikein ilmottaa, niin alussa oli semmoinen henki, “et ei mitään tehdä, sillä vuokra nousee, tää on ihan hyvässä kunnossa tää asunto, ei missään tapauksessa saa tota tehdä”. Sitä

jarrutettiin sitä hommaa, koska se oli se peikko, et mitä se vuokra...”

Pupuhuhta on ollut monien kyselyiden kohteena, suorastaan oppilaitosten “laboratorio”. Ei siis ihme, että kyllästyminen kyselylomakkeisiin tuottaa alhaisia vastausmääriä. Perusparannusta koskeviin kyselyihin suhtauduttiin myönteisemmin.

“Kyllä, se on hyvin kun yli puolet vastaa...jos vertaa siihen, mitä sai ensimmäisessä hankkeessa, ehkä kymmenkunta kuudestakymmenestä vastasi. Se puoli, aktiivisuus siihen on parantunut ihan oleellisesti”

“Edellisessä talossa oli ja on yksi erittäin aktiivinen asukas ja se tekee vaikutuksen koko hommaan. Mut tästä nykyisestä talosta oli ennakkotieto, että on ihme, jos saatte ketään tulemaan. Mutta siellähän on ollut hirveen hyvin, suunnittelukokouksissakin paljon enemmän kuin missään muualla porukkaa, ihan päinvastoin kuin mitä kuviteltiin, et kun se on ollut kuulemma sellainen passiivinen talo”

Erityisesti pihan suunnittelun katsottiin olevan asukkaiden tehtävä.

“Ei siinä mitään ihmeempää, mutta sehän siinä oli, että ne heti otti opikseen siitä viereisestä talosta sen pihojen suunnittelun, joka mun mielestä oli ihan oikein, sillä siinä naapurissa pistettiin liian isolleen ja rahat meni siihen pihojen laittamiseen ja nyt on varmaan ihan oikea suunta. Mutta hehän tässä ovat asukkaat, niin kuin siinä edellisessäkin, päättämässä. Että kyllä tässä on kuunneltu asukkaita, ei tässä työn osalta tilaaja sanonut, että nyt tehdään näin, vaan asukkailta on kysytty”

Teknisen puolen näkemyksen mukaan asukas voi vaikuttaa asuntonsa sisäpuolen sisustusratkaisuihin, kuten millaisia ovat keittiökaappien ovet tai kylpyhuoneen seinät, ja sitä kautta kustannusten määräytymiseen. Sen sijaan rakennusteknistä asiantuntijuutta vaativat asiat pidetään tiukasti omassa hallinnassa.

“On tiettyjä asioita, että jos putkisto on lopussa, on tyhmyyttä olla tekemättä, sillä sehän maksetaan jos ei nyt niin viiden vuoden päästä, meillä on esimerkkejä siitä, kun on tehty sellaisia päätöksiä, katotaan, että ei tehdä vielä, vaan siirretään. Se maksaa todellisuudessa hyvin äkkiä tuplaten. Mut mihinkä asukas voi vaikuttaa, niin se liittyy asuntoon ja siihen mitä mahdollisuuksia tilaaja, eli omistaja antaa, et laitetaanko minkä tasoista pintamateriaalia ja niin pois päin”

“Sitä voiko vuokralainen kieltäytyä, se ei kai ole edes teoriassa mahdollista, ei tätä demokratiaa voi olla niin paljon, että omistajalta voisi kieltää kunnossapidon. Tosin osahan näistä ihmisistä on sitä mieltä, että nämä talot on niin hyvässä kunnossa, että..., mutta sehän on vain mielipide, eikä perustu faktoihin. Nythän

tässä on lähtökohtana se, että kysytään ammattilaisilta, jotka pystyy arvioimaan, mikä on rakennuksen kunto. Jos nyt ajatellaan julkisivuja, niin jos nyt tullaan siihen tulokseen, että niille pitää tehdä jotain nyt tai lähitulevaisuudessa, niin sehän on semmoinen se asia, että ei siihen joku voi vain sanoa, et "mun mielestä tää on kunnossa, et mä en halua tätä korjattavan kun vuokra nousee", niin eihän se voi olla näin, sehän on ajatuksenakin jo ihan ihmeellinen".

Materiaali- ja sisustusvaihtoehtoja oli runsaasti ja asukkaat valitsivat niistä, valitsematta jättäminen ei ollut mahdollista. Perusparannusta yleensä ja teknisiä ratkaisuja erityisesti ei voinut kyseenalaistaa, sillä ne olivat asiantuntijoiden tekemiä ja ammattimaisesti perusteluja. Giddens (1990) puhuu asiantuntijajärjestelmistä, jotka perustuvat teknisen koulutuksen ja ammatillisen asiantuntemuksen varaan. Ne ovat niin kompleksisia, ettei niiden ulkopuolella olevat yleensä kykene arvioimaan niiden toimintaa asiantuntijajärjestelmien itsensä asettamien ammatillisten pätevyysvaatimusten tasolla. On siis vain luotettava siihen, että kyseessä on asiantuntijatieto. (Heiskala 1996, 113.)

"Et nythän on lähdetty liikkeelle siitä, et ne saa vapaasti kertoa, et missä kunnossa, et mitä heidän mielestä pitäisi tehdä, mietitään sitten et mitä se maksaa ja sitten tehdään vasta päätökset. Niitä päätöksiä ei tehdä etukäteen, niin et ne tekee joku jossain kaukana, vaan ne itse on tavallaan päättämässä. Se on aiheuttanut sen, että kun aluksi oli tosiaan näin, että "ei missään tapauksessa saa tehdä" ja siten kun oli perusparannettu, tuli kuumia puhelinsoittoja "et miks tätäkään ei tehty, miksi tääkin jätettiin näin rempalleen" ja se oli sitä palautetta. Se on nyt kyllä jäänyt pois näkyvistä, tässä perusparannuksen tasossakin. Se aiheuttaa toi kun ne asukkaat on mukana, niin tää korjausohjelmakin laajenee, tehdää kalliimpaa ja enemmän ja enemmän".

Niemen (1997) mukaan kyseisen asuinalueen perusparannuksessa ei ole kiinnitetty huomiota liikkumisen esteisiin, yhteistilojen käytön kehittämiseen, linkaariasuntojen tai vanhusten asuntojen rakentamiseen. Kynnyksellisyyttä, hissittömyyttä tai maastollisia epäkohtia ei ole suunnittelun yhteydessä käsitelty. Olisiko "massaremontille" ollut vaihtoehtoa, esimerkiksi jo mainittujen yksiöiden kohdalla?

"Asiat tulee esiin asukkaiden palautteiden myötä. Vanhemmat ihmiset ilmaisevat asiat omalta kannaltaan ja sitten on nuorempia ja lapsiperheitä, ja ne joilla ei ole lapsia eivät ymmärrä ollenkaan hiekkalaatikon rakentamisia. Sillä tavalla asiat tulevat esiin, miten muutenkaan tuollaisessa kiinteistössä. Voihan se olla sitä, mitä eilenkin suunnittelukokouksessa, että yksi piena on alempana, että saavat lapset työntää siitä oven auki. Että tällä tasolla sen voi toteuttaa, kun se tulee sieltä asukkaiden puolesta. Mutta eihän normaali asunto, sehän rakennetaan, ei siellä ole niin kuin erillisiä lapsiperheasuntoja".

Projektiin kuuluva yhteissuunnittelu on ollut ylimääräinen lisä teknisen puolen suunnittelijoiden työnkuvas-
sa. Ihmissuhde- ja vuorovaikutustaitoja on jouduttu opettelemaan käytännön tilanteissa. Muutamii
aktiivisiin asukkaisiin kontakti on syntynyt helposti, toisaalta on paljon sellaisia, joita ei voida tavoittaa
yhteissuunnittelun keinoin.

*“Yksi konkreettinen esimerkki oli tässä pari kuukautta sitten, kun eräs asukasaktivisti otti yhteyttä ja sanoi
että eräässä asunnossa ei ole koko aikana toiminut sähköt kylpyhuoneessa ja se oli ollut kolme viikkoa
valmis. Asukas itse ei ollut sanonut sanaakaan eikä laittanut mitään lappua eikä päästä sisään. Asukkaan
kaverin kautta tuli tämä tieto ja mulle vaatimus että, tämä pitää korvata. Mutta sehän on mahdollisuus,
siellähän on saattanut olla sulake pois paikaltaan yksinkertaisesti, ja jos sitä ei kukaan tiedä, niin miten
niitä voi vaatia korjattavaksi... jos joku on niin omissa oloissaan, niin ei sille voi mitään. Kuka voi arvata,
että oiskohan tuossa asunnossa joku vika, jos sinne ei vielä niinku pääse sisälle, et sun pitää hakea vielä
joku isännöitsijä mukaan, että pääsee katsomaan, että kaikki on kunnossa”.*

*...tää työmäärä on normaaliin perusparantamisrakentamiseen verrattuna ihan moninkertainen, koska nää
iltahommat, siellähän on monta kokousta ja suunnittelukokoukset venyvät. Kun me pidetään suunnitteluko-
kous tiimin kanssa, niin mehän puhutaan sitä omaa mongerrusta tai slangia ja se käy hirveen nopeesti, et se
on rutiinihommien tarkistamisia, et nythän tuo on sellaista asioiden esittelyä koko ajan, asioitten jauhamis-
ta, että kaikki ymmärtää. Koska sehän siinä on se suurin asia, että noissa asukaskokouksissa tavallinen
ihminen ymmärtää mistä puhutaan, koska on tapahtunut niin, että asukkaat ymmärtävät totaalisen päinvas-
toin, sit kun on vaan tehty, niin “miks tästä tämmönen tuli”. No täälleen me sovimme suunnittelukokoukses-
sa, mutta hän on ymmärtänyt aivan väärin. Toinen on puhunut omasta mielestään ihan kirkkaasti, et tälleen
tulee. ja toinen ymmärtää väärin. Tää teettää tässä hirveesti työtä. Kyllähän se tähän hommaan on osaltaan
varmaan tuonut rikkautta jos on tuonut pitkiä työpäiviäkin ja välillä väsymystäkin, kun työmäärät on niin
hurjia, mutta mä oon monta kertaa miettinyt, et onko tässä mietään mieltä niin kuin yrityksen kannalta, onko
tästä taloudellista hyötyä...niin ei ole, jos lasketaan työtunnit, mutta on selkeästi nähtävissä se, että on tullut
yhteydenottoja naapuritaloista, että “milloin tää meidän talo korjataan”, sehän on kai sitä parasta
markkinointia, jos naapurit käy kattomassa ja kertoo, että miten tää homma menee ja haluaa, et meidänkin
talo pitää korjata. Olen kokenut sen positiivisena kaiken kaikkiaan”.*

Kiinteistöjen omistajan edustajan näkemys on, että asuinalueena Pupuhuhta on menossa parempaan suuntaa.

*“No jos vertaa sitä muutama vuosi sitten, niin sanotaan että se on siistiytynyt, sekä ulkoisesti... että minun
käsityksen mukaan myös häiriökäyttäytymisen (suhteen), mistä sitä syytettiin, ja leimautuminen huonoksi
asuinalueeksi, kaikki tää tällä hetkellä... ei siellä semmosia ongelmia ole kuin viisi vuotta sitten.*

Alkuvaiheen muuttohalukkuus on laantunut ja remontoituihin asuntoihin halutaan palata takaisin.

“No, toki joka puolelta halutaan jonkun verran muuttaa jonkun verran pois, mutta se mikä on ollut yllättävää just peruskorjauksen yhteydessä, se alkuperä oli sitä, kun ruvettiin näitä asuntoja tyhjentämään ja ettämään ihmisille näitä korvaavia asuntoja remontin ajaksi, niin silloin oli vielä paljon sitä, että mielellään johonkin muualle, eikä palais takaisin, mut eihän siihen ollut mahdollisuutta suostua ja nyt sitten, mitä pidemmälle se on edennyt tämä remontti, niin oon huomannut sen, että kyllä ihmiset kutakuinkin haluaa palata niihin asuntoihinsa takaisin”.

Haastateltavan mukaan Pupuhuhan asukasrakenne ei oleellisesti poikkea muiden asuinalueiden asukasrakenteesta, tasoittumista ainakin on tapahtunut.

“Tokihan asukasvalinta voi vaikuttaa...asukasrakenteeseen...en minä usko! Sitähän on jo niin monta vuotta just tän Pupuhuhan osalta hehkutettu, et sinne ei missään tapauksessa... kun yhteen aikaan siellä oli, taitaa olla vieläkin aika korkeat työttömyysluvut, et pyritään saamaa sinne tätä niin sanottua aktiiviväestöä, jolla on vielä töitä. Että siitä ei todellakaan pääsis tulemaan sellasta, että se on pelkästään työttömien aluetta. Tuo leimautuminen, sen takiahan just sinne on jonkun verran ollut vaikeutta saada sen tyyppistä porukkaa, mutta kyllä se nyt pikkuhiljaa on ruvennut puremaan. Kun ne ihmiset on nähny, ne on käyny katsomassa sitä, et ei se nyt niin hirvee ookkaan kun mitä puhutaan. Sanotaan, et kun Jyväskylään tuli työn perässä ihmisiä, niin sehän oli tuossa muutama vuosi sitten, että niillekin oli, vaikka ne eivät olleet edes jyväskyläläisiä siis olivat tulossa ulkopaikkakunnalta tänne, niin hakemuksessa saatto lukee, että ei missään tapauksessa Pupuhuhtaan tai K:een”.

Asukkaat antoivat yhteissuunnitteluvaiheesta pääasiassa myönteistä palautetta.

Noh...ens alkuun niiden ensimmäisten talojen, kun -- alkoi, niin silloin ei ehkä tarpeeks paljon kuunneltu. Silloin ei ollut asukkaita tai asukkaiden edustajia suunnittelukokouksissa. Siitä sitten opittiin se, sitten kantapään kautta, että kyllä niitä asukkaita voi ottaa mukaan jo suunnitteluvaiheessa, vaikkakin me suoritettiin jo siinä vaiheessa asukaskysely ihan normaalisti, niitten perusteella alettiin se suunnittelu, käytiin pitämässä asukaskokouksia ihan niin kuin tälläkin hetkellä, mut se oli ero, et ei ollut sitä rakennustoimikuntaa (asukkaiden valitsema yhteistyöryhmä), mikä oli näissä myöhemmissä taloissa. Kyllä se sinällään antaa lisäpotkua asukkaille ja tyytyväisyys varmasti nousee, kun ne näkee, et ne pystyy todellakin vaikuttamaan, vaikkakin näissä alkupään taloissa ja muissakin peruskorjauksissa asukkaita on kuunneltu, mutta kun se, että otetaan ihan konkreettisesti siihen mukaan, niin kyl se nostattaa sitä itsetuntoo sitten ja sitä tyytyväisyyttä. Kyllä näissä loppu taloissa, vaikkakin sitä jouduttiin sitten esimerkiksi G:n kohdalla

tekemään sellasia päätöksiä, että asukkaat oli toista mieltä jonkun asunnon muuttamisesta, mutta sitten kun ne näkee ne asunnot valmiina, niin sitten todettiin, että se olikin hyvä ratkaisu, et niin sanottua isännän ääntä käytettiin, eikä kuultu loppuun asti sitä, mitä mieltä asukkaat oli. Siitähän synty hirvee polemiikki, että ei missään tapauksessa niitä saa muuttaa, mutta justiin eräs, joka kiivaimmin vastusti, niin ekavaiheen vastaanotossa sanoi, että oli hyvä kun tehtiin. Ainut, mikä enää hiertää, on se, että ne kaapistot on väärän korkeudella, eli ne on standardi, mikä on 85-90 senttiä, että ne on liian korkeita ne kaapit lyhyille ihmisille, mutta eihän me voida ruveta rakentamaan sitä aina sen asukkaan mukaan. Mutta pääsääntöisesti se palaute, mikä on tullut, niin ei siellä suurensuuria moitteita ole, et ainahan työn jäljestä jokainen löytää jotain pientä. Mut se tiedottaminen, se on edelleen se suurin kompastuskivi näissä peruskorjauksissa, et siihen pitäis ensistä enemmän, sanotaan sen rakennusaikaisen tiedottamisen, et nää urakoitsijat aina muistas ilmottaa, kun siellä kuitenkin asutaan siinä talossa samanaikaisesti kun tehdään niitä töitä.

Suunnitteluvaiheen jälkeen yhteydenpitoa jatketaan työmaakokouksissa.

“Joo, ne yleensä ovat jonkun vastaanoton yhteydessä. Asukkaat, tai rakennustoimikunta saa kutsun tulla mukaan samoin kuin rakentajat ja suunnittelijat. G:ssä on rakennustoimikunnassa viisi henkeä...M. on aktiivisin, vaikka joutui peruskorjauksen ajaksi muuttamaan K:aan, niin hän päivittäin kävelee katsomaan ja sitä kautta sitten tiedottelee ihmisille...ei ole tällä hetkellä töissä, niin pystyy sitä tekemään. Aluksi siihen oli vaikee saada, kun miettii sitä edellistä, jossa S. oli erittäin aktiivinen ja on vieläkin, niin mietittiin, että löydetäänkö samanlaista aktiivisuutta tuohon, kun näytti vähän huonolta, silloin kun sitä suunnittelua ruvettiin tekemään. Mutta kyllä se sitten se viisikko siitä kehkeytyi ja nyt ne ovat aktiivisesti käyneet kyselemässä ja hoitaneet ja olleet yhteydessä”.

6.3 Lähiöprojektin saama julkisuus asukkaiden näkökulmasta

Vuoden 1997 ja alkuvuoden -98 aikana kaupungin valtalehti kertoi usein alueen tapahtumista aluetoimittajan välityksellä. Tavoitteena oli seurata alueen asukkaiden iloja ja suruja ja raportoida lähiöprojektin edistymisestä. Näkökulmana oli ruohonjuuritaso, ei kaupungin johdon tai virkamiesten. Tässä työssä esiintyvät asukkaat kokivat aluejournalismin kielteisenä ja kiusallisena, vaikka tarkoitus oli päinvastainen.

“Mm...mää inhoon niitä juttuja yli kaiken, mä oon asunu täällä ite 79-vuodesta lähtien ja mun mielestä tässä ei oo mitään vikaa tällä asuntoalueella, siis tää ihan varmaan samanlainen kun kaikki muut, eikä täällä oo varmaan yhtään sen enempää häiriöitä kun...niin aina kun kirjoitetaan, niin kukaan ei tän alueen asukkaista oikaise niitä kirjoituksia tai jos joku yrittää, niin niitä ei varmaan julkasta. Alkuaikoina kun mää tänne

muutin -79, niin tästähän kirjoitettiin ihan hirveesti, täähän oli ihan roskasakkipaikka, niin kyllä mää ihan häpesin sanoa, että mää asun Pupuhuhdassa, mut ei mua yhtään enää nykysin hävetä. Ei. Oli se alkuaikana aika levotonta välillä, mutta kyllä täällä on mun mielestä niin rauhallista, ainut on tuo Huhtakeskuksen alue, sitä kyllä saa pelätä, mutta sehän ei tähän alueeseen liity. Täällä voi yöllä pimeellä liikkua, ei täällä kukaan koskaan käy kiinni, en mää oo ainakaan kuullu. En mää ainakaan pelkää liikkua, vaikka ois kuinka pimeetä. En mää oo koskaan pelänny. Mutta aina kun mainitaan joku kaupunginosa, niin se on Pupuhuhta, se on ihmeellistä, se kun on maineen saanut, sitä on vaikea poistaa”. (Asukas)

Ehkä haastateltava halusi suojella oman asuinalueensa mainetta, koska hän niin voimakkaasti toi esiin tuntemuksiaan. Toisaalta Pupuhuhdan ikuinen maine “eronneiden ja karanneiden” asumapaikkana kyllästytää pitkäaikaista asukasta yli sietorajan.

“No, tietystihän se aina sen oman kotipesä likaaminen, eihän se mukavalta tunnu, että on tämmönen asenne tähän, mutta onhan se totta, mitä sitä sitten kieltää, kun kerran asiat on näin. Jos siitä sitten olis jotain apua. Kyllähän kaikki tietää, millaista täällä on”. (Asukas)

Lehtiartikkeleiden myönteinen asenne ei tavoittanut pupuhuhtalaisia. Alueellinen näkökulma kääntyi tässä tarkoitustaan vastaan.

“No siis, on tietynlainen tunne kun ilmottaa osoitteekseen, että Pupuhuhdantie ja sillä lailla leimautuu ja tuota... kyllähän se ikävää mainosta on, mutta ilmeisesti sitä halutaan yllä pitää. Että ilmeisesti se on sen toimittajan sellainen asenne, josta se ei luovu...No en ole niin hirveesti tarkastellut niitä juttuja, mutta ihmiset, joitten puheista olen siitä kuullut, ovat hirveän närkästyneitä siitä, että se on aina samanlaista. Aina samasta näkökulmasta. Ehkä se värittää tota lehteä”. (Asukas)

“...emmä oikeestaan oo sitä niiku ajatellu, kun oon luenut...on se tietysti hyvä, että tuodaan asioita esille ja pestään tätä Pupuhuhdan kuvaa, että ei tää niin paha paikka oo kun kuvitellaan. Oikeestaan ihan hyvä asia. Tietysti se toisaalta aina vaan ruokkii, kun ensin sanotaan että Pupuhuhdalla on paha maine ja nyt sitä vasta yritetään korjata, että niinku jatkuvasti muistutetaan, että on huono maine”. (Asukas)

Huono maine ja sosiaaliset ongelmat ovat toistensa seuralaisia. Asuinalueen miellyttävämpi imago ja myönteisiksi muuttuvat asenteet voivat kätkeä ne vakavat sosiaaliset ongelmat, joista osa asukkaista kärsii, joko henkilökohtaisesti tai seinänaapurin takia.

“No kyllä mua on välillä naurattanut se, että Pupuhuhta on muka rauhottunut, ja sit täällä tapahtuu

yllättävän paljon sitä, mistä ei kirjoiteta...kyllä se vähän hassulta kuulostaa...no, onhan se rauhoittunut siitä, mitä oli 80-luvun alkupuolella...mutta esimerkiksi meidän talossa puukotettiin yhtä neljän aikaan iltapäivällä, verta rappukäytävässä ja paikkoja hajotettu, pahoinpitelyjä vähän väliä...perhepuiston ja ravintolan edessä. Paikkoja rikotaan, 18-20 -vuotiaat pojat ja yhtä lailla tytöt hajottaa pulloja tuohon perhepuistoon, että karseelta tuntuu päästää lapset sinne..” (Asukas)

6.4 Konformistiset ja anomiset asuinyhteisöt

“Olen niin suivaantunut tällä mäellä, sillä jos lapset menevät vaikka luistelemaan koulun jäälle, illalla, sinne kaahaa autoja seinän viereen. Ja vaikka parkkipaikkoja on joka puolella niin autoilijat ajavat rappujen eteen etenkin Vemmelsäärentiellä. Ei edes kahtakymmentä metriä jakseta kävellä. Tällä mäkisellä alueella ei lapset pysty edes opettelemaan pyörällä ajoa. Vanhempien pitää olla vahtimassa koko ajan, sillä pahin riesa on päänsä sekoittaneet alkoholistit. Meidän pihapiiriin niitä kertyy päivittäin etenkin kesäaikaan. Ohi ei pääse edes kauppaan, ilman ukkojen huutelua. Lapsia ne saattavat yrittää jututtaa ja tarjoaa jopa rahaa. Mitä lie mielessä. Muuten olisimme jo muuttaneet muualle, mutta lapset ovat saaneet hyviä kavereita ja koulu on hyvä. Useimmat kerrat ovat poliisit käyneet tässäkin pihassa. Eikö noita housuunsa kusevia vanhoja puliukkoja saa vaikka vanhainkotiin. Naapuritalon käytäväkin haisee kuin läävä. Tätä ennen en ole ollut rasisti, mutta rajansa kaikella. PS. Nuo pultsarit välillä lennättelee lapsia, mutta mitä siitä kukaan välittää. Niitä pidetään vaan vaarattomina. Siellä kuitenkin majailee kriminaalia porukkaa, josta kukaan ei ole selvillä. Miksi lapsiperheitä ei tässä oteta huomioon?.” (Asukas)

Timo Piirainen (1993) erittelee tutkimuksessaan asuinyhteisöjä, joissa toimii sosiaalinen kontrolli ja yhteisöjä, joista se puuttuu. Edelliset ovat hänen mukaansa konformistisia asuinyhteisöjä, joissa asukkaiden toimintaa säätelevä normijärjestelmä on suhteellisen yhtenäinen ja sosiaalisia sanktioita sovelletaan tehokkaasti normistosta poikkeavia asukkaita kohtaan. Asuinyhteisöjen jäsenten itsensä harjoittama primaarinen sosiaalinen kontrolli pitää yllä järjestystä, sopeuttaa poikkeavat asukkaat yhteisiin asumista koskeviin sääntöihin tai poistaa heidät yhteisöstä. (Mt., 162.)

Anomisesta asuinyhteisöstä puuttuu yhtenäinen normijärjestelmä ja sitä ylläpitävät sanktiot. Primaarin sosiaalisen kontrollin puuttuessa asukkaat joutuvat turvautumaan sekundaarisiin kontrollitahoihin kuten isännöitsijään ja poliisiin. Sekudaarinen kontrolli on kuitenkin primaaria tehottomampaa. (Mt., 163.)

“No, nuo mäethän on sellasia, et ne on talvella hankalia, mut eihän niitä voi muuttaa, se vaan minun mielestä se kuva, minkä tästä saa, et jos tänne tulee joku ulkopuolelta, se näkee sit näitä...näitä alkoholiso-

tuneita ihmisiä ja siis toi meidän ala-aulahan on siis revitty, ja sitä ei millään saada selville et kuka sen on repinyt, mut se alkaa olla niin et mä en voi kutsuu tänne ihmisiä, semmosia, jotka asuu jossain omassa osakkeessa, kun ne rupee ihmetteleen...mulle jossain vaiheessa joku jo sano, et onks täällä jo alotettu joku peruskorjaus, mä sanoin, et ei oo vielä lähelläkään, kun oli revitty toi koko ala-aula, et ei ihmiset ymmärrä, et ei ihmiset ymmärrä et miten voi olla mahdollista. Et se on just näissä, kun pitää olla toinen toisensa poliisina ja ei täällä voi kukaan ruveta kulkemaan tuolla ja kyselemään ovelta ovelle ja kyselemään et onks tää teiltä, se on siis täysin mahdotonta. Et kyllähän se vähän on sellasta leväperästä jos ajatellaan, et kun oli se vanhan ajan talonmies, joka oli talossa, et luulis jo, et se tulis monin kerroin takas, jos olis muutama talo ja joku vastais...ei noi huoltomiehet, heillä on tietysti niin paljon työtä ja eikä asu täällä. Ja vaikka aina sanottiin, et talonmies oli se, joka piti järjestystä ja lapset juoksi karkuun, mut kumminkin jotain siinä oli semmosta”. (Asukas)

“No tuohon muutti yksi poika, ja kuulin etukäteen et mitä kaikkee siinä oli tapahtunut, silloin koira ja se haukku ja ulvo yhden päivän ja mä vahdin tossa kun se kulki ja mä sanoin, että kuka tässä yleensä asuu tässä asunnossa, kun se oli kolmelle eri hengelle vuokrattu, ja se käytti kovaa kieltä, mut sit se pyysi multa anteeksi kyllä, mut ei hän asu siinä, mä en tiedä kuka siinä asuu, mut kyl siinä joku on, mut hänen tavaransa on siinä. Et se on tämmöstä”. (Asukas)

Piirainen (mt.) toteaa, että konformistisissa asuinyhteisöissä on riittävän vahva normiauktoriteetti. Hän tarkoittaa asukkaista muodostunutta ryhmää, joka on tarpeeksi näkyvä ja vahva määritelläkseen normit ja valvoakseen niiden noudattamista. Hänen tutkimuksessaan tällaisia ryhmiä olivat suhteellisen nuoret ja varsin hyvin toimeentulevat palkkatyöläisperheet tai alkuperäisten ja jo iäkkäämpien asukkaiden ydinjoukko. Tässä tutkielmassa haastatellut asukkaat olivat lähes kaikki alueella pitkään asuneita ja kuuluivat talojensa aktiivisten ja vakituisten asukkaiden ydinjoukkoon. Heillä olisi ollut edellytyksiä toimia talojensa normeja määrittelevinä asukkaina, mutta ongelmat ovat jo liian suuria. Huomattava osa alueen asuinyhteisöistä on anomisia.

“Kyllä, mä oon kerran käyny tosta...oikeudessa, sit mun alapuolelle muutti nuori tyttö, joka juhli öisin ja...mä hänen kanssa keskustelin ja sitten tehtiin häiriöilmoituksia ja hän lähti sit pois tästä...kerran tossa asui mustalaisia ja siin oli sit kaikkee, mut sit siitä jäi vuokrat maksamatta ja siinä oli oikein sit sellanen lappu tossa ovesa, että loppujen lopuks tää on ollut aika rauhallinen kerros, mitä on jos mennään tonne ales et siellähän on puukon kanssa heiluttu ja siel on ollu vaikka mitä”. (Asukas)

Joo, sanotaan nyt niinku, että eihän ne kerro mitään, ei puhuta juuri ollenkaan, no meillä on muutama naapuri kenen kanssa me puhutaan, sitten on silleen, että naiset puhuu keskenään ja miehet puhuu keske-

nään, mut kukaan ei uskalla sanoo kenellekkään mitään...tuossa oli kaks perhettä, nyt on enää yksi jäljellä, on vaihdettu...kahdentoista jälkeen yöllä hakataan nauvoja...nyt on jo tottunut ja osaa oottaa, puolitoista tuntia sitä kestää ja sitten se on ohi. (Asukas)

Ollaan me järjestetty yhdelle häätö. Se oli semmonen, joka hakkas kattiloita rappukäytävässä neljään viiteen aamuyöstä, potki naapureitten ovia ja sit me päätettiin ja se meni oikeuteen ja sieltä järjestettiin häätö. Aika pitkään me katottiin sitä touhua, mut sit kun se meni ihan överiksi...kyllähän jokaiselta aina pikkusen ääntä lähtee joka asunnosta, ei ihan pieniin kannata takertua, muutenhan täältä kaikki olis saamassa häätöä. Mut sit kun ruvetaan häiritsemään muitten, siis kohdistettiin joihinkin muihin... mä kävin monta kertaa sanomassa, siinä oli sellanen pariskunta, joka asui vieressä ja ne ei uskaltanut sanoa mitään, ja minä kävin sanomassa, että nyt loppuu tai tapahtuu jotain muuta ja sit se rauhottu ihan kokonaan. Mutta sitten meidän rapun asukkaat päätettiin, että nyt se loppuu kokonaan ja järjestettiin häätö. (Asukas)

Siinä se just onkin, kun ihmiset valittaa niinku toinen toisilleen, mut kukaan ei uskalla olla sanojensa takana sen takia, että pelkää kosta. Ja se on ihan yleistä, et olihan tässä kerran et piti kutsuu poliisit kun yks mies kävi, sillä oli joku semmonen teräase, sit siitä tehtiin rikosilmoitus, mutta kun ne on tämmösiä alkoholisoituneita ihmisiä, niin eihän niille mitään mahda. Onhan minullakin noita lukkoja vaikka kuinka paljon, oon sen verran arka, et on varmuusketju päällä. (Asukas)

Paavo Viirkorpi²¹ toteaa, että nykyään ei ole enää kokonaisia ongelmalähiöitä, vaan kaikissa lähiöissä on tietyt ongelmakorttelit tai rakennukset, joihin ongelmat kasaantuvat. Työttömyys ja päihteiden käyttö ovat pelottavasti alkaneet kerääntyä vanhemmilta lapsille. Pupuhuhan mittakaavassa ero konformististen ja anomisten asuinyhteisöjen välillä vaikuttaa erittäin suurelta. Osa asukkaista viihtyy alueella hyvin, he ovat usein alkuperäisasukkaita ja he ovat vilpittömästi kiinnostuneita asuinaluetta koskevista muutoksista ja kehitysnäkymistä. Toisaalta Pupuhuhta tarkasteltuna häiriö-, väkivalta- toimeentulotuki- ja huostaanottotilastojen kautta osoittautuu hyvin ongelmaiseksi alueeksi, jota kuvaa osaltaan vahvistavat myös tässä tutkimuksessa kerrotut kokemukset. Ongelmallisten talojen sijaan asukkaat kuitenkin puhuvat rauhallisista ja ongelmallisista kerroksista.

Meillä on nyt yks avohoitajuttu, jota me ollaan päätetty yhden rouvan kanssa, et me vedetään se niin pitkälle kun voidaan, me ollaan otettu jo sosiaaliviranomaisiin yhteyttä, kun hän on semmoinen et hän huutaa kaikki yöt, niin eihän siinä voi naapurit olla ja nukkua...ennen kuin silloin mentiin oikeuteen, sanottiin, että se on hirveetä mennä sinne ja se ei oikeestaan kuuluis meille, mutta nyt on sitten, mä en tiedä, et miten se etenee toi, mutta nyt ne antaa tämmösen...tää oli viimeinen nyt ja mä kuulin, et ne lähtee nyt, täs on toisen

²¹ Paavo Viirkorpi. Lähiötä ei voi leimata. HS 6.7.1997

tyyppinen, tää on ensimmäinen ja tää on toinen ja se perustuu sit tämmöseen niinku tämä...ja täs on siihen vastaus...(näyttää häiriöilmoituksia)... (Asukas)

6.5 Talotoimikunnan tehtävät

“...(asukastoiminta) on aika hiljaista, en toisin ole tässä talossa asunut kovin pitkään, se on aika vähäistä, oikeestaan siivoustalkoot, tietysti voishan sitä itse mennä tuonne kokouksiin, ehkä se silloin alussa on ollut aktiivisempaa...tuossa entisessä talossa oli silloin kymmenen vuotta sitten hirmu aktiivinen asukastoiminta, järjestettiin lapsille kaikkea, rahaa kerättiin arpajaisilla sitten oli kaikkea laskiaisriehaa ja matkojakin tehtiin joskus...ehkä sekin on hiipunut, kun ei sielläkään niitä lapsia ole, mutta silloin kun muutettiin oli hirmu vilkasta”. (Asukas)

“... eihän tän talotoimikunnan porukat, sen tietää suunnilleen keitä ne on sitten kun on pihatalkoot ja näkee kuka järjestää, ei ne silleen käy kyselemässä niin kuin muissa paikoissa käydään, että mitä yhteistoimintaa...kyllä sinne joku pien lappu ilmestyy muutamaa päivää ennen talokokousta ja silloinkin tullaan kaupungin puolelta tänne, kyllä mun mielestä pitäis pitää yhteyttä enemmän, sitä vois kehittää. Ne ei oo aktiivisia...”. (Asukas)

Talotoimikunnan rooli ja tehtävät herättävät ristiriitaisia tulkintoja. Osa haastatelluista oli sitä mieltä, että talotoimikunnan olisi oltava näkyvämpi ja saatava enemmän yhteistä toimintaa aikaan, muutenkin kuin vain perusparannukseen liittyvää. Seuraavien sitaattien avulla yritetään hahmottaa niitä odotuksia joita talotoimikuntaan liitetään sekä arvioida talotoimikunnan jo nyt hoitamia tehtäviä.

“Ei tämmösiin taloihin voi semmosta. ...joku sitä sano (punttisali), mutta mä en tiedä kuka siellä käy, kuka säilyttää sitä avainta, et meillä oli toi kerhohuone, kun silloin kun tänne muutettiin, kaikki oli silloin kauheen innokkaasti mukana, järjestettiin...joku piti lapsille jotain piirustuskerhoo tuolla kerhohuoneessa, sit näytettiin elokuvia lapsille ja siin oli kaikkee tällästä, mut se on kaikki loppu. Se on se, et ihmiset on muuttanu, lapset on kasvanu aikuisiksi, ei oo tullu enää, ja silloin ei ollu tätä perhepuistoo, niillon niin paljon tarjottavaa sieltä muualta...mut meil oli kerran tai kaks kuussa näytettiin elokuvia tossa meidän alakerroksessa. Ja sit oli se et talkoilla tehtiin aika paljon, tän talon saunakin korjattiin talkoilla, oli sellasta talkotoimintaa ja me-henkeä, mut ei enää...hyvä kun saadaan pihan siivoukseen jonkin verran joukkoa. Tarvetta olis, mutta se että mä alan olla jo sitä ikäluokkaa, et minä en osaa sanoa siihen mitään, se täytyy nuoremmilta lähtee ne ideat ja ajatukset”. (Asukas)

Asukkaiden järjestämä toiminta on siis aikaisemmin ollut aktiivista. Onko siihen motivoinut aatteellisuus vai se, että alueella asui huomattavan paljon nuoria, vastamuuttaneita lapsiperheitä.

“Se on se...talotoimikunta, se on kokoontunut ja pihan siivoustalkoot on syksysin, mutta ne on aina vaan ne määrättyt ihmiset, ketkä niihin ottaa osaa. Ja kokouksiin samaten. Mä alkuaiikoina olin, mutta mä oon nyt jättänyt sen, että mä en oo ollu mukana. Sen takia mä en tykkää käydä niissä talotoimikunnan kokouksissa, kun siellä käy se määrätty porukka ja kun siellä pitäis käsitellä talon yhteisiä asioita, semmosia, mitä suunnitellaan ja kaikkee perusparannusehdotuksia ja kaikkee tällasta, se meni niinku siihen, että siellä vaan arvosteltiin toisia asukkaita, että miten joku elää ja mitä se tekee ja jättää tekemättä, niin mun mielestä se oli kauheen typerää. Aikaisemmin kun ei ollut näistä perusparannuksista mitään, niin se oli vaan, että siellä aina vaan haukuttiin toisia, että kuka tekee mitä ja käy missä ja kuuluuko kolina vai eikö kuulu...must se oli typerää. Se menee semmoseks, että istutaan kahvikupin ääressä ja mietitään, että mitähän sanottas ja tehtäs ja kun ei oo mitään muuta, niin moititaan toisia. Alkuaiikoina ne yritti kaikenlaista tuonne alakertaan saada, mutta...kun se kun on vain niitten muutamien varassa, niin siihen se lopahtaa. Kukkia laitetaan joka kevät, mutta niitäkin laittaa kaksi tai kolme ihmistä, samaten ne siivoustalkoot, ne on ne samat ihmiset...en tiedä, sille pitäis keksiä jotain semmosta, että siellä pitäis vaan puhua asiaa ja asiasta, eikä mennä semmoseks, että toisia vaan haukutaan... semmosia, mitä on käsitelty, niin on nää vuokrankorotukset, aina kun tiedetään, että vuokrat on nousussa, niin kokoonnutaan ja semmosissa mä oon käynyt, että kuulee vähän, että mistä syystä nousee ja paljonko...”. (Asukas)

Talotoimikuntien tehtäviksi määritellään usein miten asumisviihtyvyyden lisääminen. Käytännössä törmätään usein todellisten viihtyvyyttä lisäävien tehtävien puuttumiseen. Talotoimikunnan organisoiman Tallinnan-matkan voidaan ymmärtää lisäävän asumisviihtyvyyttä, mutta tarkoittaako tämä, että talotoimikunnan tulisi toimia vain epävirallisen yhteisöllisyyden alueella. Talotoimikunta järjestää perinteiset kevät- ja syystalkoot, mutta entä siinä välillä? Laki yhteishallinnosta vuokrataloissa määrittää talotoimikuntien toimintojen vähimmäistason, mutta se sallii myös varsin laajan ja monipuolisen tehtäväkentän. Perusparannuksen osalta laissa (10§) todetaan: (a) talotoimikunta voi osallistua valmisteluun, neuvotella ja antaa lausunnon pitkänajan korjaussuunnitelmista ja (b) pitkänajan rahoitussuunnitelmista. Korjaustoimenpiteiden ulkopuolella talotoimikunta voi (a) tehdä esityksiä, neuvotella ja antaa lausuntoja huoltosopimuksen sisällöstä, hoitojärjestelmästä tai isännöinnin ja huoltotehtävien järjestämisestä, (b) päättää järjestyssääntöjen sisällöstä tai (c) edistää asumiseen liittyvien erimielisyyksien ratkaisemista ja tarvittaessa toimia sovittelijana häiriötapauksissa. Mainittujen tehtävien lisäksi talotoimikunta voi hoitaa monia käytännön toimia liittyen pesutuvan käyttöön tai autopaikkojen jakoon.

“Se lisää viihtyvyyttä, jos ajattelee, että se puuttuu epäkohtiin talossa...jos koko naapurusto alkaa..ja sit

talotoimikunnan jäsenet ottaa yhteyttä kaupungin päättäjiin, ja sitten noi hädät, tänne ei pitäis remontin jälkeen päästää enää ketään sellasii, kuten nuo Kankitien asukkaat (Katulähetys ry:n asuntola), on se tietysti väärin niitä kohtaan, mut niitten pitäis osoittaa se siellä, että ne pääsee normaaliin yhteiskuntaan kiinni, et ne osaa olla kunnolla ja niistä ei aiheudu häiriöä”. (Asukas)

“...kun meidänkin pitäis olla tulosvastuullinen nää kaks taloo, me just sitä sanottiin, et pitäis talotoimikunnanakin päästä siis selville siitä, et kuinka paljon, et tässäkin oli niin paljon kun 50 000 maksamattomia vuokria ja tos oli 20 000, et yhteensä 70 000, et me jotka maksetaan normaalistikin, maksetaan niiden muiden edestä. Kun muutin tähän vuokra oli 400 mk/kk, nyt on 1355mk”. (Asukas)

“Mä oon ollut talotoimikunnassa ja asukastoimikunnassa koko ajan mukana ja kyllä täytyy sanoo, että kun näkee tästäkin talosta tuon ala-aulan, niin kyllähän se hirveetä on kun tänne on koko ajan työnnetty semmosta epäsosiaalista joukkoa. Kun joskus joku on saatu pois täältä, niin sen tilalle tulee joku aivan samanlainen. Ja alkoholistiongelman tällä alueella on suuri. Siinä mielessä mä ihmettelen sitä, että nyt kun tulee nää suuret peruskorjaukset ja rahaa niihin pistetään paljon, jos tää väestö on samanlaista kuin tähän asti, niin tuntuu, että väärinkäytetään veronmaksajien rahoja”. (Asukas)

“Kun se (asukasvalinta) olisikin tiukempi ja me ollaan pyydetty sitä, että sais olla asukastoimikunnan puolestakin joku mukana vähän katsomassa, ettei työnnetä sitä alkoholistiporukkaa tänne. Mä oon ollu kerran oikeudessa todistamassa, niin tämäkin pariskunta oli jo aikaisemmasta hädetty, kun ne tappeli ja joi, niin ne tuli tähän ja taas ne tappeli ja joi ja taas mentiin oikeuteen. Niin kukaan ei seuraa, minkälaista tää väestö on. Vaan onko se tarkoitus, ja varmasti onkin, että kun nää talot on yhteiskunnan omistuksessa, se kuuluu kai sitten, että näitä häiriköitä kuuluu olla mukana. Eihän niitä kadullekaan voi laittaa, paikka pitää löytyä. Mutta sitä me ollaan ihmetelty koko ajan tässä ja nytkin on tehty niitä häiriöilmoituksia niin paljon, että mä jo kyllästyn siihen. Jatkuvasti on tehty häiriöilmoituksia. Ja me toivotaan nyt sitä, mä aattelin et mä soitan jollekin isännöitsijälle, et nyt kun näihin valitaan nää asukkaat, et otettas nyt ne häiriöilmoitukset huomioon. Ettei me olla niitä turhan takia tehty. Nythän ne on oikein painettuja, aikaisemmin ne kirjattiin pöytäkirjaan, mutta nyt on tullu oikein sellanen häiriöilmoituskaavake, joka täytetään ja lähetetään isännöitsijälle. Ja me toivottais nyt sitä, ettei ne jäis nyt johonkin laatikkoon. Ettei nyt ainakaan NIITÄ ihmisiä otettais”. (Asukas)

“Kun sitä talotoimikuntaa pitäis saada kokoon, niin kukaan...me ei olla enää vaihdetukaan, ne on melkeen ne samat, koska ei sinne kukaan tule, vaikka me laitettiin joskus...me laitettiin pikkujoulut ja ostettiin lapsille karkkeja ja laitettiin pusseja ja jotkut järjesti ohjelmaa ja keitettiin kahvia, ei sinne kukaan tullu...me lopetettiin se sitten. Kun nytkin tän talon ongelma on ollut koko ajan se, et tässä on vaihtunut hirveesti

asukkaat, se on tää ongelma ollut. Niin ei täällä kukaan oikeestaan, meitä ei oo enää kovin montaa alkuperästä ja ei nää uudet, kun ei edes tiedä kuka asuu missäkin”. (Asukas)

Eri yhteyksissä haastatteluista käy ilmi, että talotoimikunnassa pitkään toimineet jäsenet ovat selvillä talotoimikunnan tehtävistä ja toiminnan ehdoista. Käytännössä heidän voimavaransa kuluvat kuitenkin häiriöiden käsittelyyn. Muuhun toimintaan kuin häiriöilmoitusten laatimiseen ei juuri jää aikaa ja voimia. Uusia jäseniä on vaikea saada mukaan, johtuisiko se osaltaan tehtävien epäkiitollisesta luonteesta. Toiveet päästä osallistumaan asukasvalintaan ovat ymmärrettäviä, myötätuntoa tosin riittää häiriköillekin ja käytännössähän jokainen naapuri osaltaan on kantanut heistä vastuuta sopeutumalla vähäisempiin häiriöihin ja hälyttämällä poliisit pahimmassa tapauksessa. Tästä näkökulmasta vaatimukset asukastoiminnan elävöittämisestä tehostamaan talon sisäistä kontrollia tuntuvat kohtuuttomilta.

6.6 Osallistuminen ja osallistumattomuus

Kun perusparannukseen liittyvät asukas- ja suunnittelukokoukset alkoivat, ensimmäisten osallistujien joukossa olivat talotoimikunnan jäsenet sekä pitkään asuneiden ydinjoukko.

“No kyl se melkeen niin on. Samat ihmiset on, ei sinne uusia...meil oli niitä ilmoituksia seinällä, ei, ei se auttanut yhtään mitään”. (Asukas)

“Joo on...monta kertaa ihmettelee kun sinne menee, että ai jaa asuuko tuokin näissä taloissa kun se on täällä. Ei niitä tunne sillä lailla. Viereisessä talossa asuu joitakin alkuperäisiä, joita tuntee ja niiden kanssa välillä juttelee ja pihassa vaihtaa muutaman sanan, mutta ei muuten...tässäkin talossa taitaa olla suurin osa sellasia ihmisiä joita mä en tunne tai tiedä, että asuuko, jos rapussa tulee vastaan en mä tiiä onko se tän talon asukas vai onko se joku ulkopuolinen, että monta asuntoo on sellasta...tässä alkuperäisiä ei asu nimittäin enää kovin montaa, ketkä muutti silloin -79. Ja ne uudet mitä on tullut, niin ne jää ihan niin, että hyvä kun rapussa joskus tervehtii. Tietenkin seinänaapurit tietää ja samassa kerroksessa, mutta kyllä on paljon sellasia, että ei tuu päivää sanottua, kun ei tiedä onko se asukas vai vieras”. (Asukas)

Asukkaiden ikääntyminen ja työikäisten korkea työttömyys ovat murentamassa lähiöiden palkkatyöläisyyteen sitoutunutta elämäntapaa. Kuuluminen johonkin ryhmään ei ole enää itsestäänselvyys niin kuin se oli palkkatyön kautta. Hyvin harva työtön haluaa samastua työttömien yhdistykseen vaikka osallistuisikin niiden toimintaan. Ikääntyvä asukas ei välttämättä kuulu “eläkeläisiin” tai “vanhuksiin”. Ihminen voi kokea syvästi kuuluvansa asuinpaikkaansa, mutta alueilla, joissa asukkaiden vaihtuvuus on suurta, kuten Pupuhuhdassa,

näin ei ole tapahtunut. Perusparannuksen eräs tavoite on, että asukkaat viihtyisivät asunnoissaan pidempään. Onnistuttiinko tässä selviää myöhemmin. Asuinalueilla, joissa asukkaat viihtyvät pidempään, aluekeskeinen ja verkostoitunut toiminta saa rauhassa syntyä ja hakea muotonsa.

“... Mä oon sitä ihmeteltyt, et miten se voi olla, kun ajattelee, et täällä on tää väestö sellasta, et ne ei äänestä, tähän on vissiin nukkuvin alue koko Jyväskylässä, et niitä ei kiinnosta mikään, mä en ymmärrä et minkälaista väestöä täällä sit oikein asuu”. (Asukas)

Vuoden 1996 kunnallisvaaleissa Pupuhuhdan äänestysprosentti jäi alle työttömyysprosentin. Pekosen (1998, 70-72) mukaan puoluevastaisuus voi ilmetä kolmella tavalla, joista yksi on uuden radikaalin oikeiston esiintulo. Jyväskylässä esiin tulleissa uusnatsien, maahanmuuttajien ja “hip-hoppareiden” kahinoissa Pupuhuhta ei ole tullut esiin alueena, jossa tilanne olisi erityisen kärjistynyt. Pekonen (mt. 92) toteaa: “Puolueet ovat toisaalta kadottaneet toimivat tavat olla luontevalla tavalla läsnä lähiön arjessa ja toisaalta uusia läsnäolon muotoja ei ole ainakaan vielä kyetty rakentamaan”. Alhainen äänestysprosentti tulkitaan usein merkiksi kansalaisten yhteiskunnallisesta passiivisuudesta, syrjäytymisestä ja alistumisesta hyvinvointivaltion objekteiksi. Heidän vastakohtinaan ovat aktiiviset, toimivat subjektit. Tämä näkökulma ikään kuin ohittaa puoluekritiikin, politiikan kritiikin tai hyvinvointivaltiokritiikin. Pekosen (mt. 93) mukaan selviytymisen malleiksi näyttävät ainakin toistaiseksi riittäneen passiivisuus ja välinpitämättömyys. Tämän työn aineiston perusteella voisi esittää, että selviytymisen mallit ovat moniulotteisempia ja sekä passiivisuus että välinpitämättömyys voivat olla ihmisen elinolosuhteisiin nähden rationaaleja valintoja.

“On sellasiakin ihmisiä, jotka on asunu alusta pitäen, mutta jotka eivät yleisestikään osallistu mihinkään. Että ne elää sitä omaa...omaa perheidyllä ja omaa sisäistä elämää ja ihmetyttää, et miten niiku voi olla niin tynesti ja remontti on tulossa ja luultavastikaan eivät tiedä juuri mistään mitään. Et mä en niinku pystyis olla. Et mut vetää uteliaisuus noihin kokouksiin, että tietää missä mennään”. (Asukas)

Naapuriapu ja naapuruston yhteistyö niin kuin se lähiöuudistuksen tavoitteissa on ilmaistu ei tunnu herättävän mielenkiintoa.

“No kyllähän sitä tietysti aina on ...jotain...naapuriapuun en kyllä usko...en koe sitä omalta kohdalta tärkeäksi. Kyllä se noille nuoremmille, en mä sitä sano...mut musta tuntuu et ei se oikein lähde liikkeelle”. (Asukas)

“Ois sillä varmaan merkitystä, mutta mä en usko siihen ideaalitalanteeseen. Kun tässä on niin kauan asuttu, tietyt osallistuu...pihansiivoustalkoisiin osallistuu jonkun verran...mutta on siis sellasia tyyppejä, jotka

kattoo et sillon ei olla kotona...et sillai...siinä pitäis olla joku osallistumisvelvoite, et maksaa tietyn summan, jos ei osallistu johonkin kokoukseen, että tota ... kun meillä kuitenkin pitää olla se asukastoimikunta...en mää tiiä, et mikä se on sitten kun ne ei lähe mihinkään. Mut sen mä tiiän, et kun lapset käy samaa koulua, niin on perheitä, joista ei koskaan olla vanhempien illoissa eikä missään oikein mukana, et se on niiden perusasia, että ne ei osallistu”. (Asukas)

“Ne on aika pieni osa, mutta kyllä ne viihtyvyyttä lisää, siinä on niinku kolme, joiden luona mää käyn, jos jotain apua tarvitsee, että on niinku tietyt ihmiset. Joiden kanssa käy juttelemassa, mutta kolme perhettä oikeestaan. Kyllä se toisaalta riittääkin”. (Asukas)

Yhteistoimintaa on käytetty vuosien kuluessa, kun tarve parannusten aikaansaamiseksi on ollut suurta ja tällöin toiminta on tuottanut tulosta.

“...no kyllä se (joukkoliikenne) toimii, mut se on just tässä tämä, tässä tämä auto kulkee, et me saatiin se sillä tavalla, et asukkaat pisti listan kiertämään, et me saatiin auto tänne mäelle, mut onhan se se, et tänne ei illalla ole mitään liikennettä eikä se kulje sunnuntaina, et siinä mielessä, mutta toisaalta ihmisillähän on autot ja nehän tietysti kärsii, joilla autoa ei oo”. (Asukas)

Edelleen löytyisi toimintahalua, mutta kuinka sen kanavoisi?

“Jos ois joitain toimintaryhmiä, mut sit taas, mitä on tullut mulle noita esitteitä näistä liikuntakursseista (työttömien aktivointikursseja), mun mielestä sen pitäis perustua vapaaehtosuuteen eikä niin, että jos sä et lähde, sun työttömyyspäiväraha menee, jos et ota, menetät päivärahat...ihmiset lähtee hammasta purren ja ne oppii vihaamaan liikuntaa, ...tos ois tuo koulu, siellä voitais tehdä jotain, esimerkiksi naisille oma sählyvuoro, nyt se on lentopalloilijoilla aika rankasti käytössä tuo koulu, sitä pitäis saada tänne Pupuhuhdan asukkaille käyttöön tuota koulua, että kerätään joku porukka, että täältä (asukastilasta) pyöritettäs koko projektia, se olis hirveen yksinkertainen homma, sit mun mielestä pitäis sellasia virkistäytymismatkoja täältä järjestää lapsiperheille, yhteisiä retkiä työttömille...minimi osallistumismaksu, esimerkiksi yksi aikuinen ja kaksi lasta 100-150 mk maksimissaan ja yhteiskunta maksais loput, niin tulis jotain toimintaa...mulla on käyny monta kertaa mielessä ruveta (vetäjäksi), mutta sitten oon ajatellu, etten viitsi tuhlata omaa aikaa...pitäis lähtee jonkun tästä tilasta (asukastila), joka on tässä töissä, niin se katottais silleen, että täällä ollaan aktiivisia ja saatais samalla säilytettyä tämä tila. Vapaaehtoiselta se on liikaa vaadittu ensin etsiä ensin paikka minne mennä, sit sopia matka ja ottaa yhteyttä linja-autofirmaan, tehdä hintatarjous, ottaa sosiaalivirastoon, jopa kaupungin hallintoon yhteyttä, että saadaanko rahaa...tää menee niin vaikeeks, että se pitäis kahden-kolmen ihmiset projektityönä tehdä ja suunnitella, pitäis olla kaksi-kolme henkilöä, jotka

täältä alkais ja otettas näitä asukkaita mukaan tähän hommaan ja ne yhdessä suunnittelis sen...jos matkat olis säännöllisiä, ihmiset osais säästää siihen. Nuoriso vois tehdä konserttimatkoja, ajattelisivat muutakin kuin perjantain viittä tupakkaa ja kaheksaa kaljapulloa”. (Asukas)

6.7 Mikä saa jäämään

Lähes kaikki haastatellut olivat asuneet pitkään Pupuhuhdassa. Osa kotoa pois muuttaneista lapsista on löytänyt asunnon lähistöltä. Puheenvuorot korostavat tuttujen ihmisten, naapureiden ja ystävien merkitystä olennaisena osana viihtyvyyttä ja jatkuvuutta. Seuraava haastattelu häiritsi hieman naapureiden juttutuokiota.

“... on sillä merkitystä, elämä ois tylsää jos ei ois ketään, jonkin verran” (haastatellun ystävä). Onhan sillä merkitystä...mää en varmaan Ireneen tapais, jos me asuttais jossain muualla, Irenellä on niin kiireinen aikataulu, et voidaan nähdä ohimennen parkkipaikalla. Muuten ei nähtäis kun kerran vuodessa, vaikka autot on” (haastateltava).

“...mun mies osallistu aikasemmin aktiivisesti, mutta sitten työ vei kaiken” (ystävä). “Mä oon yrittäny sillai, et jompikumpi meistä perheestä, joko mies tai minä, ollaan oltu mukana, jos mies ei jaksu lähteä, niin minä” (haastateltava).” Minä oon osallistunu kesäkukkien hakuun” (ystävä).

“Miehen työpaikka on tuossa lähellä. Ja koulut on olleet lähellä. Mä oon joskus ehdotellut muuttamista, mut se koulun läheisyys on pitänyt täällä ja tota, täällä on nää ihanat ja kamalat naapurit, on osa sellasia, joita tuskin sit näkis enää ja jotenkin se muuttaminen on ...emmä tiiä, tuntus aika pahalta joutua muuttamaan toiselle puolelle kaupunkia, ne ei yhtään houkuttele, et kyllähän tää niinku, maine on paha, ehkä pahempi kuin onkaan, et ehkä vähän noita toivottomimpia tapauksia, jotka aiheuttaa niin paljon sitä negatiivista, sais pois, niin tää olis ihan jees-juttu, mut meillä on ehkä puol tusinaa semmosia, että...toi alkoholi se varmaan on. Ihan tavallisia ihmisiä tässä sitten ois, eikä nekään oon aina, joka päivä, joka yö, aiheuta ongelmia, mut tiettyinä “sykleinä”, et aina joku aiheuttaa jonkinlaista häiriöö...ja tietyllä tavalla leimautuu ihminen häiriköks, jos se toistuvasti aiheuttaa jotakin...(Asukas)

“Kai se on vissiin nämä ystävät, joihin on tutustunut. ...Palvelut...täällä niinku melkein kaikki on tuttuja sillai että niin...”. (Asukas)

Tietoa tulevasta remontista saatiin pääasiassa tuttujen ja naapureiden kautta.

“Kai se sellasta kuulopuhetta, kuultiin että remontti etenee tännepäin”. (Asukas)

“No ihan ihmisiltä, suusta suuhun, kun ne rupes tuolla alhaalla asuntoja remontoimaan muutama vuosi sitten jo, niin silloin. Niin monta vuotta ja niin monta vuotta ennen kuin meidän talossa”. (Asukas)

“...(tietoa on saanut) kun itse on ollut kiinnostunut ja kysellyt, mutta jos ei olis tuttuja tuolla remontoituissa taloissa niin jäis kaipaamaan jotain. Kun on siellä tuttuja, niin on tullut kyselyä, että minkälaista on ja mitä sitten tulee, mutta muuten oisin jo vähän aikaisemmin kaivannut...”. (Asukas)

“...mutta tässä talossa asuu se ---, joka tuntee vissiin tuosta talosta ihmisiä, kun se aina puhuu tuon talon remontista, se tuntuu tietävän aika paljon niistä, että sillä on varmaan joku tuttu tuossa. Justiin noissa sisustusjutuissa on kuulemma aika paljon ollut ongelmia, et se tietää, että mitä siellä on ollut, että ne ei sit toistu tässä, että tietää tässä varoa. Jotain, että ei ehdiä ajoissa ja on huonosti siivottu ja...joskus ois hyvä pitää kokous jo noiden remontoitujen talojen asukkaiden kanssa, jossa ne vois kertoa, että minkälaista niillä on ollut ja mitä ongelmia niillä on ollu ja mikä on mennyt hyvin...”. (Asukas)

“No, puskaradion kautta tuli tätä tietoa, virallista tietoa alkoi tulla kokousten myötä, myös radiosta ja lehdistä. Mut kaupungin taholta tuli aika myöhään tää tieto. Kyllä me tiedettiin, että täällä on tällöinen meneillään, kun noita taloja oli jo peruskorjattu”. (Asukas)

“No joo, kyllä, mutta en ois saanu jos en olis istunu niissä kokouksissa. Nää on ihan hyviä nää kokoukset. Pitäsi vaan tulla enemmän asukkaita”. (Asukas)

Muuttoa on harkittu, tosin ei kovin kauas.

“Joo, kyllä mä oon harkinu, mutta kun en saanut isompaa asuntoa niin nyt sitten en lähde kulumallakaan pois. Sillon kun lapset oli pieniä, niin harkitsin että muuttaisin Kuokkalaan, mutta kun en saanut isompaa asuntoa, nyt en lähde”. (Asukas)

“Kyllä, en minä täältä lähde mihkään, monta kertaa sitä ollaan ajateltu, että mihinkähän sitä muuttas, jos niinku tulis sellainen tilanne, että pitäis muuttaa johonkin päin Jyväskylää, Kangaslampi korkeintaan vois olla sellanen, mitä vois aatella. En mä täältä varmaan lähde kulumallakaan pois”. (Asukas)

Kangaslampi on osa Huhtasuota. Asutus on kerrostalovaltaista, talot ovat hieman uudempia kuin Pupuhuhdassa, ympäristö on melko siisti ja maisemat kauniita.

Muuttaminen ei aina ole mahdollista, vaikka halua “pois pääsyyn” olisikin.

“Se on oikeestaan käytännön mahdottomuus, kun ei ole mahdollisuutta ostaa omaa osaketta, keskustaan kyllä haluaisin, kun siellä vois iltaisin käydä...täällähän on se, että täältä ei iltaisin pääse mihkään. Täytyy iltaa viettää täällä, siihenkin tietysti tottuu, kun ikääkin tulee...kyllä tää ihan nyt..”. (Asukas)

“En mä tiedä, ehkä se, että tää asunto on niin korkeella, tää on jotenkin semmonen...vaikka alkuaikoina, silloin kun me tänne muutettiin ja mulla oli kaksi pientä lasta, niin sehän oli hirveetä kun ei tehty lumitöitä eikä mitään ja mä linja-autolla kulin tuolta alhaalta, kun ei ollut omaa autoa ja raahasin kauppakassit tänne ja tulin...siis se tuntu joskus että tää on toivotonta. Mutta kun ne nyt osaa jo ite kävellä ja kulkea ja on oma auto, niin on vähän helpompi. Tässä on luontoo ympärillä ja talot ei oo kauhee tiuhasti rakennettu, niin että kun ikkunasta kattoo, niin on toinen talo heti tuossa muutaman metrin päässä. Musta tää on ihan väljästi, mukavasti rakennettu ja tänne on tarpeeksi jätetty puita, että tässä on mehtää ympärillä, ettei oo sillä lailla ihan pelkkiä taloja”. (Asukas)

Wegeliuksen (1996, 130-131) mukaan lähiöt mielletään kaupungin ja maaseudun välimuodoiksi. Tästä johtuen ei ole itsestään selvää, kumpaan suuntaan niitä tulisi kehittää. Valittaessa kaupunkimainen lähtökoh- ta, päähuomio kohdistuu rakennetun ympäristön parantamiseen sekä täydennysrakentamiseen. Maaseututaa- jamassa tai kaukana väestökeskuksesta sijaitsevan lähiöalueen kehittämässä voivat painottua luonnonym- päristö ja rakentamaton maisema. Pupuhuhta sijaitsee lähellä kaupungin keskustaa ja on selkeästi osa kaupunkia. Kaupunkisuunnittelun keinoin tehtävä ympäristön parantaminen ja harkittu täydennysrakentami- nen koituvat alueen eduksi.

“Minä en kyllä tältä alueelta lähe mihinkään. Silloin kun kaksi oli vaan koulussa ois voinu lähteä, ois ollu helppo lähteä. Emmää, nyt kun on kaikki kaverit, poikien takia en lähde. Vanhin tyttö, sehän muuttais vaikka Kiinaan, sehän pärjää vaikka missä, se lähtis, mutta poikien takia mä en lähde. Mä oon täällä”.

“Lapset on viihtyneet täällä ja kun poika muutti kotoa pois, niin se asuu tuossa muutaman talon päässä, että ei sekään kauas lähteny”. (Asukas)

Lasten kasvaessa koko perhe kasvaa kiinni ympäristöönsä; alueen päiväkotit, koulu, lasten ystäväpiiri ja sen yhteiset harrastukset. Entä lisääkö uudistettu asunto viihtyvyyden tunnetta?

“No kyllähän se lissää, mitään korjauksia ei tehdä ennen kuin remontti tulee, sitten laitetaan kaikki kerralla. Kyllä, palaan oikein mielelläni takaisin”. (Asukas)

“Ei mun mielestä nää niin oleellisesti muutu, varsinkaan kun me ei olla sen seinien sahaamisen kannalla”.

(Asukas)

Entä sitten viihtymättömyys?

“Me ollaan -88 muutettu tänne. Kymmenen vuotta on oltu täällä ja siinä on kymmenen vuotta liikaa, aluksi asuttiin --, jossa on omistusasuntoja, se on ihan erilaista kuin tässä. Rauhallista, tosin vaatteet varastettiin narulta”. (Asukas)

Koulun pihan uudistusta koskevan kyselyn palautteesta voi lukea seuraavaa.

“Pelkään (ja inhoan) alueella vetelehtiviä juoppoja, en uskalla laittaa lapsia kioskille tai kauppaan alueen rauhattomuuden takia, täällä on liikaa kahvoja ja kiusaajia ja irtonaisia koiria. Pelkään liikkumista illalla ja yöllä, ja öistä kävelyä linja-autopysäkiltä kotiin. Pelkään kaahaamista ja sitä, että joku jää kävelytiellä auton alle, myös lasten koulumatkat ovat vaarallisia, sillä liikenne on kovaa Pupuhuhdantiellä. Toivottavasti koulua ei lakkauteta. Pelkään häiriötekijöitä, sitä että nuoriso tekemisen puutteen vuoksi rikkoo kunnostetut puistot ja muut paikat. Pelkään huumeita ja alueen slummiutumista ja sitä, että joudun asumaan täällä pitkään, tänne on helppo muuttaa, pois ei tahdo päästä. Jos perusparannus ei jatku, tappiomieliala lisääntyy. Pelkään vuokrien korotusta. Toivon työmahdollisuuksia, muuten ihmiset raunioituu. Toivon, ettei kenkään tarvitsisi asua ja elää täällä ja toivon, että pysyn humalassa, tätä ei kestä selvin päin”.

Asukkaiden parannusehdotukset ovat selkeitä ja toteuttamiskelpoisia.

“Ehdotan, että Pupuhuhdantielle laitettaisiin hidasteita hiljentämään ajonopeuksia. Laitetaan nuorisolle skeittiramppi, koirille koirapuisto, asukkaille kuntosali ja eläkeläisille lenkkipolku koulun takana olevaan metsään sekä kaiteet yhdelle puolelle jalkakäytävää pahimpien ylä- ja alamäkien kohdalle. Kävelytien autoralli on lopetettava ja taloyhtiöiden puistoalueiden läpikulku on estettävä. Ehdotan suurta moraalista parannusta ja vanhempien suurempaa vastuuta lapsistaan. Ehdotan lisää työllistämismahdollisuuksia alueelle”.

VI JOITAKIN JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Tutkielmassa asetettiin vastauksia odottamaan kysymykset: “Millaisia kokemuksia yhden perusparannettavan kiinteistön asukkailla on lähiöuudistuksesta ollut?” Ja “miten lähiöuudistuksen eri toimijat jäsentävät

remontin suunnittelun ja toteutuksen vuorovaikutusta, asukastoimintaa, naapurustoyhteisyyttä sekä asuinympäristön häiriötekijöitä?”

Pupuhuhan lähiöuudistus kuvatussa muodossaan päättyy vuoden 1998 lopulla. Osa hankkeista jatkuu ja uusia on tulossa. Esimerkiksi sisäasiainministeriön helmikuussa 1997 asettama Osallisuushanke. Siinä keskitytään samoihin teemoihin, mitkä olivat keskeisesti esillä myös Pupuhuhan lähiöuudistuksessa. Pyritään kehittämään fyysisesti rajattuja alueita, kuten lähiöitä, ja vahvistamaan asukkaiden osallisuutta toiminnassa. Tuetaan syrjäytyneiden tai syrjäytymässä olevien asukasryhmien elämänhallintaa, kehitetään suunnittelukäytäntöjä kuin myös kunnallista päätöksentekoa, tuetaan lasten ja nuorten omaehtoista toimintaa sekä edistetään telematiikkaa ja uutta teknologiaa kansalaisyhteiskunnan mahdollistajana.

Markku Lankisen mukaan on tehtävä ero alueen tilanteen ja siellä meneillään olevan prosessin välillä. Prosessi on tapahtumakulku, jossa asuinalueen alkuperäinen status muuttuu. Pupuhuhan kohdalla tilanne on pitkään ollut vaikea, yhä edelleen työttömyys on korkea ja tulotaso alhainen ja osallistumattomuus näkyvämpää kuin osallistuminen. Tässä työssä haastatelluista henkilöistä moni on kuitenkin varovaisen optimistinen. Asuinalueen maine ja ulkoinen ilme ovat kohentumassa. Kuitenkin vaarana on länsi-Euroopassa tuttu ilmiö, usean sukupolven ylittävä kaupunkityöttömyys. Suurten kaupunkien lähiöiden työttömyys on erilaista kuin haja-asutusalueilla ja maaseudulla. Kaupunkityöttömyyden ratkaisuja voidaan etsiä kaupunkipolitiikan keinoin. Pupuhuhta-projektin keinoja työttömyyden katkaisuun ovat olleet tukityöllistäminen, työvoimakoulutus ja toimeentulotuella työllistäminen. Ne ovat olleet ratkaisu joidenkin asukkaiden kohdalla, mutta eivät mitään laajamittaisia parannuksia. Lähiöissä on vaikea löytää mielekkäitä tukityöllistämiskoikoita, kun tavallisiakaan työpaikkoja ei juuri ole. Ehkä juuri tästä syystä Huhtasuo-2000 -projektin aluetoimijat ovat työllistyneet hankkeen omaan organisaatioon. Harjoittelupaikkojen vähyden syy voi olla myös yritysten kyllästyminen kuuden kuukauden työntekijöihin, jotka katoavat juuri tehtävät sisäistettyään. Mielekkään tekemisen tarjoaminen, oli se sitten harrastustoimintaa tai yhteissuunnittelun kautta osallistamista perusparannukseen, ei voi olla ratkaisu työtä vailla olevalla ihmiselle. Osuuskunnat ja muut kolmannen sektorin vaihtoehdot eivät toistaiseksi ainakaan ole lunastaneet lupaustaan tuhansista uusista työpaikoista. Työskentely osuuskunnassa mainittiin aineistossa kuitenkin useaan kertaan. Työosuuskunta rakensi aidan, teki pihaurakoita ja oli yrittänyt myös saada vaativampia purku-urakoita remontoitavista taloista. Osuuskunnan toimialalla todettiin olevan suuri merkitys, rakennusalan osuuskunta tarvitsee alkupääomaa investointeihin ja vakuuksiin, hoivaosuuskunnan käynnistäminen on taloudellisesti helpompaa. Työosuuskuntatoiminnan aloittaminen vaatii jäseniltään tietoa toiminnasta ja soveltuvaa koulutusta, odotukset kokopäivätyöstä ovat epärealistisia, ainakin aluksi.

Toteutetun lähiöuudistuksen käynnistäjiä olivat eri ministeriöt, valtion asuntorahasto, kunnan asunto-,

tekninen- ja sosiaalitoimi, yleishyödyllinen rakennuttajayhtiö sekä työvoima- ja elinkeinokeskus. Projektin lähtökohdat olivat siis enemmän hyvinvointivalttiolliset kuin yhteisölliset. Sosiaalitoimen lähiöuudistukselle antamissa tavoitteissa kuvastuvat kuitenkin yhteisölliset arvot, kuten sosiaalisten verkostojen vahvistaminen, naapuriapu ja arjen sujuvuus. Pupuhuhdan lähiöuudistuksen projektityöntekijöiden tunnelmia projektin käynnistyessä kuvasi innostus uudenlaiseen työn teon tapaan, kenelläkään ei ollut kokemusta vastaavista tehtävistä aikaisemmin. Käytännön ongelmatilanteissa ”työ neuvoi tekijäänsä”. Viranomaisverkostoissa työskenneltäessä projektityöntekijöiden työtapana oli lähellä alueellista sosiaalityötä. Uutena puolena viranomaisverkostoissa oli yhteistyö rakentamisen suunnittelijoiden ja toteuttajien kanssa. Tähän yhteistyömuotoon oltiin pääosin tyytyväisiä, joskin ”tekni- taloudellinen rationaliteetti jyräsi” ajoittain. Myös tekninen puoli koki yhteistyön sosiaalialan ihmisten kanssa sujuvaksi, työryhmien palaverit kyllästyttivät joskus. Yhteistyö ja -suunnittelu asukkaiden kanssa kesti lähes neljä vuotta. Rakentamisen suunnittelijoille ja ammattilaisille yhteistyö asukkaiden kanssa ei ollut itsestään selvyyttä. Tässäkin yhteydessä työ neuvoi tekijäänsä, edellisten talojen kohdalla tehdyistä päätöksistä otettiin oppia. Yhteissuunnittelu oli lisää tavanomaiseen rakentamiseen tai perusparantamiseen verrattuna. Yritykselle siitä ei arvioitu olleen mitään suoraa taloudellista hyötyä, epäsuoraa hyötyä kuitenkin alueen muiden asukkaiden kiinnostuttua perusparannuksesta myös omien talojensa kohdalla. Isännöinnistä vastaava taho totesi tietojen karttuneen fyysisen perusparannuksen osalta projektin edistyessä. Perusparantamisen myötä on odotettavissa asuntokaupan vilkastumista alueella.

Mihin sosiaalipolitiikan lohkoon lähiöprojekti sijoittuu? Haastatteluissa projektityöntekijät eivät nostaneet yhdyskuntatyötä työmuotona esiin. Oliko käsitteessä vanhahtava sävy, vai oliko kyseessä itsestään selvä työote? Yhdyskuntatyön toimintatavoista haettiin mallia, toisaalta todettiin, että asukkaiden aktivoimiseksi käytettiin kaikkia keksittyjä keinoja. Ennen Pupuhuhdan-projektia yhdyskuntatyö 90-luvulla ei ole ollut näkyvästi esillä sosiaalitoimen tehtäväkentässä Jyväskylässä. Oliko innostus yhdyskuntatyöhön kadonnut supistuvien resurssien myötä vuosikymmenen vaihteessa? Pirkko-Liisa Rauhala (Janus 2/98) toteaa, että 1990-luvun keskusteluita hallitsee rakennenaikakulmaa 1960-luvun tapaan, mutta sitä tematisoidaan nyt toisesta suunnasta. Rakenteet tulkitaan pikemminkin paikallisina kuin valtiollisina. Pupuhuhdan lähiöuudistuksen ”sosiaalisen perusparannuksen” lähtökohta on ollut yhdyskuntatyö ja alueellinen sosiaalityö, joita molempia voidaan tarkastella rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta. Asukastoiminnassa ja erilaisissa yhteistyöhankkeissa on painotettu yhteisöllistä ja ennaltaehkäisevää lähestymistapaa.

Asukastupa ja tupaemäntä ovat olleet kaikkien lähiöuudistusten ”pakkopullaa”, niin Pupuhuhdassakin, mutta myös täällä asukastila sai muotonsa ja rutiininsa omalla ainutkertaisella tavallaan ja se muovautui lähelle käyttäjiensä olemista ja olemusta. Se oli kodikas paikka kirpputorilta ja kierrätyskeskuksesta hankittuine huonekaluineen ja astioineen, huolimatta pitkistä ja kellarinhajuisista käytävistään. Ruokalan ruoka oli, ja

toivottavasti on jatkossakin, hyvää ja halpaa, lounasaikaan tila täyttyi ruokailijoista. Asukastilassa kokoon-
tuivat erilaiset työryhmät, esimerkiksi asukastyöryhmä, joka koostui eri talojen asukkaista. Asukastyöryh-
män kokouksissa puheenjohtajana ja sihteerinä toimivat aina asukkaat, puheenjohtajan paikka oli keinutuoli,
jossa hän istui hieman vaivautuneena roolistaan, vetäen silti kokousta. Perusparannuksen suunnittelu- ja
asukaskokouksissa oli yleensä runsaasti osanottajia, joskus oli jo ahdasta. Asukkaat istuivat vierä vieressä
penkeillä ja tuoleilla huoneen toisella reunalla, suunnittelijat ja rakentajat väljemmin toisella puolella tilaa.
Tekninen puoli johti puhetta, mutta asukkaat ottivat spontaanisti puheenvuoroja eri aiheista. Joskus miehet
innostuivat keskustelemaan teknisistä ratkaisuista. Monella pupuhuhtalaisista miehistä on työhistoria
rakennusosalta; tällaisina keskustelutuokioina jaettiin hetkeksi muistot ja kokemukset rakennuksilta ja ajalta,
jolloin työtä vielä oli. Oliko kyseessä sitten osallistuva suunnittelu vai osallistuva muodonanto, ei saa suoraa
vastausta. Asukkaiden mielipiteitä kuunneltiin ja heidän henkilökohtaisia toiveitaan pyrittiin ottamaan
huomioon. Haastatellut asukkaat olivat pääosin tyytyväisiä suunnitteluvaiheeseen ja yhteistyöhön suunnitte-
lijoiden ja rakentajien kanssa. Oman kodin uusiminen ilahdutti, toisaalta päätöksenteko vaikutti heistä
näennäiseltä. Yksi haastateltavista sanoi, ettei ole osallistunut yhteenkään kokoukseen eikä asia kiinnosta
häntä lainkaan. Kokousten päätöksentekotapa vaikutti hataralta. Kokouksissa enemmistön mielipide
ratkaisi, paikalla oli kuitenkin useana kertana vain vähemmistö talon asukkaista, lisäksi eri kokouksissa oli
läsnä eri asukkaita, joten valinnan tulos tuntui vaihtuvan joka kokouksen jälkeen. Ehdottomat rajat muodos-
tuivat säännöistä ”asukas maksaa kaiken” ja ”isännän ääni ratkaisee”.

Lähiöuudistuksen eräänä tavoitteena oli asukastoiminnan elvyttäminen. Talotoimikunta oli tuttu ilmiö ja se
toimi joka talossa, ainakin muodollisesti. Asukastoiminnan kautta monia asioita oli viety eteenpäin ja monta
epäkohtaa korjattu. Haastateluaineistossa mainittiin kaksi nimelistaa, jotka kerättiin asukkaiden keskuudessa
johtuen tyytymättömyydestä kiinteistön huoltoon ja julkiseen liikenteeseen. Aloite parkkipaikkaongelman
ratkaisemiseksi oli jätetty kaupungin hallintoon. Talotoimikuntien perinteiset tehtävät oli hoidettu vuosien
ajan, vastuun niistä kantoivat pääasiassa samat asukkaat vuodesta toiseen. Talotoimikunta oli rakentanut
grillin, kerhohuoneeseen oli järjestetty pikkujouluja, aikaisemmin siellä oli pidetty kerhoja ja näytetty
elokuvia. Perinteiset kevät- ja syystalkoot järjestettiin yhä, samoin keväisin kukkaistutukset. Mainitut
tehtävät kuuluvat ns. asumisviihtyvyyttä lisääviin toimiin, joiden on katsottu kuuluvan talotoimikunnalle ja
asukkaille itselleen.

Pupuhuhdassa talotoimikunnat painivat kuitenkin paljon raskaampien tehtävien parissa kuin mitä asumis-
viihtyvyys edellyttää. Aineiston perusteella talotoimikunnan keskeiseksi tehtäväksi on muodostunut
häiriöilmoitusten teko. Talotoimikunnan jäsenet ovat pääsääntöisesti alueella pitkään asuneita henkilöitä,
jotka viihtyvät hyvin Pupuhuhdassa, mutta kärsivät naapuruston häiriköivästä elämäntavasta. Vuosien ajan
he ovat vapaaehtoisesti kantaneet vastuuta seinän takana asuvista juopoista tai mielenterveyden ongelmien

vaivaamasta seinänaapurista. Tehtävä on ollut epäkiitollinen, talotoimikunnan jäseniä epäillä selän takana puhumisesta, kyräilystä ja pikkumaisuudesta. Ikääntyvät talotoimikunnan jäsenet ovat saaneet uhkauksia ja pelkäävät oman turvallisuutensa puolesta. He ovat toiminnallaan halunneet säilyttää talossa rauhallisuuden, järjestyksen ja siisteyden, mutta jo vuosien ajan ongelmat ovat olleet liian suuria talotoimikunnan kannettaviksi. Tämä on eräs tämän tutkielman keskeinen havainto: talotoimikunnat toimivat, mutta ne joutuvat kantamaan rooliinsa ja oikeuksiinsa nähden liian suurta vastuuta talon sisäisestä kontrollista. "Toinen toisensa vartijana" oleminen on ehkä johtanut siihen, että talotoimikuntiin ei tahdo löytyä uusia jäseniä.

Talotoimikuntien toiminnan houkuttelemattomuuden myötä näivettyä myös vuokralaisdemokratia. Suurten kiinteistöyhtiöiden etäiset vuokralaisneuvostot ja yhtiön hallituksen asukasedustajuus ovat arkielämässä täysin tarpeettomia ilmiöitä. Helpomman ja suoremman tavan osallistua on tarjonnut perusparannus; kaikki ne jotka maksavat, saavat valita. Asukasdemokratian osalta tässä työssä tuli esiin vastakkaisia näkökulmia. Tahoa, jonka mukaan asukasdemokratia toimii puolin ja toisin aktiivisesti ja luottamuksellisesti ja asukkaiden puheenvuorot, joissa vuokralaisdemokratiasta ei, talotoimikuntia lukuun ottamatta, puhuttu. Toisaalta ne seikat, joissa vaikutusmahdollisuuksia olisi kaivattu enemmän, kuten asukasvalintaan osallistuminen ongelma-asukkaiden poistamiseksi, eivät kohene pelkästään vuokralaisdemokratiaa laajentamalla. Silti keskustelu vuokralaisdemokratian laajentamisesta olisi tarpeen, sillä tarjoaahan vuokralaistoiminta yhden demokratian harjoittelukentän asukkaille. Yhteissuunnittelun eräs tavoite on suunnitteluprosessin avaaminen arvokeskustelulle. Pupuhuhdassa suunnitteluprosessi haluttiin avata, jos ei arvokeskustelulle, mielipiteiden vaihtoon kuitenkin. Vaikeudeksi havaittiin jo alusta lähtien yhteisen kielen puuttuminen asukkaiden ja suunnittelijoiden välillä. Tiedon kulku eri verkostojen sisällä tuntui toimivan, sen sijaan niiden välisessä vuorovaikutuksessa oli katkoksia. Pupuhuhdassa remontin suunnitteluun osallistui usean vuoden aikana kymmeniä asukkaita. Tältä osin voidaan sanoa, että tavoitteet saavutettiin. Asukas- ja suunnittelukokouksia myönteisine piirteineen, joita siis olivat välittömyys ja halu vuorovaikutukseen, voisi verrata kiinteistöyhtiön hallituksen kokoukseen, jossa asukasedustajat istuvat selvänä vähemmistönä valmisteltujen päätösten tullessa nuijituksi pöytään rytmiin "keskustelu alkaa-keskustelu päättyy-hyväksyttäneen-hyväksyty" ja jossa teknistä ja vaikeaselkoista kielenkäyttöä ei koeta ongelmaksi. Yhteistä molemmille osallistumistavoille on kuitenkin asukkaiden päätöksentekomahdollisuuksien rajallisuus.

Aineisto toi esiin erilaiset verkostot. Ihmisillä on perheensä ja sukunsa ja niiden merkitys on yhä erittäin tärkeä. Juurtuminen, haltuunotto ja kotiutuminen ovat tapahtuneet usein lasten kasvun myötä. Tuttu päiväkotit, koulu, koulukaverit perheineen. Vuosien kuluessa asuinalueelle ovat syntyneet ystävien ja työkavereiden verkostot. Tämän tuttuuden olemassaolon toi esiin kuvaukset siitä, kuinka asukkaat olivat saaneet tietoa tulevasta remontista. Ystävät, tutut, naapurit, puskaradio olivat olleet tärkein tiedon vaihdon kanava. Vaikka asukkaiden vaihtuvuus on ollut suhteellisen suurta, asukkaiden ydinryhmät ovat pysyneet

samoina. Tämä ydinryhmä osallistui ja kantoi vastuuta. Haastatteluiden myötä verkostojen rajapinnat tulivat näkyviksi. Osa haastatteluista tapahtui asukkaiden yksityisalueella, osa yhteisellä alueella, molemmissa tilanteissa raja yksityisen ja julkisen välillä haluttiin tehdä näkyväksi - sovimme, ettei henkilökohtaisista asioista kysellä eikä keskustella. Tämä sama tilanne on esillä funktionaalisissa systeemeissä, eli tapahtumissa, jossa yksilölliset elämäntilanteet kohtaavat julkiset organisaatiot. Kuinka pitkälle elämismailman puolelle viranomaisen voi mennä, entä voiko jostakin “yläpuolelta” tulla ilmoitus kodin remonttitarpeesta ja korjauksista aiheutuvien kustannusten tasaamisesta. Vastaukset tähän löytyvät ehkä vallitsevien toimintakäytäntöjen analysoinneista, rutiinien pohdiskeluista ja näkyväksi tekemisistä ja molempien uudistamisesta. Kuten jo aikaisemmin tekstissä todettiin, yhdyskuntatyön keinoin ei voida luoda yhteisöllisyyttä, mikä on sen tunnustettu heikkous. Sen avulla voidaan kuitenkin lähestyä verkostojen rajapintoja, mitä taas voi pitää yhdyskuntatyön vahvuutena. Yhdyskuntatyön toimintamalleihin nojautuen Pupuhuhtaan on aikoinaan perustettu perhepuisto. Sen pyörittämä lasten parkkipaikkapalvelu on ollut korvaamaton apu vuorotyötä tekeville vanhemmille. Perhepuiston toiminta lakkautettiin asukastilan avaamisen myötä, ja nyt kun asukastila on suljettu, perhepuisto aloittelee toimintaansa. Ennaltaehkäisevän lastensuojelun näkökulmasta katsottuna molemmat olisivat olleet tarpeen.

Projektilogiikan mukainen projekti on nyt päättynyt. Mukana olleita toimijoita ajatellen olisi oikeudenmukaista, että uudet ideat ja toimintakäytännöt saisivat aikaa vakiintua ja kehittyä edelleen. Asukkaat näkivät lähiöuudistuksessa monia myönteisiä puolia, vaikka vaikeimmat ongelmat, eli korkea työttömyys ja sosiaalisten ongelmien jatkuva läsnäolo, ovat vielä ratkaisematta. Pupuhuhtaan on kuitenkin kiinnytty ja kotiuduttu ja asuinalueena se on mahdollistanut monelle hyvän ja tyydyttävän elämän.

LÄHTEET

- Ahponen, Pirkkoliisa ja Järvelä, Marja
Maalta kaupunkiin ja pientilalta tehtaaseen: tehdastyöläisen elämäntavan muutos. WSOY 1983.
- Alasuutari, Pertti
Erinomaista, rakas Watson: johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Hanki ja jää. Helsinki 1989.
- Allas, Anja
Lapsi ja ympäristö - minkä teen, sen ymmärrän. Artikkeliteoksessa: Haarni Tuukka (toim.): Ihmisten kaupunki? urbaani muutos ja suunnittelun haasteet. Stakes raportteja 152. Gummerus. Jyväskylä 1994.
- Anttiroiko, Ari-Veikko & Kallio, Olavi & Lehkonen, Raimo & Rönkkö, Pentti & Siitonen, Pentti & Sulkava, Reijo
Lapsiperheiden vaikutusmahdollisuudet kunnassa. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Tampere 1996.
- Anttonen, Anneli
Sosiaaliturva 74 (1986) 19, 1011.
- Anttonen, Anneli
Valtiollisesta yhteisölliseen sosiaalipolitiikkaan. Sosiaaliturvan keskusliitto. Mänttä 1989.
- Arnkil, Erik
Sosiaalityö rajasysteemeissä. Markoanalyysistä markoanalyysiin. Sosiaalihuollon julkaisuja 4/1990. Valtion painatuskeskus.
- Arnkil, Erik
Sosiaalityön rajasyteemit ja kehitysvyöhyke. Jyväskylä studies in education, psychology and social research. Jyväskylän yliopisto 1992.
- Asukasdemokratia. Asuntohallitus. 1:1991.
- Bauman, Zygmunt
Postmodernin lumo. Vastapaino. Gummerus. Jyväskylä 1996.
- Broman, Eeva-Liisa
Pohjoismaisia kokemuksia lähiöiden korjaamisesta. Artikkeliteoksessa: Haverinen, Riitta (toim.): Ihminen lähiökehittämisessä. Näkökulmia sosiaalisen sisällön. Stakes, raportteja 145. Helsinki 1994.
- Giddens, Anthony
Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyysissä. Otava. Keuruu. 1984
- Hankonen, Johanna
Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta: suunnittelujärjestelmän läpimurto suomalaisten asuntoalueiden rakentumisessa 1960-luvulla. Otatieto. Gaudeamus. Espoo 1994.
- Heiskala, Risto
Modernisoitumisen seuraukset ja elämänpolitiikka: Giddensin 1990-luvun tuotanto. Politiikka (1996) 2, 111-120.
- Hiekka, Eija
Sosiaalityön sovelluksia. Raportti kolmen keskisuomalaisen kunnan sosiaalityön sisällön kehittämisprojektista. Jyväskylän opetussosiaalikeskuksen julkaisusarja 1/1993.
- Ilmonen, Kaj
Rakenne Anthony Giddensin strukturaatioteoriassa. Sosiologia 27 (1990) 4, 297-307.

- Ilmonen, Kaj Anthony Giddensin "agentti" ja ranskalainen jälkistrukturalismi. *Sociologia* 30 (1993) 1, 3-15.
- Ilmonen, Kaj Anthony Giddensin rakenteistumisteoria ja sen kritiikki. Teoksessa: Heiskala, Risto (toim.): *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia*. Gaudeamus. Tampere 1995.
- Ilmonen, Kaj Miten yhteiskunta on mahdollinen? Luentosarja kevätlukukaudella 1998. Jyväskylän yliopisto. Sosiologian laitos.
- Ilmonen, Mervi Elämää betonissa: varhaisnuorten asuinympäristöt pääkaupunkiseudulla. Nuorisotasuntoliitto. Helsinki 1990.
- Ilmonen, Mervi Puutarhakaupungista ongelmalähiöön. Artikkeliteoksessa: Haarni Tuukka (toim.): *Ihmisten kaupunki? Urbaani muutos ja suunnittelun haasteet*. Stakes raportteja 152. Gummerus. Jyväskylä 1994
- Itälä, Jaakko Yhdyskuntatyö tekee tuloaan Suomeen. *Lapset ja yhteiskunta* 34 (1975) 6-7, 161-162.
- Jallinoja, Riitta *Sociologiaa postmodernisuudesta: Zygmunt Bauman*. Teoksessa Rahkonen, K. (toim.) *Sosiologisen teorian uusimmat virtaukset*. Gaudeamus. Tampere 1995.
- Järvelä, Marja Elämäntavan näkökulma kulttuurin muutoksen tulkinnassa. Artikkeliteoksessa: Kupiainen, Jari & Sevänen, Erkki (toim.): *Kulttuurintutkimus. Johdanto*. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki 1994.
- Karvinen, Synnöve Metodisuus sosiaalityön ammatillisuuden perustana. Artikkeliteoksessa: (toim.) Granfelt, Riitta ja Jokiranta, Harri ja Karvinen, Synnöve ja Matthies, Aila-Leena ja Pohjola, Anneli: *Monisärmäinen sosiaalityö*. Sosiaaliturvan keskusliitto. Gummerus. Jyväskylä 1993.
- Kortteinen, Matti *Lähiö: tutkimus elämäntapojen muutoksesta*. Otava. Helsinki 1982.
- Koskinen, Simo Mitä mahdollisuuksia yhdyskuntatyöllä on auttaa lapsia ja lapsiperheitä. *Lapset ja yhteiskunta* 38 (1979) 3, 145-149.
- Kröger, Teppo *Hyvinvointikunnan aika*. Kunta hyvinvointipalvelujen rakentajana. Tampereen yliopisto. Tampere 1997.
- Laiho Ulla-Maija *Lähiöprojektien organisointi. Yhteistyötä ja asukkaiden osallistamista*. Suomen Kuntaliitto, ympäristöministeriö. Helsinki 1996.
- Lankinen, Markku *Taantuvatko lähiöt? Pääkaupunkiseudun kerrostalolähiöt sosiaalisen segregati-
on valossa*. Ympäristöministeriö. Helsinki 1994.
- Lankinen, Markku *Lähiöt muuttuvat ja erilaistuvat. 36 lähiön tilastollinen seuranta 1980-95*. Suomen ympäristö 187. Ympäristöministeriö. Oy Edita ab. Helsinki 1998.
- Lehto, Juhani *Hyvinvointivaltion murros ja kaupunki*. Teoksessa: Mansikka, Mikko, Berg, Hannu ja Kalliokoski, Ritva-Liisa (toim.): *Kirjoituksia kaupungista*. Ympäristöministeriö. Helsinki 1995
- Monitoimijainen lähiöuudistus. Lähiötyöryhmän loppuraportti ja toimenpide-

- ehdotukset. Ympäristöministeriö. Helsinki 1996.
- Mouzelis, Nicos P. Back to sociological theory: The construction of social orders. Basingstoke Macmillan 1991.
- Niemi, Päivi Mäkeä ylös. Lähiöparannuksella kohti esteettömyyttä, lähipalveluverkostoa ja sosiaalista kanssakäymistä. Stakes. Aiheita 31/1997.
- Noschis, Kaj Lapsen kasvukortteli ja leikkipaikat ovat tärkeitä identiteetin kasvualustoja. Lapsen maailma 50 (1991) 6-7, 14-16.
- Närhi, Kati (toim.) Käytännön kokemuksia sosiaalityön ekososiaalisesta lähestymistavasta. "Sosiaalisen" sisällön ja asiantuntijuuden arviointiprosessi. Jyväskylän opetussosiaalikeskuksen julkaisusarja 1/1995.
- Närhi, Kati (toim.) Sosiaalisten vaikutusten arviointi eko-sosiaalisen sosiaalityön välineenä. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 7/1996.
- Närhi, Kati (toim.) Ekososiaalisuutta paikantamassa. Ekososiaalisen sosiaalityön ulottuvuuksia projektiopinnoissa. Jyväskylän opetussosiaalikeskuksen julkaisusarja 2/1997.
- Nurmela, Juha Perusparannuksen asukaspalautetutkimus. Asuntohallitus, tutkimus- ja suunnitteluosasto, asuntotutkimuksia 5:1992.
- Pajukoski Marja (toim.) Mitä muuttui? Ehkäisevän sosiaalipolitiikan kuntaprojektin osaprojektien arviointi. Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä 1998:3. Helsinki 1998.
- Pakarinen, Terttu, Kinttula, Vesa ja Laitinen, Minna
Luova periferia - asuntoalueen uusi elämä. Mäntän Länsi-Koskelan ja Kukkarokiven osallistuva perusparannus. Asuntohallitus, tutkimus- ja suunnitteluosasto 1993.
- Pakarinen, Terttu Suunnittelun muutos. Artikkeliteoksessa: Isaksson, Paavo & Virkkala, Seija (toim.): Tampereen keskustan muutos ja Tampella. Tampereen yliopiston ylioppilaskunta. Tampere 1991.
- Pekonen, Kyösti Poliittikka urbaanissa betonilähiössä. Jyväskylän yliopisto. Gummerus. Saarijärvi 1998.
- Pesonen, Reijo & Tulla, Tuomo
Huhtasuo-2000. Ohjelmakuvaus Huhtasuon kaupunginosan asukaslähtöisestä kehittämishankkeesta. 1997.
- Piirainen, Timo Vuokra-asuminen ja sosiaaliset ongelmat. Stakes. Helsinki 1993.
- Pincus, Allen ja Minahan, Anne
Social work practice: model and method. Itasca, Ill. Peacock 1983.

Pupuhundan kehittämissuunnitelma. Jyväskylän kaupunki 1995.
- Rajanti, Taina Kulttuurin postmoderni tila. Teoksessa: Tuomikoski, Paula (toim.): Miljöörakentaminen. Opetusministeriö. Rakennustieto Oy. Tampere 1993.

- Rajanti, Taina Kaupunki on ihmisen koti. Tiede & Edistys. Vol (1996) 4, 335-342.
- Rauhala, Pirkko-Liisa Mistä ehkäisevässä sosiaalipolitiikassa on kysymys? Käsitteellistä ja historiallista tarkastelua. Stakes. Gummerus. Saarijärvi 1998.
- Relph, Edward Place and placelessness. Pion Ltd. London 1976.
- Riihinen, Olavi(toim.) Sosiaalipolitiikka 2017: näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen. WSOY 1992.
- Roivainen, Irene Lähiö ja sen asukkaat teollisuuden murroksessa: tutkimus hervantalaisista teollisuustyöntekijöistä. Tampereen yliopisto. Tampere 1993.
- Roivainen, Irene Sosiaaliset tekijät yhteiskuntasuunnittelussa. Artikkeliteoksessa: Haverinen, Riitta (toim.): Ihminen lähiökehittämisessä. Näkökulmia sosiaalisen sisältöön. Stakes, raportteja 145. Helsinki 1994.
- Roivainen, Irene Kun ongelmalla on osoite. Artikkeliteoksessa: Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi ja Pöso, Tarja (toim.): Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat. Konstruktivistinen näkökulma. Sosiaaliturvan keskusliitto. Helsinki 1995.
- Siikanen, Antti Vuokralaisdemokratia aravavuokratuloissa. Vuokralaisdemokratian toimintaselvitys. Asuntohallitus, tutkimus- ja suunnitteluosasto 2:1988.
- Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus (1987). Osa 1. Kokeilun toteuttaminen. Alueellistamisen sisältö ja malli. Työryhmän muistio 1987:40. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Summa, Hilikka Hyvinvointipolitiikka ja suunnittelu- ja toteutustieteet: tapaus asuntopolitiikka. Teknillinen korkeakoulu. Espoo 1989
- Tapaninen, Jaakko Maalta kaupunkiin ja kaupungista cityyn. Artikkeliteoksessa: Haarni Tuukka (toim.): Ihmisten kaupunki? urbaani muutos ja suunnittelun haasteet. Stakes raportteja 152. Gummerus. Jyväskylä 1994
- Torppa, Erkki Ehkäisevä työ - esimerkkejä mahdollisuuksista. Artikkeliteoksessa: Viialainen, Riitta, Maaniittu, Maisa (toim.): Tehdä itsensä tarpeettomaksi. Sosiaalityö 1990-luvulla. Stakes raportteja 213. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 1997.
- Walls, Georg Yhteiskuntatyö sosiaalityön menetelmänä. Huoltaja 57 (1969) 15-16, 500-502.
- Walls, Georg Sosiaalihuolto ja tietotuotanto. Sosiaaliturva 70 (1982) 22, 1084-1089.
- Wegelius, Sirkka Yhdenmukaisuus ja ainutlaatuisuus: paikan identiteetti lähiöparannuksen lähtökohtana. Teknillinen korkeakoulu. Espoo 1996.
- Viirkorpi, Paavo Kohti uutta suunnittelua. Sitoutumista-asukkaiden osallistumista-yhteistyötä. Suomen kuntaliitto. Helsinki 1996.
- Viirkorpi, Paavo ja Osara, Leo Mitä tehdä Suomen lähiöille. Puheenvuoro lähiöiden kehittämisen toimintamalleista. Ympäristöministeriö. Helsinki 1995.

- Viirkorpi, Paavo Rakenteellisen sosiaalityön pakko ja mahdollisuudet. Sosiaalhallitus. Helsinki 1990.
- Viirkorpi, Paavo Eteneekö lähiöuudistus? Suomen ympäristö 118. Ympäristöministeriö. Oy Edita ab. Helsinki 1997.
- Viirkorpi, Paavo Lähiötä ei voi leimata. HS 6.7.1997.
- Virta, Kari Näkökulma alueellistamiseen. Sosiaaliturva 77 (1989)1-2, 16-18.
- Väärälä, Reijo Ehkäisevän sosiaalipolitiikan kuntaprojektin tutkimus. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 19. Rovaniemi 1994.